

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר

במוצאי שבת־קודש

וילך – דרשת שבת שובה

תשרי התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין אמירת המלך הקדוש והמלך המשפט בעשי"ת, שהקב"ה מראה בימים אלו את מלכותו בעולם. טענת אספסינוס שר צבא רומי, לרבן יוחנן בן זכאי [גטין נו:], 'אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי', והנלמד מכך לגבינו אנו.

המשך ביאור דברי הרמח"ל בספרו דרך ה', תירוץ נוסף [חוץ מתשובת מרן שליט"א בשיעור הקודם] מהגר"ח פרידלנדר זצ"ל לגבי השאלה, מה צורך להקב"ה בקטיגור וסניגור, ודיונים והוכחות וכו', הרי הכל גלוי וידוע לפניו. עניינים נוספים המתבארים לפי תירוצו זה, כגון מה שהשטן נבהל בכל שנה שוב ושוב מן התקיעות. בספר הזוה"ק מבואר כפי התשובה שהובאה בשיעור הקודם.

בעניין שלטון הרשע שבא"י וגזרותיהם על עולם התורה, ושראוי לכוון עליהם באמירת המלה 'כל', שבפיסקת 'הפר עצת כל אויבינו'. דברים מגדולי הדור שליט"א בעיקבות המצב, לחזק את עניין לימוד התורה וכו'. תמיהת מרן שליט"א מדוע לא מעוררים לחזק את עניני הקדושה והצניעות בדורינו.

השלמה לגבי הרמז שהביא החיד"א בנחל קדומים מן הפסוק 'והוא אשה בבתוליה יקח', כי גם באחרית הימים שייך עניין 'בן שמונה עשרה לחופה'. דוגמא נוספת מִעניין פתיל תכלת, כי נרמז בתורה שהתכלת לא תהיה באחרית הימים. ובעניין פתיל תכלת בזמנינו. שתי תשובות לטענה כי החיד"א סותר את עצמו, ממ"ש בספרו ברכי יוסף.

המשך לגבי מה שדנו חכמי תימן עם רבי' יהושע הנגיד, בעניין אמירת קדיש אחרי והוא רחום וגו' תהלה לדוד וגו', כי הם נקראים 'תחנונים'. ובעניין אמירת והוא רחום וגו' לפני האשמורות, בניגון כעין הסליחות. דברים נוספים שהינם שבחים, אולם הכוונה בהם היא 'תחנונים'.

ביאור דברי הזוה"ק כי הבקשה על המזונות באמירת אשרי וגו', היא רק בקדושה דסדרא ובמנחה, ולא בזמירות. חידוש ממהר"ס עדני בעניין סיבת הקדיש שלאחר הזמירות, ומקורו מהר"א בן הרמב"ם.

עפ"י הדברים דלעיל, כל הזמירות ושירת הים וכו', מתפרשים בתורת תחנונים.

כהודאה להקב"ה על העבר – הנסים והנפלאות שנעשו לנו בְּחֻדשים האחרונים – וכן בשביל העתיד, יש לעורר שוב את עניין קדושת בית הכנסת, להקפיד לשמור על 'עשרת הדברים' שפורסמו על כך בעבר. גם ראוי לומר את ה'מי שבירך' המיוחד למי ששומר פיו בשעת התפילה. כמו"כ חשוב לנהוג להגיד את הבקשה רבון כל העולמים וכו' שאחרי שיר השירים, וכן את הפסוקים שאחרי תפילת שחרית וערבית, אל תירא מפחד פתאום וגו'.

בשבח החוברת 'מקרא קודש' – דיני ארבעת המינים, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א. תוספת דברים בעניין האתרוג התימני, ושלילת האתרוג המרוקאי.

יצ"ל נוסח תפילה לפני הלימוד בליל הושענא רבה, מדוייק ומוגה.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 804

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר רבי זכאי גיבלי הי"ו ב"ר זכריה, מארצות הברית, שהתנדב – כפי שמתנדב תמיד – ביד רחבה ובנפש חפיצה, למגבית השנתית 'אחת בשנה' שע"י מוסדות יד מהרי"ץ, להפצת תורה ומסורת אבותינו ורבותינו נע"ג. להצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות. שיזכה לשנה טובה ומבורכת, לבריאות איתנה ונהורא מעליא, אכי"ר.

וכן מוקדש השיעור על ידי רבי יוסף חיים בן דוד הי"ו ורעייתו החשובה מארצה"ב, לברכת הצלחה בשנה הבאה עלינו לטובה, פרנסה בשפע ובריאות איתנה, ונחת מכל יוצאי חלציהם. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן מוקדש השיעור ע"י ידידנו הרב יהודה קדיס הי"ו לרפואת רעייתו היולדת תמר בת אילנית, ובתו הנולדת במזל טוב הודיה שתחי'. שיזכו אביה ואמה לגדלה לחופה ולמעשים טובים בבריאות איתנה ונהורא מעליא, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. הוא ב"ה גם מסייע להפצת השיעורים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, הוא תלמיד חכם, יה"ר בעז"ה דיתעביד לאילנא רברבא, אכי"ר.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי ישראל זאב בן יוסף דוב סתם הי"ו, מארצה"ב, להצלחה מרובה בכל העניינים, ולעילוי נשמת אמו מרת חנה רייזל בת יחיאל ע"ה, תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי גולן בן אמנון ורעייתו החשובה הי"ו, מארצה"ב, להצלחה בפרנסה ושלום בית ובריאות איתנה, ושירוו נחת מכל יוצאי חלציהם. ולעילוי נשמת מרת רגינה בת סרח ע"ה תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – השם ברוך הוא ישלח להם רפו"ש בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בעניין אמירת המלך הקדוש והמלך המשפט בעשי"ת, שהקב"ה מראה בימים אלו את מלכותו בעולם. טענת אספסינוס שר צבא רומי, לרבן יוחנן בן זכאי [גטין נו:], 'אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי', והנלמד מכך לגבינו אנו.

כל השנה כולה, אדם מתפלל 'האל הקדוש', 'מלך אוהב צדקה ומשפט'. חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים, שמתפלל 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'. כך מובא בגמרא במסכת ברכות דף י"ב ע"ב.

ומפרש רש"י [שם בד"ה המלך הקדוש], מהו העניין בכך? מדוע במקום 'האל' אומרים 'המלך', ובמקום 'מלך אוהב צדקה ומשפט' אומרים 'המלך המשפט? וזה לשונו, **לפי שבימים הללו, הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם.**

עמדנו בס"ד על העניין הזה לפני כמה שנים [נצבים וילך התשע"ג], כיצד להבין זאת? איך הקב"ה מראה לנו את מלכותו? איך אנחנו רואים את זה?

בגמרא במסכת גטין [דף נ"ו ע"א] מובא מעשה, על רבן יוחנן בן זכאי, כיצד הצליחו בערמה להוציאו מירושלם, למרות שהבריונים היו שולטים אז שם. הם לא שמעו לחכמי ישראל שאמרו כי צריכים להשלים עם הרומיים, להיכנע להם, אלא הם נלחמו 'בכוח גדול וביחד חזקה', לא נכנעו, ונגרם מכך שנחרב בעוה"ר בית המקדש.

אבל את גדול הדור, רבן יוחנן בן זכאי, הצליחו להוציא בערמה מן העיר, בְּאַמְתְּלָא שֶׁבְּיכול הוא מת. וכאשר הוא יצא, הוא ראה את אספסינוס שר צבא הרומיים, ואמר לו, 'שלום עליך המלך, שלום עליך המלך'. אמר לו אספסינוס, אתה חייב שתי מיתות. א' אני לא מלך, ב' על הצד שאני כן מלך, היכן היית עד עכשיו? למה לא באת? כבר כמה שנים שאנחנו כאן במצור, ורק כעת הינך נזכר להגיע?

אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, אתה בודאי מלך. לא יתכן שבית המקדש ייחרב, אלא רק ע"י מלך. ישנם פסוקים מפורשים, שכתוב על כך בהם 'מלך', כגון [ישעיהו י', ל"ד] וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל, וכדלקמן. ולגבי מה שאתה אומר, למה לא היגעתי עד עכשיו? הייתי אנוס. הבריונים לא נתנו לנו. הם היו אנשים אלימים ביותר.

כך לשון הגמרא שם, **כי מטא להתם, אמר, שלמא עלך מלכא, שלמא עלך מלכא. א"ל, מיחייבת תרי (קטלא) [קַטְלֵי]. חדא, דלאו מלכא אנא, וקא קרית לי מלכא.**

מפרש רש"י, **והתעללתָּ בי.**

דהיינו, א"כ אתה לועג עלי? צוחק ממני? מכבד אותי בשקר, כביכול הנני יותר גדול? הינך מתעלל בי?

וישנם המפרשים שהוא פחד, כי כיון שהוא אכן לא מלך, אם הוא ישתוק, אזי יתבעו אותו לדין. הוא היה חייב להגיב, להגיד שהוא לא מלך, שלא ייראה כביכול הוא משתרר.

ותו, אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי?

א"ל – עונה לו רבן יוחנן – **דקאמרת לאו מלכא אנא, אִבְּרָא מלכא את.** האמת היא, שאתה כן מלך. **דאי לאו מלכא את, לא מְמַסְרָא ירושלם בידך. דכתיב** [ישעיהו י', ל"ד] **וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל. ואין אדיר אלא מלך, דכתיב** [ירמיהו ל', כ"א] **וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וגו'. ואין לבנון אלא ביהמ"ק, שנאמר** [דברים ג', כ"ה] **הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן.**

ודקאמרת, אי מלכא אנא, אמאי לא קאתית לגבאי עד האידנא? בריוני דאית בן, לא שבקינן. לא הניחו לנו לצאת. לא יכולתי.

דרך אגב, לגבי המלה לא 'שבקינן', זאת טעות בדקדוק הלשון. הדבר לא נדפס כראוי. כי 'לא שבקינן' פירושו אין אנחנו מניחים, עוזבים. ולכן צ"ל 'לא שבקונן', לא הניחו לנו. לא עזבו אותנו. בלשון רבים. שָׁבְקֵנָן.

[**וכך** הוא 'לא שבקונן', במדרש הגדול על מגילת איכה דף ד' ע"ב. מאידך במדרש הגדול עצמו על התורה פרשת כי תבוא, הגירסא שבקין, וכן הוא בכמה כתבי יד אשכנזיים של גמרא, ועיין עוד דקדוקי סופרים שם. ויש לעיין אולי אם הניקוד שבקֵינן, הוא לשון רבים. איתמר.

והנה בשלמא **שבקין**, יתכן. אבל בצירי, לענ"ד לא יתכן. יב"ן].

אבל אספסינוס, לא קיבל את התשובה.

אמר ליה – אספסינוס השיב לרבן יוחנן – **אילו חבית של דבש, ודַרְקון כרוך עליה, לא היו שוברין את החבית בשביל דרקון?**

אישְׁתיק.

רבן יוחנן לא ענה לו. לאו למימרא שלא היה לו מה לענות, אלא שהוא לא רצה לפגוע בו. המפרשים מאריכים בכך וכו'.

לענייננו כעת, בין כֵּסֶה לעשור, עשרת ימי תשובה, אנחנו צועקים 'המלך הקדוש', 'המלך המשפט', אומרים מלכיות זכרונות ושופרות, וכפי שאחז"ל אמר הקב"ה כדי 'שתמליכוני עליכם', ממליכים את הקב"ה, 'אבינו מלכנו, חטאנו לפניך'. וכד'. כאשר השטן שומע זאת, מה הוא יכול להגיד? נזכרתם כעת שהקב"ה הוא מלך? עכשיו אתם ממליכים אותו, 'המלך המשפט'? עד עכשיו, איפה הייתם?

כפי שאספסינוס שאל, 'אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי'? אם אני המלך, מדוע לא היגעת עד עכשיו? למה חיכיתם עד עתה?

אמנם, זה לא ששכחנו ח"ו שהקב"ה הוא מלך. ההיפך, על כל צעד ושעל אנחנו אומרים בכל ימות השנה, שהקב"ה הוא מלך, כגון בכל ברכה הננו אומרים **ברוך אתה ה' אלהינו 'מלך העולם'** וכו'. **סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו 'מלכנו' כי פשענו** וכו'. **אין כאלהינו אין כאדוננו אין 'כמלכנו'** וכו'. **והיה י"י 'למלך' על כל הארץ** וגו'. בכל מקום ובכל זמן, אנחנו מזכירים זאת. ברם, אנו בעוה"ר אומרים זאת, מן השפה ולחוץ. כי אם אכן הקב"ה 'מלך', איך אפשר להמרות את פי המלך? רק 'אומרים'.

אבל בימים הללו, אנחנו קצת יותר מרגישים את זה, וממילא יש מקום ח"ו לתביעה. מלך. מי שמורד במלכות. אוי ואבוי. איך מתעלמים?

אולי יש לנו תירוץ, על דרך מה שענה לו רבן יוחנן בן זכאי, 'בריוני דאית בן, לא שבקונן'. ישנו יצר הרע, הוא חזק יותר מאיתנו. הוא אש, ואנחנו – לא רק 'בשר ודם', אלא יתירה מכך – 'זכור כי עפר אנחנו'. ישנם לנו מונעים חזקים, 'בריונים', שלא נתנו לנו.

ברם אף התשובה הזאת, איננה מתקבלת. גם על כך אפשר להתווכח. לא פשוט שהתשובה הזאת תתקבל. והסיבה היא, כי נכון שישנו יצר הרע, אולם הרי אמר הקב"ה, **בראתי יצר הרע – בראתי לו תורה תְּבָלִין** [קידושין דף ל' ע"ב]. ישנה תרופה טובה. מי שרוצה, יכול לקחת את התרופה. לא רציתם לקחת את התרופה.

א"כ יש מקום לדון. מעתה צריכים לדעת, שלא נישאר בלי תשובה. ללא מענה על השאלה הזאת.

זהו כפי שאנחנו אומרים, 'צעקנו בפינו חטאנו, פתלתול ועיקש ליבנו'. הקב"ה הוא מלך, ואנו עושים את מה שאנחנו רוצים.

*

מביאים בספרים מעשה על זה, כגון בספר לוחות אבנים – זהו מאת בנו של הגר"י סלנטר זצ"ל – שכתב [בעמ' ט"ל. וכן בספר קדוש אלול, עמ'158. הובא בשיחות חיזוק (נזרית) פרשת

נצבים וילך דף רפ"ה] כך, **מעלה גדולה ונפלאה היא להשתמש בכח הציור דקדושה, להתבונן איך הצדיקים היו מתכוננים לראש השנה ולחרדת הדין.**

כי הגאון בעל מגלה עמוקות זצ"ל, היה ש"צ בראש השנה. וכאשר התחיל 'המלך' – אצל האשכנזים, מעמידים משום "מה ש"צ חדש באמצע נשמת כל חי וכו', בפיסקא 'המלך' היושב על כסא רם ונשא – גערה בבכי.

הסיפור הזה מובא בהרבה ספרים, בנוסחאות שונות. ועל גדולי ישראל אחרים. ישנם כאלה האומרים זאת על הר"ר אהרן מקרלין, וישנם שאמרו על בעל בני יששכר, וישנם שאמרו על החפץ חיים, כמו שמצוי בהרבה עניינים כאלה, שהתחלף שמו של בעל המעשה. יש נוסחאות שהוא התעלף אז, ולא הבינו מה קרה וכו'. לא רק גערה בבכי. התחיל 'המלך', או רצה להתחיל, והוא נעצר.

ושאלוהו על זה. ואמר על פי הגמרא [גטין דף נ"ו ע"א] כשבא רבן יוחנן בן זכאי לפני אדרינוס, אמר, שלמא עלך מלכא. ואמר לו, מחייבת תרתי (קטלא) [קטלי]. חדא וכו', ועוד, אי מלכא אנא, עד השתא אמאי לא אתית?

ולכאורה, בראש השנה, כשבאים לבקש עליו ועל בני ביתו לחיים ולמות – בא בכוונה להתפלל אל המלך, ומְפַחֵד אני פן ישאלני 'אי מלכא אנא, עד השתא אמאי לא אתית'.

רק גאונים גדולים וצדיקים, יכולים להיבהל מכזאת מחשבה, כי הם יודעים את כל המשמעות שבעניין הזה, והם נחרדים. ואם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו איזובי הקיר? עד עכשיו, למה לא באת אצלי? הוא הרגיש תביעה, עד כדי עילפון, עד כדי לגעות בבכי.

אנחנו צריכים לשאול את השאלה הזאת לעצמינו, ולדעת שיהיה לנו פה להשיב, ומצח להרים ראש.

בשיעור הקודם הבאנו בס"ד את דברי מהרמ"ח לוצאטו, בעל מסילת ישרים, בספרו דרך ה' [חלק שני פרק ו'], כי בבתי דין של מעלה, היכן שדנים את כל הבריות – לפעמים הקב"ה הוא ראש הבי"ד, ישנם בתי דין שלו – כל הסדרים הם כמו הסדרים של בתי הדין – בתי המשפט – שאצל בני האדם. ישנו קטיגור, וישנו סניגור, וישנם עדים, ומביאים הוכחות, ועושים דיונים וכו'. כך הוא רצון ה', למרות שהקב"ה לא צריך זאת כלל, כי הוא יודע את הכל. הוא אינו צריך, לא דיינים ולא עדים, הכל גלוי לפניו מהתחלה ועד הסוף, ואין שכחה לפני כסא כבודו. בכל זאת, ככה הוא עשה.

שאלנו, בשביל מה צריך זאת? הרי הדבר מיותר? וענינו בס"ד, כי הקב"ה רוצה שבני האדם ידעו, שהמשפט שלו הוא משפט צדק. אכן הקב"ה יכול לגזור – חייב או זכאי – בפחות משניה. אבל האדם ישאר עם טרוניא. הוא יטען, לא, אני התכוונתי אחרת, לא לקחו בחשבון את כל הצדדים ואת כל השיקולים. וגם הרואים יגידו, הרי הוא צדיק, למה מגיע לו? כביכול נראה ח"ו שהמשפט אינו משפט אמת. הקב"ה רוצה להוכיח לעיני כל, שיהיה גלוי וברור, שהוא שופט בצדק. לכן, את כל הצדדים, ואת כל העדיות, ואת כל המחשבות והדברים הנסתרים, חפץ שהכל יבוא לדיון. אבל תוצאת המשפט הסופי, הוא כמובן תלוי אך ורק ביד ה'.

ככה אמרנו, לכאורה. אמרתי אז, את מה שהיה נראה לי בס"ד.

ידידנו הרה"ג יהודה חרזי הי"ו העיר לי אח"כ, כי בספרו של הרה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, כתב פירוש אחר על דברי הרמח"ל הנז"ל.

יש לו ביאור על הספר דרך ה', בשם דרך לחיים – שלא ראיתי אותו – והוא מסביר [בדף קל"א] טעם אחר, וז"ל, **'סידר האדון ברוך הוא וכו' יעשה בסדר כעין מלכות הארץ וכו' בבתי דינים'. יש להבין, מדוע הקב"ה צריך את כל הסדר הזה – קטיגור, סניגור, עדים, ובי"ד. הרי הוא יתב' יודע הכל בלי כל זה?**

התירוץ הוא, שהכל לטובתנו, כדי שאנחנו נבין ונתנהג לפי הבנתנו. ולפי הבנתנו, צריך שהדין יתנהג באותה צורה, כמו בעולם התחתון,

המשך ביאור דברי הרמח"ל בספרו דרך ה', תירוץ נוסף [חוץ מתשובת מרן שליט"א בשיעור הקודם] מהגר"ח פרידלנדר זצ"ל לגבי השאלה, מה צורך להקב"ה בקטיגור וסניגור, ודיונים והוכחות וכו', הרי הכל גלוי וידוע לפניו. עניינים נוספים המתבארים לפי תירוצו זה, כגון מה שהשטן נבהל בכל שנה שוב ושוב מן התקיעות. בספר הזוה"ק מבואר כפי התשובה שהובאה בשיעור הקודם.

בסדרי בית הדין שלמטה. לכן הקב"ה מתנהג עמנו, כסדרי העולם שלנו. שאם נדע את סדרי ההנהגה בבי"ד של מעלה, נוכל לפעול ולשַנות הדין והמשפט לטובתנו.

אם האדם יודע את הסדרים של ביה"ד, אם הוא יודע את הכללים, כיצד מתנהל המשפט, אזי הוא יכול לזכות בדין. הקב"ה – מצד אחד – 'אוהב משפט'. ומצד שני, הוא 'מנהג עולמו בחסד, ובריותיו ברחמים רבים'. הקב"ה רוצה שנזכה בדין, אבל מאידך חובה שיהיה משפט, שהדברים יהיו צודקים. על כן, תעשה הכל לפי כל הכללים, כדי שתדע איך לצאת זכאי, לפי כללי המשפט. הקב"ה גילה לנו את הסדרים הללו, בכדי שאנחנו נמצא את הדרך, איך לזכות בדין.

לדוגמא. בבי"ד של מטה, הדין נעשה כפי תביעת הקטיגור ב'כתב האשמה', אבל השופט אינו יכול להחמיר בדין יותר מהכתוב בכתב התביעה. פסק הדין חייב להיות, לפי התביעה.

וכך גם בבי"ד של מעלה, אין מענישים יותר מהכתוב בתביעה.

ויש כללים, איך ומתי יכול הקטיגור לתבוע ולקטרג, היינו שפעם בשנה ניתן לו רשות לקטרג – בראש השנה.

ויש יוצא מן הכלל, כפי שאמרו חז"ל [ב"ר צ"א ט'] 'מכאן שאין השטן מקטרג, אלא בשעת הסכנה'.

וידיעת הגדרים חשובה לאדם, כדי שידע מתי להתאמץ להוסיף זכיות, מתי זמן הדין – בראש השנה, ויתכונן בחודש אלול ויחזור בתשובה.

ע"י ההכנה, האדם מוריד ממנו הרבה דברים. הוא אומר וידוי, ואז כבר אין לשטן מה לקטרג, כי מה הינך מחדש? כפי שדיברנו בזמנו, 'מודה בקנס, פטור'. כבר הודינו בעצמינו, אמרנו את כל החטאים שלנו. והכלל הוא, וסלחת לעוונינו 'כי רב הוא' – כפי שאמרנו את הרמז אז – שההלכה היא כדעת רב [ב"ק דף ע"ה ע"א], 'המודה בקנס, פטור'.

הקב"ה רוצה שנדע זאת, כדי שבמעשינו נזכה בדין.

כך הוא אומר.

לכאורה, זה נשמע רעיון טוב, מצויין.

ולפי דבריו אלו, אפשר להמשיך ולהבין עוד כמה וכמה עניינים.

למשל, ידוע מה שמפרשים התוספות בשם הערוך, בשם הירושלמי, לגבי המובא בגמרא במסכת ראש השנה [דף ט"ז ע"א], **אמר רבי יצחק, למה תוקעין ומריעין כשהם יושבים, ותוקעין ומריעין כשהם עומדים? כדי לערבב השטן.**

מה הפירוש, ערבוב השטן? מביאים התוספות כך, **פירש בערוך [כדאיתא] בירושלמי, 'בלע המות לנצח', וכתיב 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול'. כד שמע קל שיפורא זימנא חדא, בהיל ולא בהיל. וכד שמע תניין, אמר, ודאי זהו שיפורא ד'יתקע בשופר גדול', ומטא זימניה למתבלע, ומתערבב, ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא.**

כאשר השטן שומע את התקיעות, הוא 'בהיל ולא בהיל'. אח"כ הוא מתעשת, מרגיע את עצמו קצת, ואומר, טוב, אולי הם רק קיימו את המצוה. אבל אח"כ הוא מפחד, שמא הגיע היום שהוא יאבד מן העולם. ש'בילע המות לנצח', שזהו הסוף שלו. ואז הוא מתערבב ומתבלבל.

והשאלה הידועה היא, הרי כבר מאות ואלפי שנים אנחנו תוקעים בראש השנה, עוד פעם ועוד פעם. וכי בכל פעם, בכל שנה ושנה השטן נבהל מחדש? וכי הוא לא מבין כי מה שהיה בכל השנים הקודמות, מסתמא יהיה גם עכשיו. הרי הכל עבר אז 'בשלום', א"כ הוא היה צריך להיות שלֵו ורגוע, אין לו מה לחשוש. מה שהיה, הוא שיהיה. עוד שנה ועוד שנה, ועוד מאה שנה. כל הזמן הוא נבהל?

אולי ישנן תשובות נוספות לשאלה הזאת, אולם התשובה שדעתי הקטן נחה ממנה, היא מה שראיתי בספר מעשה חושב, כי לשטן אין זכרון. אינני יודע עד כמה הוא זוכר, אולי הוא זוכר רק שנה אחת, את כל החטאים של כל אותה השנה. אבל הוא שכחן גדול, אין לו כוח זכירה. [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק כי תבוא התשפ"ב, דברים וכי תבוא התשפ"ד. ובמ"ש עוד בס"ד בשו"ת ע"י ח"ד (בעניין לא תשנא את אחיך) אות ט"ו ד"ה ויפה].

ידוע ג"כ – כך מובא בספרים – כי השכחה באה מן הקליפות. העבירות גורמות שכחה. והראיה, כפי שכתבו בהרבה ספרים, קטיגו"ר בגימטריא שכ"ח. במדוייק. והמלה סניגו"ר, היא באותה גימטריא, רק שנוסף אחד. כנראה לסניגור יש עוד תוספת אחת, שהיא הזכרון. ועיין בס' בינת יששכר (בלוך) דרך חיים דף י"ג ד"ה ולי, ודרך בינה ד"ה ומעתה.

אם כן, אם אנחנו יודעים שהשטן הוא שכחן, אזי אנחנו יודעים ומתחכמים איך להתנהג איתו. כיצד לפעול. לכן אנחנו תוקעים בשופר עוד הפעם. אנו מתנהלים בצורה כזאת.

זאת בכדי לחזק את הרעיון שאמר בעל דרך לחיים.

*

ברם בס"ד עיינתי ומצאתי כי בספר הזוה"ק ברעיא מהימנא פרשת אמור [דף צ"ח ע"ב], מבואר כפי התשובה שלנו, מה שאמרנו בס"ד להסביר את דברי הרמח"ל, וכדלעיל. ורואים כי זהו המקור של הרמח"ל. הרי מהר"ח לוצאטו היה מקובל אלהי. מי שמעיין ברעיא מהימנא, הוא רואה כי זהו מה שהיה לנגד עיני הרמח"ל. זאת אומרת, מה שהוא כתב, בנוי על מאמר הזוה"ק הזה. אמנם הוא הוסיף מעצמו כמה דברים, אולם שורש העניין כתוב שם בזוה"ק במפורש.

וז"ל ספר הזוה"ק שם, בחדש השביעי באחד לחדש וגו'. פקודא דא, לתקוע שופר בראש השנה, דהוא יומא דדינא, כמה דאוקימנא. והא אוקמוה דכתיב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, והא (אתמר) [אִתְאֲמַר]. דהאי איהו יומא דסיהרא אתכסי ביה, וקאים עלמא בדינא. בגין דההוא מקטרגא חפי וכסי, ואנעל פתחא על מלכא, אתר דדינא שריא, למתבע דינא על עלמא.

ואי תימא, איך אתיהיב ליה רשו לההוא מקטרגא לחפאה ולמתבע דינא?

אלא ודאי, בידא דהאי מקטרגא שוי קב"ה למתבע דינא על כל עלמא, ושוי ליה יומא ידיעא למתבע קמיה כל דינין דעלמא. דהא קב"ה עביד ליה, ושוי ליה קמיה, למהוי דחילו דקב"ה סלקא ושריא על כלא. ורזא דא, והאלהים עשה שיראו מלפניו. מאי 'עשה', עשה להאי מקטרגא, ואתקין ליה קמיה, למהוי סייפא שננא על כל עלמא – המקטרג הוא חרב שלופה על כל העולם – **וכל דא בגין דידחלון מקמי קב"ה כלא, ודא איהו סנטירא** – השוטר, המקטרג – **דתבע חובי בני נשא, ותבע דינא, ותפיס בני נשא וקטיל לון ואלקי לון, כלא כמה דנפיק מן דינא.**

כגוונא דההוא ממונה ב"ד דלתתא, דאתייהיב ליה רשו לאדכרא קמי בי דינא, פלוני עבד כך, ופלוני עבר על כך, ולמתבע עלייהו דינא.

וְתֵנַן, רשו אתייהיב להההוא ממונה ב"ד, לאנעלא על בי דינא פתחא, עד דיגזרון דינא על כל מה דאיהו תבע, ולית רשו לבית דין לדחייא ליה. בגין 'כי אני אוהב משפט', ואיהו בעי דעלמא יתקיים בדינא, ולמנדע דאית דין ואית דיין. כהאי גוונא, שוי קב"ה קמיה להאי, דאיהו תבע דינא קמי מלכא על כל בני עלמא. ובהאי יומא – ביום הזה, ראש השנה, שהלבנה היא מכוסה, עכשיו חייב להיות דין. אין עכשיו רחמים. חובה לתבוע דין – **אתייהיב ליה רשו לכסאה פתחא דמלכא, וסיהרא אתחפיא לגו, עד דיתגזר דינא על כל בני עלמא.**

וכעת הוא אומר את מ"ש הרמח"ל, **ואע"ג דכלא אתגלי קמי קב"ה, לא בעי אלא בדינא.**

הקב"ה עושה משפט. אמנם הוא אינו צריך, כי הכל גלוי וידוע לפניו, מהתחלה ועד הסוף, הרבה יותר ממה שאנחנו יודעים.

כלא כגוונא חדא, עילא ותתא, אתקין קֻרסייא דדינא בהאי יומא, וסנטירא אתא, ותבע דינא על כל עוּבָדי בני עלמא, כל חד וחד כפום ארחוי, וכפום מה דעבד. וסהדין אתיין וסהדי על כל עובדי בני עלמא.

ואלין אינון עיני י"י, דאינון משטטי בכל עלמא.

זהו בדיוק מה שכתב הרמח"ל בספרו דרך ה', הוא הזכיר את העניין הזה בזה"ל, וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל יְיָ וגו' [איוב א', ו']. עֵינֵי יְיָ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ [זכריה ד', י']. אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁלַח יְיָ לְהִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ [שם א', י'], ואחרים כאלה. הכל נאמר על דרכי ההנהגה הזאת, כפי הסדרים שסידר. ואותם המלאכים

המופקדים להשגיח על עניני העולם, ולהעיד עליהם, יִקָּראו עיני ה׳.

הדבר הזה, מוזכר כאן בזוה״ק.

וכמה אינון עיני י״י, דלית לון חושבנא, דקא אזלי ומשטטי בכל עלמא, וחָמַאן כל עוּבָדי בני עלמא.

וי לאינון דלא משגיחין ולא מסתכלין בעובדיהון. דהא לגבייהו קיימין אלין סהדי מלכא, ומשגיחין וחמאן כל מה דאינון עבדין, וקאמרי. דהא אינון סלקי וסהדי קמי מלכא, והאיי סנטירא קאים קמי מלכא ותבע דינא, פלוני עבר דינא, פלוני עבד כך. והא הכא סהדי. ועד דקב״ה לא שאיל לון, לית לון רשו לסהדא. כדין אינון סהדי סהדותא. וכלא אִפְּתִיב קמי מלכא בפתקא וכו׳.

אולם העיקר – מה שמוזכר במפורש – הוא התירוץ שאמרנו, אשר מובא שם ומתבאר בזוה״ק בזה״ל, **וכלא ידע קב״ה. אמאי אצטריך לכל דא? אלא בגין דלא יהא פִּטְרָא דפומא לבני עלמא** – שלא יהיה פתחון פה לבני העולם, מלשון ׳פטר׳ רחם – **אלא לאחזאה דכלא עביד בארח קשוט, ונַיְחָא קמיה מאן דאשתזיב מן דיניה.**

שהאנשים לא יגידו, כי ישנו כאן עיוות דין. שיראו כי הכל בא לדיון, כל הטענות וכל הסינגורים נידונו, וכל התשובות, כל הצדדים וכו׳. ולבסוף לאחר שהסבירו את הכל, נפסק הדין.

כתוב כאן במפורש, את מה שאנחנו אומרים. שבח לה׳ יתברך.

לגבי המלים האחרונות, ׳וניחא קמיה מאן דאשתזיב מן דיניה׳, זהו דבר מעניין. נוח לו להקב״ה, מי שינצל. הוא רוצה לזַכות אותנו. אין לך חיך מתוק מזה.

אמנם יתכן שפירושו של הרב פרידלנדר גם כן נכון, והדבר בבחינת אלו ואלו דא״ח, אלא שזה תלוי באיזה דין המדובר. דמסתברא שישנו חילוק אם המדובר בדין שאחרי המות, לבין הדין של ר״ה, כי בזה האחרון בלא״ה האדם אינו נמצא שם ואינו יכול לדעת כיצד הם דנים אותו. וכבר עמדנו על כך בס״ד בשיעור הקודם.

*

אולם עכ״פ מדברי הספר דרך ה׳ [שם] נראה, כי אחרי ככלות הכל, איננו יודעים את כל הנימוקים לכך. ישנם בכך דברים יותר נסתרים. כי הוא אומר בזה״ל, ׳כך גזר וסידר בחכמתו הנפלאה׳. דהיינו, ישנם כנראה עוד סיבות, למה הקב״ה עשה את זה. ישנה כאן ׳חכמה נפלאה׳, שכנראה איננו יכולים להשיגה. השם ברוך הוא יאיר עינינו.

בענין שלטון הרשע שבא״י וגזרותיהם על עולם התורה, ושראוי לכוון עליהם באמירת המלה ׳כל׳, שבפיסקת ׳הפר עצת כל אויבינו׳. דברים מגדולי הדור שליט״א בעיקבות המצב, לחזק את עניין לימוד התורה וכו׳. תמיהת מרן שליט״א מדוע לא מעוררים לחזק את ענייני הקדושה והצניעות בדורינו.

בעוונותינו הרבים, שלטון הרשע, הערב־רב אשר שולטים [בא״י], בזמן האחרון הם מקשים יותר ויותר את ערפם, רודפים את היהדות החרדית – בכלל, ואת ציבור בני התורה – בפרט.

דוד המלך ע״ה אומר בתהלים פרק קי״ט – תמניא אפי – שָׂרִים, רְדָפוּנִי חִנָּם. וּמִדְּבָרְךָ, פָּחַד לִבִּי. אמנם לא כ״כ ברור, מי אלו ה׳שרים׳ אשר רדפו את דוד המלך? האם זהו שאול המלך, והוא נקרא כאן משום מה בשם שר, או בנו אבשלום. בכל אופן, המדובר הוא על אנשים בעלי כוח ועצמה, אנשים שישנה להם אפשרות להזיק. הם רודפים אותי חנם, על כלום.

׳**ומדברך** פחד לבי׳, מסבירים כמה גדולים וצדיקים, כי דוד המלך אומר, אני אינני מפחד מהם, אלא ׳מדברך׳, כי הנני יודע שהם רק שלוחים שלך. שברצונך לעורר אותי, כי אני צריך לתקן את עצמי.

הם רק רצועת מרדות בשבילנו, לתקן את עצמנו. באמצעותם, הקב״ה רוצה לזרז אותנו, לעורר אותנו.

שאלה מהקהל: א״כ מה הכוונה ׳חנם׳?

תשובת מרן שליט״א: על כלום. על מה הרשעים הללו רודפים אותנו? שאול המלך שרדף את דוד, על מה? קנאה רח״ל.

המשך השאלה מהקהל: אבל זה לא שאין סיבה, כי ישנם עוונות שהם הסיבה לכך.

תשובת מרן שליט״א: אבל מצידם, הכל ׳תירוצים׳, שקר וכזב. שום דבר לא מוצדק.

על כך ראוי שנכוון בתפילות הימים הללו, כאשר אנחנו אומרים 'בטל מחשבות שונאינו', 'הפר עצת כל אויבינו'. בפשטות, 'אויבינו' אלו בני ישמעאל, ו'שונאינו' אלו בני אדום. כך לפי דברי רבינו בחיי [כפי שהבאנו מספר פעמים בעבר]. ישנם המפרשים ההיפך, אבל בדר"כ 'שונאינו' אלו הנָצרים, הם שונאים. ויותר גרועים, בני ישמעאל, כי הם אויבים. 'אויב' זה מלשון אוי ואבוי.

אבל בנוסח שלנו כתוב, הפר עצת 'כל' אויבינו. מי זה 'כל'? בפיסקת 'בטל מחשבות שונאינו', לא כתובה המלה 'כל', אולם בפיסקת הפר וכו', כתוב הפר עצת 'כל' אויבינו. 'הפר היינו, לפורר את זה, הגוש ייהפך לפירורים שאין להם ערך. של מי? של 'אויבינו'.

אולם מי זה 'כל' אויבינו? אלו הערב רב, שהם מתוכנו, יהודים כמונו, כי הם ג"כ מצטרפים ועושים לנו קשיים גדולים. [וע"ע בשיעור מוצש"ק האזינו – דרשת שבת שובה התשפ"ה, ובעוד מקומות].

*

הנני רואה, כי גדולי הדור שליט"א מעוררים את הציבור במאמרים, כגון [במאמר 'ורעי את גדיותיך' מאת הגר"ד לנדו שליט"א שאמר לאחר שיעורו דברי התעוררות בזה"ל. העורך] **כולנו יודעים שבעוונותינו הרבים, אנחנו שרויים בגלות הרבה שנים.**

ובעת הזאת, אנחנו מרגישים היטב את הימצאותנו בגלות שמכבידה עולה עלינו. יש עלינו – לומדי התורה – גזירה, גזירה רעה וקשה. יהודים רודפים יהודים בגלל לימוד התורה. לא גויים, כמו בעבר, אלא יהודים. גלות רביעית, תחת שלטון ערב רב, כידוע.

זו גזירה נוראה, ואנחנו בעוונותינו נמצאים בתוך הגזירה הזו רחמנא ליצלן.

התחושה הקשה שבה אנו נמצאים, היא גזירת הגלות. אבל ההתמודדות עם הגזירה, זה הנסיון שהקב"ה מנסה אותנו. וחובתנו כאיש אחד, לעמוד בנסיון שמנסה השם אלהינו אותנו, ולעמוד כצור חלמיש, לא להיכנע לגזירת הרשויות לגיים חלילה את לומדי התורה.

מי שנעצר על ידם, חובתו שלא להיכנע, ולא להתפתות בשום צורה שהיא ללכת לצבא רחמנא ליצלן וכו'.

לפני כמה שבועות, היה בירושלם עיקו"ת פיגוע קשה, והלכו לעולמם ששה תלמידי חכמים מהציבור החרדי הי"ד.

ראיתי גברא רבה אשר הגיב על כך. [הובא במאמר השבועי מפי הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בעל תשובות והנהגות, פרשת כי תבוא התשפ"ה. העורך]. **דברים שנאמרו ביום הפיגוע הנורא, שאירע השבוע בירושלם עיה"ק.**

אי אפשר לנו להבין בשכל אנוש מה שנעשָה.

הם הלכו ללמוד תורה, ונהרגו באופן אכזרי. אמנם אנחנו לא דנים את הקב"ה, שאנחנו בני אדם, ואנחנו רק יודעים שהמשפט לאלהים הוא, ובני אדם אינם מסוגלים כלל להבין את דרכיו של הקב"ה. אלא זאת אנו יודעים, שהקב"ה עושה רק צדק. ואם אין אנו מבינים זאת, אין זה אלא מפני שאין אנו יודעים מה הוא הצדק, ועלינו לקבל את דרכי הקב"ה באמונה שזהו רצון הקב"ה, והשם אחד ושמו אחד. וזהו רצון הקב"ה, להראות בעולם הזה משפט, ונסיונות קשים, לעורר כל אחד ואחד.

והחיזוק שמוטל עלינו בשעה כזאת, הוא לייקר ולהחשיב כל רגע וכל תיבה של לימוד התורה, ולידע שעל כל תיבה ותיבה של לימוד תורה מקבלים שכר ומליץ יושר, והקב"ה יעזור ויחיש גאולתינו במהרה בימינו בקרוב.

אשריהם ואשרי חלקם.

ועוד ראיתי כהנה וכהנה. מה שהנני רואה? כי מדברים על 'לחזק את עמל התורה'. הכל טוב ויפה. ברם, נראה כי בנ"ד עדיין 'העיקר חסר מן הספר'. אם נפגעו בני הציבור החרדי דוקא, לומדי תורה, הוי אומר שהקב"ה תובע מאִתנו במיוחד, למשש בציציותנו. מזעזע אותנו דוקא.

מספרים כי מישהו שאל את החזו"א שאלה. הוא אמר לו, למדתי את הספר נפש החיים להגר"ח מואלאזי"ן, ולמדתי גם את הספר ראשית חכמה למהר"ר אליהו די וידאש, תלמיד הרמ"ק. שניהם ספרים חשובים. אבל, אחרי ככלות הכל, התבלבלתי. מהספר נפש החיים הבנתי, כי העיקר הוא, לימוד התורה. ומהספר ראשית

חכמה הבנתי, כי העיקר הוא, יראת שמים קדושה וצניעות. כיצד יוצאים מן הסתירה הזאת?

ענה לו החזו"א, ישנה לך טעות. אין שום סתירה. השאלה, למי מיועד הספר? לאיזה ציבור הספר הזה פונה? הספר נפש החיים, הוא מיועד לחסידים [חסידי הבעש"ט], להשלים את מה שחסר להם. והספר ראשית חכמה, הוא מיועד בשביל הליטאים, להגיד מה חסר להם. איזו נקודה חלשה אצלם? אבל בסופו של דבר, שני הדברים הם נכונים. צריך גם את זה, וגם את זה.

שאלה מהקהל: בשלמא נפש החיים. אבל בזמנו של בעל ראשית חכמה, לא היה המושגים, ליטאים–'מתנגדים' לחסידות?

תשובת מרן שליט"א: פשיטא. בודאי. אל תתייחס למלים באופן חיצוני. העיקר הוא 'הרעיון'. המכֻוון הוא ל'סוג' אנשים כאֵלו. וכמותם יש בכל הדורות.

במלים אחרות, הנני שואל, תָּמַיהַ על עצמי, לא נראה שמדברים לחזק את הדברים השרשיים, הבעיות הקשות שישנן בדור שלנו, בקדושה ובצניעות. אינני יודע. אני לא שומע אף מלה, שמדברים על הנושא הזה.

מה נגיד? אולי הטעם הוא כי 'כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע', כמבואר ביבמות דף ס"ה ע"ב? שמא לא יקבלו?

ברם, אינני יודע האם הדבר עד כדי כך.

חלקם בודאי יקבלו.

השלמה לגבי הרמז שהביא החיד"א בנחל קדומים מן הפסוק 'והוא אשה בבתוליה יקח', כי גם באחרית הימים שייך עניין 'בן שמונה עשרה לחופה'. דוגמא נוספת מעניין פתיל תכלת, כי נרמז בתורה שהתכלת לא תהיה באחרית הימים. ובעניין פתיל תכלת בזמנינו. שתי תשובות לטענה כי החיד"א סותר את עצמו, ממ"ש בספרו ברכי יוסף.

ולא חסר מה לתקן.

לדוגמא, הבאנו כבר בס"ד [שיעור מוצש"ק שופטים התשפ"ה] את דברי החיד"א בספרו נחל קדומים, לגבי הפסוק [ויקרא כ"א, י"ג] **וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח, שכתב בזה"ל, והו"א גימטריא י"ח, דבן שמונה עשרה לחופה. הכי דרוש דורשי רשומות.**

הוא דוחה את דברי חכם אחד, שאמר כי זה היה רק בזמן חז"ל, שהם היו בריאים וכי בדורות שלנו אפשר לחכות יותר.

וזה לשונו שם, **ויען כי ראיתי מי שכתב, שזה היה בזמנם, שהיו בריאים וחזקים. אבל עתה, יכולים להמתין עוד. ומזה נמשך** – לפי השיטה שלו – **דגם משאז"ל על בן כ' שלא נשא, דכל ימיו בעבירה, הקב"ה אומר תפח עצמותיו וכו', לפי סברתו ישתנה הזמן עוד כמה שנים.**

כותב על כך החיד"א, **ואני ההדיוט אומר, דאין לסמוך על זה. דתורה חתומה ניתנה בש"ס ופוסקים, ואין להורות קולות בדבר, שחיי עולם הבא תלוי בזה ואכמ"ל.**

הדבר אמת ויציב גם בזמנינו.

והוא מוסיף ומביא לכך רמז מן התורה – שהרי ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא – וז"ל, **ואפשר דלרמז זה, מלבד כי והוא גימט' י"ח, עוד נרמז בס"ת** – בסופי תיבות – **אשה בבתוליה יקח גימ' ח"י.** ה"א ועוד ה"א, זה עשר. ועוד חי"ת, שמונה. סה"כ י"ח.

ובא הרמז פעם ב' בסוף תיבות – למה צריכים גם את הרמז השני שבסופי התיבות? – **לרמוז דגם באחרית הימים, בגלות החיל הזה, לא נשתנה הזמן.** דהיינו, אל תגיד שהדבר היה רק בדורות הראשונים, אלא בתורה רמוז שהדבר יהיה בכל הדורות, גם בסוף, בדורות שלנו, באחרית הימים. לכן הרמז בא גם בסופי התיבות.

ולגבי הטענה כי הגוף חלש, אומר על כך החיד"א, אכן הינך צודק, אבל לאידך גיסא עתה יצר הרע יותר חזק. הוא התחזק.

וזה לשונו שם, **דהגם דעתה הגוף חלש, מ"מ עתה הזקין היצה"ר, ונתחזק בתוקף גדול** וכו'.

נכון שאיננו בריאים כמו הדורות הראשונים, אבל 'עתה הזקין היצר הרע, ונתחזק – והוא לא רק סתם 'נתחזק', אלא – **בתוקף גדול'.**

אלו דברים היוצאים מן הפה – 'פום ממלל רברבן' – הגאון הקדוש החיד"א זיע"א.

*

וכבר הבאתי בזמנו [שם] שני דברים הדומים לזה, לגבי עניין המצות בפסח, ולגבי עניין הארבה.

והנה ידידנו הרה"ג אליהו סויד הי"ו – שהוא פה 'מסמר קבוע' בשיעורים, ומדי פעם הוא מוסיף

הוספות ומעיר הערות יקרות – כתב אלי בזה"ל, **בעניין דבר הנרמז בתורה אשר יהיה באחרית הימים, יש להוסיף דאשכחן נמי כה"ג בשם הגר"א לעניין פתיל תכלת שלא ינהג לדורות, ורמוז בפסוק 'כנפי בגדיהם לדורותם', ואח"כ 'ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת', דקאי רק על פתיל לבן.**

לפי הסדר שבפסוק, לכאורה המלה 'לדורותם' נכנסה שלא במָקום. הרי בפסוק כתוב כך, **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת** [במדבר ט"ו, ל"ח]. משמע, 'ועשו להם ציצית' – זה יהיה 'לדורותם'. אבל 'על ציצית הכנף פתיל תכלת' – זה לא יהיה 'לדורותם'.

דרך אגב, במאמר המוסגר, רבים מפרסמים בשנים האחרונות, כי ישנן הרבה הוכחות בעניין פתיל התכלת, שהוא ארגמון קהה קוצים וכו'.

כבר הסברנו וכתבנו מספר פעמים, כי אין לסמוך על זה. לכל היותר אפשר ללבוש בצינעא. וכעת ראיתי מאמר שנדפס בקובץ רב ברכות [י"ב], שחכם אחד הי"ו 'ישב' על הנושא הזה, והוא אומר שזאת טעות גמורה. הוא מביא שם הרבה הוכחות לכך, וסותר את כל הראיות האלה. כדאי לראות זאת שם בפנים.

*

[אחרי השיעור החלטתי בס"ד שראוי להרחיב יותר, והוא כי בירחון האוצר גליון ק"ה מדף קמ"ו, ובקובץ רב ברכות גליון י"ב אלול התשפ"ה מדף קי"א, נדפס קונט' מיוחד מאת הרה"ג יוסף ישראל כהן שליט"א, **בשם התכלת נגנזה,** להוכיח שחלזון ארגמון קהה קוצים, שקמו איזה חכמים בדורנו להוכיח שמצאו את התכלת שנגנז, דבריהם מהבל ימעטו, ואין זו התכלת האמיתית, ואין לשנות ממה שנהגו כל גדולי יש' האמיתיים שלא הניחו תכלת זו, אף ששמעו את דעותיהם שמצאו כביכול את התכלת, ופתילים אלו הן בגדר קלא אילן].

בכל אופן, זהו הרעיון. כי רמוז כאן בתורה, שהפתיל תכלת לא יהיה לדורות. רק בימות המשיח, כפי שאמר רבינו האר"י ז"ל.

הוא – הרב סויד – הביא זאת בשם הגר"א, אולם למעשה כבר אמרו וכתבו זאת לפני הגר"א, כגון מהר"ר משה אלשיך זצ"ל בספרו תורת משה [במדבר שם] וז"ל, **ועשו להם ציצית וגו'. שהוא שיקבלו עליהם מצוה שכוללת קבלת כל המצוות לעשותה, שהוא מה שיהיה להם להביט ולהציץ בה לזכור המצוות. וזה אמרו 'ציצית', מלשון מציץ מן החרכים.**

'על כנפי בגדיהם', והוא חוטי הלבן. וזה יהיה 'לדורותם', כולל כל הדורות. כי הלבן לא יחסר לעולם. אך יש דבר שאינו לכל הדורות, וזהו 'ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת'. וזהו אינו 'לדורותם', כי לא בכל הדורות נמצא דַּם־חֲלָזון. גם האור החיים [הובא בסידור אור החיים הק', שבת ויום טוב דף ס"ו. העורך] כתב בזה"ל, **למה כתב 'לדורותם', באמצע פרטי המצוה?**

אכן לצד שיש במצות ציצית ב' דברים, הלבן והתכלת. הלבן ישנו בכל זמן, והתכלת יש זמן שאינו מצוי. ונתחכם ה' ואמר 'לדורותם' קודם זכרון התכלת, לומר שהלבן 'לדורותם'. אבל תכלת, כשאינו בנמצא אין חיוב בו.

והגם שהתכלת אינו מעכב את הלבן ולא הלבן את התכלת [מנחות דף לח.], אף על פי כן הלבן הוא בנמצא לדורות בלא הפסק, מה שאין כן התכלת.

וכתבו זאת בעוד כמה וכמה ספרים.

*

אמנם ידידנו הרה"ג אוריאל יצחק הלוי הי"ו העיר לי, שהחיד"א סותר את עצמו.

כי בספרו שו"ת ברכי יוסף על אבן העזר – הביאו הפתחי תשובה שם בהלכות פריה ורביה סימן א' סעיף ג' וז"ל – **כתב ברכי יוסף [אות ז'], ובדורות אלו נחלשו הטבעים ונשתנו הדורות, לכן אין ליזהר בזה להקדים ולישא בן י"ג. הרב מהר"ר יונה חסיד (לאנדסופר) בצואותיו [אות כ"ג, נדפס מחדש בתחילת ספרו כנפי יונה].**

דהיינו, כי בשלחן ערוך [שם] כתוב כך, **מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח. והמקדים לישא בן י"ג, מצוה מן המובחר. אבל קודם י"ג, לא ישא.** לפני גיל שלוש עשרה, לא שייך להתחתן. רק החל מגיל שלוש עשרה. ועל כך כתב החיד"א, כי כעת נשתנו הדורות, וההלכה הזאת – בן י"ג – אינה שייכת בזמנינו. א"כ חזינן כי הדבר נשתנה.

לכן הוא – הרב אוריאל – בא וטוען, שאין לסמוך על מה שכתוב בספר נחל קדומים, כי הספר ברכי יוסף הוא ספר הלכה, כאן זהו 'פסק'. אולם הספר נחל קדומים, הוא רק פירוש על התורה, והוא לא התכוין בזה לפסוק הלכות למעשה.

עניתי לו על כך, ראשית, שזאת איננה ראיה. כי הספר נחל קדומים, נראה שהוא כן נוחת לפְסק. מצוי שהחיד"א כותב שם הרבה דברים השייכים הלי למעשה, למרות שזהו ספר על התורה.

אמנם כגון דא למשל לגבי פירוש רש"י על התורה, כתוב בכמה ספרים כי רש"י לא בא שם לפסוק הלכה, אלא רק לפרש את הפסוקים. לפעמים רש"י מפרש לא כפי ההלכה, אלא כפי שנראה לו כי מתיישבים הפסוקים על פי הפשט. פירושו זה אינו מיועד ל'פסק הלכה'. וגם פירש"י על הגמרא, אינו לפסק הלכה, אא"כ הוא כותב במפורש – כגון במסכת חולין – כי הוא נוחת לפסוק הלכות. אבל ככה, לפעמים רש"י מפרש את הסוגיא כשהיא שלא במקומה, שלא כפי ההלכה, כי לפי מהלך הסוגיא מתאים לפרש לפי שיטה מסויימת. אולם בענייננו – לגבי החיד"א – הדבר אינו שייך.

*

דבר שני, זכורני שהחיד"א כותב במפורש, כי בספר ברכי יוסף הבאתי פעמים רבות דברים בשם ספרים אחרים, אולם לא התכוונתי לסמוך הלי למעשה על כך, אא"כ גיליתי דעתי שהנני מסכים לדבריו, אם הוספתי משהו וכו'. אבל אם רק העתקתי, אזי הדבר הוא רק למזכרת. מצאתי את החידוש הזה, וציינתי אותו. ולא היה לי פנאי אז לשדד עמקים.

[המקום המדוייק של דברי החיד"א הללו, הם בתשובותיו חיים שאל [ח"א סימן ח'], העידותי בכם היום, שכל דין מראשונים ואחרונים אשר הבאתי בספרי הק' ברכי יוסף, אין כוונתי כדל מסכים הולך לענין דינא. דאפשר דלא עמדתי בתשובה או בדין ההוא, כפי עיוני הקצר. רק אגב רהטא עין ל"ו ראתה. והבאתיו להקל מעל המעיין טורח החיפוש. ומזקנים אתבונן הרב כנסת הגדולה והרב יד אהרון ואביזרייהו, כי כל ישעם, להורות משפט גבר איה מקום כבודו, ולא שבא הדין ההוא במצרף כור חכמתם שהם מסכימים עמו, וזה נודע לכל. וגם אני זה דרכי, זולת כשאומר וכן עיקר וכיוצא, אז אני מגלה דעתי הקצרה. אבל בלאו הכי רק שאני כותב בסתם הדין ההוא בשם אומרו, עדין טעון לינה בעומקה של הלכה עכ"ל.

וע"ע בפתיחה לספרו מחזיק ברכה שכתב וז"ל, מחזיק בדרך וסדר קונטריסי ברכי יוסף שיורי ברכה, ועוד בה שלישיה ברכה, מה הלשון שלישית. עוד זה מדבר על קצת שו"ע אור"ח ויו"ד פלפלת כל שהוא וחידושי דינים הכרעות איכא בינייהו, לא למעשה רק יעיר אוזן בדבר הלכה וכו' יעו"ש.

אוריאל הלוי.

ויישר חיליה לאורייתא, לעילא לעילא מכל ברכתא].

*

ברם, לאמיתו של־דבר, אין שום סתירה בדברי החיד"א. כי לפי המקור של דבריו, שהוא מהספר של רבי יונה חסיד – וזה מודפס בהתחלת הספר כנפי יונה – כאשר הסתכלתי שם, ראיתי כי הוא בעצמו מדבר רק לגבי בן י"ג. אבל לגבי בן שמונה עשרה, גם הוא נשאר בכך, כי 'בן שמונה עשרה לחופה' גם בדורותינו.

וזה לשון הספר כנפי יונה שם [יורה דעה אות כ"ג], **בדורות הללו שנחלשו (הטבעיות) [הַטִּבְעִים], רשָׁאי אדם להמתין מלישא אשה עד י"ח שנים, כשאין יצרו מתגבר עליו, ורואה את נפשו קטן באבריו.**

הוא בא לשלול, לגבי בן י"ג, שהוא יכול עדיין לחכות. הגיל י"ג אינו מחייב. אבל עד מתי? עד שמונה עשרה.

ואף כי הזהירו מאד הראשונים לישא אשה בנערות, כי האיי דאמר [קידושין דף כ"ט סוף ע"ב] אילו נסיבנא בחמיסר וכו' – כך אמר רב חסדא על עצמו, 'ואי נסיבנא בארביסר, הוה אמינא, גירא בעיניה דשִׁטְנא' – מ"מ בזמן הזה שנחלשו מאד, רשאי אדם להמתין.

והוא מביא לכך ראיה. **שהרי נראה, אם הראשונים לקחו נשים בן ח' שנה [סנהדרין דף ס"ט ע"ב], עכ"ז כי ראו אח"כ חולשת הדורות,**

הנהיגו ליקח בני ט"ו שנה. רואים כי מבחינה זאת, העניין הזה ירד, כי נשתנו הכוחות.

אף כי אַנַן. ר"ל קל וחומר אנחנו.

והרי עינינו רואות כי נשי דידן, אי אפשר להינשא בנות י"ב שנה, וחז"ל [פסחים דף קי"ג ע"א] אמרו, בתך בגרה וכו'. וע"כ צ"ל שנשתנו הכוחות. הכא נמי בזה.

ומיהו לא יעבור עליו יותר מי"ח שנה, שישתדל ליקח, ואל יהא המניעה מצידו. ועכ"פ אם לא יזדמן לו ההוגנת, רשאי הוא להמתין יותר מזה וכו'.

חזינן א"כ כי לגבי 'בן שמונה עשרה', אדרבה דברי החיד"א מתאימים האחד אל השני, כי הוא בא רק לשלול, שלא נוהג בזמנינו הגיל המוקדם יותר, מבן שלוש עשרה.

השם ברוך הוא יתקננו בעצה טובה מלפניו, וכפי שדיברנו בזמנו כי העניין הזה צריך תיקון גדול, ו'אשרי המדבר על אוזן שומעת'. והיותר גרוע, שיש המערימים קשיים למי שרוצה להתחתן לפני גיל עשרים.

ועוד עניינים, שרק גדולי הדור וזקניו יכולים לתקן. ואנחנו את נפשנו היצלנו.

המשך לגבי מה שדנו חכמי תימן עם רבי' יהושע הנגיד, בעניין אמירת קדיש אחרי והוא רחום וגו' תהלה לדוד וגו', כי הם נקראים 'תחנונים'. ובעניין אמירת והוא רחום וגו' לפני האשמורות, בניגון כעין הסליחות. דברים נוספים שהינם שבחים, אולם הכוונה בהם היא 'תחנונים'.

הבאנו בס"ד בשיעורים הקודמים את מה שחכמי תימן דנו עם רבי' יהושע הנגיד, האם לומר קדיש בהתחלת האשמורות, אחרי והוא רחום וגו' אשרי וגו' תהילה לדוד וגו'.

הם טענו לו, כי ישנו מקום לאמירת הקדיש הזה. וגם כתבו, שככה הוא מנהגינו. למרות שאחרי פסוקים לא אומרים קדיש, בנ"ד הם הביאו ראיה כי הם נחשבים תחנונים. [כעת עלה בדעתי שמא אין כוונתם כך, אלא הכי קאמרי, והביאו ראיה שצריך לומר קדיש אחריהם, לפי שהם נקראים תחנונים, שכך היה פשוט להם, כמו שהיה פשוט כך למהר"ס עדני וכדלקמן. איתמר. דהיינו שצריך לנשום אחרי תיבת לדבריהם. ולדידי העני אכתי צ"ע. יב"ן].

ורבי' יהושע הנגיד לא סתר את דבריהם, אלא רק ענה להם, טוב, אבל למה לומר את הקדיש באמצע התחנונים? הרי גם ההמשך הם תחנונים, א"כ די בקדיש בסוף, שאחרי כל התחנונים.

למעשה רואים שלא התקבלו דבריו, ראינו רק מעטים שקיבלו זאת, ישנם תכאליל שהשמיטו את הקדיש הזה, אולם אצל רובם ככולם, לא התקבל הדבר הזה, ונהגו לומר קדיש. למרות שבכל הדברים – בעניין הקדישים – אנחנו הולכים כפי שיטת הרמב"ם.

והסברנו זאת בס"ד, כי חכמי תימן נע"ג פירשו – הרי ברמב"ם ישנם שבעה כללים, והכלל החמישי הוא שאחרי תחנונים אומרים קדיש, א"כ בנ"ד הם אמרו, שיש להם ראיה לכך, כי והוא רחום ותהילה לדוד, הם נחשבים תחנונים. פירושו, שהם אינם רק שבחים של הקב"ה, תהלה לדוד וגו', בכל יום אברכך וגו', גדול י"י ומהולל מאד וגו', אלא שכל המזמור הזה פירושו תחנונים. דהיינו, לא רק תהילות ושבחים של הקב"ה, אלא שזה מתפרש – זאת המגמה הסופית, כך היא הכוונה – שמבקשים ומתחננים ומתפללים להקב"ה, שיעשה את זאת. הבאנו כי זהו כפי מה שרבי' סעדיה גאון מפרש לגבי הפסוק 'פותח את ידיך, ומשביע לכל חי רצון'. הוא מפרש כי זהו הפשט, לא דרשות או רמזים. הוא מתרגם זאת כך, 'פותח את ידיך' – תפתח את ידיך. 'ומשביע לכל חי רצון' – ותשביע לכל חי רצון.

ובל נשאל, הרי הפסוק הוא בלשון הווה. כי לשון הווה משמש גם בלשון עבר וגם בלשון עתיד, כידוע מה שכתב הטורי זהב לגבי ברכת 'גואל ישראל', וכן מהרי"ץ באגדתא דפסחא, כי 'גואל' קאי על הכל. ההווה הוא במרכז, א"כ הוא משמש גם לעבר וגם לעתיד.

אם כן, או שעיקר המזמור הוא הפסוק פותח את ידיך וגו', או שהם המשיכו את הרעיון בכך, כי כל המזמור הוא תחנונים. היתה להם ראיה לזה, הם הביאו ראיה שהדבר כך.

אם כן זה יכול לעלות בקנה א' עם שיטת הרמב"ם.

כעת, מה עונים על שאלת ר"י הנגיד? הרי הוא השיב יפה, א"כ תמשיכו, ומספיק הקדיש אחרי כל התחנונים?

התשובה לכך היא, כי כיון שעפ"י הפשט נראה כי אלו הם שבחים, רק שאנחנו בכוונה שלנו צריכים לעשות מכך תחנונים, א"כ כבר לא יהיה לכך שום היכר. אולם ע"י שאומרים קדיש מיד אחרי המזמור הזה, הדבר מעורר אותנו, שישנו כאן משהו יותר מן הפשט הפשוט. דהיינו, בכדי להזכיר – לעורר אותנו – כי אלו תחנונים, ע"כ אומרים קדיש.

נמצא ממילא, אה"נ לגבי תחנונים רגילים, בודאי שאי אפשר לומר קדיש באמצע התחנונים, תגמור את התחנונים ותאמר קדיש. אבל לגבי תהילה לדוד, מכיון שהם פסוקים, אנחנו רוצים להכריז כי הם גם תחנונים, בכדי שתהיה תשומת לב לעניין הזה.

*

דרך אגב, מכך למדתי בס"ד עניין נוסף.

ישנם שנוהגים לומר את והוא רחום וגו' בניגון פשוט. כמדומני זהו כך על הרוב. כמעט בכל המקומות. ולצערינו הם אומרים זאת במהירות, כאילו שהעיקר לגמור את זה. כביכול זהו דבר מיותר, רק שחובה לומר אותו.

ברם חושבני – ומסתברא לי שכך היא ההנהגה מימי קדם – כי יש לומר זאת בניגון הסליחות. לא להגיד את זה בניגון פשוט. ואותו הדבר הקדיש. לא רק את הקדיש האחרון לומר בניגון של־סליחות, אלא גם את הקדיש הראשון.

אז הדבר מעורר, שכבר מכאן מתחילים אנו לעורר רחמי שמים, המזמור הזה בעצמו הוא תחנונים. ולכן קבעו לפתוח בפסוק והוא רחום וגו' לעורר שכבר בהתחלה, והוא 'רחום' יכפר 'עון'. זהו פחות או יותר מה שדיברנו בזמנו.

ראיתי עוד מקרוב, כי בספר ארחות חיים [דין מאה ברכות וסדר הברכות שלפני הקרבנות, אות כ"ט] כתב – בשם בעל האשכול [ו', א'] – משהו הקשור לכך, בזה"ל, **'כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא', לפי שכולו <u>שבח והודאה</u> למקום, והצָרכַת כל העולם לפרנסתו, והוא ברחמיו מכין להם מזון. ומי <u>שאומרו בכוונה, באמת יש לו רוח נשברה</u>** יעו"ש.

זהו דבר מעניין, המלים האחרונות שלו הללו, כי האמירה הזאת מעידה על האומרה. אינני יודע, לא נראה כי הוא אכן התכוון לְמה שאנחנו אומרים, אבל עכ"פ הדבר מתקשר ומתחבר עם דברינו.

שאלה מהקהל: אולי היכן שאמרו את זה בניגון של סליחות, הם נמשכו אחרי הניגון שבפיסקת בךאדם, מה לך נרדם וכו'. המשיכו את הנעימה.

תשובת מרן שליט"א: בהחלט יתכן. ולפ"ז יובן כי לפני שהוסיפו בקשות הללו, אלא פתחו מיד והוא רחום, אז אמרו את הפסוקים הללו בנעימה פשוטה. וכמו שבימים נוראים בליל שבת שה"ש לכו נרננה וכו' אומ' כרגיל, וכן בשחרית ברוך שאמר והזמירות, בדרך כלל [חוץ ממקצת מקומות]. דרק לאחר מכן [מן הקדיש ואילך] משַנים את הנעימה. אבל לפי דברינו יוטעם הדבר טפי, שמצד עצמם הם ראויים להיות בנעימה זו. לכן נכון, כדי שיאמרום בהתעוררות, ולא בקריאה בעלמא.

אולי יש ראיה לכך, שאל"כ למה את המזמור שיר המעלות ממעמקים וגו' בסוף האשמורות, אומ' בניגון תהלים הרגיל. ולמה לא המשיכו, כפי דבריך. עכ"פ מזה התעוררתי שכדאי לומר פיסקת והוא רחום וגו' בניגון הסליחות, שזה מעורר לכוון.

*

יישר כוחו של ידידנו הנעלה הרה"צ ליאור מעלם הי"ו, מרכסים ת"ו, אשר אמר לי לגבי הרעיון דלעיל שאמרנו, כי הרה"ג שמואל מאיר יראחי שליט"א, מחבר הספר מסכת של תפילה, יש לו ספר נוסף בשם נתיבות התפילה, והוא כותב זאת שם [בפרק שביעי] לגבי דברים רבים שהינם שבחים ותהילות, כי הכוונה לגביהם שהם תחנונים. הוא כתב כך מעצמו, והביא הרבה דוגמאות. יש לו על כך אריכות של כמה דפים. **וזה** לשונו שם, **נוכל להבין כמה מקומות בסדר התפילה, בהם אנו מסדרים בפינו שבחים. אבל בפֵּן הפנימי** – ישנם כמה פנים – **מכוונים לבקשה. ואֵלו, מעשים שבכל יום. בפסוק פותח את ידיך, אמרו חז"ל שצריך וראוי לאדם לבקש על פרנסתו. והרי סוף סוף זהו סידור שבח? אלא הכל כנזכר לעיל, שמלבד הפן החיצוני של**

סידור שבח, בפן הפנימי צריך להשתמש ביסוד ההזדהות. הוא משתמש כאן במושג מודרני, בסגנון כזה, אבל נראה כי זאת הדרך שלו. עדיף לענ"ד לכתוב בסגנון היָשָן, שהוא יותר מקודש. **ולהאמין למוצא פיו עד לרמה של בטחון, שאם אכן הקב"ה כ"כ בעל חסד, ודאי שיזון אותנו ברחמים.**

א"כ הוא כותב את היסוד הזה, ומאריך על כך לגבי כמה וכמה דברים.

הערה מהקהל: הר"ר ישראל נגארה כותב כי כל התפילות הן בקשות.

תגובת מרן שליט"א: יפה. זהו מה שאנחנו אומרים. אבל תביא לנו זאת, שנראה את הדברים בפנים, לראות ולעיין. זה ג"כ מתחבר ומצטרף עם דברינו דלעיל. [עין יעקב ברכות דף ז' בפירוש 'הכותב' האריך בזה. והביאו הר"ר ישראל נגארה בספרו כלי מחזיק ברכה פרק א' בתוספת הקדמת דברים מדיליה. ויל"ע בספר מסוד ישרים (לבל) עמ' ער"ב, שם הקשה ע"ד הכותב. הוספת ידידנו הרה"ג יהודה חרזי שליט"א].

שאלה מהקהל: נראה שיש סייעתא לסברא זו שדברי שבח והלל, נחשבים ומתהפכים לתחנונים ולתפילה, מפירוש רש"י ע"פ מְהֻלָּל אֶקָּרֵא יְיָ וּמִן אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ [תהלים י"ח, ד'] וז"ל, **בהילולים אקראנו, ואתפלל לפניו תמיד** וכו' יעו"ש.

תשובת מרן שליט"א: יישר כוחכם. יתכן.

ביאור דברי הזוה"ק כי הבקשה על המזונות באמירת אשרי וגו', היא רק בקדושה דסדרא ובמנחה, ולא בזמירות. חידוש ממהר"ם עדני בעניין סיבת הקדיש שלאחר הזמירות, ומקורו מהר"א בן הרמב"ם.

דרך אגב, בספר הזוה"ק בפרשת פינחס [דף רכ"ו ע"א] כתוב – ומהרי"ץ מוציא משם חידוש בקצרה בעץ חיים [דף י"ח ע"א] בזה"ל, **ודע, דסגולת אמירת תהילה זו לפרנסה, הוא דסדר היום ודמנחה דוקא. ועיין זוהר פינחס דף רכ"ו ע"א** – ישנה שם שאלה ששאל רבי אלעזר, בנו של רשב"י, למה כתוב לומר תהילה לדוד וגו' שלוש פעמים ביום? הרי עניין המזונות הוא רק פעמיים ביום, כפי שנאמר [שמות ט"ז, ח'] בְּתֵת יְיָ לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל, וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבְּעַ. מספיק רק פעמיים, כמו הסעודות, למה צריך לומר ג' פעמים?

והוא אומר כי אין הכי נמי, הבקשה על המזונות היא בתהיל"ד וגו' של ובא לציון, וגם בתהיל"ד וגו' של תפילת המנחה, אולם לא באשרי וגו' שבזמירות.

וזה לשונו שם, תו הכי אוליפנא, דלא איהו אלא תרי זמני, בגין מזונא ופרנסה בכל יומא. דאלין חיובא על בר נש. ואי אמר יתיר, לאו בגין חובה איהו, אלא בגין שבחא, גו תושבחן דזמירות דדוד מלכא.

שָׁם – בתהיל"ד שאומרים בזמירות – זאת לא בקשה, אלא זהו שבח. הבקשה על המזונות, היא בסדרא דקדושה, וגם במנחה.

כך לפי מה שכתוב פה. וכבר דיברנו על העניין הזה באריכות, בשיעור מוצש"ק תולדות, שנת התשע"ו בשכ"ז, ומשם תדרשנו.

*

אולם ישנו חידוש יותר גדול בנושא הזה, מאחד מחכמי תימן, שמו מה"ר סעיד–סעדיה בן דוד עדני זצ"ל, שהיה בדור שלפני מרן הבית יוסף. וכנראה באמצעותו הגיעו לידיו של מרן, התשובות של רבי' יהושע הנגיד. הרי מרן בכסף משנה מביא למשל תשובה של ר"י הנגיד, בעניין חביצא, אם ברכתה המוציא כשנשתנה צורתה וכו', והדבר פלא, כיצד זה הגיע לידו? הרי אלו שאלות ששאלו חכמי תימן את ר"י הנגיד? אלא שאז – בתקופת מרן הב"י – הגיע מהר"ס עדני זצ"ל מתימן לכאן לא"י, לעיר צפת, ולסוריא. א"כ כנראה דרכו הגיעו התשובות בזמנם לידם. ויעויין מה שכתב בזה ידידנו הרב הגאון איתמר חיים כהן שליט"א בשו"ת שבט כהונה חלק א' סימן ל"ה ענף ראשון דף רנ"א ד"ה מסתברא. ושם דף ר"נ ד"ה מכל, ציין כי מרן הביא ממנו שלוש עשרה תשובות, בכסף משנה ובבית יוסף ובתשובותיו אבקת רוכל.

מהר"ס עדני הנז' בפירושו על הרמב"ם, פרק תשיעי מתפילה הל"ט כותב בזה"ל, **אמירת קדיש, יהיה על שני פנים. על דבר שקדם, כגון הקורא בתורה בציבור והאומר דברי תחנונים, וקדיש דרבנן. וזהו הרוב.**

הרי פירושו הוא על הרמב"ם, ע"כ מובן הוא צריך ללכת בשיטה אחת עם דב' הרמב"ם. נראה כי הוא הבין בצורה קצת אחרת את העניין הזה, אולם הוא הולך בדרך של־רמב"ם. כי כפי שאמרנו, ברמב"ם ישנם שבעה כללים. והוא – מהר"ס עדני – מתחיל עם חלק מהם, אבל הוא מוסיף דברים שנראה כי אינם כתובים ברמב"ם. עכ"פ גם לדבריו, בדרך כלל, הקדיש הוא על מה שהיה מקודם. אחרי ס"ת, תחנונים, וקדיש דרבנן אחרי הלימוד.

ועל דבר שאחריו, כגון קדיש שאומרין קודם התפילה. דהיינו, לפני תפילת מנחה, ולפני תפילת ערבית. שאלנו, מה עם שחרית? ואמרנו, דשאני התם שאי אפשר, מפני שצריך להסמיך גאולה לתפילה וכו'. כעת תשמעו, הוא אומר תשובה אחרת.

וזה לשונו, ולפי שקרית שמע ותפילת שחרית שתיהן חובה, תיקנו (ב)קדיש קודם קרית שמע, ואין מבדילין ביניהן בקדיש. הקדיש שלפני קרית שמע, הוא כמו הקדיש שלפני תפילה.

אבל תפילת ערבית, לפי שאינה חובה, תיקנו הקדיש בין קרית שמע לתפילה. להודיע שזו חובה וזו אינה חובה. ואין אומרין קדיש קודם קרית שמע.

הוא לא מציין כאן, מהיכן המקור שלו. אבל אין לי ספק, כי המקור שלו הוא מדברי רבי' אברהם בן הרמב"ם, ואז א"כ בודאי מסתברא כי זאת לדידהו שיטת הרמב"ם.

בספר המספיק לעובדי ה' – הובא בספר אוצר הקדיש [דף ש"ג] – כתב ר"א בן הרמב"ם [דף 95] בזה"ל, **ובקדיש קמא, יש הבדל בין שחרית לערבית. משום דבשחרית – קודם ברכות קרית שמע, וברכות ק"ש קשורות בתפילה. ואלו בערבית – אחר ברכות קרית שמע, בין ברכות ק"ש ובין התפילה, כדי שלא יפסיק בשחרית בין גאולה לתפילה ולא בקדיש. ואלו בערבית, הואיל ומפסיק ב'השכיבנו', אף כי לפי ההלכה אינה הפסקה, אלא כפי שאמרו [ברכות דף ד:] 'כיון דתקינו רבנן השכיבנו בגאולה, כגאולה אריכתא דמיא', אלא שבאופן כללי, הואיל ואומר השכיבנו, אומר את הקדיש בתחילת התפילה ובסופה. כתפילת המנחה, ותפילת המוספין, ותפילת נעילה. משום שהקדיש בתחילת התפילה ובסופה, הוא מהחובות של־תפילת הציבור, ובתפילת שחרית בלבד הוא הוקדם קודם ברכות קרית שמע.**

ותפילת ערבית, אין מתפללים אותה בלחש, ושליח ציבור אינו אומר אותה בקול, כדי להראות שאין היא חובה כמו שאר התפילות.

ונראה לי, שמסיבה זו גם כן נקבע קדיש קמא סמוך לתפילת ערבית, כדי שתושג בה הבחנה על ידי קדיש בתחילתה ובסופה, הואיל ומתפללים אותה בלחש. ואילו היה הקדיש קודם ברכות קרית שמע כמו בשחרית, וקרית שמע וברכותיה ששליח ציבור אומר אותן בקול ואת התפילה בלחש ואת הקדיש בסוף, היה סבור מי שאינו יודע, שקדיש קמא וקדיש בתרא הם על ברכות קרית שמע וק"ש הניכרות על ידי שמיעתן בקול, לא על התפילה שבלחש עכ"ל.

הקדיש הוא על קרית שמע, כי ק"ש היא חובה. משא"כ התפילה – תפילת ערבית – היא איננה חובה. מעיקר הדין, היא רשות כנודע. לכן ישנו קדיש אחרי כן.

הוא – ר"א בן הרמב"ם – קצת האריך, מה שרבי' סעיד עדני כתב בקצרה, הוא לקח זאת ממנו. ומצוי במקומות אחרים מִספרו, שהוא מזכיר את שמו בהדיא.

לאחר מכן בהמשך [בהלכה ט'], הוא – מהר"ס עדני – חוזר על כך, וז"ל, **למה אומר קדיש קודם קרית שמע שלשחרית, ואין אומ' כן קודם קרית שמע של ערבית.**

ויש בדבר שתי תשובות.

האחת, מה שאמרנו למעלה [הלכה א'] שאיחרו אותה בערבית, כדי להבדיל בין קרית שמע שהיא חובה, לתפילת ערבית שהיא רשות.

והאחרת – תשמעו חידוש – **שיש לומר, שהקדיש שקודם קרית שמע שלשחרית, הוא מפני פסוקי זמרה שלפניה.**

אתם שומעים? זהו אינו קדיש על התפילה, אלא על הזמירות.

כמו שאמר (הרמב"ם בסדר התפילות והברכות), שאומרין קדיש אחר התחנונים. אבל קרית שמע שלערבית, אין לפניה תחנונים, לפי כך אין אומ' לפניה קדיש.

וזה המזמור שאומ' לפניה, אינו תיקון חכמים, אלא מנהג החזנים. הספרדים אומרים לפני ערבית מזמור, על כך הוא אומר כי זאת איננה תקנת חז"ל, אלא מנהג של חזנים. מי שנהג, נהג. עכ"פ זה לא קשור.

אם כן, כעת ישנה לנו כאן הרחבה בנ"ד. לא רק תהילה לדוד וגו' נחשב תחנונים, אלא כל הזמירות – פסוקי דזמרא – הם תחנונים. והקדיש שאומרים אחריהם, הוא קדיש שאומרים אחר תחנונים. הוא חוזר על זה.

זהו חידוש גדול מאד. והוא הולך לפי המהלך דלעיל. אמנם הדבר אינו מתאים עם דברי הזוה"ק דלעיל, כי הזוה"ק אומר שהם רק שבחים. **אבל** זהו רק התירוץ השני בזוה"ק שם. הרי ישנו שם תירוץ ראשון.

עפ"י הדברים דלעיל, כל הזמירות ושירת הים וכו', מתפרשים בתורת תחנונים.

בכל אופן, לפי דבריו יוצא כדלקמן.

הנני אומר את הדבר בתורת חידוש, כי כאשר אנחנו מתפללים, כדאי 'לרענן' מדי פעם, שהתפילה לא תהיה רק שגורה בפינו כעוף המצפצף. כאשר האדם מקבל הבנה חדשה, אזי הדבר מעורר אותו.

לא רק כאשר אומרים את המזמור תהילה לדוד וגו', כגון 'סומך י"י לכל הנופלים' – אנא הי"ת, תסמוך את נפילתנו, 'ואת שועתם ישמע ויושיעם' – תושיע אותנו, אלא אותו הדבר גם בכל ההמשך, כגון 'אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה', 'אשרי שאל יעקב בעזרו', 'עושה שמים וארץ'. כל הפסוקים. למשל, 'וירם קרן לעמו' – הקב"ה, יהי רצון שתרים את קרננו, תרים את קרן ישראל עמך. כל דבר, לפרש אותו – תכליל את המגמה הזאת – בתורת תחנון, יהי רצון שתקיים את הדבר הזה בנו.

וכן 'ברוך י"י לעולם אמן ואמן', זהו שבח, מה יש לכוון? אחז"ל 'מי שענה אמן בעולם הזה, זוכה ועונה אמן לעולם הבא'. אם כן הכוונה היא, יהי רצון שנגיע לזה.

שאלה מהקהל: ומה לגבי המזמור הללו אל בקדשו וגו'?

תשובת מרן שליט"א: המדובר היכן שהדבר אפשרי. אין למדים שאי אפשר, מן האפשר. כאשר ישנם שבחים, משבחים בהם את ה', [ומוסיפים את הכוונה הזאת], יהי רצון שאתה – הקב"ה – תקיים זאת עלינו.

במקום שמתפרש רק במובן שבח, אזי אין ברירה. אבל יהיה המובן מתקשר לתחנון, דהיינו כיון שהוא כ"כ חשוב ועצום וכו' שצריך להללו בקדשו וכו' בגבורותיו, ברוב גדלו, בנבל וכינור וכו' ולכן ברוך י"י לעולם, אם כן יה"ר שגם אנחנו נתברך. כפי הכלל [סוטה דף ל"ח ע"ב] **כל המברך מתברך.** ימלוך י"י לעולם וכו', יה"ר שתיגלה מלכותו עלינו בקרוב. וכן כל כה"ג.

הערה מהקהל: אבל כתוב לגבי המזמור הללו אל בקדשו וגו', שהכוונה על בית המקדש, תחנון שיבנה בית המקדש.

תשובת מרן שליט"א: טוב, אם כן – אם לוקחים בחשבון על־דרך המדרשים וכו' – אפשר 'לבנות בניינים' ולהוסיף. אין הכי נמי.

אבל גם אם אכן כן (צריך לחפש ולראות במקור דבריך), אך מה נפרש לפי דבריך בהמשך, הללוהו ברקיע עוזו. וכן השאר.

לגופו של עניין, יש למלה 'קדשו' בנ"ד פירושים אחרים. אך התרגום אכן סובר כך, שהכוונה להלל את השם בביהמ"ק. שכ"כ שם, שַבחו יתיה בבית מקדשיה. וכך סובר רבי' יהודה הלוי, הללו אל שהוא [נמצא] בקָדשו, הביאו חתנו הראב"ע, שכ"כ שם כי הכוונה לדביר ולהיכל. וכתב עוד שהוא מדבר עם הלויים, שהם היו משוררים בנבלים יעו"ש.

כנראה כך גם דעת רס"ג בתפסיר. כי אף שכתב בל"ע 'קדסה', שזה בדיוק כמו 'קדשו' בלשה"ק, מ"מ מסתברא שכוונתו לבית המקדש, וכמו שנכתב בהדיא אליביה במהדורת ירושלם התשכ"ו דף רפ"ז. וזאת מפני שכך מובן ממה שהמשך לפרש את המשך הפסוק הללוהו ברקיע עוזו, שהכוונה 'כמו' שהוא משובח ברקיע השמים שהם עֻזו. כי לפ"ז הסיפא המשך הרישא. דוק והבן. וע"ע דרך הקדמונים דף תתכ"ז תתכ"ח.

כמו כן 'ויושע י"י', אל תפרש זאת רק שה' הושיע אז אותם, אלא כמרכן שתושיע אותנו. 'מיד

מצרים' – מכל אלה שמְצַירים לנו, כל אלה שעושים לנו צרות. וכן על זה הדרך.

כך לפי המהלך שלו.

אמנם, הדבר אינו מחייב. יכול להיות שחכמי תימן – רבי' דוד בן עמרם ועוד מחכמי דורו, אשר שאלו על כך את ר"י הנגיד – הם התכוונו רק לגבי האשמורות, שָמָּה זה נחשב תחנון, ואין חובה שכך הוא בכל מקום. אבל הנני אומר, כי גם לפי דבריו, זהו התירוץ השני שלו, א"כ כל הזמירות הם תחנונים.

חושבני כי אנחנו מרויחים מכך הרבה, לחזק ולעורר את הכוונה.

כהודאה להקב"ה על העבר – הנסים והנפלאות שנעשו לנו בֶּחֳדשים האחרונים – וכן בשביל העתיד, יש לעורר שוב את עניין קדושת בית הכנסת, להקפיד לשמור על 'עשרת הדברים' שפורסמו על כך בעבר. גם ראוי לומר את ה'מי שבירך' המיוחד למי ששומר פיו בשעת התפילה. כמו"כ חשוב לנהוג להגיד את הבקשה רבון כל העולמים וכו' שאחרי שיר השירים, וכן את הפסוקים שאחרי תפילת שחרית וערבית, אל תירא מפחד פתאום וגו'.

בעיקבות הנסים והנפלאות שזכינו להם בחדשים האחרונים, בהם הקב"ה עשה לנו דברים אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל הגויים, הוא מציל אותנו מכף כל הקמים עלינו לרעה, בדרכים מופלאות. לא נגמור להודות להקב"ה על איך שהדברים נעשו.

מצד שני, אנחנו בעוה"ר עדיין שקועים בתוך הבוץ הזה, כי עדיין לא רואים את הסוף.

ולפני מספר שנים, היתה מגיפת הקורונה, השם ישמור. ודיברנו בזמנו, כי יש לעורר את כל ענייני קדושת בתי הכנסת, לשמור שלא תהיה קלות ראש ושיחה בטילה בביהכ"נ, סידרנו 'עשרת הדיברות' – עשרה דברים. כדאי שהעורך יפרסם זאת עוד הפעם [בעמוד 22], כדי שנתבונן, שהדברים יהיו מצויים לנו מול העיניים, שלא נשכח, כי הדברים הללו צריכים חיזוק תדיר.

בשביל זה, בעל תוספות יום טוב תיקן מי שבירך מיוחד למי ששומר את פיו ולשונו, לא מדבר בעת התפילה. כעת ישנו בידי את ה'מי שבירך' – הדבר בזכות ידידנו הרה"ג יהונתן שבח הי"ו, הוא זה שהדפיס זאת, כפי מה שערכנו בס"ד לצורך סידור–תכלאל קהל יהודה, וכדאי שהעורך ידפיס גם את זה [בחוברת בעמ' 22], בכדי שהדבר יהיה מצוי לצלמו ולהפיצו ברבים. אנחנו כאן בביהמ"ד פעו"צ ב"ב משתדלים בלנ"ד לומר זאת לכל־הפחות פעם בחודש, בכדי לעורר ולהזכיר את הנושא הזה.

למרות שאבותינו נע"ג לא נהגו לומר אותו, אבל פשיטא שהם לא היו צריכים בזה חיזוק. אבותינו לא היו מדברים מלה בבית הכנסת [וישנם אפילו שלא אמרו 'שבת שלום', [הערת העורך: כפי שסיפר מרן שליט"א (בסעודת שבע ברכות לבת מרן שליט"א שנערכה בסיום השיעור השבועי מוצש"ק בא ה'תשע"ב), כי דודו זצ"ל לא היה אומר אפילו 'שבת שלום' בבית הכנסת, רק בחוץ]. מי שהכיר את הדור שעבר, כפי שאמר לי הרב ציון עמיהוד–מעודה זצ"ל בזה"ל, 'אפשר היה לשמוע את מעופת הזבוב'. דממה. אימה ויראה. אין דיבורים. כלום.

כאשר הס"ת מונח ע"ג התיבה, זה היה מטיל פחד, היתה יראה גדולה. כמו כן, נכנסו לבית הכנסת עם טלית, ומשתחוים וכו'. בקדושה יתירה.

[**אפילו** הנכנס לבית הכנסת דרך עראי, כגון לקחת משם ספר, לא היה נכנס אלא כשהוא מעוטף בטלית. ובשעת הכניסה לבית הכנסת, לעולם העיטוף הוא גם על הראש, כמו שכתבתי בשו"ת שבט כהונה חלק א' סימן כ"ז דף קצ"ד אות ז' ד"ה וגדולה, ושמעתי זאת כמה פעמים מפי אבא מארי זלה"ה. איתמר]. וכבר דיברנו וכתבנו על כך בס"ד פעמים רבות.

ברם הדור שלנו קצת נחלש, על כן צריכים לעורר.

זהו דבר אחד.

*

דבר שני, בתורת הודאה להקב"ה, הנהגנו כאן בבית מדרשנו אמירת הבקשה רבון כל העולמים וכו' אחרי שיר השירים. כי כפי שאמרנו, הקב"ה מחפש לזַכות אותנו, לראות עי"ז כמה הקב"ה אוהב אותנו, ואנחנו כנסת ישראל בבחי' כמים הפנים לפנים שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי [שיר השירים ה', ח']. אם אומרים את רבון כל העולמים וכו', מרגישים יותר את הקדושה של שיר השירים, ושזאת שעת רצון, אזי הדבר מחזק את האמירה הזאת. חשוב מאד לנהוג לומר את זה.

שאף אחד לא יגיד, שאבותיו לא נהגו. כי אין זה נחשב שינוי מנהג. וכל דבר שמוסיף יראת שמים, הוא דבר חשוב. מהיות טוב וגו'.

*

כמו כן ראוי לומר גם את הפסוקים שאחרי עלינו לשבח, שתחילתם אל תירא מפחד פתאום וגו', גם בשחרית וגם בערבית, ובקול רם, בציבור, לא בשקט. כפי שכבר הסברנו בשו"ת עולת יצחק [חלק ג' סימן נ"ד, ובשיעורי מוצש"ק [עיין בהרחבה בשיעורי מוצש"ק בלק התשע"ו בשכ"ז, ויקהל ופקודי התשע"ז בשכ"ח, משפטים התשפ"ד בשל"ג, חוקת ובלק התשפ"ה בשל"ו], כי אין שום עניין להגיד את זה דוקא בלחש, כפי שכתוב בסידור [תורת אבות]. רק בעבר, כיון שאמרו זאת לעצמם רק יחידים, על כן נראה כביכול שזה דוקא בלחש, כדי שלא להתבלט. אולם כעת, אנחנו נוכחים לראות שישנו עניין להגיד את זה בפרהסיא, לחזק את העניין.

אל תירא מפחד פתאום וגו', **עוצו עצה ותופר** וגו', **כל כלי יוצר עליך לא יצלח** וגו', **ועד זקנה אני הוא** וגו'. ארבעה פסוקים.

חשוב מאד לומר אותם, להתעודד להרגיש ולפרסם שאנחנו בוטחים בהקב"ה, ושאיננו מפחדים מכל האיומים – כל העולם גועש ורועש עלינו – לְמַעַן צִיּוֹן וגו' עַד יְכוֹנֵן וְעַד יָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ [ישעיהו ס"ב, ז'].

*

הנני רואה כי כבר נגמר הזמן, 'ועשו סייג לתורה', רציתי להוסיף עוד כמה דברים, אבל לכל הפחות שיהיה את החיזוק הזה, ובעזרת ה' נשלים את הדברים בהמשך.

בשבח החוברת 'מקרא קודש' – דיני ארבעת המינים, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א. תוספת דברים בעניין האתרוג התימני, ושלילת האתרוג המרוקאי.

ברוך ה', יצא לאור הקונטרים 'מקרא קודש' – דיני ארבעת המינים, פסקי הלכות בקיצור נמרץ, מאת בני בכורי הרה"ג משה רצאבי שליט"א.

זאת זכות גדולה של ידידנו הרב ליאור מעלם הי"ו, כי הוא 'דחף' להוציא זאת לאור, ובני הרה"ג משה שליט"א השתדל והתאמץ בכך. אינני מתפלא, שהוא כעת לא מרגיש טוב – השם ברוך הוא ישלח לך רפו"ש בתוך כל חולי עמו ישראל וכו' – מכל הלחץ וכו'.

ב"ה זהו קונטרים נפלא, ממש ברכה גדולה בקרב הארץ.

חוץ מכל הקונטרים שכבר יצאו לאור, כגון בעבר יצא לאור הקונטרים 'מקרא קודש' על ראש השנה, ועכשיו השנה מישהו בא והראה לי אותו, כי כבר שכחתי ממנו, חבל. צריכים כל פעם בזמנו, להדפיס ולהוציא לאור מחדש שוב ושוב את הקונטרים הללו. כמובן, מי שיזכה תבוא עליו הברכה.

הקונטרים הזה – אודות דיני ארבעת המינים – הרב ליאור מעלם תרם לעילוי נשמת בנו ישי, תנצב"ה. זאת זכות גדולה, וכן מי שישתתף בהוצאת שאר הקונטרים הללו, ולהפיצם לכל הציבור. כי בקונטרים הללו אפשר לעבור על כל הדינים, ההלכות והמנהגים בצורה קלה וברורה, לדעת כל פרטי הדינים להלכה ולמעשה, כולל הערות וחידושים ותוספות, כיד ה' הטובה על הרה"ג המחבר שליט"א. ירבו כמותו בישראל.

ולידידנו הרב ניר טיירי הי"ו, מנכ"ל פעולת צדיק, שפועל בהוצאה לאור ובהפצה, יישר חיליה לאורייתא, אני פונה ומבקש, שיהיה ביתר שאת וביתר עז. חשוב מאד להפיץ את הקונטרים הללו. צריכים להשיג תורמים, שיהיה בהישג יד של כל אדם, ולהפיץ בכל שנה מחדש. הנה למשל השנה, לא זכרתי שישנו הקונטרים הזה, כמו שאמרתי. וכן קונטרים אחרים, חדשים עם ישנים.

*

דרך אגב, מובא שם בקונטרים, עניין האתרוג התימני.

והנה זה מקרוב ידידנו הרב אלון גרטי הי"ו הביא לי את הספר גנזי שלום (שמעוני), לאחד מהגדולים והצדיקים בתוניס, וראיתי שם דבר מפליא. נוכתי לדעת שהאתרוג שלהם אז, היה כמו האתרוג שלנו.

וזה לשונו שם [שו"ת או"ח סימן ה'], **נסתפקתי בעניין האתרוג הנמצא אצלינו שאין בו מיץ כלל, ומברכים עליו בכל שנה. ומפני שאין בו מיץ כלל, חוששני בו שהוא מורכב, וגם אין בו לא דד ולא פיטמא.**

ואעפ"י שיש מין אתרוג שאין בו מתחילתו, לא דד ולא פיטמא, ואפ"ה כשר לברכה, הכא שאני.

שבהצטרפות שניהם יחד, אפשר דהוו תרתי לריעותא. אמנם יש בו סימן אחד המכשירו, דהיינו שגרעין הזרע שלו זקוף לאורך האתרוג וכו'.

הוא דן שם בעניין, נאחז בסבך, מכיון שהוא ראה בספרים של גדולי האשכנזים הכותבים את הסימנים של־אתרוג, והם מדברים על מיץ. לכן הוא חשב, אולי מה שאצלו, זהו אתרוג מורכב...

הסתפק. מחבר הספר, היה גברא רבה.

עכ"פ המסקנא שלו היא שהאתרוג הזה בסדר גמור, ושאין בו כל חשש.

וגם מהר"ר יצחק טַייִב, מחבר הספר ערך השלחן, שהיה ג"כ אחד מהגאונים שמה [בתוניס], ענה וכתב [לבעל שו"ת גנזי שלום הנז"ל] בזה"ל, **מענייַן האתרוגים שלכם שאין בהם מיץ כלל, וגם אין בו דד, שחשש כת"ר שהוא מורכב. אין סימנים אלו מורים שהוא מורכב. שהרי המג"א סי' תרמ"ח ס"ק כ"ב כתב, שהמורכב, המוהל שלו רב, והאתרוג כמעט הוא יבש. ומאין הרגלַיִם עוד לחוש, כיון שנמצאים בו סימני אתרוג.**

ושלום רב, הצעיר יצחק טייב ס"ט.

עכ"פ רואים כי גם אצלם היה אתרוג כזה, בלי מיץ.

גם בזמנו אמר לי רבי יצחק קארה, שהיה גר פה בשכונתנו [בעיר בני ברק ת"ו], הוא סיפר שהוא היה במלחמה בלבנון, לפני עשרות שנים, ופתאום הוא ראה שם גֶּדל עץ אתרוג בדיוק כמו התימני. רגיל.

כמו כן, בעבר נדפס הקונטריס פרי עץ הדר, והובא שם כי רבי יעקב ספיר אמר, שישנו אתרוג 'בלדי', דהיינו בארץ ישראל, והוא מספר כי האתרוג היה גדול כמו אבטיח.

אולם לאט לאט הם השתבשו, ונשכחה מהם המסורת הנכונה.

כיום ישנם החושבים שהאתרוג המרוקאי הוא מהודר, אבל צריכים לדעת כי האתרוג המרוקאי שמצוי כיום, הוא איננו מה שהיה לפני כחמשים שנה. בנתיים הרכיבו אותו גם כן, ממש. אם בעבר זה היה בגדר מוחזק כבלתי מורכב, כיון שהפלחים שבתוכו היו יבשים, עכשיו כבר שלטו בזה ידי הסוחרים, והוא כבר ממש מזוייף. ובשָנים קודמות, כבר הרחבנו מאד. [שיעורי מוצש"ק נח ולך־לך התשפ"א, נצבים התשפ"ב, בראשית וויצא התשפ"ג].

בכל אופן, יישר כחך הרב משה. ברוך ה'. הקונטרים חשוב מאד. ישנם בו דברים רבים מעולים ומועילים.

מהר"ח פאלאגי אמר, אני אינני מקנא בהחיד"א, בספרים הגדולים שהוא חיבר – הוא חיבר ספרים חשובים, כגון ברכי יוסף, שער יוסף, מחזיק ברכה – אלא רק בספרים הקטנים שהחיד"א חיבר, כגון הספר קשר גוֹדֶל, כי שם זה 'הלכה למעשה'. יד הכל ממשמשת בהם, כי אלו דברים נחוצים.

זהו דבר חשוב מאד, כאשר הדברים כתובים בתמצית. זהו זיכוי הרבים.

השם ברוך הוא יזכה את הרב משה, ואת כולנו, להמשיך לזכות את הרבים.

יצ"ל נוסח תפילה לפני הלימוד בליל הושענא רבה, מדוייק ומוגה.

דרך אגב, ישנו בפני דבר נוסף. דפים בהם מודפסת התפילה לפני הלימוד בליל הושענא רבה. אפשר לחלק זאת לציבור.

הדבר בזכות ידידנו הרב שלמה חגבי הי"ו, שערך זאת, ויזם את ההפצה וכו'. וכן הרב עוז שלום עֶרֶק הי"ו, שהדפיס את זה. השתדלנו להגיה את התפילה הזאת, מבחינת הניקוד, וגם מבחינת הנוסח. כגון נוסח זכרנו לחיים, הַכֹּל בתוכה. שיפצנו את זה, וגם את זה כדאי שהעורך ידפיס בחוברת שערי יצחק [בעמ' 24], בכדי שיהיה מצוי, כי גם בכך יש זיכוי הרבים.

ותיכתבו כולכם בספר מחילה וסליחה וכפרה אכי"ר.

הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ
מברכים את ה"מנויים לחיים"
ואת התורמים למגבית השנתית
"אחת בשנה", בברכת

תיכתבו בספר מחילה וסליחה וכפרה

כמדי שנה בימי הרחמים והסליחות מתקיימת בס"ד

המגבית השנתית

לטובת פעילות מוסדות יד מהרי"ץ - הארגון העולמי להפצת תורה ומסורת יהדות תימן

שמות התורמים יובאו בפני מרן הגאון הצדיק

רבינו יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

אשר בכוח תורתו הקדושה והטהורה יעתיר עבורם בתפילה

בעת רצון נדירה ומיוחדת

ויזכו לברכתו הכוללת כל הישועות, כפי שנחקקה בכתב יד קדשו:

"ברכות שמים מעל יחולו על כל המסייעים, שיזכו לִבְנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי"

למסירת שמות לתפילה הנדירה, לבריאות ולהצלחה ולפרנסה טובה, או לעילוי נשמת:

050-4145141 | 050-4140741 | ובעמדות "נדרים פלוס" ו"קהילות"

התרומות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46

לק"י ב"ט סיון ה'תש"פ ב'של"א

אז נדברו יראי י"י איש אל רעהו וגו'

ונכתוב את הדברים לפנינו, להיותם לזכרון לנגדנו, ולטוטפות בין עינינו

בהיות שבחדשים האחרונים יצא הקצף מלפני ה' החל נגף הקורונה רח"ל, ועל צווארינו מוטל לפשפש במעשינו, מה חרי האף הגדול הזה, מה זאת עשה אלדים לנו, ולא עוד אלא שגורשנו מהסתופף בחצרות בית ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ויבוקש הדבר וימָצא כי אחד מן המרעין בישין הוא עוון הזלזול בכבודם מְעוֹנות השכינה מִקדשי־מעט, הדיבור מביא דָּבָר ח"ו, על כן אנו מקבלים על עצמנו בל"נ עשרת הדברים דלקמן:

א. להיזהר ולהישמר בהם מקלות ראש ושיחה בטלה וכיו"ב כדת וכהלכה, אפילו שלא בעת התפילות וקריאת ס"ת, הן בעצמנו והן להזכיר ולעורר את זולתנו. החיוב מוטל אף על הגבאים וראשי הקהל למעט גם בדיבורים הנצרכים, ובודאי שלא לדבר בזמנים האסורים, כי לפעמים דוקא להם יש הרגשה שהותרה הרצועה היות והם מטפלים בעניני בית הכנסת, וממילא מהם מתחילה הפרצה לשאר הציבור.

ב. איסור חמור להשאיר פלאפון דלוק גם על מצב רטט, ואפילו שקט יש להחמיר כי מצוי שמסתכלים מי התקשר וכו', כדין כל דבר המטריד בתפילה, ולכן עוד קודם הכניסה לביהכנ"ס נחשיב חובה לכבותו. זולת בשעה"ד ופיקו"נ שאז ישאיר ברטט, ולא לדבר בו בתוך ביהכנ"ס, אלא יֵצא לחוץ ידבר.

ג. עלונים וכד' (וה"ה ספרים), אין לקרוא ולעיין כלל בשעת התפילות חזרת הש"צ וקס"ת, ואין לחלקם זולת בסוף התפילה ממש, אחרי עלינו לשבח. אם ישארו על השלחנות בלילי שבת־קודש, הגבאים וכל אשר נדבו לבו, יאספו אותם בבוקר לפני שחרית, וכן לפני מנחה.

ד. קודם גמר עלינו לשבח, אין לדבר איש עם רעהו, וכמובן זה גם בימות החול שחרית וערבית, כל שכן בשבת־קודש, אפילו לא לומר שבת שלום וכיו"ב, כי עלינו לשבח שבח גדול וכוחו עצום, מה שאין הפה יכול לדבר.

ה. אחרי הדרשות וד"ת שבלילי שבת־קודש וכד', אינו זמן של־שקלא וטריא. זמן תורה לחוד, וזמן תפילה לחוד. הגבאים ישגיחו לתקן הענין בדרך כבוד.

ו. ומקדשי תיראו. בחדר הקטן, לומר סמוך לכניסה את הפסוק ואני ברב חסדך וגו', נכנסים ומשתחוים להיכל הקדש. אח"כ לומר בבית אלד"ים נהלך ברגש. בסיום התפילה לפני שיוצאים, מחזירים פניהם להיכל, משתחוים ויוצאים ואומרים את הפס' י"י נחני בצדקתך וגו'.

ז. עריכת השולחנות לצורך קידוש בשבת בבוקר לכב' שמחת בר מצוה וכיו"ב, לא תיעשה בעת אמירת פיטום הקטורת וכו', שאז נהפך ביהכנ"ס למרקחה ח"ו. אלא בסיום התפילה כולם יחד בזריזות, ואיש את אחיו יעזורו, למנוע עיכובים וטורח ציבור.

ח. כמו כן קיפול המפות במוצ"ש, לא יֵעשה תוך כדי התפילה והקדישים וכו' וכל אחד יקפל המפה שעל שלחנו לאחר התפילה. כיוצא בזה לא יֵעשה אז כל ענין ציבורי המסיח את דעת המתפללים.

ט. כל אחד ישתדל להגיע לתפילה בזמן. והמקדים תעב"ט. בשבת ויו"ט שחרית, אף שאנחנו כאן מודיעים את הזמן של הודו, ולא המהולל, מ"מ ביהכנ"ס אז איננו מלא, הלואי לשליש ולרביע.

י. אם ח"ו יהיו בעתיד פרצות בענינים הללו ודומיהם, יפעלו הגבאים בדרכי נועם לסלק את המכשולים, ונצטרך לעורר על כך בפרהסיא כגון להכריז ולהזכיר על כיבוי הפלאפונים וכד'.

אוי לנו בניו של מקום ב"ה, שגלינו מעל שלחן אבינו.
ויהי רצון שיתקיים בנו מקרא שכתוב ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה.
מה צריך הקב"ה לעשות עוד, כדי שסוף סוף נשתנה ונשתפר? לא תקפ"ץ (לא תקום פעמיים צרה),
ונזדרז לפני שיהיה מאוחר ח"ו. כי קרובה ישועתנו לבוא, וצדקתנו להיגלות.

בברכת והסיר י"י ממך כל חלי וגו'

הצב"י יצחק רצאבי יצ"ו

מהדורא שלישית מתוקנת ומושלמת
נ"ב תקנות אלו סידר מרן שליט"א עבור בית מדרשו 'פעולת צדיק' בני ברק, וכל קהילה תתאים לפי צרכיה ולאופי הציבור שלה [עיין "שערי יצחק" – השיעור השבועי מוצש"ק קרח התש"פ].

ברכה לנזהרים מדיבור בתפילה

טוב להוסיף ולומר **מי שברך מיוחד** שתיקן התוספות יום טוב, לכל־הפחות פעם בחודש, בפרט בזמנינו שצריך חיזוק גדול שלא ידברו בבית־הכנסת ובפרט בשעת התפילות וקריאת ספר תורה. ושיפר הנוסח קצת, מורנו ורבינו הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א, לפי הנצרך **למנהגינו**.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְדָוִד וּשְׁלֹמֹה, הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל מִי שֶׁשּׁוֹמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּעֵת הַתְּפִלָּה, הַמָּקוֹם יִשְׁמְרֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה (אָמֵן). וּמִכָּל נֶגַע, וּמַחֲלָה (אָמֵן). וְיָחוֹלוּ עָלָיו כָּל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּבְכָל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים (אָמֵן). וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת בָּנִים, חַיִּים וְקַיָּמִים (אָמֵן). וְיִגַּדְּלֵם לַתּוֹרָה וְלַחֻפָּה, וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים (אָמֵן). וְיַעֲבוֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד, בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים, וְאִמְרוּ אָמֵן:

תפילה לפני התחלת הלימוד בליל הושענא רבא

סדר הלילה הזאת, תקרא ספר משנה תורה מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה. ותכוין לעשות החותם של־מלכות שהם ג' מילואי **אהיה**: קס"א, קמ"ג, קנ"א. גימטריא **משנה תורה** עם הג' כוללים כשתסיר מהם הפשוטים.

אל"ף ה"י יו"ד ה"י. קס"א: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה. קנ"א: אל"ף ה"א יו"ד ה"א. קמ"א:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אָב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. לְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים בְּקִידָה וּבְהִשְׁתַּחֲוָיָה, לְחַלּוֹת פָּנֶיךָ עַל חַטָּאוֹת וְזְדוֹנוֹת, טֶרֶם יֵצֵא דְּבַר הַמֶּלֶךְ עַל כָּל דָּת וְדִין, עַד הַשַּׁעַר לֹא סָגְרוּ, אַחֲרֵי אֲשֶׁר יָצְאוּ הָרוֹדְפִים הָעוֹמְדִים עַל הַפְּקוּדִים, לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁפָּט וְהַדִּין, וְעַד הַצֶּלֶם לֹא סָר, נִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אוּלַי יֵעָתֵר לָנוּ, לְכַפֵּר כָּל חַטֹּאתֵינוּ, וְלֹא נֵאבֵד. לָכֵן בָּאנוּ כַּעֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים, דּוֹפְקִים עַל פִּתְחֵי רַחֲמֶיךָ, קוֹרְאִים אֶת מִשְׁנֵה־תוֹרָה, שֶׁתַּחְתְּמֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים. וְלֹא יָמוּשׁ סֵפֶר תּוֹרָתְךָ מִפִּינוּ וּמִפִּי זַרְעֵינוּ, וּבוֹ נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַל תִּטְרוֹף עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁעָה. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּינוּ. כִּי אֵלֶיךָ נָשׂוּבָה. זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. חָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים, לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים, אֵל חַי. בִּזְכוּת סֵפֶר מִשְׁנֵה־תוֹרָה וּפָרָשִׁיּוֹתָיו וּפְסוּקָיו וְתֵיבוֹתָיו וְאוֹתִיּוֹתָיו וּטְעָמָיו וּנְקֻדּוֹתָיו וּשְׁמוֹתָיו, הַיּוֹצְאִים מֵרָאשֵׁי תֵּיבוֹת, וְסוֹפֵי תֵּיבוֹת, וּמֵחֲלוּפֵי תֵּיבוֹת, בִּכְלָל וּפְרָט. וּבִזְכוּת שֵׁם הַגָּדוֹל (אהיה) בְּמִלּוּאָיו בְּיוּדִי"ן בְּהֵהִי"ן בְּאַלְפִי"ן, תֵּטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה, וּבְשֵׁם קְרַ"ע שָׁטָ"ן תִּקָּרַע רוֹעַ גְּזַר־דִּינֵנוּ. וּבְשֵׁם (אל"ד) כָּלוּל בְּמִקּוֹרוֹ (אהיה) הוּא (אאהלידה) תְּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כָּל גְּזֵירוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת. וְאַל תָּסֵר מִמֶּנּוּ צִלֵּנוּ. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, בִּזְכוּת הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ (אהיה) בְּמִלּוּאָיו. וְתַאֲרִיךְ קִצֵּנוּ, וּתְכַפֵּר חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפִשָּׁעֵינוּ, וּתְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:

וִיהִי נוֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

תורה צוה וגו'

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר

במוצאי שבת־קודש

האזינו

תשרי התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק״י

נושאי השיעור:

שורש הדין שהעלה מרן שליט״א בשע״ה [או״ח סימן קי״ד סעיף כ׳] כי אין להתענות ביום שמת בו אביו או אמו – וכן כל תענית יחיד – בימים שבין יוהכ״פ לסוכות, וכמו בחודש ניסן, והתייחסות לשאלה שהרי זהו מנהג אשכנז. דוגמאות למנהגי אשכנזים במקורם, אשר התקבלו במשך הדורות גם אצל חכמי ספרד ותימן.

האם לומר נפילת פנים באשמורות–סליחות, ערב ראש השנה, אם כבר הגיע היום.

בירור דעת השלחן גבוה, כי רק בימים שבין יוהכ״פ לסוכות אין להתענות תענית יחיד, משא״כ בימים שמסוכות ועד סוף חודש תשרי. ומה הדין והמנהג לגבי חודש ניסן.

בעניין גירסת המלה ׳חָנַק׳ שבוידוי יוהכ״פ, האם יש לשַנות ולומר ׳חֶנֶק׳, כפי שהעלה מהרי״ץ בעץ חיים בשם הרד״א.

עניינים נוספים [פרט לעניין דלעיל] שקיבלנו לגביהם את הכרעת מהרי״ץ זיע״א, למרות שאבותינו נע״ג לא נהגו בהם. וההבדל שבינם לבין עניינים אחרים שהעלה אותם מהרי״ץ, שבהם איננו נוהגים כך.

התייחסות למ״ש בסידור כנה״ג לגבי דברי מהרי״ץ בשם האבודרהם, בעניין גירסת תיבת ׳חֶנֶק׳, דוגמאות לטעיות שהיו אפי׳ אצל קדמונינו ואפי׳ עד זמנינו, והבנת חכמת מהרי״ץ במה שכתב בעניין דלעיל.

השלמה בעניין הגירסא בברכת שומע קול תפילת עמו ישראל ׳היום׳ ברחמים, במוסף ראש השנה, דגרסינן ׳היום׳ גם כאשר ראש השנה חל בשבת ואין אז תקיעת שופר, ובירור ההבדל שבין זה לבין השינוי הרצוי שצ״ל בפיוט שופט כל הארץ וכו׳, כי אין לומר בשב״ק בני עבדיך ׳היום׳ למקדשך יאתיו וכו׳ צועקים על חטאתם וכו׳.

התחלת ביאור עניין השינויים והתיקונים בנוסחאות וכו׳ אשר נעשים ע״י מרן שליט״א, וכיצד יש לנהוג לגביהם.

התייחסות למ״ש בהגהות על תכלאל עץ חיים למהרי״ץ [מהדורא חדשה] לגבי דברי מהרי״ץ בשם האבודרהם בעניין תיבת ׳חֶנֶק׳. וכן חמש עשרה תשובות והערות, לגבי השגותיו בקונדרים ט״ז, בעניין מנהג תימן באמירת הקדיש אחרי ׳והוא רחום׳ לפני הסליחות.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט״א

השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו ״קול יהודי תימן״ ובחוברות ״שערי יצחק״ – 805

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת כל ידידינו הנכבדים והנעלים, אשר תרמו מהונם ומאונם למגבית השנתית 'אחת בשנה', לטובת פעילות מוסדות יד מהרי"ץ, להפצת תורה ומסורת יהדות תימן.

יהי רצון מלפני המקום ברוך הוא שיזכו כל התורמים לשפע ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, לבריאות איתנה ולפרנסה טובה, וימלא ה' כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. אכי"ר.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב אייל חדד ב"ר אבנר הי"ו, ממושב אליכין, להצלחתו ולהצלחת נו"ב תגל בת רחמים, וילדיהם טליה, תמר, אבישי, עדי, ושירה. יה"ר שיזכו לברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות, ושיתמלאו כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

הוא ואביו ב"ה מעמודי התווך, ירבו כמותם בישראל.

כמו כן השיעור מוקדש לרפואת תהילה ב"ר ישראל גמליאל שתחי', שהקב"ה ישלח לה רפו"ש בקרוב, רפואת הנפש ורפואת הגוף, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבה לטובה. בעבור שהתנדב בעלה בעבורה למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן מוקדש השיעור על ידי רבי ישראל לוי הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות־ביתו וכל בני משפחתו, וכל הישועות. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחתה המרובה בפרנסה, וסייעתא דשמיא בשידוך בנה ישי משה הי"ו. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן מוקדש השיעור על ידי רבי מנחם נתנאל בן שלום צדוק הי"ו מארצה"ב, להצלחתה המרובה של רעייתו מרת יעל שתחי' מנשים מאהל תבורך, וזרע של קיימא בעתו ובזמנו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

שורש הדין שהעלה מרן שליט"א בשע"ה [או"ח סימן קי"ד סעיף כ'] כי אין להתענות ביום שמת בו אביו או אמו – וכן כל תענית יחיד – בימים שבין יוהכ"פ לסוכות, וכמו בחודש ניסן, והתייחסות לשאלה שהרי זהו מנהג אשכנז. דוגמאות למנהגי אשכנזים במקורם, אשר התקבלו במשך הדורות גם אצל חכמי ספרד ותימן.

דבר בעתו, מה טוב. **בשלחן** ערוך המקוצר [או"ח ח"ג סימן קי"ד סעיף כ'] כתבתי בס"ד בזה"ל, **בימים שבין יום הכיפורים לסוכות** – הימים הללו הם ימים שמחים, ולכן – **אין להתענות אפילו ביום שמת בו אביו או אמו.**

הרי ישנם המתענים ביום היאר־צייט. עכ"פ לא מתענים את התענית הזאת בימים הללו, למרות שזאת 'תענית יחיד'. וכן הוא הדין לתעניות אחרות, כגון תענית כפרת עוונות, כל מיני תעניות שאנשים באופן פרטי נוהגים. לא רק תענית ציבור, פשיטא שלא מתענים בימים הללו, אלא אפילו תענית יחיד.

והסיבה היא כמבואר שם בהמשך הסעיף, **לפי שהם ימי שמחה, שהיו מחנכים בהם את המזבח בימי שלמה.** בית המקדש הראשון, שבנה שלמה המלך, כפי שנאמר [מלכים א' ח', י"ג] **בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ, מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים.**

זהו מה שהיה אז. ומה לגבי עכשיו?

וגם אנחנו עוסקים במצות בניין סוכה והכנת אתרוג ושאר המינים, לכבוד אדון האדונים מקדש ישראל והזמנים.

נשאלתי מידידנו הרב דוד שחר הי"ו, מבית שמש ת"ו, למה פסקנו כך? הרי זהו מנהג רק של אשכנזים, לפי מ"ש בזית רענן על השת"ז, שיצא לאור מקרוב, כמובן אחרי ש"ע המקוצר, וממילא לדידן מותר תענית יחיד, רק תענית ציבור אין להתענות, כמו בחודש ניסן.

מצינו לגבי חודש ניסן, מרן פסק [בש"ע סימן תכ"ט סעיף ב'] בזה"ל, **ואין מתענין בו, להזכיר בציבור.** שמע מינה שביחיד מותר. רק הרמ"א כתב שאסור. א"כ הוא הדין בנדון דידן.

ברם למעשה, אנו הלכנו בעיקבות השתילי זיתים, מהר"ר דוד מַשְׁרְקִי, אשר כתב [בסימן תרכ"ד ס"ק י"ב] בזה"ל, **אין מתענין מיום כיפור עד סוכות, יום שמת בו אביו. והם ימי שמחה, שהיו מחנכים בהם המזבח בימי שלמה (שם) [מגן אברהם סק"ז].**

ועוד – הוא מוסיף עוד טעם – **שהרי השם יתברך אין מתחיל לחשוב העוונות של ישראל אלא מיום ראשון דסוכות, כדדרשינן [תנחומא אמור כ"ב] מ'ולקחתם לכם ביום הראשון' [ויקרא כ"ג, מ'] שהוא ראשון לחשבון עוונות.**

'ראשון' היינו יום ט"ו, דורשים חז"ל, ראשון לחשבון עוונות. דהיינו, ב"ה יצאנו בדימוס ביוהכ"פ, נחתמנו לטובה, הקב"ה מחל את כל עוונותינו. וכעת – בימים שבנתיים – אין זמן לעשות עבירות, כי יש סוכה ואתרוג וכו'. גם אם ישנן כמה עבירות, הן בודדות. הכי הרבה, עבירה

אחת או שתים. הקב"ה מעביר ראשון ראשון וכו'. אין חשבון. החשבון הראשון, מתחיל מסוכות. אלו ימים של שמחה.

לכך עושים אלו הימים, כמו ימים טובים (לבוש שם). והיינו, כיון שעוסקין במצות סוכה ולולב. אבל כשאדם חוטא, ודאי חושבין עוונותיו. זה לא שח"ו הימים הללו הם 'הפקר', שהאדם יכול לעשות עבירות. **ואפשר דשוגגין אינן צריכין כפרה [אליה זוטא סק"ה].**

זהו מאמר מפורסם שאמרו חז"ל, 'ראשון לחשבון עוונות', ודנים המפר' כיצד להסביר אותו.

*

השל"ה כותב במסכת חולין [פרק נר מצוה אות ס"ט] שישנם הרבה פירושים על כך. והוא מביא בתחילת מסכת סוכה [נר מצוה ה'] בזה"ל, **לכאורה משמע מדבריהם, שכל מה שחוטא האדם בימים האלה לא יחשוב ה' העון. וחלילה להאמין בזה, להיות ד' ימים בשנה הפקר, איש כל הישר בעיניו יעשה. דאפילו על יום אחד בשנה, אמרו רז"ל במסכת חגיגה (ה, ב) כל העובר עבירה אחת אפי' פעם אחת בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה, ולמדו אותו רז"ל מקרא (במדבר יד, לד) כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה.**

ומכל שכן בימים המקודשים האלה מג' טעמים. א' ביום כיפורים הראה הקב"ה שהוא רחום וחנון וסולח ומוחל, ותכף למחרת דיום כיפורים עוד המלך במסיבו, ח"ו יותר הרצועה למרוד בו, חלילה לומר כן.

ואדרבה נהגו בית ישראל לעשות השכמה לתפילה במחרת יום כיפורים כדי שלא יקטרג השטן. אצלינו אין מנהג זה, אלא כרגיל בשאר הימים. דבלאו הכי היו משכימים בהם קום. ולכן השמטתי זאת בשע"ה.

הב' כי עדיין תלוין ועומדין בדין, וגמר החתימה היא בהושענא רבא, וביני ביני הכל ימי תשובה והתעוררות הרחמים והחסד והחנינה, יהיה הפקר לחטוא. אשר טעם אחד ממצות סוכה שהוקבע בתשרי לפי פשט הענין כתב מהרי"ל וזה לשונו, טעם אחר ציוה מצות סוכה סמוך ליום כיפורים, שצריך להיות נע ונד מביתו לסוכה, ודומה לגלות שהוא מכפר נמי עוונות. והנה החוטא בימים שביני וביני, הוא כאומר אחטא ואשוב, שאין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פה, ב).

הג' כי הימים מקודשים עוסקים בהם במצוות. וגם הימים ההם, הם בין שתי קדושות, קדושת יום הכיפורים, וקדושת חג הסוכות, והם כמו חול המועד. ממילא מחוייב אדם להוסיף בהם מעלה יותר בקודש, וכמו שכתב רבינו יונה דז' ימי תשובה שבין ראש השנה ליום כיפורים הם כמו חול המועד, וראוי למעט בהם מלאכה ולהרבות עבודת הקודש.

על כן אל יטעה איש ההמוניי ח"ו. ואדרבה עונש העבירה שהאדם עושה בימים המקודשים, חמיר טפי.

וענין מדרש התנחומא (פ' אמור אות כב) שאמר שיום טוב ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון העוונות, הוא על הרוב ידבר בסתמא שאין ישראל עושים עוונות בימים ההם, מאחר דטרידי במצוות, ממילא הוא לזכרון שלא יחטאו. ודוק בלישניה שאמר אין עושים עוונות. לכך קורא יום טוב ראשון, ראשון לחשבון העוונות. כלומר מאחר שאינם חוטאים, ממילא ימשך שלא מתחיל חשבון העוונות רק מיום שנחו מעסק וטרדת הכנת המצוות. ואעפ"י שבודאי הרבה והרבה הם החוטאים, אטו ברשיעי ובשופטני עסקינן. הנפש החוטאת היא תמות, וכפרי מעלליהם יאכלו. אמנם הפסוק מדבר לפי טבע כנסיה של ישראל, וכל ישראל קדושים הם.

ודברי מהרא"ק הנ"ל והמנהגים והנמשכים אחריהם, ראוי להמליץ בעדם ולומר שכוונתם היא כך, בחמלת ה' על ישראל שנתן לנו יום כיפורים לכפר על עוונות שישראל מסגלין עוונות כל השנה, ונתן יום זה לכפר, כך אלו הד' ימים הם ענפים מיום כיפורים, לכפר עוונות של־שנה שעברה, בזכות שטורחים ועוסקים במלאכת שמים. ועם התעוררות הלב, אז יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה, ענפי מיום הכיפורים האמיתי. אבל בלא התעוררות, ומכל

שכן החוטא בהם ח"ו, אז אדרבה ואדרבה ענשו מרובה.

ובהגהה הוא מוסיף כך, גם נוכל לפרש [כי] דעתם הוא על שגיאות הנעשים בימים ההם, שהקב"ה אין משגיח בהם. דאף על פי שבשאר הימים אף שוגג צריך כפרה, מכל מקום בימים ההם אֵיידי דטרידי במצוות, שגיאות מי יבין. אבל לכל הפירושים שאני מפרש דעתם, יש להקשות מאין לדבר זה, כי מהמדרש תנחומא אין מוכח כלל.

לפ"ז אולי המדובר הוא על שוגג. כי בכל השנה, גם על שוגג ישנו איזה חשבון. כפי שהרמב"ם כותב בהל' שגגות, שצריך לדקדק במעשיו, כי הוא אמנם לא התכוון לעשות עבירה, אלא שהוא לא שם לב, לא השגיח, ומגיע על כך עונש מסויים. אבל אולי על השגגות, הקב"ה מוותר בימים הללו. כי טרודים במצוות, ושגיאות מי יבין וכו'.

ישנו בכך נדון, אבל בכל אופן זהו רוח הדברים באופן כללי, שהימים הללו הם ימים של שמחה, כי אין צער מפני העבירות.

*

עכ"פ חזינן כי השת"ז פסק, שאין מתענים בימים הללו. אבל הזי"ר שם [דף שס"ו] 'מוריד' את זה, וכותב בזה"ל, **'אין מתענים מיו"כ עד סוכות' אפילו 'יום שמת בו אביו' או אמו [לנוהגים להתענות, עיין לעיל סימן תקס"ח ס"א], וכ"ש שאר תענית יחיד.**

'והם ימי שמחה', לפי 'שהיו מחנכים בהם את המזבח בימי שלמה' כשבנה את ביהמ"ק הראשון, כדמוכח מדכתיב [מל"ב ח', ס"ה] ויעש בעת ההיא את החג וגו' שבעת ימים ושבעת ימים וגו'. ופירשו בגמרא מו"ק דף ט ע"א, דשבעת ימים היה החינוך קודם לשבעת ימי החג. ונמצא שבשבעה בתִשְׁרֵי, שהם שני ימים קודם יוה"כ, התחילו ימי החינוך, ונמשך עד ערב חג הסוכות. עיין בתוספות יו"ט על המשנה תענית פ"ד מ"ח ד"ה זה (שם) [מג"א].

וקשה, מאי שנא מחודש ניסן, דלדעת מרן ורבינו המחבר לא נאסרה אלא תענית ציבור, אבל מותר להתענות בו תענית יחיד, כגון יום שמת בו אביו, כדלעיל סימן תכ"ט ס"ב וסק"ד, אע"פ שאז הוקם המשכן ולא אמרינן תחנון עיי"ש. והשמיט רבינו המחבר – מהרד"ם – **הגהת רמ"א שם בשם [ספר] מנהגים, שמנהגם שלא להתענות בניסן אפילו יום שמת בו אביו, עיי"ש.**

ודוחק לחלק בין חנוכת המשכן לחנוכת המזבח.

והנלע"ד כי הנה המג"א כתב זאת בשם הגהות מנהגים, וא"כ נראה שאין זה אלא לפי מנהגי האשכנזים, וגם בסוף דבריו כתב "למנהגינו" שאין מתענין בין יוה"כ לסוכות עיי"ש, ונמצא דאתי כמנהג שכתב רמ"א גבי ניסן. זה הולך רק לפי שיטת הרמ"א. **אבל לדעת מרן, כשם שבחודש ניסן תענית יחיד מותרת, כך בחודש תִשְׁרֵי תענית יחיד מותרת.**

ורבינו המחבר, אגב רהטא העתיק דברי המג"א.

במלים אחרות, לפי דבריו זאת טעות. כי כפי שהשת"ז השמיט שם את הגהת הרמ"א, כך גם כאן הוא לא היה צריך להביא את זה. כי אחרת קשה, כיצד פה הוא הביא זאת בפירושו מעצמו.

א"כ שאל השואל, שטענה זאת תחול גם עלי, למה הבאתי את זה בשלחן ערוך המקוצר?

*

עניתי לו בס"ד, כי לא נראה לי שהעניינים דומים. השת"ז סובר, דלאו הא בהא תליא. כי לגבי חודש ניסן, זהו רק עניין של הוקם המשכן, אולם בנדון דידן, נכון שבית המקדש נחנך, אולם ישנה גם סיבה נוספת, לא לחנם השת"ז הביא שישנו עוד טעם, העניין של חשבון עוונות. ר"ל כי בגלל שישנו טעם נוסף, אזי גם הוא מקבל את הדבר. הימים הללו, הם ימים של שמחה יותר מאשר שם.

וכך מוכח מדברי הכף החיים, כי שם בהלכות פסח [סימן תכ"ט ס"ק כ"ז] כתב הכה"ח בזה"ל, **'אין מתענין בו להזכיר בציבור', משמע דס"ל דתענית יחיד שרי, כמ"ש בב"י. ולכן כתב רמ"א שאין מתענין בו תענית כלל. מ"א סק"ד. ח"י** – חק יעקב – **אות ו' ב"ד סי' קל"ו. ודע דדעת השכנה"ג בהגה"ט או' ג' כדברי הש"ע, וע"כ כתב דכל תענית יחיד שאינו להזכיר בציבור, נוהגים להתענות. ומפני כן הנוהגים להתענות בכל ער"ח, מתענין בניסן ער"ח אייר, וכ"ש יום שמת אביו ואמו יעו"ש. וכ"כ הפר"ח, והביאו**

המט״י. וכ״כ בספרו בית יהודה דף ק״ח ע״ד או׳ כ״ב. וכ״כ השו״ג או׳ ח׳.

אבל המו״ק – המור וקציעה – **קיים דברי מור״ם ז״ל, והביאו המחב״ר או׳ י״ב יעו״ש. וכ״כ ח״י שם דמנהגינו כרמ״א שאין להתענות כלל. וכ״כ הר״ז** – רבי זלמן – **אות ט׳, ח״א** – חיי אדם – **כלל קי״ט או א׳.**

רואים שהפוסקים האשכנזים הולכים עם הרמ״א, והספרדים הולכים עם מרן.

ובהלכות יום הכיפורים [סימן תרכ״ד ס״ק ל״ג], הכף החיים ׳סותם׳, שלא להתענות. הוא מביא כך גם בשם השלחן גבוה, שהוא היה ספרדי, חי בסלוניקי ובירושלם.

וז״ל הכה״ח שם, ׳אין אומרים תחינות׳ וכו׳, ואין מתענין בהם אפי׳ ביום שמת בו אביו או אמו, לפי שבו הזמן נשלם בימ״ק שבנה שלמה הע״ה. לבוש. מ״א סק״ז. שו״ג או׳ י״א. ר״ז או׳ י״ג. מט״א או׳ י״ד.

רבי זלמן והמטה אפרים, הם אשכנזים. אבל השולחן גבוה, הוא ספרדי.

עכ״פ הוא – הכה״ח – ג״כ סותם ככה, ומובן שהוא מסכים לכך. מובן אם כן, שישנו חילוק.

זאת ראיה לדברינו – שהם כפי דעת השת״ז – כי הוא ג״כ הבין שנדון דידן הוא שונה.

ובכדי לחזק זאת, הכה״ח מוסיף עוד טעם. השת״ז כתב שני טעמים, כדלעיל. והכה״ח מביא טעם נוסף בזה״ל, **והטעם בסוד הוא, לפי שבאלו הימים נמשכים בחי׳ החסדים מן בינה אל בחי׳ המלכות, כמ״ש בשער הכוונות דף ק״ד ע״ב וע״ג יעו״ש. וכ״כ לעיל סי׳ קל״א או׳ צ״ח. ועי״ש עוד טעמים.**

שם [בסימן קל״א ס״ק צ״ח] הכה״ח מוסיף עוד טעמים, מה המיוחד בימים הללו, כי לכן גם לא נופלים בהם על פניהם. וזה לשונו שם, **ואפשר לומר טעם אחר, מפני שהוא חודש הז׳ שהוא מושְׁפָּע במצות.** בשי״ן שמאלית, לשון שׁביעה. או ישנם הגורסים ׳מושָׂבע׳, בשי״ן ימנית, כי הם שבע מצוות, וכדלקמן. בכל אופן, הכל הולך אל מקום אחד.

שופר, תשובה, סוכה, ולולב, ערבה, וניסוך המים.

ואע״ג דבימים שבין ר״ה ויוה״כ נופלין ע״פ, שאני התם דיומי סליחה וכפרה נינהו.

ובסדר היום, כתב טעם אחר. דמפני שנכנס בעינוי, ראוי שיצא בשמחה, עכ״ד בקיצור ויעוש״ב.

את חודש תשרי התחלנו עם ימים נוראים, עם פחד ורעדה, ועם צומות, צום גדליה ויום כיפור, א״כ המשקל מתהפך כעת לצד השני הוא, שייגמר החודש בשמחה.

למדנו כי ישנם כמה וכמה טעמים, מדוע נדון דידן – חודש תשרי – אינו כמו חודש ניסן. ולכן נראה לי כי השת״ז כיוון נכון, דבנ״ד יש לפסוק כך, שאין מתענין אפי׳ תענית יחיד, למרות שבעצם המקור הוא ממנהגים של אשכנזים.

שהרי מצד הדין, ברור שהדבר מותר. המקור לכך – שלא להתענות – בפועל הוא ממנהגי האשכנזים. ונראה לי כי אפי׳ תענית ציבור מותר מעיקר הדין, אפילו בחודש ניסן. עכ״פ עפ״י הש״ס, מדינא דגמרא.

אולם צריכים לדעת, כי מצינו לגבי כמה וכמה דברים, מנהגים, שאכן הם התחילו מן האשכנזים, אבל בסופו של דבר, גם גדולי ספרד ותימן קיבלו אותם, במשך הדורות.

למשל, בערב ראש השנה, אין נפילת פנים. מהו המקור לכך? הטור [בסוף סימן תקפ״א] כתב על כך בזה״ל, **ונוהגין באשכנז שאין נפילת אפים בער״ה, כמו בשאר ע״ט, אע״פ שנופלין על פניהם בבוקר באשמורת.**

הרי שזהו מנהג אשכנז דוקא. וחזינן דבסופו של דבר, כך התקבל בכל תפוצות ישראל.

אפילו מה שאומרים בק״ש ביוהכ״פ ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳ בקול רם, המקור לכך הוא ממנהגי אשכנזים. שהרי בטור [בסימן תרי״ט] כתב ע״ז בזה״ל, **וקורין שמע בברכותיה. ונוהגין באשכנז, לומר ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳ בקול רם. וסמך לדבר במדרש ואלה הדברים רבה בפרשת ואתחנן, כשעלה משה לרקיע, שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב״ה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והורידו לישראל. [משל] למה הדבר דומה, לאדם שגנב הורמיז, פי׳ חפץ נאה, מתוך פלטרין**

של מלך, ונתנו לאשתו. ואמר לה, אל תתקשטי בו אלא בצנעה בתוך ביתך. לכן כל השנה אומרים אותו בלחש, וביהכ"פ אומרים אותו בפרהסיא, לפי שאנו כמלאכים.

מעיקרא זה מנהג של אשכנזים, אלא שהוא התקבל אח"כ אצל כולם.

כנראה, לגבי דברים שהיה נראה להם, למרות שאבותיהם לא נהגו, אבל מצא חן בעיניהם המנהג, והוא התקבל על דעתם. בבחינת קבל האמת ממי שאמרה.

המעיין ימצא שגם מנהג כפרות עי"כ התחיל מהאשכנזים, כמרכן תשליך בראש השנה כמ"ש מהר"ח ויטאל (עי' כתר שם טוב גאגין חלק ששי דף 205), פירות בט"ו בשבט (כנז' בתיקון יששכר).

שאלה מהקהל: האם יש גם באופן הפוך, מנהג שהתחיל אצל ספרדים, והתקבל בהמשך גם אצל האשכנזים?

תשובת מרן שליט"א: כן. כגון מה שנזכר בכתר שם טוב (גאגין) במבוא לחלק שלישי דף 24 אות מ"ו. גם הרבה מנהגים של חסידי הבעש"ט נלקחו מהספרדים, בכללם חלאקה וכו'.

האם לומר נפילת פנים באשמורות–סליחות, ערב ראש השנה, אם כבר הגיע היום.

על פי זה יש ללמוד לגבי מה שרבים שואלים לגבי נפילת פנים בערב ראש השנה, כיום בזמנינו. הרי עפ"י מאי דנקיטינן הלכה למעשה – וכמו שכך הפוסקים אומרים – בתפילה לא נופלים, אבל באשמורות, דהיינו לפני כן בסליחות, כן נופלים. ברם בזמנינו, הרי רובם ככולם אינם מקדימים כ"כ, ועד שמגיעים לנפילת פנים שבסליחות, זהו כבר יום. ולא עוד אלא שישנם כאלה, שמתחילים את הסליחות עצמם רק אחרי הנץ החמה. האם להגיד נפילת פנים, או שלא? הרי כבר יום?

דנים בכך בספרי גדולי זמנינו, ולמעשה נראה לי להשאיר את זה. דהיינו שבסליחות לומר נפילת פנים, אפילו שזה כבר יום.

והטעם לכך, יובן עפ"י הדברים דלעיל. כי בעצם, אין איסור מן הדין לומר נפילת פנים, אפילו בתפילה. אלא מאי, זהו מנהג אשכנז שלא לומר. אם כן, כיון שזהו רק מנהג, על כן נמשיך אותו בעיקבות האשכנזים. אם הם אומרים נפילת פנים בסליחות, ובתפילה לא, כך ננהג גם אנחנו כיום. והרחבתי על כך בס"ד בתשובה מיוחדת.

שאלה מהקהל: מי אמר שזו רק מנהג של אשכנזים? אולי הדבר היה גם בספרד, רק שהטור לא ידע?

תשובת מרן שליט"א: הטור בודאי ידע. כי רבי' יעקב בעל הארבעה טורים היה בספרד, ואביו הרא"ש בא מאשכנז. הוא ידע במדוייק, את חילוקי המנהגים.

הרי הרא"ש – רבינו אשר – ברח מאשכנז לספרד. רבו מהר"ם מרוטנבורג היה בבית האסורים, ולא נתנו לקבור אותו, והרא"ש פחד, הוא היה בסכנה, לכן הוא נמלט לספרד. על כן, הרא"ש הוא 'חצי ספרדי'. דהיינו, מצד אחד הוא מביא את התוספות, ומאידך הוא מביא את הרי"ף. הרא"ש כבר שילב, את שיטת ההלכה ואת הפלפול ביחד. והטור בנו, הוא כבר גדל בספרד.

הרא"ש כאשר ברח לספרד, הוא ביקר אצל הרשב"א בברצלונה, שלושה ימים הוא אירח אותו. אבל כיון שלא הכירו בספרד את הרא"ש, אזי הרשב"א היה צריך לכתוב לו המלצה, בכדי שיקבלו אותו וכו'. והרשב"א כתב עליו, שהוא – הרא"ש – אדם גדול, ובעל סברא.

כנראה מכאן אמרו, שהראשונים השתבחו בסברא.

ומרן הבית יוסף, הרי הוא אינו מעיר לגבי נדון דידן.

אמנם אינני יודע, מה עשו אבותינו בתימן בדורות ההם, ואיך בארצות ספרד. אין לנו מקורות על כך. עכ"פ הבית יוסף שתק ולא העיר על כך מאומה. כמדומני שישנם מקומות שהטור מביא את מנהג אשכנז, והבית יוסף מעיר בהדיא שכך הוא גם בספרד.

בכל אופן, מרן עצמו בשלחן ערוך העתיק זאת כ'הלכה', לא בתורת מנהג בלבד.

בירור דעת השלחן גבוה, כי רק בימים שבין יוהכ"פ לסוכות אין להתענות תענית יחיד, משא"כ בימים שמסוכות ועד סוף חודש תשרי. ומה הדין והמנהג לגבי חודש ניסן.

בתחילה חשבתי, כי יש להעיר על מה שהכף החיים הביא בשם השלחן גבוה את העניין הזה, שלא להתענות תענית יחיד בימים הללו – כי לכאורה היה נראה שבשלחן גבוה כתוב ההיפך. אבל, נלך לפי הסדר.

השלחן גבוה בהלכות פסח [שם] כתב בזה"ל, הדרן למִכְלְתין, דמגמ' דילן משמע להדיא דמותר להתענות בכל חדש ניסן. דבפ"ו דמנחות דף ס"ה ופ"ב דמגילה דף י"ז ובספ"ב דתעניות, ת"ר, אילין יומיא דלא להתענאה בהון, ומקצתהון דלא למספד בהון. ופרש"י דלא להתענאה בהון, אבל למספד שרי. ואיכא דחמירי כולי האי, דאפילו בהספד אסור. מריש ירחא דניסן, עד תמניא ביה, איתוקם תמידא, דלא למספד. ומתמניא ביה, ועד סוף מועדא, איתותב חגא דשבועיא, דלא להתענאה כו'. וקי"ל בפ"ק דר"ה דף י"ט ע"ב, דבטלה מגילת תענית בכל הימים, חוץ מחנוכה ופורים. הא קמן, דמותר להתענות בכל חדש ניסן.

בהתחלה רצונו לבסס את המנהג, שיחידים כן מתענים אז, כי מצד הדין הדבר מותר.

אלא שהעולם נהגו כן, שלא להתענות, וסמכו על מסכת סופרים הנ"ל. והכי איתא בספר הרוקח סימן רמ"ה, שהוא מן המנהג וכו'.

ובהמשך הוא כותב כך, מעתה הדבר פשוט מביעתא בכותחא, דיום שמת לו אביו או אמו, דמותר להתענות, כשאר ימות השנה. לא מיבעיא לגמ' דילן הנ"ל, דבטלה מגילת תענית, אלא אפילו למסכת סופרים וכו'.

ובסוף הוא כותב, ומה שנהגו שלא להתענות בתשרי, ממוצאי יה"כ עד סופו, נתבאר לקמן סימן תצ"ב ע"ש.

כאשר עיינתי שם בסימן תצ"ב, ראיתי כי הוא כתב בזה"ל, הא דאין מתענין עד שיעבור תִּשְׁרִי, היינו דוקא תענית ציבור. אבל תענית יחיד, כגון התלמידים שמתענין ב' וה', או תענית על אביו ואמו, מתענים, מכ"ש מניסן, כמו שכתבתי לעיל בסימן תכ"ט.

הוא – בעל שלחן גבוה, מהר"ר יוסף מלכו – שולל מאד את המנהג שכתב הרמ"א [שם בהלכות פסח סימן תכ"ט בסעיף ב'] וז"ל, **ונהגו שאין מתענין בו תענית כלל, אפילו יום שמת בו אביו או אמו.** הוא כותב על כך [באות ח'] בזה"ל, **מנהג זה, אין לו שורש ולא ענף, לא בגמ' דילן ולא במסכת סופרים, כמו שכתבתי לעיל בסק"ד ע"ד. וכ"כ שכנה"ג בהגהת הטור אות ג' וז"ל, אבל מ"ש המפה שנהגו שלא להתענות אפילו יום שמת בו אביו או אמו, אין אנו נוהגין כן. דכל תענית יחיד, שאינו להזכיר בציבור, אנו נוהגין להתענות וכו'. וכ"כ הב"ח, וכ"ש יום שמת בו אביו או אמו עכ"ל.**

ובנדון דידן, לגבי חודש תשרי, השלחן גבוה אומר שזהו אותו הדבר, 'כל שכן מניסן', א"כ לכאורה הוא כן משווה את העניינים.

אולם בסוף ראיתי, ר"ל הבנתי בס"ד, כי כנראה ישנו חילוק.

הכף החיים ציין את השלחן גבוה בסימן תרכ"ד ס"ק י"א, שם הוא – השלחן גבוה – הביא בזה"ל, **מצאתי כתוב בקיצור שני לוחות הברית בריש מסכת סוכה ז"ל, כתב מהרא"ה ז"ל, בין יום הכיפורים לסוכות אין נופלים על פניהם, שאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנה לישראל, שמוחל עוונותיהם כל אותן ד' ימים, ואין מתחיל למנות עוונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות עכ"ל.**

ובזה יובן אצלי מ"ש בגמרא דסוכה, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, וכי ראשון הוא? והלא ט"ו לחודש הוא? אלא ראשון לחשבון עוונות. והעולם הקשו, דראשון לחשבון עוונות הוא מוצאי יה"כ. אלא בזה אתי שפיר, ודוק.

ואח"כ ראיתי בלבוש שכתב כן. וכ"ע – ראשי תיבות וכ'תב ע'וד – **שאין מתענין בהם אפי' יום שמת בו אביו או אמו. וכ"כ באר היטב, מפני שבו בזמן נשלם בנין בית המקדש שבנה שהע"ה ועשה אותם ימי משתה ושמחה.**

וזהו. כך הוא סותם. הוא מביא את קיצור של"ה, ואת הלבוש, שהם פוסקים אשכנזים, והוא לא אומר שאנחנו – הספרדים – לא ככה. והכף החיים ציין את זה.

אבל אולי נגיד, שמא הוא סמך על מה שכתב מקודם במפורש, לגבי תענית יחיד בתשרי, שזה 'כל שכן מניסן'.

ברם, הקב"ה האיר את עיני, כי צריכים לדייק פה. ישנו הבדל, בין הימים הללו שבין יוהכ"פ

לסוכות, לבין הימים שמסוכות עד סוף תשרי. הימים האלה, הם יותר ימים של שמחה. מה שהשלחן גבוה אומר, שמותר להתענות תענית יחיד, זהו אחרי סוכות, מאחרי סוכות, עד סוף תשרי, התחלת מרחשון, זה ׳כמו ניסן׳. אבל הימים הללו שבין יוהכ״פ לסוכות, כפי שאמרנו לעיל, ישנן להם מעלות מיוחדות, יש יותר עניינים של שמחה, לכן פה הוא סָתם.

א״כ מה שכתב וציין הכף החיים, הוא מדוייק.

*

לסיכום, הדבר נשאר כפי שאמרנו וכתבנו בס״ד בשע״ה, כי דברי השת״ז הללו הם נכונים, גם אם המקור לכך הוא מהאשכנזים. הדבר התקבל גם ע״י גדולי ספרד ותימן.

ב׳חזון עובדיה׳ הביא, בהלכות פסח [הל׳ חודש ניסן אות ד׳, דף ז׳], והוא מחזק את הדבר. וז״ל, **פשט המנהג להתענות בימי ניסן תענית של יום הפקודה (יאר־צייט) של אביו או אמו, אף על פי שאין תענית זה חיוב, רק מנהג טוב.**

ולפני כן [בדף ה׳ בהערה ט׳] הוא כותב בזה״ל, **על כל פנים אנו נוהגים כדברי מרן שקיבלנו הוראותיו, ומתענים תענית יחיד בימי ניסן. וכ״כ להדיא בשיורי כנסת הגדולה (הגהות הטור אות ג׳), וכן כתבו הפרי חדש והמטה יהודה – זה מה** שהביא הכף החיים. והוא מוסיף עוד, **וכן פסק בשו״ת הכנה״ג (חאו״ח סי׳ נ״ט) ע״ש. וכן כתב בשו״ת בית דוד (סימן קמ״א), ושכן המנהג בשאלוניקי להתענות ביום השנה של אביו או אמו בימי ניסן, כדעת מרן הבית יוסף ע״ש.**

הבאנו אותו.

וכן פסק בשו״ת שואל ונשאל (סימן ע״ה) ע״ש. ומכל שכן לפי מה שכתב מרן הבית יוסף (סימן תכ״ט), והמשנה למלך (פרק ו׳ מהלכות כלי המקדש הלכה י׳), שהש״ס שלנו חולק על מה שאמרו במסכת סופרים שלא להתענות בימי ניסן ע״ש. (ועיין עוד בספר מטה יהודה סוף סימן תכ״ט ד״ה ודע דמדינא דגמרא). ואם כן, הבו דלא להוסיף עלה, לאסור תענית יחיד.

כיון שמצד הדין – עפ״י הגמרא – מותר אפילו לרבים להתענות. רק מכיון שנפסק בשלחן ערוך, שלא מתענים. גם ברמב״ם אין את ההלכה הזאת, וא״כ אפשר להבין כי הרמב״ם פסק כדינא דגמרא, שמותר להתענות בימים הללו. אבל, התקבל הדבר הזה, שלא מתענים תענית רבים. אבל, להוסיף גם תענית יחיד? זה כבר יותר מדאי.

הש״ס שלנו חולק. זהו מה שהבאנו לעיל, מהספר השלחן גבוה, אשר האריך בכך, כי מעיקר הדין הדבר מותר, וחיזק את זאת.

ברם הימים הללו, בין יום הכיפורים לסוכות, אלו ימים שמחים, וגם לדידן אין ראוי שהיחיד יתענה.

לא אומַר שזהו בגדר ׳מנהג׳, אלא שבתורת הוראה והנהגה, הדבר התקבל.

בעניין גירסת המלה ׳חָנַק׳ שבוידוי יוהכ״פ, האם יש לשַנות ולומר ׳חָנֵק׳, כפי שהעלה מהרי״ץ בעץ חיים בשם הרד״א.

בסוף השיעור הקודם, ניגש אלי ידידנו הרב אליהו נהרי הי״ו ושאל אותי, מה דעתי על מה שכתב מהרי״ץ בעץ חיים [ח״ג דף פ׳ ע״ב] – לגבי מה שאנחנו אומרים בוידוי, ׳**ועל חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית דין. חָנֵק והרג שריפה וסקילה**׳ – בזה הלשון, **יש שקורין החי״ת בקמץ, ויש שקורין אותה בסְגול, והוא הנכון. על משקל הֶרֶג. כך שמעתי שהיה קורא הרא״ש והרד״א.**

ככה הדפיסו. אבל זהו שיבוש. הדבר השתבש קצת בדפוס. בכתב־יד ־קדשו, כתוב נכון. **כך שמעתי שהיה קורא הרא״ש (הרד״א).** המלה הרד״א – רבי׳ דוד אבודרהם – היא ב׳סוגריים׳. ובלא וא״ו החיבור. אלו בדיוק המלים של־רד״א, ומהרי״ץ העתיק אותם. וציין בסוף את המקור.

א״כ למעשה הוא שואל, כיצד נקרא? האם חָנֵק, או חָנֶק?

עניתי לו אז, שצריכים לחשוב על כך.

ובזכותו ישבתי על המדוכה הזאת.

ישנו כאן ויכוח, בדקדוק גירסת המלה הזאת. האם לקרוא חָנֵק, או חָנֶק? טוען האבודרהם, כי צ״ל חָנֶק, על משקל הֶרֶג. ומזה שמהרי״ץ מביא זאת בשתיקה, משמע שהוא מסכים לכך. כך ׳הנכון׳. מהרי״ץ לא העיר על כך כלום. שתיקה כהודאה.

מצד שני, בגוף התכלאל, מהרי"ץ ניקד חָנֵק.

ישנו סידור ידוע של אחד מן המדקדקים האשכנזים, שמו רבי שבתאי סופר מפרמישלא, הוא מביא [בתפילת יום כיפור, דף 705] את דברי האבודרהם הללו [שהבאנו לעיל ממהרי"ץ בע"ח], ומוסיף על כך דברים מעצמו בזה"ל, **ועל כל פנים, צריך לקרוא** וי"ו **וָחנק' בקמץ, כמשפט** וי"ו **השימוש הבאה על תיבה בעניינה, והיא בטעם מלעיל, כמו שכתבתי בסוף משנת חטאת הציבור (עמ' 44).**

וטעם אותם שקורין החי"ת בקמץ כדברי האבודרהם, נראה שהיו סוברים שיש כאן הפסק. אבל באמת אינו כן, כי הכל דבוק עם מה שאחריו. לכן נכונים דברי האבודרהם, שיש לקרוא החי"ת בסגול, ודוק.

הוא – מהר"ש סופר – היה מדקדק גדול. בדרך כלל, אצל האשכנזים לא היו 'מדקדקים'. ר' אליהו בחור אומר מליצה, 'אם יעלה שיער בכף היד, תמצא אשכנזי מדקדק'. [עיין שיעור מוצש"ק שמיני התש"ע]. נדיר מאד למצוא אצלם מדקדקים. אבל הוא היה גברא רבה, וגדולי התורה האשכנזים סמכו בזה עליו, הפנו אל הסידור של מהר"ש סופר.

אולם בנ"ד, במחכ"ת, נראה לי כי חלה כאן אי הבנה. או שהיתה לו חסרון ידיעה. הוא לא הכיר מעצמו את הגירסא, והוא מתחיל לדבר על הוי"ו. תעזוב כעת את השאלה, איך לקרוא את האות חי"ת. הוא מדבר על האות וי"ו, שצריך לקרוא וָחנק. מה רצונו להגיד?

האבודרהם קיצר, ומהר"ש סופר לא שמע באזניו את הגירסא הזאת, 'חָנֵק', כמו שאנחנו שמענו. הוא הבין מה שהבין רק מתוך הספר, על כן כנראה הוא חשב, שישנו כאן ויכוח האם לקרוא 'חֶנֶק' או 'חָנֵק', דהיינו בקמץ ובסגול. והנו"ן נשארה בסגול. אז הוא בא ואומר, טוב, בסדר, כעת תתווכחו האם החי"ת בקמץ או לא, אבל הוא"ו בודאי צ"ל בקמץ. הוא לא שמע את הגירסא, 'חָנֵק', כפי שאצלינו, הנו"ן בצירי ומלרע. הוא חשב כי הויכוח הוא רק האם החי"ת בסגול או בקמץ, 'חֶנֶק' או 'חָנֵק'. ועל כך הוא אומר, הוא"ו בטח תהיה בקמץ, כמו לפני כל מלה שבאה מלעיל. כמו אך טוב וָחסד ירדפוני. שזה לא וְחסד בשוא. וכן אני וָהוּ, למה זה לא וְהוּ? וכל כה"ג. התשובה היא, מכיון שהמלה מלעיל, לכן הוא"ו היא קמוצה. המלה חֶסֶד, עם וא"ו החיבור אומרים וָחסד, כי המלה מלעיל, משא"כ אם היתה מלרע, כמו ברכה וְחַיִּים.

הוא לא ידע, לא הכיר, את הגירסא שלנו, 'חָנֵק'. לכן הוא אומר, כי הוא"ו בודאי צריך להיות בקמץ, והוא מוסיף ואומר ממילא שמובן למה הם אומרים את החי"ת בקמץ. הסיבה שהם קורא אותה בקמץ – שוב הפעם, לפי הגירסא שלהם. אצלם הסדר אינו כפי שאצלינו, חנק והרג שריפה וסקילה, אצלם זה סקילה שריפה הרג וָחָנֵק. על כך הוא אומר, כי ישנו כאן הפסק, לכן אומרים בקמץ, וָחָנֵק, כי זה בסוף. כי זה הפסק. בקיצור, הוא הבין זאת בצורה בכלל שונה, כנראה לא נכונה, וממילא הוא הגיע אל המסקנות הללו. הוא הסכים לאבודרהם, אבל נראה שהוא לא הבין את הכיוון. כך שמה שהוא אומר, זה לא עונה לגופו של־עניין.

שאלה מהקהל: איך האבודרהם עצמו גרס?

תשובת מרן שליט"א: לא שמעתי אותו. אנחנו מדברים, לפי המלים שלו. זה לא מנוקד אצלו, יש לו רק פירוש. אנחנו מכירים את הגירסא שלנו, 'חָנֵק', וזה קמץ לא בגלל הפסק, אלא בכל מקום שהמלה הזאת נמצאת, קוראים החי"ת בקמץ, והנו"ן בצירי ומלרע. כך היא הגירסא. כמו חָנֵק וְהֶרֶג שריפה וסקילה. גם כשזה לא בהפסק. זה לא כמו בסוף עניין, כמו אָתה, אפרַיִם, ירושלַם. אלא ככה המשקל של־מלה זו.

*

בכל אופן, כיון שאנחנו תלמידי־תלמידיו של מורינו ורבינו גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, וכך הוא אומר, היגעתי למסקנא זו ביום כיפור הזה, והתחלתי לומר בפעם הראשונה 'חֶנֶק'. אף פעם לא אמרתי ככה, אבל בזכות הרב אליהו הי"ו אשר עורר אותי, אמרתי, טוב, אנחנו צריכים להיות אמתיים. אם הרב שלנו ככה אומר, הוא מסכים ואומר בהדיא שהדבר כך, אזי צריכים אנו לקבל את זה.

עניינים נוספים [פרט לעניין דלעיל] שקיבלנו לגביהם את הכרעת מהרי״ץ זיע״א, למרות שאבותינו נע״ג לא נהגו בהם. וההבדל שבינם לבין עניינים אחרים שכתב מהרי״ץ, שבהם איננו נוהגים כפי דבריו.

וזאת כפי שקיבלנו עוד דברים אחרים, ולא התייחסנו לכך ש׳העולם׳ לא קיבל אותם.

כגון לגבי עושה ׳הַ׳שָׁלום במרומיו, להוסיף ה״א בעשי״ת, כמו שהעלה מהרי״ץ בשם האר״י. לא שמעתי על מישהו שיגרוס כך. אולי זאת אינה ראיה, כי זה נאמר בשקט, בלחש. בסוף תפילת העמידה. אבל חזינן דאפילו בסידורים שלנו, אף אחד לא הדפיס עושה ׳השלום׳, א״כ רואים כי ׳העולם׳ לא יודע מכך בכלל. וגם התלמידי חכמים. אבל כיון שמהרי״ץ קבע בפשיטות לומר, ׳עושה השלום׳, אזי אנחנו, אין לנו שום סיבה שלא לקבל את הכרעתו. וכמו שדיברנו על כך בזמנו בשיעור כי תבוא ווילך התשע״ו.

וכן למשל בעניין ההכאה על הלב, באמירת הוידוי אשמנו בגדנו וכו׳, מהרי״ץ העלה להכות על הלב. למרות שאבותינו לא נהגו כך, אנחנו קיבלנו זאת. וכבר כתבתי על כך בס״ד במפורש בשלחן ערוך המקוצר [או״ח סימן קי״ד סעיף ו׳] בזה״ל, **כשמזכיר את החטא, יש אומרים כי טוב להכות באגרוף על הלב, כלומר אתה גרמת לי שחטאתי.**

ובעיני יצחק שם אות י״ב הבאתי את המקורות לכך, **סימן תר״ז סעיפים ב׳ ג׳ ד׳ ואחרונים. ופסקי מהרי״ץ הל׳ נפילת אפים סעיפים י״ב י״ג, ושו״ת עולת יצחק חלק א׳ סימן ע״ג אות ב׳** וכו׳.

מהרי״ץ כתב, להכות על הלב. כפי שאמרתי פעמים רבות, הדבר בבחינת ׳שוקולדות׳.

ולעיל סימן כ״א הערה י״ח ציינו מקור העניין שצריך להכות על הלב וכו׳, שהוא ממדרש קוהלת ומדברי האר״י, והובאו גם כן בכף החיים סימן קל״א סק״ה.

ואעפ״י שלא נהגו בקהילותינו לעשות כן, מכל מקום הוא דבר טוב. והלא כבר מהרי״ץ שם העלה דברי האר״י בזה.

וכי ישנו בכך משהו שאינו טוב? חלילה. למה לא לקבל זאת?

ומלבד זה, מצינו גם בילקוט הפלאות אות ו׳, על שָׁדַי סופדים (ישעיה ל״ב, י״ב), מכאן למי שמתוודה, שיכה בידו על החזה, על כל חטא וחטא. הגהה בפירוש רש״י שם, המכונה בשם רש״י ישן.

אכן, לגבי ׳רש״י ישן׳, אולי זהו אינו מקור מוסמך כ״כ, כי אלו הוספות של רבי עובדיה ׳הנביא׳. ישנן בפירוש רש״י, הרבה הוספות ממנו, שיש עליהן פקפוק גדול כנודע. והארכתי בס״ד בנפלאות מתורתך הפטרת שמיני דפסח, גבי פסוק הן היום בנוב לעמוד. אבל עכ״פ ישנו מדרש מפורש בקהלת, להכות על הלב, וגם האר״י ז״ל אומר לעשות כך, זה מספיק.

ישנם כמה וכמה דברים שמהרי״ץ כותב, ומשום מה לא עשו אותם הלכה למעשה, אולם אנחנו כן קיבלנו אותם הלכה למעשה, בשנים האחרונות, ב״ה פה בבית המדרש שהוא ע״ש מהרי״ץ זיע״א.

כגון לגבי מזמור לתודה וגו׳, לומר אותו באריכות. מהרי״ץ הביא זאת בפשיטות [בע״ח ח״א דף ט״ז ע״א] בזה״ל, **מצוה למשוך אותו בנגינה ולנגן, כדאמרינן שכל השירות עתידות לבטל חוץ ממזמור לתודה.**

הערה מהקהל: גם מרן [הש״ע בסימן נ״א סעיף ט׳] כותב לעשות כך.

תגובת מרן שליט״א. אכן. [מהרי״ץ ציין בסוף, **ב״י בשם א״ח וכל בו**]. אבל בשבילנו, חשוב מהרי״ץ. אם מהרי״ץ לא היה כותב זאת, לא היינו מנהיגים זאת, כי לא נהגנו. אבל כיון שמהרי״ץ כתב את זה, אנחנו הולכים בעיקבותיו.

הערה מהקהל: אבל הספרדים ג״כ לא נהגו בזה.

תגובת מרן שליט״א: גם הספרדים לא נהגו, וגם האשכנזים לא נהגו. מישהו יודע, למה? הם ג״כ מתפלאים על עצמם. ישנם כאלה מהם שאכן תיקנו את העניין, שמנהיגים מקרוב את זה. אבל עכ״פ אני אינני עושה חשבון לאף אחד. אנחנו יודעים ׳עשה לך רב, והסתלק מן הספק׳.

אותו הדבר לגבי ויהי נועם וגו׳, לומר באריכות, בכדי למשוך את זמן הרשעים מלשוב לגיהנם. וכמו שהבאתי בס״ד בשיעור בעבר, והוספנו שעוד שנים לפחות מחכמי תימן, כתבו את זה. הנהגנו זאת.

*

ישנו דבר נוסף, גירסא שמהרי"ץ מביא, אבל יש הבדל.

בשחרית שבת, חטאות הציבור והיחיד וכו' לזכרי כהונה. מהרי"ץ אומר [ע"ח דף קט"ז ע"ב] כך, **לפי הדקדוק י"ל לְזָכָרֵי, למ"ד בחירק והכ"ף בקמץ. והעולם קורין הזי"ן בחירק.**

בעניין זה, מהרי"ץ לא קבע במסמרות, שכך הוא הנכון. הוא מביא כי כך העולם קורא, משמע שהוא נותן מקום לכך, שאפשר להישאר בגירסא הזאת. אעפ"י שלפי הדקדוק צ"ל לְזָכָרֵי, כי זְכָרֵי זה לשון זכרון. משא"כ זְכָרִים, פירושו ההיפך מנקבות. אם כי האמת שזה הולך ביחד, בשורש הן מחוברות. הנשים אין להן זכרון חזק, 'נשים' זה מלשון **נַשַּׁנִי אֱלֹהִים** [בראשית מ"א, נ"א], **נָשִׁיתִי טוֹבָה** [איכה ג', י"ז], הן שוכחות, אין להן זכרון כ"כ. כמ"ש הרשב"ץ בפי' למס' אבות. אבל הדבר אינו משנה, כי סוף סוף אלו שתי מלים נפרדות. מה ששורש המלה הוא מחובר, שיש קשר ובסיס משותף, אינו אומר שאין צורך להבדיל ביניהם. גם המלאכת שלמה מעיר על כך, פ"ה דזבחים משנה ג' יעוש"ב.

יש עוד – הנני אומר בפניכם רק את מה שאני זוכר כעת, דברים שמהרי"ץ כתב, והם לא התקבלו – **בפיוט לכה דודי** וכו', **מקדש מלך עיר מלוכה** וכו', מביא מהרי"ץ [שם בדף ק"א ע"א] בזה"ל, **כתב הרב חמדת ימים, דאין נוֹסַח 'צאי מתוך ההפיכה' נכון, שאין לזכור עצב ודאגה לשכינה קדישא, כי יסבב להגביר עצב ודאגה.**

וכי בשבת קודש, הינך רוצה לעשות עצבות לשכינה? אל תזכיר דברים שמעציבים אותה.

ומפני זה, הגיה לומר בנוֹסַח זה.

מקדש מלך עיר מלוכה. מאז היתה ראש מַמְלָכָה. והיא עתה תתעטר במַלְכָּה. והוא יחמול עליך חמלה.

התקשטי כלה קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי. וכו'. ורזא דא, לְחַבְּימי לִבָּא אתמסר וכו' ע"ש.

והדבר השני הוא שם בהמשך, **'גם בשמחה', הרב חמ"י הגיה לומר בשבת, 'גם ברנה', שהוא סוד המלכות.**

גם עניין זה, אינו דומה. מהרי"ץ רק ציין שכבר החמדת ימים אומר, ובגוף הסידור [תכלאל עץ חיים] הוא השאיר ככה, את הנוסח הנהוג. אין בדברי מהרי"ץ איזו לשון, המראה שהוא מקבל זאת בבחינת הלכה למעשה, רק שזו דעת החמ"י, ובפרט הדבר השני 'ברנה'.

לגבי חנק, הוא הביא את העניין, 'והוא הנכון', וציין שהמקור מן הרד"א, ולא היה הוא צריך להוסיף מעצמו מלה. לכן נראה שהוא מאשר ומקיים לומר כן.

והסיבה ש'העולם' לא קיבל זאת, היא פשוטה מאד, כיון שכ"כ רגילים בקהילותינו לומר 'חָנֵק'.

או שהגיע הזמן מן השמים, כמ"ש קהלת 'לַכֹּל זמן', שעכשיו נשנה את זה.

שאלה מהקהל: א"כ למה בגוף הסידור, מהרי"ץ כתב 'חָנֵק'?

תשובת מרן שליט"א: עוד מעט בעזהי"ת נבין זאת. שאלת טוב.

שאלה מהקהל: אך את המלים 'והוא הנכון' לא מהרי"ץ הוסיף מדנפשיה, אלא הן לשון הרד"א?

תשובת מרן שליט"א: בודאי. אבל מזה שמהרי"ץ העתיק אותן, שמע מינה שהוא מסכים לכך.

שאלה מהקהל: הנה הבאתי כאן צילום משני כתבי יד ישנים של רד"א, באחד מהם יש התיבות הללו, דהיינו והוא הנכון, ובשני אין אותן.

תשובת מרן שליט"א: ובכן, מה רצונך לומר? שאולי לא הרד"א עצמו כתב זאת, אלא חכם אחר הוסיפן? יתכן שכן, ויתכן מאידך שזה דילוג המעתיק. אבל בכל אופן, לפני מהרי"ץ היו התיבות הללו, והוא העתיקן בגדר שתיקה כהודאה, והסכמה גמורה.

שאלה מהקהל: אולי אין ראיה לדידן, רק הרד"א הולך לפי גירסתם שחָנֵק בסוף, סקילה שריפה הרג וחנק, שאז זה חרוז, לכן כתב שהוא הנכון. משא"כ לגירסתנו שפותחים בזה, חָנק הרג שריפה וסקילה.

תשובת מרן שליט"א: זה לא חרוז, רק גְּזֵרת המלה. כיון שאין מלת חנק מוזכרת במקרא לדעת את הניקוד, איך נדע. אלא יגיד עליו רַעו, חֶנֶק, כמו הֶרֶג, וא"כ לא משנה מה הראשון. ולקרוא הָרֶג, לא שייך, כי זה נמצא במקרא, הֶרֶג

רב [ישעיה ל', כ"ה. יחזקאל כ', ט"ו], מכת חֶרֶב והֶרֶג ואבדן [אסתר ט', ה'].

והרי מהרי"ץ ידע את גירסתם, סקילה וכו' וחנק, שהרי דן אודותיה בפיסקא הקודמת לזו, ואעפ"כ העלה לאחר מכן את דברי הרד"א בנ"ד בפשיטות. שמע מינה דפשיטא ליה שאין לכך שום קשר, וכמו שהסברנו בס"ד. וכל זה פשוט וברור.

ועל משקל זה, גם תיבת חֶרֶב.

שאלה מהקהל: גם הרב לוי נגאר העתיק בתכלאל שלו חֶנֶק בקמץ וצירי.

תשובת מרן שליט"א: ואם כן? הלך בעיקבות מהרי"ץ בהכל. מה שנפרש בדעת מהרי"ץ, מתפרש ממילא גם בדבריו.

[הערת ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א בכתב, אחרי השיעור.

אם אכן כך היא הכרעת מהרי"ץ, מדוע לא תיקן כך בגוף התכלאל, אלא השאיר את הניקוד חֶנֶק. מה גם שהוא לנגד עיניו באותו העמוד. מה שאין כן אם היה הניקוד במקום אחר, או במשנה (לא בדקתי), היה אפשר לומר שלא שם לבו לכך, או שכבר לא היה הספר ברשותו. וכמו שמצינו לו בכמה עניינים שחזר בו ולא תיקן במקומות אחרים, מהאי טעמא. ובפרט שכבר כתב את העניין הזה במהדורא קמא דקמא דף ת"ס בגליון, ומדוע במהדורות המאוחרות יותר ניקד חֶנֶק. הלכך כיון שהוא עצמו לא שינה אף שהסכים שהנכון חֶנֶק, כל שכן אנחנו תלמידיו. ואין זה דומה להכאה על הלב וכדומה, שאינו סותר דברי עצמו.

שוב הבנתי מדברי מעכ"ת דלקמן, שבכוונה לא תיקן כך בגוף התכלאל, כי לא רצה שייראה כחולק על כל התכאליל, ולתת בכך חרב ביד המחליקים. אבל מי יטרח לבדוק בכל המון התכאליל, ובודאי הכל יתלו שראה מהרי"ץ כך בכמה תכאליל. מה שאין כן מה שנמנע מלכתוב בפירושו שגירסת כל התכאליל חֶנֶק, שבזה צדקו דברי מעכ"ת, שלא רצה לתת חרב ביד המחליקים עכ"ל יצ"ו.

תשובת מרן שליט"א: אילו ראה כן בכמה תכאליל, היה מזכירם בהדיא, כגון שהביא חילוק ביניהם בנוסח נשמת כל חי דף קל"ח ע"ב לגבי וּבְשָׂבָע, או ובשוֹבַע, וכדומה].

התייחסות למ"ש בסידור כנה"ג לגבי דברי מהרי"ץ בשם האבודרהם, בעניין גירסת תיבת 'חֶנֶק', דוגמאות לטעיות שהיו אפי' אצל קדמונינו ואפי' עד זמנינו, והבנת חכמת מהרי"ץ במה שכתב בעניין דלעיל.

בסידור כנסת הגדולה [דף נ"ב] כתוב בזה"ל, **חֶנֶק, הכי גרסינן, החי"ת בקמץ והנו"ן בצירי. כך קיבלנו מרבותינו לגרוס גם בלימוד המשנה והתלמוד, וכן ניקדוה בכל התכאליל העתיקים והמאוחרים, לרבות התכלאל של מהר"י בשירי, ומהר"י ונה, ומהר"י פתיחי, ומהר"י משתא (עמוד קל"ב).**

ואם רבי' הרד"א כתב שיש קורין החי"ת בקמץ כנוסחתנו, ויש שקורין אותה בסגול, והכריע דלא כנוסחתינו עיי"ש, נוסחתנו עדיפה. שכן חנק בקמץ וצירי, אתיא שפיר על משקל פֶּרֶת.

אך יש לתמוה על מהר"י צאלח שהעלה בעץ חיים (שם) את דברי הרד"א בסתם, דמשמע שהוא מסכים לקרות חֶנק בסגול, עיין עליו שם. והוא בניגוד לכל התכאליל ולנוסחת תימן. ואכן אפילו חסידיו לא נהגו כך.

המלה 'חסידיו', זהו סגנון מודרני. אינני יודע האם ממש מודרני, עכ"פ הוא בא מן האשכנזים, דהיינו התחיל מן ה'חסידים', חסידי הבעל שם טוב. ומשם המשיך והושאל לעניינים דומים אחרים.

אכן הדבר נכון, לא שמענו אף אחד שקרא ככה. אבל לגופו של עניין, למה 'נוסחתנו עדיפה'? בגלל שזה 'על משקל כרת'? מהו הקשר? הרי הננו מדברים, לגבי הֶרג – חֶנק. וכמו שרֵיפה – סקֵילה. למה אין אומרים, 'שְׂרִיפה'? כי שרֵיפה כמו סקֵילה. הלא אפשר היה לומר שְׂרִיפה בחירק, כפי שישנה מלה למשל, עקִידה. אנחנו לא אומרים עקֵידה, אלא עקִידה, בחירק. עקִידת יצחק. כגון כפי שאנחנו אומרים בתחילת תיקון שחרית, ותֵראה לפניך העקִידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח. אלא מאי, לכל מלה יש את המשקל שלה. לכן בנ"ד טוען האבודרהם – ומהרי"ץ מסכים איתו – כי הדבר צודק, חֶנק על משקל הֶרג. מה הינך מביא ראיה מהמלה כָּרת? זה לא ה'חבר' שלו. זאת מלה אחרת. משא"כ ארבע מיתות בית דין.

הערה מהקהל: ישנה מלה נוספת, גָּזֵל או גֵּזֶל.

תגובת מרן שליט"א: נכון. לפי הפסוק נראה יותר לומר גָּזֵל. [ישעיהו ס"א, ח'] **שֹׂנֵא** ׳גָּזֵל׳ **בְּעוֹלָה**.

ישנו משקל כזה. בודאי שיש משקלים כאלה, ויש משקלים כאלה. השאלה היא, מה צריך להיות פה? נראה להם – לאבודרהם ומהרי"ץ – כי כאן צריך להיות חֶנֶק, בבחינת ׳יגיד עליו ריעו׳.

שאלה מהקהל: לא הבנתי מה שדחה מעכ"ת דברי סידור כנה"ג. הלא המלים חנק והרג, היו כבר לפני שנקבעו ארבעה מיתות בית דין. וכי מפני שאחר כך נצטרפו ארבעתן יחד, יש איזה עניין שתהיה תיבת חנק על משקל תיבת הרג, הלא אפשר שכבר לפני כן היתה מנוקדת חֶנֶק. אך מה שכתב שם בסידור דנוסחתינו חֶנֶק עדיפה מפני שהיא על משקל כרת, לא הבנתי, וכי יש עדיפות שתהיה על משקל כרת יותר מאשר על משקל הרג.

תשובת מרן שליט"א: כיון שאין תיבה זו במקרא לדעת משֶׁם את הניקוד הנכון, מקישים לפי תיבה קרובה לה במשמעותה ועניינה.

*

לגבי מה שהוא – סידור כנה"ג – כותב, כי הדבר ׳בניגוד לכל התכאליל׳, כעת תראו את החכמה של מהרי"ץ זיע"א.

מהרי"ץ זיע"א היה איש אמת, ומאידך הוא לא רצה לכתוב בהדיא נגדם. כפי הנראה אכן אין שום תכלאל שכתוב בו כפי שכתב מהרי"ץ. בכל התכאליל כתוב חֶנֶק.

אלא שמהרי"ץ בגודל חכמתו, הוא סָתם וחסם את פיו, כדי שלא ׳לתת חרב׳ ביד המחליקים. עֲבַד גרמיה כמאן דלא ידע. מהרי"ץ הוא איש אמת, היה נראה לו כי הגירסא הזאת היא מוטעית. לא משנה לו כעת, אם כל התכאליל נגד, כי זה לא נכון.

זהו למשל כפי שמהרי"ץ כותב במשניות שלו, לגבי מה ש׳העולם׳ אומרים, מסכת אֲהֲלות, כי זאת טעות, וצ"ל אֹהָלות, על משקל אֹהֶל.

ורואים כמה דברים, אצל הקדמונים, שהיו להם שגיאות. עד היום לרבים ישנן שגיאות. למשל אומרים ׳מצוּפָּה׳ זהב, בלשון נקבה, במקום בלשון זכר. ועמ"ש בס"ד בבינה במקרא על משלי, גבי הפסוק [משלי כ"ו, כ"ג] **כֶּסֶף סְיגִים** ׳מְצֻפֶּה׳ **עַל חָרֶשׂ**. בפיסקת רבון כל העולמים [לפני ברכוה"ת], ומרֻצָה במקום ומרֻצֶה. בפיטום הקטורת שמונֶה במקום שמונָה. כמו ׳שר הממונָה׳, כפי שאומרים בשירה, זאת טעות בדקדוק, וצ"ל שר הממונֶה.

בפרק איזהו מקומן וכו׳ – כבר כולם תיקנו את זה – **אלו הן אשמות, אֲשַׁם גזילות, אֲשם מעילות, אֲשם שפחה חרופה, אֲשם נזיר, אֲשם מצורע, אָשָׁם תלוי.** למה האחרון הוא אָשָׁם, והקודמים הם אֲשַׁם? מהו ההבדל? ברור כי התשובה היא, בגלל הסמיכות. אבל הקדמונים, לא גרסו ככה. הם גרסו, אָשָׁם גזילות אָשָׁם מעילות אָשָׁם שפחה חרופה אָשָׁם נזיר אָשָׁם מצורע אָשָׁם תלוי. ככה מהרי"ץ מביא בהגהותיו שם, והוא כותב עליהם שהדבר אינו נכון, ותיקן זאת. וכן גרסו מְנָחוֹת־כהנים, במקום מִנְחוֹת־כהנים.

מובן כי בנ"ד מהרי"ץ התחכם. מצד אחד, הוא השאיר בגוף התכלאל את הגירסא חֶנֶק, כי כך היא גירסת התכאליל. הוא לא כתב במפורש אחרת. הכחיד תחת לשונו. ולבוא ולהגיד שכל התכאליל טעו בזה, את זאת הוא לא רצה להגיד, כי יבואו ויגידו לו, תשמע מארי, אם הינך חולק על התכאליל, אזי גם אנחנו יכולים לחלוק על התכאליל בדברים אחרים. לא יבינו, מתי כן ומתי לא. לכן מהרי"ץ בגודל חכמתו, הסתפק בכך שהביא את האבודרהם, ובכך גילה את דעתו כי זהו הנכון. כעת, מכיון שישנם אנשים שלא יבינו את עומק העניין, לכן ׳החכם עיניו בראשו׳. אבל הוא לא יכול היה להעלים את דעתו, שככה נראה לו לפום רהטא.

ורק למהרי"ץ הדבר מתאים, כי הוא – יותר מכולם – שהחזיק וחיזק הכי הרבה את מסורת הקדמונים. אולם מצד שני, ישנן מקומות שמהרי"ץ אומר, ׳העולם טועים׳. פה ושם, כאשר הגירסא היא מוטעית. כי רק האמת נר לרגליו. והארכתי עוד בס"ד בנפלאות מתורתך פ׳ ראה ע"פ ולא תחמֹל ולא תכסה עליו.

כמה קולעים ומתאימים לכך, דברי הרמב"ן בהקדמתו להשגותיו על ספר המצוות לרמב"ם, לגבי הגאון בעל הלכות גדולות בזה"ל, **עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצוארי רביד, ועל ידי**

צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספריהם תמיד. אבחר דרכם, ואדע ערכם. אך כאשר לא יכילו רעיוני, אדון לפניהם בקרקע, אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה, לא אשא פנים בתורה. כי ה' יתן חכמה. בכל הזמנים ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים וכו' יעו"ש. וכבר הבאנו משם בשיעור שופטים התשפ"ד בשל"ה.

גם בנ"ד מהרי"ץ כמו אנוס על פי 'הדיבור'.

אנחנו ג"כ משתדלים להיות אנשי אמת, וכל מי שמחפש את האמת ימצא אותה. 'ישרים הולכים תמיד ביושר'. אנשי אמת, נמשכים אחרי האמת. כנראה רק כעת הגיע הזמן, שנתקן גם את העניין הזה. מה שלא חשבנו על כך עד עכשיו, כנראה זהו רק מתוך רוב ההרגל, לא בגלל שהיה לנו משהו כנגד זה.

וע"ע לקמן שיעור ליל הושע"ר, מה שהוספנו בזה.

השלמה בעניין הגירסא בברכת שומע קול תפילת עמו ישראל 'היום' ברחמים, במוסף ראש השנה, דגרסינן 'היום' גם כאשר ראש השנה חל בשבת ואין אז תקיעת שופר, ובירור ההבדל שבין זה לבין השינוי הרצוי שצ"ל בפיוט שופט כל הארץ וכו', כי אין לומר בשב"ק בני עבדיך 'היום' למקדשך יאתיו וכו' צועקים על חטאתם וכו'.

ישנם כמה וכמה דברים שאנחנו מתקנים, כפי שדיברנו בעניין 'שופכים את שיחותם'. וצריכים להגיד את האמת, כי מהרי"ץ כנראה לא הכיר – ועכ"פ לא הזכיר – את הגירסא הזאת, למרות שהיא נמצאת בסידורי הספרדים. ועיין כש"ט (גאגין) ראש השנה דף 113. בדקתי זאת בכתב יד קדשו, התכלאל מהדורא בתרא, שני הכרכים, יש לי את הצילום של זה, וישנו שם דף נפרד שבו כתוב הפיוט שופט כל הארץ וכו', ומהרי"ץ כתב שם במפורש בזה"ל, **שחרית ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום כיפורים** וכו', **עומד החזן ואומר קודם ברוך שאמר** – הוא מתכוון, לפני המהולל וכו' – **שופט כל הארץ** וכו'. הרי שמהרי"ץ אינו מחלק. משמע שזה אפילו בשבת שובה. וכן מובן מדבריו בשו"ת פעו"צ חלק ג', היכן שהוא דיבר לגבי הנושא הזה, הזכיר רק שבת וראש השנה.

אבל מצד שני, אף שמהרי"ץ לא הכיר – לא הזכיר – את הגירסא הזאת, ונראה כי גם בשבת שובה הוא אמר כך, וישנה אפשרות לתרץ זאת, שזהו כפי שמצאנו לגבי 'שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים', אבל מהיות טוב אל תיקרא רע. ישנה לפנינו דרך יותר טובה. חושבני כי אם מהרי"ץ היה שומע זאת, הוא היה מקבל אותה. כי להגיד שומע קול תרועת עמו ישראל 'היום' ברחמים, אפילו כשחל ר"ה בשבת ולא תוקעים, הגם כי נכון שמתרצים את העניין הזה, אולם אי אפשר להגיד שהתירוצים הללו 'חלקים'. מהרי"ץ בעצמו כבר נזהר, וכתב בלשון 'אפשר'.

מי שיעיין בכף החיים [סימן תקצ"א ס"ק כ"ו], יראה שהביא בזה"ל, **הרב חיד"א בכסא רחמים על מ"ס** – מסכת סופרים – **פי"ט הלכה ח' דחה דברי שכנה"ג הנז', והסכים שלא לאמר תיבת היום בשבת, כדברי מהריק"ש. וכתב שכן ראה להרמב"ם בנוסח התפילה, והשל"ה ורב יעב"ץ בנוסחתם בסידורים שלהם, שלא כתבו תיבת היום, שנראה דאפי' בחול אינם אומרים היום יעו"ש:**

אכן כך כתב החיד"א בספרו כסא רחמים על מסכת סופרים, שם בפרק י"ט דף קצ"ו. והוא אומר, שברמב"ם כתוב 'שומע קול תרועה'. אולם להרב חיד"א, לא היו לו את הנוסחאות המדוייקות כת"י ברמב"ם, אלא את נוסחת הדפוסים, שידוע כבר שהם מאד משובשים. ראיתי גם במעשה רוקח, כי כעין זה היתה גירסתו ברמב"ם, 'שומע תרועה'. אבל אין מהם ראיה, כי קיצרו השמיטו ושיבשו את רוב ככל נוסח הברכות והתפילות. ובנוסחאות הרמב"ם המדוייקות, בכתבי היד, כתוב כך, 'שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים', כגירסתינו. וגם בכתב היד החתום על ידו של־רמב"ם, הגיה המגיה שם, את המלה 'היום', שכן היא כתובה שם בין השיטין. דהיינו, המגיה השלים זאת. הוא בדק את הכת"י של הרמב"ם, ועפ"ז הוא תיקן זאת. גם רב עמרם גאון דף [מ"ו ע"ב], והטור [סי' תקצ"ה], והאבודרהם, כולם גורסים את זה. ישנם תירוצים על כך.

במחזור אהלי יעקב ג"כ הביא את הנוסחאות הללו, במוסף של ראש השנה [דף ק"מ ע"ב] בזה"ל, **כך הוא הנוסח ברד"א ובטור סי' תקצ"א. ועי' שע"ת (שם ס"ק ד') בשם הריק"ש, דבשבת לא יאמר היום, שאין תוקעין בשבת** וכו'. ובסוף הוא אומר, **ונראה לי שהנכון לדלג בשבת תיבת היום.** הוא הרגיש בכך דוחק.

כל זה, מפני שהם לא ידעו את הנוסחאות המדוייקות. לא היו לנגד עיניהם. אנחנו [התימנים], יש לנו את הַנּוֹסַח הזה בצורה ברורה, אולם הם הסתמכו על מקורות אחרים. למשל רס"ג [בדף רכ"ה] גורס, בא"י שומע תרועה. א"כ אין לו בכלל בעיא, אין צורך לחילוק בין שבת ליום טוב. לכן הם, כיון שבלאו הכי לא היתה להם מסורת ברורה מהו הנוסח, זה אומר בכה וזה אומר בכה, לדלג או לא לדלג, או אולי להגיד 'זכרון' תרועה [במקום 'קול' תרועה], לכן הם אמרו, יותר טוב, שנשמיט את זה. ברם אצלינו, שישנה לנו מסורת ברורה מימי קדם, 'שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים', גם בחול וגם בשבת, אזי בשבילנו זהו 'שינוי מטבע', לפי המקורות שלנו.

משא"כ לגבי שופט כל הארץ, שזהו רק פיוט, בודאי שאפשר ואפי' עדיף לצאת מן הספק הזה, לא להגיד בני עבדיך 'היום' למקדשך יאתיו וכו', צועקים על חטאתם וכו', כי יש לנו דרך נכוחה וישרה לצאת מן העניין הזה. בבחינת 'מהיות טוב, אל תיקרא רע', כיעויין בבא קמא דף פ"א ע"ב, ובדברי מהרי"ץ בכמה דוכתי.

התחלת ביאור עניין השינויים והתיקונים בנוסחאות וכו' אשר נעשים ע"י מרן שליט"א, וכיצד יש לנהוג לגביהם.

בכל אופן, לגבי כל השינויים הללו, וכן לגבי עניינים אחרים שאנחנו מתקנים, צריכים לדעת דבר חשוב.

הנני יודע, שישנם כאלה שמפריע להם כל השינויים. והאמת היא, שאפי' אני בבית הכנסת וביהמ"ד כאן [פעו"צ ב"ב] דרך־כלל לא שיניתי את הנוסחאות לאף אחד, לא אמרתי לשום אדם איך להגיד. לא הערתי, ולא תיקנתי. אבל הציבור נמשכו מעצמם אחַרי. ראו שאני אומר בקדיש 'וַיַּבַּע' משיחיה, במקום ויקריב משיחיה, אמרו כך ג"כ לאט לאט. אומר בסוף הקדיש עושה שלום וכו' קצר, המשיכו בכך. וכן לפני ערבית, והוא רחום וכו', בלי הפסוק השני י"י הושיעה, הציבור מרצונם תיקנו זאת. וכן לגבי כבודו והודו מָלֵא העולם, במקום מְלֹא העולם. וכן כל שאר השינויים. אולם ישנם כאלה, שאינם יודעים מה עומד מאחרי כל השינויים, והדבר מרגיז אותם. זה מביא לידי מתח.

א"כ ראשית, כמובן אסור שתהיה מחלוקת. אלו אינם דברים שצריכים לעשות לגביהם מחלוקת. כל־שכן לא לקחת זאת בצורה אישית וכו', אלא אך ורק לשם שמים. לכן היכן שהדבר לעת־עתה אינו מקובל, אם מנהיגי הציבור אינם רוצים, אין אפשרות לעשות נגד. לא לעורר חלילה וחס מחלוקת מן הדברים האלה. אם הדבר יגרום מחלוקת, לא לדבר. רק אם ישנה אפשרות להסביר. בדרך כלל, כאשר מסבירים, אזי הדבר מתקבל.

למשל, הייתי בליל שב"ק שובה אצל ידידנו ר' יואב שלם הי"ו, גבאי קהילת אור הנר (על־שם אאמו"ר זצ"ל) לצורך הדרשה, ואח"כ הוא אמר לי, מישהו אמר פה את הבקשה רבון כל העולמים וכו' אחרי שיר השירים, וטען שהוא נסמך ונשען על דבריך. האם הדבר נכון? עניתי לו, כן. ואחרי ששאל מה ששאל והשבתי לו בנחת, שמע זאת, והוא סבר וקיבל. מי שאינו יודע, כאשר לא מבינים, אזי לא מקבלים.

האמת היא, שצריכים להאריך בנושא הזה, אולם הנני רואה כי הזמן קצר, ע"כ אולי נשאיר זאת לשיעור נוסף, להסביר לגבי כל העניין הזה של־שינויים וכו'. בעז"ה כאשר יצא לאור הסידור– תכלאל קהל יהודה, ישנם שם הרבה דברים כתובים. אבל זה לא מספיק.

יש לנו בעז"ה גם את ה'תיקוני תפילות'. אם אתם זוכרים דיברנו עליהם בזמנו בשיעורים, אני מקוה בעז"ה שידידנו הרב מאיר אהרוני הי"ו יחד עם ידידנו מנכ"ל פעו"צ המסור למטרה, הרב ניר טיירי הי"ו ישתפו פעולה, טובים השנים מן האחד, ויוציאו לאור את החוברת הזאת, 'תיקוני תפילות', ושיהיו שם הסברים, טעמים ומקורות וכו', בכדי שזה יתקבל. כי האנשים לא ירצו

לקבל שינויים, מבלי להבין. רק אחרי שיבינו, זה יכול להתקבל. ויהי רצון מלפני המקב"ה שנזכה שהחוברת תצא לאור בקרוב. אכי"ר.

עכ"פ מה שבטוח הוא, שאסור בהחלט שהנושא הזה יהיה עילה לפירוד לבבות. גדול השלום, וכבוד בית הכנסת וכו', שלא יהיו ח"ו חילוקי דעות. זה מעל הכל. כל הדברים הללו, הם בבחינת 'לא ניתנו הדברים, אלא למצניעיהם'. או כאשר מסבירים. אחרי שיסבירו, אז אנשי אמת או אנשים שמבינים, הם יקבלו את זה.

מכיון שישנו דבר חשוב יותר שברצוני להגיד, על כן הנני מדלג כעת על המשך הנושא דלעיל. חשבתי שאספיק.

התייחסות למ"ש בהגהות על תכלאל עץ חיים למהרי"ץ [מהדורא חדשה] לגבי דברי מהרי"ץ בשם האבודרהם בעניין תיבת 'חֶנֶק'. וכן <u>חמש עשרה תשובות</u> והערות, לגבי השגותיו בקונדרים ט"ז, בעניין מנהג תימן באמירת הקדיש אחרי 'והוא רחום' לפני הסליחות.

לגבי הנושא שדיברנו בשיעורים הקודמים, בעניין מנהג תימן באמירת הקדיש אחרי והוא רחום לפני הסליחות.

והדבר קשור אל הנושא הקודם בשיעורנו זה, כיון שבתכלאל עץ חיים מהדורא חדשה בהוצאת [חנות] נוסח תימן, על ידי הרב דוד בן מ' שלמה צדוק יצ"ו, שכתב [דף פ' הערה פ"ה] על דברי מהרי"ץ הללו – מה שהביא בשם האבודרהם לגבי חֶנֶק – כתוב שם בזה"ל, **ומה שהעלה מהרי"ץ לדברי הרד"א כלשונו, כנראה כתב זאת לידיעה בעלמא. אך צ"ע קצת, מדוע לא העיר על נוסחת התכאליל.**

לא נראה לי כלל שהדבר מתקבל על הדעת, שמהרי"ץ מביא את דברי האבודרהם 'לידיעה בעלמא'? בשביל שנדע שכך האבודרהם אומר? לא מסתברא. בשלמא לגבי 'התקשטי כלה קומי', שהבאנו מקודם, בסדר, אכן מהרי"ץ הביא כי כך החמדת ימים אומר. ותו לא. אמנם יש דברים בתשובותיו פעולת צדיק, שכבר העיר עליהם הרשי"ה כי הן רק 'למזכרת'. יש הוכחות ורמזים לכך. [גם החיד"א כתב על עצמו כך, כמו שהבאנו בס"ד בשיעור וילך שבת שובה דף 12]. אבל עץ חיים, הוא ספר שימושי למעשה, שנועד לכל אדם, לא כמו השו"ת פעו"צ שהוא רק ללומדים ות"ח מעיינים, שיבינו את אשר לפניהם.

ולגבי השאלה, למה מהרי"ץ לא העיר על התכאליל? הסברנו בס"ד כי הדבר ההיפך. מהרי"ץ לא רצה לתת חרב ביד המחליקים. אם הינך חולק על התכאליל, גם אנחנו נחלוק. הם לא יבינו ולא ישכילו את הדקויות.

מהרי"ץ בהרבה דברים, כאשר ישנם שינויים בין התכאליל גופייהו, או כאשר הוא כותב דברים נגד מנהגים שהתקבלו, הוא לא מביא את התכאליל. כי הם ישאלו אותו, הנה אתה בעצמך ככה. לא יבינו את הדקויות. צריך בשביל זה שֶׂכֶל זַךְ. להבין ולהבחין. לכן מהרי"ץ נהג בחכמה עצומה. וכבר הסברנו זאת בס"ד כמה וכמה פעמים.

*

כמו־כן, לגבי מה שכתב הר"ד צדוק בקונדרים [ט"ז].

ישנו שם מאמר [שלו] כנגד מה שדיברנו [בשיעורים הקודמים]. אגיד את הדברים בקצרה – אמנם הזמן קצר, מצד אחד. אולם מצד שני, זהו דבר חשוב – תשובות להשגות לפי הסדר. והמבין יבין. בפרט מי שיראה את הדברים בכתב.

העורך ידפיס בהתחלה את מה שכתוב במאמר שלו בשלימות, ואח"כ את התשובות שלנו. בעזהי"ת יהיו לכך חמש עשרה תשובות, הערות והארות, על מה שהוא כתב. מה שראה זאת בדפוס, הדפיסו את זה.

שאלה מהקהל: מה שֵם הקונטרים הזה?

תשובת מרן שליט"א: קונדרים. ככה זה נקרא. מספר ט"ז. [ד' וט' מתחלפים, מאותיות דטלנ"ת]. קיבלתי אותו ביום ששי, עש"ק זו. שלחו אלי, וראיתי זאת.

לא אגיד בפניכם כעת זולת את תוכן הדברים בקצרה. ומי שיטה אוזן, ויחזיק ראש – יבין.

נלך לא לפי החשיבות, אלא לפי הסדר.

<u>א'</u> הוא כותב כך, אנשי ארץ תימן, בשאלותיהם לרבי יהושע הנגיד מצאצאי רבינו הרמב"ם (מהדורת מכון משה, סימן ט'), שאלוהו בעניין אמירת קדיש אחר 'והוא רחום' הנאמר קודם הסליחות, ואם נכון לאמרו או לא.

ראשית הנני מעיר, צריך לעורר ולהזכיר, כי נקיי הדעת משתדלים שלא להזכיר את שמה של־הוצאה זאת, כי הם המפיצים המרכזיים של בעלי דעות כוזבות. זהו סימן לא טוב, מי שמזכיר אותם. ועוד מקומות נוספים שה׳ריח׳ הנודף אינו טוב. ובעז״ה בהמשך, בהערה י׳, תבינו זאת יותר טוב.

*

ב׳ לאחר שהביא את נוסח השאלה ואת התשובה של ר״י הנגיד, הוא מוסיף להביא בזה״ל, **במבוא לסדר האשמורות (בני ברק התשמ״ח, עמוד ז׳) כתב הרה״ג אבירן יצחק הלוי שליט״א, דהאשמורות עצמן פותחות בוהוא רחום וגו׳ אשרי וחצי קדיש, ובערה שם (הערה 6) ציין לסידור רב עמרם גאון ולעוד ראשונים הסוברים לומר אז קדיש, וכן לארחות חיים שכתב שאין להרהר אחר מנהג ראשונים זה.**

וכתב עוד שם בזה״ל, וזה בניגוד לתשובת ר׳ יהושע הנגיד מבני בניו של הרמב״ם (סימן ח׳) שהשיב לשאלה מתימן דאין לומר קדיש אחר והוא רחום בסדר האשמורות, ומדברי השואלים מוכח שמנהג קדום הוא בתימן לומר כאן קדיש, וכנראה שלא נתקבלה דעת הנגיד עכ״ל.

אחריו נמשך הגר״י רצאבי שליט״א בשיעורו השבועי (כי תצא התשפ״ה, ובשיעורים שאחריו), ואחַר שציין גם לארחות חיים הנ״ל, העלה גם כן לתשובת רבי יהושע הנגיד בזה. ואמר, שלמעשה בזה המנהג שלנו לא כמו הרמב״ם.

למעשה, אין זה מדוייק כלל. כך אמנם אמרנו בהתחלה, אולם הרי בסופו של־דבר אמרנו ההיפך, תירצנו בס״ד שהדבר כן מתאים אל הרמב״ם. חכמי תימן סברו, ש׳והוא רחום׳ תהיל״ד וכו׳, הם תחנונים, וא״כ הרי גם לפי הרמב״ם ישנן מקום להגיד קדיש אחרי תחנונים.

*

ג׳ בהמשך הוא כותב כך, **אך אחר המחילה מכבוד תורתם, אין דבריהם נכונים כלל ועיקר. הנה תשובות רבי יהושע הנגיד, נכתבו בסביבות שנת ה׳קט״ו ליצירה, ובתכאליל אשר נכתבו לאחר שנה זו עד שנת ה״ש״מ ליצירה ואף לאחריה, לא מצאנו זֵכר לאמירת קדיש קודם הסליחות. גם לא מצאנו בהם נוסח הסליחות הנהוג בזמנינו [עיין לקמן].**

שמעתם? הוא כותב בהתחלה, מודיע לנו מתי התשובות של ר״י הנגיד נכתבו, ושבתכאליל שנכתבו בשנים שאחריה אין בהם קדיש בכלל, ושאין בהם את נוסח הסליחות הנהוג בדורותינו.

מי אינו יודע זאת?

הרי הוא חושב בזה להשיג גם על ידידנו הרב אבירן, והנה הרב אבירן כבר כתב זאת שם במפורש [בדף ה׳] וז״ל, **גם בתימן עד למאה הט״ז, נהגו לו׳ אשמורות רק בעשרת ימי תשובה בלבד. כך עולה מבדיקת התכאליל מאותה תקופה, וזה כמובן ע״פ דעת רבינו הרמב״ם בפ״ג מהלכות תשובה. בתקופה זו, היה החזן בורר כרצונו פיוטים מִסֵּדר הרחמים, ומִסדר הסליחות המשולב בכל תכלאל וכו׳ יעו״ש.** גם אני עצמי כתבתי שם כזאת במענה לשון שבסוף הספר שם, בדף י״א. וכל זה נכתב ונדפס כבר בשנת התשמ״ח. לפני קרוב לארבעים שנה.

הדבר ידוע ומפורסם. זהו אינו עניין חדש.

הנני אומר לכם את ההערות בקצרה, כי פשוט לא נותר פנאי.

*

ד׳ לאחר מכן הוא מביא כך, **בתכלאל ה״עתיק״ כתיבת רבי יוסף ב״ר בניה הסופר משנת א׳תתי״ט לשטרות [ה׳רס״ח ליצירה] (כת״י ספריית המדינה בברלין מס׳ 576, בספה״ל 10050), וכן בתכלאל ה״קדום״ משנת ה׳רנ״ח ליצירה, וכן בתכלאל כתיבת רבי אביגד ב״ר דוד ב״ר בניה הסופר (כת״י הספרייה הבריטית מס׳ 2227, בספה״ל 6016), בכולם נזכר לומר קדיש ותתקבל בסוף הסליחות, ולא הזכירו לאמרו גם קודם הסליחות. אך לא ברור אם היו אומרים ׳והוא רחום׳ [והוא בכלל תחנונים הנזכרים שם], או שלא אמרוהו כלל.**

וכותבי תכאליל אלו, מחכמי צנעא היו, ורבי אביגד הנ״ל היה מדייני העיר, וכפי הנראה אף שימש כראב״ד (ראה סערת תימן, עמודים קל״ז–קל״ט). ודודו רבי יוסף הנ״ל, אף הוא חכם ממשפחת חכמים וסופרים כידוע.

מוזר להתחכם ולומר שלא ברור אם אמרו והוא רחום. אם לא כתבו, פשיטא שלא אמרו. והרי הם מזכירים פסוקים אחרים לומר, דהיינו שומע תפילה וגו'. דוק והבן.

*

ה' דיבר תחילה על שלושה תכאליל, ולבסוף הוא מתייחס שכותבי התכאליל הללו הם מחכמי צנעא. והם רק שְׁנַיִם. אבל לגבי התכלאל הקדום, מי יודע מהיכן הוא? אף אחד איננו יודע, האם הוא מצנעא, או שהוא ממקום אחר.

*

ו' כעת הוא מביא בזה"ל, **וזה הנוסח הכתוב בכולם בפרק על ענייני התשובה בסופו, קודם סדר הסליחות [מועתק מלשון ערבי].**

תשמעו דבר מעניין. הדברים מתורגמים ללשון הקודש. אבל זה כבר נדפס בתחילת תכלאל פעמון זהב.

וכבר בזמנו הבאתי מהם בס"ד בסוף מענה לשון שעל סדר האשמורות, לגבי אמירת ברכות התורה לפני הסליחות, חיזוק לַמנהג הרוַח כך בקהילותינו גם היום.

כתוב שם כך, **וסדר התפילה בסופי הלילות שבעשרת ימי תשובה, אם היתה כוונתם להאריך בדבר עד תפילת השחר, צריכים לרחוץ ידיהם, ויברכו שלוש ברכות 'על דברי תורה', ו'הערב', ו'אשר בחר בנו', ויתחילו בְּהָ'רַחמים' עד הבוקר. אחר כך ישלימו ה'שְׁחוּעָ' [תרגומו 'לימוד'. והוא שֵׁם כולל לכל הסדר שאחר 'ברכות התורה', מפָרשת התמיד עד ברוך ה' לעולם אמן ואמן. דב"ש], ויתפללו תפילת שחרית.**

המלה הזאת, 'שְׁחוּעָ', לא מכירים בזמנינו. אבל פירושה אינו כפי שכתוב פה. אין פירוש המלה 'שְׁחוּעָ', 'לימוד', אלא 'פתיחה'. 'יְשַׁחְעָ' פירושו יתחיל. יפתח.

*

ז' כבר הריב"ם שליט"א בהערותיו שבסוף תכלאל פעמון זהב [בדף תרכ"ז] עמד על כך, והעלה מתכאליל קדמוניות שמפורש בהן כי עד סוף הזמירות, ויברך דוד וכו', הכל נקרא 'שְׁחוּעָ'. לא כפי שהוא אומר, שזה רק עד לפני ברוך שאמר יעוש"ב. וברוך יהיה.

האמת היא, שעיקר השם הזה נשאר גם בזמנינו אצל מעט אנשים, אבל אצלם בלשון הקודש זה נקרא 'פתיחה'. ישנם כאלה הקוראים לברכות השחר (החל מן פיסקת אדון העולמים בעל הרחמים וכו', שנהגו להוסיף בדורות האחרונים) בשם 'פתיחה'. אבל אז הם קראו לזה בשם 'שְׁחוּעָ'.

והנה ידוע מ"ש הרמב"ם בא' מאיגרותיו, כי הארמית אחות העברית, דהיינו לשה"ק, והערבית בת אחותה. אם כן לפ"ז יתכן שהמלה שרוע בערבית, בנוי על הארמית שירויי. ראשית הדבר והתחלתו. כמו המלה שֵׁירוּיֵהּ, שפירושה ראשיתו והתחלתו, הנזכרת בתרגום קהלת [ז', ח'] טוב אחרית דבר מראשיתו, טָב סוף עסקא, מן 'שירוייה'. ועד"ז וַיָּחֶל נח [בראשית ט', כ'] וְשָׁרֵי נח. וכדומה.

*

עכ"פ הקדמונים הללו נע"ג כותבים בהמשך בזה"ל, **ואם היתה כוונתם להתחנן במקצת הלילה וישובו אל ביתם לישן, לא יברכו השלוש ברכות, אלא ירחצו ידיהם בלבד, ויתאספו אל בית הכנסת ובית המדרש. ויזמינו איש ראוי לזאת, לומר דברי כיבושים ותחנונים, והם יענו לו עד שיסיימו. אחר כך יאמר קדיש ותתקבל צלותכון, ונפטרין. עכ"ל.**

לא ברור, מדוע הם הכניסו דוקא כאן את המלים 'ויזמינו איש ראוי לזאת, לומר דברי כיבושים ותחנונים'. הרי זה שייך גם לעיל כשקמים בסופי הלילות. וצ"ע.

מ"מ הם אומרים פה, שתי אפשריות. להגיד את סדר הרחמים בעשי"ת. או בסופי הלילות לפני שחרית, או בחֵלק מן הלילה, ואח"כ יחזרו לישון. ועל זה אומרים, 'קדיש תתקבל'.

אורו עיני, אגב אורחא, כאשר ראיתי את המלים הללו, כי מצאנו בכך פתרון לסתירה שבדברי הרמב"ם. הרי הבאנו בשיעור מוצש"ק נצבים, סתירה בדברי הרמב"ם, כי במקום אחד הרמב"ם כותב, אין קדיש אחרי כן. ש'אינו יודע שום פנים לומר קדיש אחרי הרחמים בעשי"ת'. ומצד שני, הרמב"ם בעצמו כותב בסדר התפילות, 'כל עת שיתחנן, יאמר קדיש'. עכשיו מצאנו בס"ד פתרון. כנראה הרמב"ם לא הכיר את האפשרות

וליתר דיוק את המנהג של אמירת ה'רחמים' באמצע הלילה, ושאח"כ הולכים לישון. הראיה, שהרמב"ם בהלכות תשובה [פרק ג' הלכה ד'] מדבר רק על אמירת ה'רחמים', לפני שחרית. כפי שכתב שם וז"ל, **נהגו כולם לקום בלילה בעשרת ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ודברי כיבושין 'עד שיאור היום'.** לכן הרמב"ם ענה לחכמי חאלב, לגבי תחנונים שהם לפני שחרית, אני לא יודע שום פנים להגיד קדיש.

וככה רואים מדבריהם של חכמי תימן, כי כאשר הם מדברים על לפני שחרית, הם אינם מזכירים קדיש תתקבל. ממשיכים מיד להתפלל שחרית, וקדיש תתקבל שבסופה חוזר גם על הרחמים. רק אח"כ כאשר דיברו על האפשרות שהולכים אח"כ לישון, אז הם אומרים בסוף קדיש תתקבל 'ונפטרין' לבתיהם. רק פה, יש קדיש.

זאת תשובה נפלאה ממש, כדי לתרץ את הסתירה הזאת. ברוך הוא וברוך שמו.

*

ח' בהמשך מביא [רד"צ] עוד תכאליל שכתבו כך, וזה לשונו, **גם בתכאליל מאוחרים יותר, כגון משנת ה'ש"מ ליצירה ואף משנת ה'שנ"ג ליצירה, גם כן לא נזכר כלל אמירת קדיש קודם הסליחות [ואף לא נזכר אמירת 'והוא רחום'], ואף לא נזכר בהם נוסח הסליחות הנהוג עתה לאמרו באשמורות.**

הרי לפנינו, אשר הם דבקים במסורת דברי הרמב"ם, ומסכימים לדברי רבי יהושע הנגיד הנ"ל.

דבר ראשון, וכי על־פי ארבעה–חמשה תכאליל בלבד, יקום דבר. אתמהא. איפה כל התכאליל אשר היו בדורות ההם? וכי מתוכם של בודדים אפשר לדעת על הכל?

*

ט' אבל הנקודה העיקרית פה היא, שהדברים הפוכים האחד מן השני. העניינים סותרים את עצמם. הרי אמנם זהו דבר נכון, שהם אמרו רק בעשי"ת, ואמרו רק 'סדר הרחמים', אבל להם לא היה 'והוא רחום', כמו שאמרנו. אולם מאידך חזינן כי לפני כן, בזמן רבי יהושע הנגיד, חכמי תימן כתבו לו שאנחנו אומרים והוא רחום וקדיש.

אם־כן, מה קורה פה?

בתכאליל של זמן רבי יהושע הנגיד, שהם משנת ה'קט"ו, הם עצמם כבר אומרים שיש להם את 'והוא רחום' וקדיש, א"כ מה כעת אתה בא ואומר לי, שישנם תכאליל אשר אין בהם 'והוא רחום' וקדיש?

אין קשר, בין האחד לשני. או שהם ממחוזות אחרים, או על כרחנו לומר שיש תכאליל שלא הגיעו לידינו. אבל עכ"פ כבר אין ספק שכבר לפני כ–700 שנה בתימן היו כאלה שאמרו והוא רחום עם קדיש. א"כ מה אתה מביא לי, שבתכאליל שלהם הדבר אינו כתוב. אכן, לא כתוב בהם והוא רחום, ולא כתוב קדיש. כלום.

אם כן, מהי הראיה שהם 'דבקים במסורת הרמב"ם'? הרי אין להם אז 'והוא רחום'. אנחנו מדברים לגבי אלה שכן אמרו 'והוא רחום', וכן אמרו קדיש. מה עונים על כך? הסתירה היא מיניה וביה.

*

י' לאמיתו של־דבר, בהמשך הוא כותב דברים שהם במציאות אכן נכונים, רק שהוא כתב זאת בסגנון 'אנטי'. רָווי כמו משטמה.

וזה לשונו שם, אולם כעבור שנים, כפי הנראה בסביבות שנת ה'ש"ס ליצירה, הגיעו ספרי דפוס לתימן, ובהם נוסח סליחות שונה ממה שנהגו בו מקדם. שם גם נכתב לומר את אֵלו הסליחות, כבר מראש חודש אלול, לא כפי הנהוג אז בתימן לאמרן רק בעשרת ימי תשובה. כמו כן, נזכר שם לומר 'אשרי' וקדיש קודם הסליחות.

כפי שאמרנו, פרט זה אינו נכון. אשרי וקדיש קודם הסליחות, היה גם בעשי"ת בדורות שלפניהם, רק שהתכאליל הללו לא הגיעו לידינו. אי אפשר בשום אופן להכחיש עדות מפורשת לכך מחכמי תימן, אשר כתבו לר"י הנגיד ש'כך הוא מנהגינו'.

והוא ממשיך וכותב כך, **אז קמו כמה מחכמי תימן הידועים, וכדרכם בשינויי המנהגים בעניינים אחרים, אף כאן שינו המנהג, והעתיקו לסידוריהם נוסח אשמורות זה שבדפוסים, ואף קבעו לומר קדיש קודם האשמורות כמופיע שם בדפוסים. כפי שתראה בתכאליל שבכתיבת**

מהר"י ונה, ושבכתיבת רבי סעדיא – כנראה צ"ל זכריא – **רמצאן ועוד.**

ראשית, זה לא נקרא שהם 'שינו המנהג'. וכי מה שהם הוסיפו להגיד אשמורות מראש חודש אלול, הדבר נקרא שהם שינו את המנהג? הם בסה"כ הוסיפו הוספות. ההיפך. והרי למה אפילו גאון עוזנו מהרי"ץ קיבל את זה? כי 'מהיות טוב, אל תיקרא רע', על דרך שכתב בכמה דוכתי לגבי עניינים דומים. הדורות יורדים, פוחתים והולכים, וראו גדולי התורה והיראה שהדורות האחרונים צריכים חיזוק, ולא הספיק להם לומר רק בעשי"ת. וכי זה נקרא שהם 'משנים את המנהג'? בגלל שהוסיפו תפילות ובקשות? הרי אין כאן חליפין. לא זאת ההגדרה של שינוי.

למה הסגנון הזה? הָאֲרֶס הזה? אלה המשנים את המנהגים כדרכם וכו'. כביכול איזו התרעמות, משהו שיש להתלונן עליו. על מה יש להתרעם? הכלל מפורש כבר בגמ', מהיות טוב, אל תיקרא רע. וכדלעיל. טוב מאד. אשרינו מה טוב חלקינו, זכינו בזכות כך, שאנשים יתעוררו ויתחזקו ביראת שמים.

שאלה מהקהל: אולי כוונתו לְמה ששינו את המנהג בעשרת ימי תשובה לומר סדר האשמורות שבדפוסים, ולא סדר הרחמים שבתכאליל כמנהג הראשון.

תשובת מרן שליט"א: זה לא משמעותי. וכי יותר טוב לחזור ביוהכ"פ על מה שכבר אמרו בימים שלפני כן? עדיף דבר חדש, שיתעוררו הלבבות.

*

יותר נכון, גדולה מזאת. אם הרמב"ם היה בזמנינו, האם הוא היה כותב שקמים רק בעשרת ימי תשובה? בודאי שלא. הוא היה כותב, שקמים מראש חודש אלול. הרי הרמב"ם מעלה, את המנהגים שהיו בזמנו. מה יש 'להיתפס' על כך, שהוא והם בזמנם לא כתבו זאת. הם לא כתבו, כי הם לא נהגו. וכעת בדורות שלנו, אם הרמב"ם היה בזמנינו, וכן אם הם היו בזמנינו, אזי הם היו כותבים את זה. אין פה איזה דבר שהוא התנגדות, האחד אל השני.

הרי רבי' עמרם גאון, שהיה דורות רבים לפני כן, כבר הוא כתב את סדר האשמורות. נכון שזהו אינו בדיוק כפי האשמורות של־ספרדים ושלנו, כפי שיש בפנינו כיום, אבל בעניינים רבים הם דומים. הוא מתחיל עם אשרי, לך י"י הצדקה, רחמנא, אשמנו מכל עם, אלהינו שבשמים, עננו, עשה למען שמך. הרבה דברים משתוים ודומים. רב עמרם גאון ג"כ כתב זאת לעשי"ת, לא מר"ח אלול, אבל רבותינו נע"ג לקחו את זה ממנו וזולתו, וקבעו לומר זאת מתחילת חודש אלול. ואת סדר הרחמים שהעלה רבי' סעדיה גאון, במקום לאמרו בכל עשי"ת, רק ביום הכיפורים. שיהיה חידוש. הדבר מצויין. מה פשעם מה חטאתם, כי דלק אחריהם?

*

<u>י"א</u> בהמשך הוא כותב כך, אמנם, הנהגתם זו לומר קדיש קודם הסליחות, מצאה לה מתנגדים, כדוגמת מהר"י בשירי, אשר העיר על זאת שאין נכון לאמרו קודם הסליחות אלא לאחר הסליחות כפי המנהג [הובאו דבריו בתכלאל פעמון זהב לראש השנה וכיפור (הוצאת נוסח תימן, התשפ"ב עמ' י"ב)].

אם כן, אין להביא ראיה ממהר"י ונה וסיעתו, למסורת תימן, כמו שאין מביאים מהם ראיה לשאר דברים ששינו ממנהגי תימן – ורבים הם. והדברים ידועים.

כפי שאמרנו, 'מסורת תימן' בנ"ד, אין המדובר כלפי מהר"י ונה, אלא כלפי חכמי תימן שהיו כבר הרבה לפניו בזמן רבי יהושע הנגיד. אולי הם היו ממחוז אחר. הדבר יכול להיות. הרי במבוא לשאלות לרבי יהושע הנגיד, כתוב שהשואלים הם 'אַהֲל אַלְיְמַן', ולכן יכול להיות שהשאלות הגיעו אליו מדרום תימן. במחוזותינו, שהם מרכז תימן, קוראים לדרום תימן בשם תימן. כי הם דְרוֹם–הַדָּרום. ק"ו שיש שכתבו זאת בשם אנשי 'עֲדֵן'.

וכפי שדיברנו בזמנו, גם השאלות שהופנו לרבי' אברהם בן הרמב"ם, הן היו מחכמי מחוז שרעב, הסמוך לעיר עדן. כאשר העליתי זאת בס"ד בשו"ת עולת יצחק [חלק ג' סימן י' אות כ"ה ד"ה ומהרי"ץ] בזה"ל, **כנראה השואלים הללו לר"א בן הרמב"ם לא היו מחכמי צנעא וסביבותיה מקומו של־מהרי"ץ, אלא מחכמי שרעב שבדרום תימן. וראיה לכך, מדכתבו בשאלה שאחריה (סימן פ"ד דף קכ"ו) שמאכל רוב בני**

ארצם דֵּראה ודוֹחַן, ואין אוכלים חטה אלא מיעוטָם, ולכן נתפשט המנהג אצלם לברך על הדראה והדוחן ברכת המזון [ועיין מ״ש על זה בס״ד בקונטרים מילי דברכות הנדפס בפסקי מהרי״ץ תחילת כרך שני סימן ח׳ ד״ה ועיין, דף שנ״ד] **שזה דוקא בדרום תימן, שאין ארצם יכולה לגדל חטה, מה שאין כן בצנעא וסביבותיה כנודע** יעוש״ב.

הדבר היה כך, רק במחוזות ההם. אותו הדבר בנדון דידן, יכול להיות שהשאלות האלה אשר נכתבו ע״י מהר״ר דוד ׳עדני׳ וחבֵריו, אשר הם היו במקום הזה, אולי רק שם הדבר היה נהוג. אבל כפי שאמרתי, איננו יכולים לדעת מה היה אז במחוז צנעא, במרכז. כי ישנם כיום בודדים, בערך רק ארבעה–חמשה תכאליל, ואי אפשר לדעת [מהם] מה היה בדיוק בכל המחוזות. אבל גם אם לא, הם לקחו זאת מן הגאונים, הדבר התחיל כבר מאז, ובסופו של־דבר זה עבר גם אלינו.

[**לגבי** השאלות לר״א בן הרמב״ם משרעב, הוסיף כאן ידידנו הרה״ג אח״כ שליט״א בזה״ל, לענ״ד אין לייחד זאת לשרעב דוקא, אלא לכלל דרום תימן, הכולל גם את העיר עדן, שכידוע היא היתה בזמנם מרכז תורה ומסחר, והיו לחכמיה וסוחריה קשרים חזקים עם חכמי וסוחרי מצרים, אשר שם ישב ר״א בן הרמב״ם. אלא שלפי מה שחיפשתי בספרים, יש מקומות בדרום תימן שגדלה בהם חטה, ואם כן אפשר שגם בעדן גדלה. והדבר טעון בירור עכ״ל יצ״ו. ויישר חיליה לעילא לעילא].

*

<u>י״ב</u> לסיום הוא כותב, **עתה הראית לדעת, שדברי רבי יהושע הנגיד הנ״ל, התקבלו בלב חכמי תימן, והוסכמו על ידם, ככל דבריו אשר דיבר בשם רבינו ומאור עינינו הרמב״ם.**

כאן הנני חייב – שוב הפעם – להעיר הערה, הארה, אשר קשורה לְמה שפתחתי מקודם.

רבינו הרמב״ם, אין ספק שהוא ׳עטרת תפארת הפוסקים׳, כלשון מרן הב״י בחושן המשפט, ואצ״ל שאנחנו איננו מגיעים לקרסולי רגליו וכו׳. אבל, מי שמדבר בהערצה כזאת על הרמב״ם, הוא חשוד. צריכים לדעת זאת. אנחנו מדברים על הרמב״ם, מקבלים את דעתו, רק מ׳כלי שני׳, דרך מהרי״ץ זיע״א. כלי שני, שאינו ׳מבשל׳. משא״כ מי שמדבר כך על הרמב״ם, גדולות ונצורות כאלה. זה לא שהרמב״ם ח״ו אינו ראוי לכך, אדרבה. אלא כיון שלצערינו הרבה משכילים–סכלים, נתלו ברמב״ם, בפילסופיה, ובדר״כ הם מחפשים ומוצאים בו את ׳הדוקטור מיימון׳, ׳מיימונידיס׳, את הרמב״ם בתורת רופא וכו׳, איש מדע. לא בתורת תלמיד חכם וירא שמים, לא בתורת ענק מגדולי התורה והאמונה שבישראל וכו׳ וכו׳. הם ׳נתפסו׳ לכך, לכן הדבר מעורר חשד, שהדבר צריך בדיקה ובחינה לעומק, להיכן הפזילה, ומהיכן היא נובעת.

מי שהוציא לאור כיום ׳סידור הרמב״ם׳, לעשות להדפיס ולהפיץ סידור תפילות לפי שיטת הרמב״ם, סידור לשימוש מעשי, דהיינו שהאנשים יכולים להשתמש בזה, עם פרטֵי כל התפילות, ועם ניקוד וכו׳. ניתָן לעשות סידור כזה, לידיעה גרידא. אבל אם הינך עושה זאת באופן מעשי ושימושי, פירושו שאתה בא לתת לאנשים כלי, שישתמשו בזה בפועל. לפי דעתי, זהו דבר פסול. אסור לעשות דבר כזה. הדבר חמור מאד. זה מראה על מגמות פסולות, על השקפות לא נכונות, המושפעות מכיוון חיצוני וזָר, שגדולי ישראל הוקיעוהו והוציאוהו מחוץ למחנה־קָדשֵנו.

כפי שאמרתי, חושבני כי אם רבינו הרמב״ם עצמו היה בזמנינו, הוא היה עושה סידור אחר. אבל לתת זאת כיום לאנשים, כפי שהיה אז, להגיש לידם דבר ערוך ומסודר כזה, הדבר אומר ׳דרשני׳. הדבר מראה, שמשהו פה נטה הצידה. זה מראה על דעות כוזבות. כי לצערינו, זהו המשך הדרך הנלוזה של אנשי הכת.

*

<u>י״ג</u> ברם לגופו של עניין, לא נכון להגיד ׳שדברי רבי יהושע הנגיד הנ״ל, התקבלו בלב חכמי תימן, והוסכמו על ידם׳ וכו׳.

הנני מדבר כעת אפילו לשיטתו. כי לפי מה שדיברנו, הדבר מתאים עם הרמב״ם. יכול עכ״פ להתאים. אבל לפי המהלך שלו, כפי שמבינים בפשטות, הרי מהר״י בשירי, שכן הולך עם ר״י הנגיד, לגבי הקדיש שבתחילת האשמורות, אבל הרי בודאי הוא לא קיבל את דעת ר״י הנגיד לגבי התעניות. כי בתעניות, הוא כן כתב לו׳ קדיש

אחרי והוא רחום. מה שר"י הנגיד כתב במפורש בתשובתו לחכמי תימן, שלא להגיד את הקדיש הזה. שם בודאי הוא לא קיבל את דבריו. זה נגד הרמב"ם, או לכל־הפחות נגד הבנת ר"י הנגיד בדבריו. קיבל את דעתו של ר"י הנגיד באשמורות, בגלל טענתו שאין להפסיק בקדיש באמצע התחנונים, וטענה זו לא שייכה בתעניות. **לפי** דברינו העניין מיושב, אבל לפי הבנתו, בכל מקרה זה לא כמו ר"י הנגיד לגמרי. א"כ אי אפשר להגיד, 'שדברי רבי יהושע הנגיד הנ"ל, התקבלו בלב חכמי תימן, והוסכמו על ידם'. ליתינהו להני מילי.

י"ד ונחדד עוד את התשובה לדברי הקונדריס, שאין ראיה מהתכאליל שקיבלו את דברי רבינו יהושע הנגיד. שאם כן, לא היו משמיטים אלא את הקדיש, ומדוע השמיטו גם את והוא רחום. אלא ודאי שהם הולכים כמנהג הָאַחֵר, דמעיקרא לא היו אומרים והוא רחום.

מי שיתעמק בדברים, יבין אותם אל נכון. קיצרתי, הן מפאת קוצר הזמן, הן מפני שקשה לי להסביר אותם בהרחבה. לחזור ולחזור, ולמטחן קמחא טחינא. אבל מי שמונח בעניין, הוא יבין טוב את מה שאני אומר.

*

ט"ו עוד שם, ומזה שתמצא לפניך אמירת קדיש קודם הסליחות, אין מקורו אלא מסידורי הדפוס, אשר גם נוסח הסליחות עצמן לקוח משם, ואינו קדום אצלינו כלל.

כפי שאמרתי, הדבר אינו נכון, שזה 'מסידורי הדפוס'. עיקר עצם עניין אמירת קדיש לפני הסליחות, אינו לקוח אלינו רק מהדפוס – דהיינו מהדפוסים אשר מלפני ארבע מאות שנה – אלא זה התחיל כבר מרבי' עמרם גאון. לא רק סידורו של רבי' סעדיה גאון היה בתימן, אלא גם של רב עמרם גאון, כיעויין מ"ש בס"ד בדברי חפץ גליון חמישי תשרי התשע"ו בשכ"ז דף ל"ד הערה ק"ג. ונתברר שכבר ישנם מחכמי תימן בזמן ר"י הנגיד, שזה לפני כ־700 שנה, כבר הם אמרו את הקדיש הזה. ומסתברא כי במשך הדורות, הדבר התפשט מהם לקהילות אחרות, והגיע לכולם. הרי זהו בעל מדרש הגדול.

אם כן, אין קשר בין הדברים.

אבל, מצד שני, יישר כוחו של כותב המאמר הרב דוד צדוק נר"ו, בן רבי שלמה – מארי שלמה צדוק – הם ידידים ותיקים שלנו, בשנים שעברו, ועשו הרבה דברים טובים ומועילים. כי זה בזכותו, לולא הוא, היו כמה דברים שבלעדיו אולי לא היינו מסבירים אותם. אולם על ידי זה התבררו העניינים הדק היטב, נתחוורו כשמלה. מלובנים ומזורזים. כי ישנם כאלה שלא יבינו, עלולים להתבלבל, כי הרחמים זה בעשי"ת והאשמורות זה בחודש אלול, ואנחנו משווים ולוקחים את הדברים מן האחד אל השני וכו', דליכא נפק"מ בעיקרא דמלתא.

בכל אופן, ידידנו מארי שלמה יצ"ו בן ר' יוסף זצ"ל צאלח־צדוק, פעל רבות למשל גם בעניין כינוס 'גירסא דינקותא', מי שזוכר את אסיפת הענק שהיתה בעבר ביד אליהו, בהשתתפות כשמונת אלפים, כן ירבו. הדבר חשוב מאד בזמנינו, כי לצערינו מסורת הקריאה היא מאד חלשה. כמעט רוב הקוראים בס"ת, אינם קוראים מדוייק אל נכון. הוא השתדל ומשתדל, מוסר את נפשו ומכתת את רגליו ממקום למקום ללמד את הציבור שלנו, לא רק ילדים, את מסורת הקריאה הנכונה. כי צריכים לשמוע ולהבין את זה בכדי לדעת.

מי קורא כראוי את הפסוק [שקראנו בשב"ק זאת], הֲלִי"י תִּגְמְלוּ זֹאת [דברים ל"ב, ו']. לא יודעים לקרוא את המלה הזאת, הלי"י. אני מדבר אפי' על אלה שקוראים לפי חלק הדקדוק. במקום להגיד הֲ־לִי"י תגמלו זאת, הלמ"ד בשוא, הם קוראים 'הַ־לַי"י'. מושכים את הלמ"ד, כביכול זה פתח. קשה לתקן אותם באמצע הקריאה, כי הם לא יבינו מה רוצים מהם. **הדבר** חשוב מאד.

כמו כן, מי קורא נכון את הפסוק, הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי [דברים י"ט, ה']. העי"ן מועמדת בגעיא. ישנו צורך, להבליט את זה בקריאה.

חובה לחדד את הדברים הללו, כי אם לאו, אנחנו נאבד חלילה את המסורת הזאת.

הנני שומע אנשים, בתחילת פרשת תזריע, הרי יש 'טהרה' ויש טהרה', גם אלה שקוראים זאת נכון, הם אינם מבליטים את זה. תבליט את זה. שומעים אותך. וכי הציבור צריכים להתאמץ, כדי

לשמוע האם קראת נכון, או שלא קראת נכון? צריך להגיד זאת, בצורה ברורה וניכרת.

אותו הדבר, לגבי מסורת שאר הגעיות, כגון **שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ** [בראשית ל"ד, כ"א], **וְאִם בַּשָּׁדֶה** [דברים כ"ב, כ"ה], צריכים להבליט זאת. כי אם אנחנו לא נבליט את זה, הדור הבא חלילה כבר לא יֵדע. מתי ישנה לנו אפשרות? רק בקריאת התורה בציבור.

הנני מקוה כי מה שדיברתי, הוא פחות או יותר ברור, למרות שקיצרתי ומיהרתי מאד. האם אכן כך?

תגובה מהקהל: למי שמונח.

תשובת מרן שליט"א: בסדר. ומי שאינו מונח, שיקרא זאת בכתב. ויוסיף לקח. העורך ידפיס בחוברת השיעור את מה שהוא כתב, ומה שהשבנו בס"ד על כך, חמש עשרה הערות לפי הסדר. וחפץ י"י בידינו ובידכם יצלח, אכי"ר.

מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

ע"ש **מהרי"ץ** זצוק"ל - גאון רבני תימן ותפארתם
בנשיאות מרן הגאון רבי **יצחק רצאבי** שליט"א

רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק | טלפקס: 03-5358404 | נייד: 050-4140741 | yad@maharitz.co.il
מען למכתבים: יד מהרי"ץ, רח' אדמור"י שאץ 3, 51600 בני ברק

לק"י

התודה והברכה

לכל ידידינו היקרים והנעלים שיחיו,

תורמי המגבית השנתית

"אחת בשנה"

עבור מוסדות יד מהרי"ץ
ואשר מסרו את שמותיהם ובקשותיהם
ל"תפילה הנדירה" מפי מרן שליט"א
שהתקיימה ביום הקדוש והנורא, יום הכיפורים,
"בשעת הנעילה".

אשריכם ואשרי חלקכם!
בתרומתכם זכיתם להיות שותפים בפעילותנו, להרבות תורה ויראה, ולהפיץ את מסורת ומנהגי אבותינו ורבותינו הקד', בני קהילות־קודש תימן יע"א.

יהי רצון שתפילת מרן שליט"א תעלה לרצון לפני שוכן מרומים, וכל הברכות יחולו על כל התורמים ובני משפחותיהם, ובקשותיהם יתמלאו לטובה במהרה, בני חיי ומזוני, אכי"ר.

ביקרא דאורייתא
הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

דרשת חול המועד סוכות

התשפ"ו בשל"ז

אולמי היכלי מלכות

בני ברק

לק״י

נושאי הדרשה:

הקשר שבין יוהכ״פ לחג הסוכות. האכילה בסוכה מכפרת על עונש גלות, ומי שאינו אוכל בסוכה גורם גָּלות לו ולזרעו.

תשובה לשאלות בעניין מנהגינו לברך ׳אקב״ו לישב בסוכה׳ בכל פעם שנכנסים לסוכה, והאם מברכים גם כאשר עושים שם דבר שאינו מחייב בסוכה. חיזוק ובירור מנהגינו שהוא כדעת הגאונים והרמב״ם לברך בכל פעם אשר נכנסים לסוכה, גם כאשר רק יושבים סתם, ועוד בזה פרטי דינים.

חובת ההודאה על הנס, וכמה עניינים אשר ראוי להתעורר מהם בעיקבות הנסים העצומים שאירעו לעם ישראל בזמן המלחמה האחרונה. א׳ שיר השירים ורבון כל העולמים. ב׳ אל תירא מפחד פתאום וגו׳. ג׳ ישקף אלהים ממעון קדשו, ויך כל אויבי עמו וכו׳.

קריאת קודש למנות רב לכל קהילה, ומה המשמעות של חזן.

חלק שו״ת הציבור.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט״א
השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

המעמד הגדול והחשוב הזה נתרם **שוב** על ידי ידידנו היקר רבי **ברוך בן רבי שלמה כפיף** הי"ו, מארצות הברית. רבי ברוך יצ"ו הוא אחד מעמודי התווך של כולל **נתיבות מהרי"ץ**, הוא הכולל החדש של אברכים מצויינים ההולכים בדרכו ושיטתו של **גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זצוק"ל**. השיעור מוקדש להצלחתו, יהי מקורו ברו"ך, וישמח באשת נעוריו מרת אילה, אילת אהבים שתחי', ונחת מכל יוצאי חלציו, והצלחה מרובה בכל העניינים.

כולל נתיבות מהרי"ץ שהזכרנו כאן, קרם עור וגידים ברוך ה' קם ועמד על רגליו בביהמ"ד פעולת צדיק בבני ברק. התחוללו כאן דברים אשר לא שיערנו ולא פיללנו במשך שנים רבות. אברכים אשר רוצים להמשיך את הדרך, יושבים והוגים בתורה במשך כל היום. זכינו ויש לנו מורה דרך, הלא הוא מהרי"ץ זיע"א, אשר בלעדיו היינו מגששים באפילה, והכל נזקף לזכותו.

מי שמתרים ועומד מאחורי הכולל, הוא ידידנו הרה"ג **חיים לוי** שליט"א מארה"ב, יתברך שמו לנצח, שהוא ב"ה בבחינת ברכה גדולה בקרב הארץ, מתמסר בכל מאודו להתרים אנשים ולפעול ולזכות את הרבים למען הענין. הישועה צמחה מארה"ב. ישתבח שמו לעד. לא חשבנו שהדברים יתפתחו עד כדי כך. ברוך הוא וברוך שמו. כן ירבה וכן יפרוץ.

אנחנו לומדים מכך מסקנא. אם עושים לשם שמים, כאשר פועלים בדרך הנכונה, סייעתא דשמיא מובטחת. אל תעשה חשבונות. אתה תעשה את שלך, תפעל מה שתוכל לעשות, והקב"ה ישלים.

ובכן השיעור כעת מוקדש להצלחת רבי ברוך יצ"ו האמור לעיל, וגם להרה"ג חיים הי"ו העושה והמעשה. ירבו כמותם בישראל. וכמו כן תפילת הילדים שהיתה לפני כן, נתרמה על ידי החפץ בעילום שמו שיחי', להצלחת רעייתו החשובה וכל בני ביתו, ובפרט בִּתּוֹ שרה שתחי', שיהיה לה רפואת הנפש ורפואת הגוף בקרוב ממש, בתוך כל חולי עמו ישראל. יהי רצון. ישועת ה' כהרף עין. אל נא רפא נא לה.

וכמו כן השיעור מוקדש להצלחתו המרובה של ידידנו רבי **אליהו בן שלמה זלמן סאיצקי** הי"ו מארה"ב, עבור תרומותיו הנכבדות **לכולל נתיבות מהרי"ץ**, שהקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, וזכות החזקת התורה תעמוד לו ולזרעו לעד להתברך בכל מילי דמיטב. ברוך ה' גם הוא הולך מחיל אל חיל. זה הוא שתרם תרומה נכבדה למען הקונטרים "התנא האלהי", אשר הופץ באלפים, תורה מפוארה בכלי מפואר. ועוד ידו נטויה. יהי רצון שימשיכו במפעליהם הטובים.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

=========

ברשות כל הרבנים הגאונים היושבים כאן בשלחן הנשיאות, אשר המה ברוך ה' מסלתה ומשמנה של יהדות תימן יע"א, וְהִוא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נְצָהּ [בראשית מ', י']. אנחנו רואים בשנים האחרונות שישנה עלייה רוחנית וחיזוק גדול, בכמות ובאיכות, ברוך הוא וברוך שמו. יהי רצון שכן ירבה וכן יפרוץ, שהעדה תמשיך ותשגשג ותעלה ותלך בדרך הנכונה לשם שמים, להחזיר את עטרת מסורת אבותינו נע"ג לישנה.

הנני מברך את כל הקהל הקדוש הנמצא פה בברכת החג, **תוסיפו שנים רבות שמחים במועדים טובים.**

הקהל עונה: בחייך ובימיך הטובים.

אנשים לא יודעים שבשביל לעשות אירוע כזה יש להשקיע "הון תועפות". וצריכים להודות לעושים ולמעשים. וכבר הזכרנו את התורמים יצ"ו שסייעו להצלחת האירוע.

בדרך כלל במועדים, הנני מדבר בערך במשך שעה, אבל כעת לפי העניין אני נאלץ לקצר, לפי בקשת המארגנים. לכן 'גנזתי' יותר משני שליש ממה שרציתי לדבר. ע"כ אמרתי, אדבר רק את ה'צימוקים', הדברים העיקריים והחדשים, שאולי עדיין לא שזפתם עינינו ולא שמעתם אזנינו. דברים אשר התעוררו, ושבעז"ה צריכים לעורר ולדעת לקראת מה אנחנו הולכים.

הקשר שבין יוהכ"פ לחג הסוכות. האכילה בסוכה מכפרת על עונש גלות, ומי שאינו אוכל בסוכה גורם גָּלות לו ולזרעו.

נפתח בעניין הקשור לחג הסוכות.

כידוע, אחרי יום הכיפורים, בא 'זמן שמחתנו'. היו ימים נוראים ומפחידים. כִּי גָדוֹל יוֹם יְיָ וְנוֹרָא מְאֹד [יואל ב', י"א], הוא יום הכיפורים. אחריו בא זמן השמחה. אחד מן הדברים אשר מסבירים את הקשר שבין יוהכ"פ לחג הסוכות, כתוב במדרש תנחומא כי אם ח"ו נתחייבנו גלות, אם נגזר עלינו כן ביום הכיפורים, כך יצא הפסק מב"ד של מעלה, אזי אנחנו יוצאים מן הבית אל הסוכה. היציאה הזו מכפרת על עוונותינו, שכן אמרו חז"ל [**בברכות נ"ו ע"א**] **גלות מכפרת עון.**

בכך נבין, את מה שעורר מהר"א חמוי בספר בית אל [דף רי"ט] עד כמה חמור אם אדם אוכל מחוץ לסוכה. וזה לשונו, **כל מי שאוכל חוץ לסוכה, גורם גלות לעצמו ולזרעו עד עולם.** נראה שהדברים הללו מבוססים על המדרש הנז"ל, דממילא מי שאינו מקיים זאת, יצטרך גלות ממש רח"ל.

וזה לשון ספר בית אל הנז', הן בָּעוֹן רבים עתה הם עם הארץ שחושבים שחיוב ישיבת סוכה דוקא בעת האכילה. וזה אינו. אלא החיוב הוא אוכל (ושותה) וישן ומטייל בסוכה. כמו שאמרו במסכת סוכה פרק היה ישן, כי על כל אלה מחוייב אדם במצות עשה מן התורה. ותא שמע אמרי קדוש הרב דוד אבודרהם ז"ל, כי על כל רגע ורגע

ששהה אדם בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי, עובר על מצוה מן התורה ויעו"ש. אם כן איפוא מי הוא זה הנקי מעון זה, כי על כל רגע ורגע עובר על מצות עשה, ושהיות מצטרפות לחשבון גדול. אוי לנו מיום הדין וכו'. ועיין בספרי הקטן בית שמחה, בדיני ישיבת סוכה בס"ד באורך.

וכל מי שאוכל חוץ לסוכה, גורם גלות לעצמו ולזרעו עד עולם. ומביא עליו קללה, ופוגם בז"א עילאין קדישין. כמו שאמרו בזוהר הקדוש סדר אמור דף ק"ז ע"ב. והרב יסוד ושורש העבודה שער י"א פרק י"ב. ומי שאינו יושב בסוכה, מעיד על עצמו שאין לו חלק באלהי ישראל. ופוגם בהוי"ה אדנ"י שגימטריא סוכ"ה וכו'. ויעו"ש בתולעת יעקב ובקיצור של"ה והגהות בית יוסף הלכות ישיבת סוכה. ולהרב שם שמואל דף ל"ז ע"א. ותיקונו יתענה צ"א תעניות כמנין סוכה. ושנה תמימה שני חמישי שני. וישאל מהקב"ה מחילה ונסלח לו. עכ"ל ספר בית אל הנז"ל.

הננו רואים לפעמים אנשים אשר מְטלטלים מעיר לעיר, מבית לבית ומשכירות לשכירות, מעיר זו לעיר אחרת. ומי יודע, באיזה עון אירע להם כן. לפי האמור, אולי הוא עון אכילה מחוץ לסוכה שלהם, או מאבותיהם ח"ו.

תיקון הדבר הזה, הוא מצות ישיבה בסוכה. כל המצוות, מתן שכרן בצדן.

תשובה לשאלות בעניין מנהגינו לברך 'אקב"ו לישב בסוכה' בכל פעם שנכנסים לסוכה, והאם מברכים גם כאשר עושים שם דבר שאינו מחייב בסוכה. חיזוק ובירור מנהגינו שהוא כדעת הגאונים והרמב"ם לברך בכל פעם אשר נכנסים לסוכה, גם כאשר רק יושבים סתם, ועוד בזה פרטי דינים.

הופתעתי לקבל מכתב שאלות, מאת הרה"ג יואל עוזירי הי"ו מקרית ספר, וכדלקמן.

התעוררנו לכך בזכות ידידנו מנחה הערב, רב פעלים לתורה ולתעודה, כש"ת הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו, עורך הקובץ החשוב דברי חפץ. הוא העביר לי את מכתבו. אין הזמן מסכים לקרוא את כל המכתב, אבל נקרא כעת רק את תמצית שאלותיו, כי זהו דבר אשר נוגע אלינו להלכה ולמעשה.

כידוע, מנהג אבותינו מדורי דורות הוא שמברכים בכל פעם שנכנסים לסוכה. מעולם לא שמעתי ערעורים על כך, אף אחד לא פקפק ולא הטיל בכך ספיקות או חילוקים.

ברם עכשיו לפתע הנני רואה כי קמו עוררים על כך. וכך הוא כתב אלי במכתבו, **קם אחד מקרוב ועשאנו כטועים, והביא עמו חבל ראשונים, באמרו דכולי עלמא מודו שרק על כניסות של דברים המחוייבים בסוכה מברכים, וכל מחלוקת הראשונים היא אם לברך רק על אכילת קבע (ובזה פוטר שאר הכניסות) או על כל כניסה וכניסה לדברים המחוייבים דהיינו אכילת קבע, שינה, שינון וטיול (ויש מוסיפים אף מי שנוהג להחמיר באכילת עראי, מפני ששיבחו חכמים את חומרתו) אבל לברך על כל כניסה ממש הוי טעות וברכה לבטלה. כך טען ברבים.**

והוסיף וטען שאף כל הראשונים שסתמו לברך בכל כניסה, כוונתם רק בכניסה לדברים המחוייבים, אעפ"י שלא פירשו, וכמתבאר משאר ראשונים. ואמר שלא תמצא אף אחד מהראשונים והפוסקים שאומר מפורש לברך על כניסה לדברים שאינם מחוייבים.

לפני שנמשיך אדגיש כי עד היום אינני יודע מי הוא אותו תלמיד חכם. הרב עוזירי לא כתב ולא הודיעני מי הוא בעל הטענות הללו.

עכ"פ מובן מזה כי הוא טוען, מדוע אתם אומרים שמנהגכם כדעת רבינו הרמב"ם שכתב [הלכות סוכה ולולב, ו' י"ב] בזה"ל, **כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה.** הלא אין המדובר בכל פעם שנכנסים לזמן מסויים מבלי לעשות כלום, אלא רק אם זהו דבר המחייב בסוכה. משא"כ כניסה לצורך דבר־מה שאינו מחייב סוכה, היינו דבר שאם עושים אותו מחוץ לסוכה לא עוברים עליו, ממילא גם אין לברך עליו. והוא מביא ראיות לכך, וכדלקמן.

בודאי גם הוא מסכים שישנה מחלוקת בכך בין הראשונים. והרי בשלחן ערוך [סימן תרל"ט סעיף ח'] נקט בלשון נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה. שמע מינה כי מרן מודה, שהדין בעיקרו אינו כך.

הרב יואל עוזירי הנז"ל משיב פה בטוב טעם ודעת על כמה מן הדברים, אלא שלבסוף הוא נשאר עם חמש שאלות, ואלו הן.

נפשי בשאלתי. א. האם אכן צדקו דברי שמנהגינו מפורש לברך על כל כניסה של דיורין ולא רק לאכילת קבע, שינה ושינון וטיול?

ב. האם כך הוא הפירוש גם ברמב"ם (ומה נעשה לדברי רבינו מנוח והגהות מיימוניות) או שסמכנו רק על דברי הגאונים?

הרי לשון הרמב"ם הוא, **כל זמן שנכנס לישב בסוכה.** ויש לדון מה הפירוש 'לישב'? אותו תלמיד חכם הטוען, אומר כי 'לישב' הכוונה דבר שמחייב ישיבה, ולא בישיבה סתם. והגם שאפילו בישיבה סתם יש קיום מצוה, אולם זהו אינו חיוב. ועתה יש לדון האם לפי הרמב"ם דוקא בישיבה שיש בה חיוב צריך לברך.

ומה שהוא הוסיף בדעת רבינו מנוח וההגהות מיימוני, הרי הוא צודק בכך, שכן בהלכה י"ב שם מביא ההגהות מיימוני בשם רבינו שמחה, כי מברכים רק על דברים אשר מחייבים בסוכה. ורבינו מנוח [לעיל, בהלכה ט'] גם כן כתב בזה"ל, **ונקוט כללא דכיילנא לעיל בידך, דכל מידי דבעי סוכה בעי ברוכי.** אבל אם לא בעי סוכה מן הדין, אזי אינו מברך. זאת אמת. ישנן שיטות כאלה.

ומש"ש בהגהות מיימוני אפילו נכנס לישן, הוא רק לאַפּוֹקֵי שלא לברך בנוסח לישן בסוכה, כִּדְמוֹכַח מסיום דבריו שם.

ג. ראיתי שרבינו שליט"א מסופק האם לברך בשהייה קצרה, ורצה הטוען להוכיח מזה כטענתו. ולי נראה שהספק הוא שמא בשהייה קצרה אין מעשה דיור כלל, שהרי שהייה קצרה עושה אדם גם מחוץ לביתו כל השנה, אכן על כל דבר שהוא ודאי דיור מברכים. דברי מי מכוונים לדעת רבינו שליט"א?

דהיינו, בש"ע המקוצר (סי' קט"ז הע' כ"ח ד"ה ועל) כתבנו לדון האם בשהיית דקה או שתים שהיא שהייה מועטת מברכים לישב בסוכה. זאת החקירה. התלמיד חכם הטוען הוכיח דמכאן ראיה שלא על כל דבר מברכים. והר"י עוזירי עונה לו, כי על מעשה ישיבת דיור צריכים לברך. כעת צריכים לברר עם מי הצדק.

ד. להלכה ולמעשה, האם נברך גם על אכילת פרי בסוכה גרידא ללא שהייה מרובה, כמו בגעלה, מצד שאכילת עֲרַאי עושה אדם בביתו כל השנה, והאם יברך בסוכת חבירו בביקור שאין בו "טיול" כלל, כגון בבית חולים?

אדם הולך לבקר את החולה בסוכתו, האם יברך שם לישב בסוכה? דהיינו, הוא הלך לבקר אותו שם רק למשך זמן קצר, כעשר דקות וכדו', לא משנה כמה בדיוק, ועכ"פ הוא לא אוכל ולא שותה שם, האם יברך או לא?

ה. יצא מהסוכה וחזר, מאימתי חוזר ומברך, האם בכל הסחת דעת ואפילו אם יצא מהסוכה לביתו, או דוקא יציאה לרחוב כדברי רבינו ירוחם, נ"ה ח"ב?

רבינו ירוחם סובר כי מה שהרמב"ם אומר לברך על הסוכה, מדובר באופן שיוצא מביתו החוצה, ולא מהסוכה לבית. לדבריו, אם יוצא מהסוכה לבית, על כך לא תיקנו ברכה. רק ביציאה לרחוב או למקום אחר צריך לברך. כך הביאו בשם רבינו ירוחם, ואפשר לראות זאת בספר המפתח על הרמב"ם שבהוצאת ר"ש פרנקל.

תשובתנו לכך, שלא ראינו ואיננו סוברים חילוקים הללו, ובעז"ה נסביר כעת היטב כי אין משמעות לכל טענותיו, ומנהגינו מבוסס כדת וכדין. ובכדי שלא יהיו טעיות, נשתדל לברר הדברים כשמלה בעז"ה.

אך לפני כן, צר לנו על כך שתלמיד חכם מפרסם ברבים ובפומבי שמנהגינו מוטעה, הרי ברוך ה' לא אלמן ישראל, ישנם עוד תלמידי חכמים רבים אשר יכולים לשבת על המדוכה. כיצד הוא יכול לצאת ולזלזל במנהגי אבותינו וקדמונינו נע"ג. הוא היה צריך לבוא ולברר זאת כדרכה של תורה.

אלא ש"מעז יצא מתוק". ברוך הוא וברוך שמו, בזכותו ישבנו על הסוגיא הזו, אף שעד היום היא היתה עמומה, ולא התלבנה כיאות. לא זכור לי שמישהו כתב לברר את הנקודה הזו, ועתה אנחנו נעמיד בס"ד את הדברים על דיוקם.

הערה מהקהל: נתברר לי כי אותו בר פלוגתא, אינו תימני, וגם שמגמתו לא היתה כלפי התימנים, אלא כנגד ההולכים בשיטת הגר"א, שמברכים כמונו בכל פעם שנכנסים הם לסוכה.

תשובת מרן שליט"א: יש"כ. ואכן יש הבדל. עליהם הוא היה יכול לטעון שלא הבינו, כי הם הרי נהגו כך מחדש כפי הבנתם. משא"כ אצלינו, שיש לנו מסורת כך הלכה למעשה מדורי דורות, מימי קדם, ואולי אילו היה יודע זאת, היה נמנע מלהוציא לעז.

*

מפני חשיבות העניין, ולתועלת המעיינים, כדאי שהעורך ידפיס כאן בשלמות, את כל מכתב הרב השואל, מתחילתו ועד סופו, כי ממנו תוצאות חיי"ם. וזהו.

אל כבוד מורינו ורבינו ועט״ר שליט״א.
שאלה בענין ברכת לישב בסוכה.
ידוע מנהגינו לברך לישב בסוכה בכל כניסה וכניסה לסוכה, ואמנם לא מברכים על כל כניסה ממש, כגון נכנס לקרוא לחבירו או ליטול חפץ, אך בכל כניסה של דיורין מברכינן.
והנה קם אחד מקרוב ועשאנו כטועים, והביא עמו חבל ראשונים באמרו דכולי עלמא מודו שרק על כניסות של דברים המחוייבים בסוכה מברכים, וכל מחלוקת הראשונים היא אם לברך רק על אכילת קבע (ובזה פוטר שאר הכניסות) או על כל כניסה וכניסה לדברים המחוייבים דהיינו אכילת קבע, שינה, שינון וטיול (ויש מוסיפים אף מי שנוהג להחמיר באכילת עראי, מפני ששיבחו חכמים את חומרתו) אבל לברך על כל כניסה ממש הוי טעות וברכה לבטלה. כך טען ברבים.
והוסיף וטען שאף כל הראשונים שסתמו לברך בכל כניסה, כוונתם רק בכניסה לדברים המחוייבים, אעפ״י שלא פירשו, וכמתבאר משאר ראשונים. ואמר שלא תמצא אף אחד מהראשונים והפוסקים שאומר מפורש לברך על כניסה לדברים שאינם מחוייבים.
נפק״מ לדברים הנוגעים למעשה, כגון לברך על שהייה שאין בה שום צד טיול, כגון שיושב בקוצר רוח וממתין למישהו שיבוא.
וכן נפק״מ להרבה מקרים שיש להסתפק בהם האם נכללים בכלל ״טיול״, שלדבריו הוי ספק ברכה, ולמנהגינו לכאורה יש לברך, שהרי לא מצד טיול אנו מברכים אלא מעצם הכניסה לסוכה באופן שדרך לעשות כן בביתו כל השנה.
וכן נפק״מ לאדם שאוכל אכילת עראי בסוכה, שלחלק מהאומרים שמברכים רק על דברים המחוייבים הרי שעל אכילת עראי לא מברכים, משא״כ אם מברכים על כל כניסה שהיא כדרך שאדם דר בביתו, שגם אכילת עראי דרכו לאכול בביתו, ואינו אוכל פירות ברחובות קריה.
וטען כשיטתו, דזהו אמרו של הרמב״ם ״כל זמן שיכנס לישב בסוכה וכו׳ מברך״, היינו דוקא מה שבחיוב ״תשבו״ כעין תדורו, וכן כתב רבינו מנוח פ״ו ה״ו וה״ט דרק מאי מאי דבעי סוכה בעי ברכה, ולאכילת פירות אין לברך. וכן כתבו הגהמ״י פ״ו הי״ב על דברי הרמב״ם וז״ל, ׳וכן פסק רבינו שמחה וז״ל, דכל חד וחד מהני דמיחייבי לנהוג בסוכה מברך עליו וכו׳, ואפילו נכנס לישן׳. היינו שלמדו שאף הרמב״ם כוונתו רק לדברים המחוייבים ולא לכל כניסה ממש.
ואני טוען לנגדו, שאמנם זו דעת רבינו שמחה, אבל אין הכרח שההגהות מיימוני ביאר כך ברמב״ם, וכל מה שכתבו ׳וכן׳ זה רק לאפוקי משיטת רבינו תם לברך רק על אכילה, וכבר מצינו ׳וכן׳ שרק בא להעמיד שתי דעות בשיטה דומה, אך לא ששתיהן אותו דבר ממש (וכגון בטור יו״ד קפ״ד שהביא שיטת הראב״ד וכתב וכ״כ הרמב״ן וכו׳, וביארו הפוסקים אעפ״י שחלוקים ביניהם, עכ״פ שניהם דלא כהרז״ה). אכן בדברי רבינו מנוח אין לי תשובה מלבד פשטות הרמב״ם שלכאורה אינה כן.
סוף דבר עשאנו כטועים ותוהים, ונכשלים בדברי תורה, וסמך על הכלל שסוגיא עוקרת מנהג לומר שמנהגינו מנהג טעות.
ותרתי בספרי רבינו שליט״א וראיתי שייסד יסודותינו בהררי קודש בדברי רבותינו הגאונים, לברך על כל כניסה ממש מבלי להגביל ולומר דוקא לדברים המחוייבים.
ובינותי מעט בספרים, והגם שישנה שיטת התוס׳ ועוד לברך רק לדברים המחוייבים, אך מצאתי עוד שורת ראשונים שדיוק דבריהם לברך על כניסה ממש [בה״ג, רי״ץ גיאת, ספר הפרדס, ר״י ב״ר יקר, ריא״ז, תוס׳ רי״ד, המכתם, ר״י מלוניל, ראב״ן, ראבי״ה, הובאו דבריהם בקובץ שיטות קמאי, סוכה מו.] בחלקם המשמעות חזקה יותר, ובחלקם יש רק מעט דקדוק כך. וכך משמע גם בביאור הגר״א תרל״ט, סעיף ח׳.
וכך פשטות לשון הרמב״ם שסתם לברך כל זמן שייכנס לישב בסוכה, ולא כתב דוקא לדברים המחוייבים (ומה שכתב ׳לישב׳, אפשר לומר לאפוקי אם נכנס כניסה שאינה דיורין, כגון לקרוא לחבירו וכדו׳). וכך הוא גם דיוק דברי הרמב״ם, דהלא כתב הרמב״ם לעיל מיניה ״ודר בסוכה וכו׳ כדרך שהוא דר בביתו״, וגם על זה הולך מה שכתב כאן לברך, ואע״פ שלא כל דבר שהוא דרך דיור של אדם מחוייב מן הדין בסוכה. וביותר יש לדייק, שהרי קודם לכן כתב ״המתפלל, רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה״, וגם על זה הולך מה שכתב כל זמן שייכנס לישב בסוכה מברך, ואעפ״י שאין בזה שום חיוב כלל.
ואף בפי״א מברכות ה״ה מדוייק כן ברמב״ם, שכתב וז״ל, העושה מצוה ולא ברך, אם מצוה

שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה, ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד הרי וכו' שישב בסוכה ולא בירך תחילה חוזר ומברך אחר וכו' שישב לישב בסוכה וכו' עכ"ל.

ואילו היתה דעת הרמב"ם שמברך רק על סעודת קבע או שאר חיובים, אם כן גם אם לא בירך בשעת כניסתו עדיין הוא עושה מצוה כל רגע, שהרי ממשיך וסועד או משנן או מטייל וכו', משא"כ אם מברך בכל כניסה וכניסה, הרי שאת עשיית המצוה עשה כשנכנס לסוכה כניסה של דיור, וכעת העשיה הראשונה רק נמשכת (ולא מתחדש דבר חדש כל רגע כמו אכילה שכל רגע אוכל עוד) ומובן שהיה צריך הרמב"ם לומר שיכול לברך, ושזה דומה לעיטוף בציצית וכדו'. גם שם ה"ח וי"ב מדוקדק קצת שעצם הישיבה בסוכה היא הדבר שעליו מברכים ברכה, ולא דוקא על דברים המחוייבים, כגון על מעשה האכילה או השינה.

ואף אציין לדברי המשנ"ב תרל"ט ס"ק ט"ז שצירף להקל כששוהה בסוכה, ואע"פ ששהייה בעלמא אינה מהדברים המחוייבים. וכן משמע בס"ק מ"ו ובשער הציון צ"ג.

ועתה נפשי בשאלתי. א. האם אכן צדקו דבריי שמנהגינו מפורש לברך על כל כניסה של דיורין ולא רק לאכילת קבע, שינה ושינון וטיול?

ב. האם כך הוא הפירוש גם ברמב"ם (ומה נעשה לדברי רבינו מנוח והגהות מיימוני) או שסמכנו רק על דברי הגאונים?

ג. ראיתי שרבינו שליט"א מסופק האם לברך בשהייה קצרה, ורצה הטוען להוכיח מזה כטענתו. ולי נראה שהספק הוא שמא בשהייה קצרה אין מעשה דיור כלל, שהרי שהייה קצרה עושה אדם גם מחוץ לביתו כל השנה, אכן על כל דבר שהוא ודאי דיור מברכים. דברי מי מכוונים לדעת רבינו שליט"א?

ד. להלכה ולמעשה, האם נברך גם על אכילת פרי בסוכה גרידא ללא שהייה מרובה, כמו בגעלה, מצד שאכילת עֲרַאי עושה אדם בביתו כל השנה, והאם יברך בסוכת חבירו בביקור שאין בו "טיול" כלל, כגון בבית חולים?

ה. יצא מהסוכה וחזר, מאימתי חוזר ומברך, האם בכל הסחת דעת ואפילו אם יצא מהסוכה לביתו, או דוקא יציאה לרחוב כדברי רבינו ירוחם, נ"ה ח"ב?

יקיים הדרת רבינו בחסדו התשובה על מה שמתחייב בזה להשתיק כל חולק, ושכרו כפול.

יואל עוזרי.

*

ובכן, כדבר האמור, אצלינו המנהג פשוט שמברכים בכל כניסה לסוכה, בין אם טעמו משהו, ובין אם לא טעמו כלום. ולא התחשבו לכמה זמן נכנסו. אולם, אינני מדבר על כניסה מועטת, כדקה או שתיים, שזה לא ידוע כי אינו מצוי.

מיהו, אף בכניסה מועטת מאד, כדקה או שתיים, מי שיברך, לא ייחשב לו לברכה לבטלה. וכבר בשבלי הלקט [סי' שמ"ז] דן על ענין זה, והבאנוהו בס"ד בבארות יצחק [דף צ"ז]. שם הוא הקשה, **יש שנוהגים לעשות סוכה בחצר ביהכ"נ וכו', ויש שיושבים בה ישיבה מועטת לאחר תפילה, ומברכין לישב בסוכה ועומדין מיד. וזה תימה גדול, שבישיבה מועטת כזאת בלא אכילה ובלא שינון, ולא אפילו טיול, יהא צריך לברך.**

ובהמשך בבארות יצחק שם כתבנו בזה"ל, **אמנם שם בסוף הסימן, נראה דהדר ביה קצת** וְשָׂקַט **מתמיהתו, כיע"ש ששאל בזה את רבו הר"ר אביגדור כהן צדק אם ראוי לגעור בהן, והשיב לו דאין כאן ברכה לבטלה, ואינו ראוי לגערה עש"ב. ומכל מקום מוכח דעכ"פ אין לעשות כן לכתחילה.**

אמנם לדינא הדבר אינו ברור, בלתי מוחלט. אך צריכים לדעת, כי כשמתעוררים ספקות בדיני ברכות, יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ [משלי י"ד, י"ב], לברך בלב. גם בעניינו, אדם המסתפק האם הסיח דעת מהסוכה או לא, יש לנו פתרון. שכן ידועה שיטת הרמב"ם והסמ"ג והריא"ז כי אדם המהרהר את נוסח הברכה בלבו, יצא ידי חובה. לכן בכל ספק ברכה, יש להרהר את הברכה בלב, וברוך ה' שהדברים ברורים.

ולגופו של ענין, זו סוגיא ידועה במסכת סוכה [דף מ"ה ע"ב, ודף מ"ו ע"ב] שם הגמרא מביאה שלוש דעות, האם מברכים על סוכה בכל יום, בכל פעם, או רק ביום הראשון. מובאת שם דעה האומרת כי שבעת ימי הסוכה נחשבים ליומא אריכתא, ואין צריך לברך אלא ביום הראשון. ברם ההלכה אינה כן, אלא שצריכים לברך כל הזמן. והגמרא משוה זאת לתפילין, כשם שבתפילין שחלצן מברך עליהם שוב בזמן הנחתן, כך בסוכה.

וכן פסקו הגאונים, והרי"ף והרמב"ם. ואף הגר"א [בביאורו לש"ע] כתב שכדעת הרי"ף והרמב"ם כן עיקר. לכן הגר"א נהג למעשה כמונו לברך בכל פעם שנכנס לסוכה, וידוע כי אף החזו"א ותלמידיו נהגו כן בעיקבות הגר"א.

ברם אצלינו היה המנהג כן מדורי דורות, ולא בעיקבות שינוי המנהג על ידי תלמידי חכמים. משא"כ הגר"א שחידש להנהיג כך מדעתו. כי כן דרכו בקודש של הגר"א שהוא מכריע את ההלכה עפ"י הגמרא, אף מבלי להתחשב במנהג אבותיו שהם אשכנזים שהיו מלפניו, והחזו"א גם הוא הולך בדרך כלל בעיקבותיו.

ומדוע אני אומר זאת?

מפני עובדא המובאת בספר מעשה איש [ח"ז דף קנ"ג] על ביקור חכם אחד בסוכתו של החזו"א. וכך כתוב בספר הנז"ל, **הג"ר יעקב אדלשטיין (שליט"א) [זצ"ל] הגיע פעם אחת לחזו"א בסוכות, ואמר לו החזו"א שיברך לישב בסוכה. אמר לו הגר"י שאביו אינו נוהג לברך רק כשאוכלים בסוכה, ואמר לו שאפילו הכי יכול לברך. כשראהו שמהסס, אמר לרבנית שתביא אטריות, ונתן לו צלחת אטריות, ואז בירך לישב בסוכה.**

רואים כי החזו"א נקט כי אף מי שאבותיו לא נהגו לברך לישב בסוכה בכל פעם שנכנסו, בכל זאת הוא יכול להתחיל לנהוג כך מכאן ולהבא. והוא משום שמנהג זה אינו מפקיע את האפשרות לברך, באשר ברכה זו לא נחשבת לברכה לבטלה. ולכן לפי שיטתו, מותר להתחיל לנהוג לברך לישב בסוכה. ואף האומרים שאין לברך, אין זה בתורת הלכה, אלא רק מנהג שנהגו אצלם לא לברך אלא רק בסעודה.

זהו לדעת הגר"א והחזו"א שהנהיגו כן, למרות שֶבָּעָבָר לא נהגו אצלם כך. קל וחומר אצלינו שמנהגינו משנים קדמוניות לברך בכל פעם, שצריכים להמשיך לנהוג כך.

ידוע לי על כאלו מבני עדתנו שלמרות שאבותיהם נהגו לברך בכל פעם, בכל זאת הם החליטו להפסיק לברך, מפני חששות של ברכה לבטלה וכיו"ב. אבל חס ושלום לומר כך. אף אחד לא אומר להלכה ולמעשה שזוהי ברכה לבטלה. לכל היותר יש אומרים שנוהגים לא לברך.

בעיקר ברכת לישב בסוכה, יש שלוש שיטות בראשונים. א'. שיטת רבינו תם שאין מברכים אלא בשעת הסעודה, וכל הדברים האחרים טפלים לה. אפילו השינה בסוכה, וקל וחומר הטיול והשיחה, ואכילת דברים אחרים שאינם פת, כולם נפטרים בברכת הסעודה.

ב'. שיטת התוס' שם [בסוכה דף מ"ה ע"ב] ואותה מביאים גם ההגהות מיימוני בשם רבינו שמחה, כי מברכים לישב בסוכה רק על דבר שמחייב בסוכה.

ג'. שיטת הגאונים והרמב"ם כי מברכים גם על דבר שאינו מחייב בסוכה.

וזה לשון הגאונים [כמובא בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ הלכות סוכה, דף כ"ז] **הנכנס לסוכת חבירו לבקרו, מנהג ידוע הוא שמברך כל זמן שהוא נכנס לישב בה, בין תחת סוכה של עצמו בין תחת סוכה של חבירו, בין סועד בין שאינו סועד ע"כ.**

ובמגדל עוז על הרמב"ם הביאו בזה"ל, אפילו הולך לבקר את חבירו יחיד או רבים, מברך על כל ישיבה וישיבה, ואפילו מאה פעמים ביום, ואפילו לא אכל ולא שתה ע"כ.

בספר לחם יהודה על הרמב"ם לכמהר"ר יהודה עייאש, סידר את שלושת השיטות האלו באופן ברור, ואת שיטת הרמב"ם הוא הביא בין אלו הסוברים לברך בכל פעם שנכנסים, וגם את הדעות האחרות.

וזה לשונו [בדין י"ב], **דעת רבינו מבוארת היא, כמ"ש המגיד משנה, שאפילו נכנס לישב בה ק' פעמים ביום, חייב לברך בכל פעם, דומיא דתפילין דמדמי להו כי הדדי התם אליבא דרבי, דקי"ל כוותייהו בתפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן בכל שעה.** והרי בגמרא שם, הביאו דעה כי אפילו כשממשמשים בתפילין מפני היסח הדעת, מברכים בכל פעם. אך לא נפסק כרבנן דבי רב אשי. אלא אין מברכים אלא אם כן חלץ ממש, או כמו שיש מפרשים שגם הם לא בירכו אלא כשנשמטו התפילין ממקומם, ואכמ"ל.

דאע"ג דהישיבה בלא אכילה אינה מחוייבת בסוכה, דאם ירצה לישב כל היום בביתו ואינו אוכל, יכול לישב, מכל מקום הרי יש לו מצוה בישיבת הסוכה, לכך מברך בכל פעם.

וכשיטת רבינו ז"ל, יש כמה גדולים דס"ל כותיה. דהרי כתב ה"ה דהרי"ף בהלכות והגאונים ז"ל סברי כותיה וכ"כ הגהות מיימוני דהכי ס"ל לבה"ג וס' יראים ושאר פוסקים. וכן נראה דעת רב האיי גאון ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל שכתב הנכנס בסוכת

חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין בלא סעד ע"כ. ולאו דווקא בנכנס לסוכת חבירו, דהוא הדין נמי בסוכתו ולא סעד ונקט סוכת חבירו לרבותא, דאע"פ שאינו נקבע שם הרבה בישיבתו והו"ל ישיבת עראי, קא משמע לן דאף על פי כן מברך. זו היא סברת רבינו ודעמיה ז"ל.

והתוס' ס"ל דכל אימת דנכנס לאכול או לישן כיון דחייב באלו לעשותם בסוכה מברך בכל פעם שיאכל או יישן, ומשמע לסברתם דהה"נ קריאה ולימוד דחייב לעשותן בסוכה צריך לברך. דדוקא ישיבה ריקנית הוא דאינו מברך. וכ"נ סברת בעל הדברות שהביא שבלי הלקט סימן קי"א וז"ל, כל שעה שנכנס בה לאכילה ושינה ות"ת לעמידת קבע מברך, ולזה הסכים שבלי הלקט.

והרא"ש כתב משם ר"ת דס"ל כיון דעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא לאכילה, מברך על האכילה ופוטר כל שאר הדברים כגון שינה וטיול וישיבה. דאף על גב דשינה חמורה דאין ישינין שינת עראי חוץ לסוכה, אפי' הכי כיון שהאכילה עיקר פוטר השאר וכ"כ משמו של ר"ת אבודרהם ושבלי הלקט וכן נראה דעת ר' יעקב ז"ל שהביא המ"מ שאין מברכין אלא מסעודה לסעודה וכן נמי דעת הראב"ד ז"ל בהשגותיו וכ"כ הרד"א ז"ל משמו בפירוש וכן דעת ה"ר יונה ז"ל וכן היא דעת הרא"ש ז"ל שמסכים בגוף הדין וכן נראה דעת מר רב צמח גאון והר"מ מרוטנבורק ז"ל וכן הוא מנהג העולם שאין מברכין אלא מסעודה לסעודה.

ומ"ש [הרמב"ם] מברך קודם שישב. היינו מטעם דכל הברכות מברכין עליהן עובר לעשייתן וכמ"ש המ"מ. ומהאיי טעמא בליל יום טוב מסדר להו אכסא. אבל הקשו עליו הרב המגיד והרא"ש ז"ל דלדבריו הי"ל לברך קודם הכניסה דכיון שנכנס התחיל במצוה. וכדי לתרץ זה נתכוון מרן בב"י סי' תרמ"ג דכתב דטעם רבינו מבואר דמשמע ליה ברכת לישב בסוכה ישיבה ממש וכו' יעו"ש וקצת קשה דא"כ אין בעמידה מצוה מדלא תקנו הברכה אלא על הישיבה אלא מאי אית לך למימר דכיון דעיקר הקביעות והדירה היא הישיבה אבל עמידה לבד היא עראי לכך תקנו הברכה על מה שהוא עיקר בדירת הסוכה ה"נ נימא דאם תימצי לומר פי' לישב בסוכה ר"ל עכבה כמ"ש הרא"ש מ"מ כיון דהישיבה היא העיקר מיקרייא עמידה דהויא עראי לגבה כעובר לעשיית המצות כעין מ"ש הראב"ד בהשגות לפי שיטתו. ועוד י"ל טעם רבינו דאדרבה היא הנותנת כיון דכניסה בעלמא בלא ישיבה יש בה מצוה לכך מברך בתחלת המצוה. דאם תמצי לומר דימלך ולא ישב הרי נתקיימה הברכה מיהו על העמידה אבל קודם שנכנס חיישינן שמא ימלך לאחר הברכה ולא יכנס ונמצאת ברכתו לבטלה כעין הטעם שכתב הרא"ש דלמה אין מברכין על השינה יעו"ש וכיון דקודם כניסה אי אפשר לכך מקדימין לברך כל מה שיוכל דהיינו קודם ישיבה, כנלע"ד וכו'. עכ"ל ספר לחם יהודה.

הלכך אין להתבלבל, כי יש כאן ג' דעות מחולקות זו מזו. ולפי הגאונים והרמב"ם, גם דבר שאינו מחוייב בסוכה מעיקר הדין, מכל מקום מכיון שכאשר האדם נכנס אליה הוא מקיים מצוה, עליו לברך לישב בסוכה.

וזהו המנהג שלנו, מאבותינו ואבות אבותינו. ממילא מה שהשואל דלעיל נר"ו הקשה, **האם כך הוא הפירוש גם ברמב"ם, ומה נעשה לדברי רבינו מנוח והגהות מיימוני**? התשובה היא כי אכן הם פירשו כך גם בדעת הרמב"ם, אך הדבר בעיקרו אינו מחוייב, אין לכך שום ראיה, וגדולים אחרים מפרשים את הרמב"ם כדעת הגאונים.

אדרבה עיקר משמעות דברי הרמב"ם היא כדברינו וכמנהגינו. ולא רק משמעותם בהלכה זו גופא, אלא כל המְעַיין במשך דבריו שלפני כן וסידורם באותו הפרק, הלכה אחרי הלכה, שמפֻרֶט מהו החיוב וכו', מבין כשמגיע להלכה זו, שהמדובר הוא בכל ישיבה בסוכה, איך שתהיה.

גדולה מזו, אפילו את"ל שלא כך הוא הפירוש ברמב"ם, הרי בהחלט יתכן לומר כי מנהגינו כך הוא קדום כך עוד מלפני הרמב"ם, כפי דעת הגאונים.

וידוע הכלל דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, ומוסכם הוא הדבר מכל רבוותא.

ומה שהוא – השואל – הוסיף ודן משהייה קצרה [בזה"ל, ראיתי שרבינו שליט"א מסופק האם לברך בשהייה קצרה וכו', ולי נראה שהספק הוא שמא בשהייה קצרה אין מעשה דיור כלל, שהרי שהייה קצרה עושה אדם גם מחוץ לביתו כל השנה, אכן על כל דבר שהוא ודאי דיור מברכים]. הנה כבר הבאנו מקודם את מה שכתב בשבלי הלקט שאפילו בשהייה קצרה, המברך לא נחשב לו

לברכה לבטלה. ובודאי שהוא צודק שעפ"י הצד הזה, הדבר נחשב לו לדיור.

למעשה נראה לענ"ד בס"ד כי אפילו מי שנכנס למשך דקה אחת בלבד, אבל שתה שם עכ"פ מים, יברך תחילה על הסוכה, כיון שעושה בסוכה מעשה, ולא סתם יושב. ואפילו כאשר סתם יושב, אם כוונתו לשבת למשך שתים או שלוש דקות לפחות, גם כן יברך.

ולשאלתו הרביעית, האם מברכים על אכילת פירות בסוכה? התשובה לזה היא, שהמנהג פשוט ומפורסם שאכן מברכים לישב בסוכה, ואין פוצה פה ומצפצף. וכך אני זוכר מילדותי, שאנשים היו מתאספים בסוכה לגעלה, וכל מי שנכנס, בירך לישב בסוכה גם באופן כזה. גם אני זוכר לפעמים כי יש שהכשר הסוכה היה רק ע"י דופן עקומה, ורבים הקילו לאכול תחת דופן עקומה כדעת המקילים בזה, כמו שהארכנו ביסודות העניין בבארות יצחק ובשערי יצחק שיש להם ע"מ שיסמוכו, וזכור אני שהמברכים היו מתאמצים ומשתדלים להיות עכ"פ בזמן הברכה מתחת הסכך.

כל התלמידי חכמים התימנים שאני מכיר, שראיתי אותם בחג הסוכות, או ששמעתי מהם, כולם בירכו על כל כניסה. גם זכורני שהיתה פעם אסיפה של בית הדין "קהל יהודה" בחוה"מ סוכות, אצלי בסוכתי, וכל הרבנים שבאו שם בירכו בכניסתם לישב בסוכה.

*

ומה שהוא – השואל – מעורר משיטת רבינו ירוחם שסובר כי אין לברך אלא דוקא אם יוצאים מהסוכה לרחוב, ולא לבית. נראה לי שנפלה כאן טעות בהבנה. כי הנה מַסְדְּרי המפתח ברמב"ם פרנקל [דף שכ"ט] הביאו את רבינו ירוחם באופן שכביכול הוא מפרש בכך את הרמב"ם, אך לפי סגנון לשונו נראה לי שהוא אינו מפרש את הרמב"ם, והוא רק אומר שבנקודה הזו שהוא יוצא אל הרחוב הוא מקבל את שיטת הרמב"ם, אך באופן שהוא נכנס אל הבית הוא חולק על הרמב"ם.

וזה לשונו שם, והר"ם במז"ל כתב שכל זמן שנכנס בה כל ז' מברך קודם שישב. ונראה סְבָרָתו כשיוצא חוץ לביתו וחוזר, אבל אם יוצא מן הסוכה לתוך ביתו לטייל אין נראה שיצטרך לברך בכל פעם.

הערה מהקהל: ראיתי בספרו של אחד מזקני רבני תימן בזמנינו, פירושו סביב הרמב"ם בכריכה אדומה, שדחה בהחלט את דברי רבינו מנוח.

תשובת מרן שליט"א: טוב, אבל מכל מקום דרך ארץ קדמה לתורה. צריך לענות בדרך כבוד.

ויש להוסיף כי בספר בית מנוחה (שנדפס בספר נפרד סביב פירוש רבינו מנוח) העיר שאין דברי רבינו מנוח עולים בקנה אחד עם מה שכתב הרמב"ם עצמו בפירוש המשנה, יעו"ש ואכמ"ל.

בספר ברכת אברהם – למה"ר רבי אברהם טריוויש צרפתי, אשר היה בדורו של מרן הבית יוסף ואולי עוד לפניו, בחלק א' דף קצ"ח קצ"ט – מסכים עם רבינו ירוחם ומוסיף ומדייק כדבריו, אבל מכל מקום דבריהם אינם אמורים בשיטת הרמב"ם עצמו. הם רק אומרים שבאופן שיוצא אל הרחוב הרי הם מסכימים עם שיטת הרמב"ם, וחלוקים עליו למחצה.

וזה לשונו שם, ונראה לי דיפה דייק. וכך נראה שהיא סְבָרַת הרמב"ם שאם היה אוכל וקראהו חברו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו וחזר, הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחילה המוציא, ואח"כ יגמור סעודתו, עכ"ל. הרי שכתב שם דדוקא אם יצא לפתח ביתו חשוב היסח הדעת לענין ברכה, אבל אם הלך בביתו משמע דלא הוי היסח הדעת לענין הברכות הנזכרות. אם כן הוא הדין בכה"ג גבי ברכת הסוכה אפילו להרמב"ם, דאם לא יצא לפתח ביתו אלא יצא מהסוכה לתוך ביתו לטייל דלא הוי היסח הדעת לענין ברכה וכו'. עד כאן.

השורה התחתונה היא, שהגם שהמפרשים נחלקו כיצד לפרש את דעת הרמב"ם, עכ"פ פשטות דברי הרמב"ם היא בודאי כפי שאנחנו נוהגים, ולא עוד אלא שיש ראיות לכך. ובדברי הגאונים בודאי מפורש כן. והכלל הוא, שבמקום מנהג לא אומרים סב"ל. כלומר, אפילו שנפלה מחלוקת בדבר. וכן כתב הרדב"ז בתשובותיו, כי במקום שהמנהג לברך, נחשב הדבר כאילו שאין מחלוקת בכך, ומבחינתנו המחלוקת הוכרעה. וממילא בודאי שההלכה היא להמשיך ולברך לישב בסוכה בלי שום חשש.

וכל המברך, מתברך. חשוב מאד להמשיך להחזיק במנהג זה, ומיניה לא תזוז ולא תזוע. בפרט כי כאשר מברכים בכל פעם שנכנסים לסוכה, מרגישים את עשיית המצוה. ממש חשים את

קיומה. הדבר מחזק מחבר ומעודד את קיום המצוה, שלא להתעצל ללכת לסוכה לשבת בה אפילו לדברים שאינם מחוייבים ומוכרחים מן הדין. וגם לילדים.

חובת ההודאה על הנס, וכמה עניינים אשר ראוי להתעורר מהם בעיקבות הנסים העצומים שאירעו לעם ישראל בזמן המלחמה האחרונה. א' שיר השירים ורבון כל העולמים. ב' אל תירא מפחד פתאום וגו'. ג' ישקף אלהים ממעון קדשו, ויך כל אויבי עמו וכו'.

הפסוק אומר [תהלים קמ"ה] **גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד, וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר. דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ. הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה.**

אמנם עדיין לא נגמרה המלחמה, אך מסתבר שאנחנו לקראת הסוף. זכינו ועברנו נסים ונפלאות אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל הגויים.

הרי הרשעים האלו, ובראשם האיראנים, במשך עשרות שנים זוממים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים שבארץ ישראל. אם אפשר ברגע אחד רח"ל, הכי טוב. ואם לא, אז שיהיה במשך כמה דקות. זו היא כל מגמתם. השקיעו על כך "טריליונים" מממונם. ומי שאינו יודע כמה זה טריליון, זהו 1000 פעמים מיליארד.

שנאתם עצומה לעם ישראל, להכחידם מעל פני הארץ. **אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד** [תהלים פ"ג].

הארורים הללו, הכינו תכנית שטנית להקיף אותנו מכל הרוחות, חמאס מעזה, תימן מדרום, עיראק מצד יהודה ושומרון. סוריה מהצפון, ואלו הַזֵּבֶל שמלבנון. כולם מסביב, לפתוח במערכה בבת אחת. אם כך היה קורה, אם מחשבתם היתה מתקיימת, זה היה רח"ל אסון עצום.

הטעות הראשונה היתה מחמת הגאוה שלהם. כמו שכתוב, **אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים"** [תהלים צ"ד]. ההוא, "המוכה בסנוורים" מעזה, בחר – החליט באופן פתאומי – לפתוח את המערכה לבדו. למרות שהתכנית המקורית שלהם היתה לפתוח במערכה כולם ביחד, אך הוא בראותו את המסיבה הגדולה בישוב בארי בדרום, רצה לקחת את כל הכבוד לעצמו, לידע ולהודיע שהוא החלוץ, ורק לו נאוה תהילה. הגאוה הסרוחה שלהם, שהם חבריו, "נפגעו" נעלבו, מכך שהוא התחיל לבדו ולא התייעץ עמם, ולכן לא הצטרפו אליו. זהו הנס הראשון, שעשה עמנו הקב"ה.

אמנם, אוי ואבוי, הרי בעיקבות אותו הנס, אלף ומאתיים יהודים נשמדו במיתות אכזריות, בעוונותינו הרבים, מה שהיה שם במסיבה, תהא מיתתם כפרה על כל עוונותיהם. אך בכל אופן היה בזה חסד עצום, שאף אחד מצוררי ישראל לא הצטרף איתו.

ומלבד נס זה הראשון, עוד אירעו לאחר מכן כמה וכמה נסים. וכבר יצאה לאור חוברת בשם "מלחמות אני עשיתי" המתארת את כל הנסים שאירעו, ויש עוד נסים רבים שאינם ידועים, לאט לאט הם מתפרסמים לציבור. ומי שיודע מבין שהיינו בסכנה עצומה, והקב"ה הצילנו מידם. כנראה שהנסים שלנו, הם יותר מאשר בזמן מרדכי ואסתר.

*

חשוב מאד שהעורך יצרף לשיעור כאן, העתק מתוך המובא בחוברת מלחמות אני עשיתי [דף 22] תמצית של הנסים הידועים שאירעו לנגד עינינו במלחמה הזאת, מלחמת שמיני עצרת, שריכזו כמה רבנים ודרשנים יצ"ו, ואלו הם.

תחילה מובא בשם הרה"ג אליהו דיסקין שליט"א, הגמרא אומרת במגילה, זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו. כל העולם ראה את ישועת ה', נפל פחד היהודים עליהם. זה המצב שלנו כיום, כאֵלו שהיו מרוחקים מאד מהקב"ה, מרוחקים מלהזכיר שם שמים, היום מזכירים שם שמים.

נתחיל למנות מעט מהניסים שהיו לנו בשנתיים האחרונות. ידוע, התכנית המקורית שתכנן השטן הישמעאלי מאיראן, חמאס יתקוף בדרום ויגיע **עד ים המלח**. וחיזבאללה, שמול **מאה וחמשים אלף** הטילים שבידו, הקסאמים של חמאס הם קפצונים, יתקוף מהצפון ויכבוש את כל הצפון. ובתווך ערביי ישראל יצטרפו. הצבא לא יוכל להשתלט, ויהיה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים".

אך המסיבה האומללה שהיתה בשמחת תורה, העבירה את רב המרצחים על דעתו, הוא לא יכל להתאפק, והחליט להיכנס למלחמה, על אף שהחיזבאללה לא מצטרף אליו. וביום זה, אלף ומאתיים יהודים נטבחו במיתות משונות...

ובזה כל ישראל זכו לישועה. ראו שמירה בהירה לשומרי השבת, המחבלים לא הגיעו לישובים

שומרי שבת־קודש, גם בשדרות ואופקים לא נכנסו לבתי הכנסת.

אחר כך היה סיפור הביפרים. עצה מופלאה שהקב"ה נתן לכוחות הביטחון. "וזכרת את י"י אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל". התרגום אומר, "חיל" זו עצה. **הקב"ה נתן עצה, התפוצצו אלפי ביפרים בכל מקום שהם היו. זהו נס גדול, ממנו החלה שרשרת המפלה, מתו קצינים רבים. נס שחומר הנפץ לא התפוצץ לפני הזמן.** כך חיזבאללה התרסק.

בדרך הטבע, מערכת ההגנה יכולה לעצור אולי 80% מהטילים, וב"ה גם הטילים מאיראן שנפלו והרסו בניינים שלמים, היתה עליהם שמירה מיוחדת, כמות הנפגעים היתה 7%. התרחיש המינימלי שהעריכו: האיראנים **תכננו לשלוח מאות טילים ליום, שימותו רבבות,** והקב"ה הפר עצתם.

מעולם לא קרה, שנשיא ארה"ב היה מוכן לעשות עבודה למדינה אחרת. גם בחירתו לנשיא היא נס. מרבית הסיכויים היו למי שעמדה מולו, ואם היא היתה נבחרת, **מזמן היתה לאיראן פצצת אטום, ותכננו להשתמש בה.** אך הקב"ה סיבב שירצו להתנקש בו, ונס שהוא נשאר בחיים, וההתנקשות העלתה את כוחו, שהמיליארדר נהיה חסיד שלו, ותרם מאות מיליוני דולרים לקמפיין שלו, עד שהסתכסכו כמו בגן ילדים. הקב"ה הראה לנו שהכל היה בשביל ישראל.

אנחנו מדברים על שיחו בכל נפלאותיו. כל הזמן היתה אימה ופחד להילחם באיראן, מפחד רוסיה ידידתה. הקב"ה הכניס בנשיא רוסיה 'דיבוק' להילחם באוקראינה, בדרך הטבע הוא היה צריך לכבוש תוך שבוע, הקב"ה שם להם מנהיג שנלחם ועשה שמות בצבא הרוסי, ונהרגו להם כמיליון חיילים. רוסיה עסוקה בצרותיה, אין לה זמן להתעסק איתנו.

זה רק טיפה מן הים מהניסים. הכל יד ה', ממש 'מגילת אסתר'. אמר לי חכם אחד, היתה 'מגילת אסתר' בשנתיים שחלפו, ובשנים עשר יום האחרונים אפשר לכתוב עשר מגילות אסתר. כמה צריך להזכיר חסד המקום.

והדרשן הרה"ח רבי מנשה ישראל רייזמאן שליט"א כתב מאמר מתוק מדבש על כל הנסים והנפלאות, ממש ככל האמור למעלה. כותרת המאמר היא, "התהילה והתפארת – רק לחי העולמים", והנה הוא לפניכם:

"**מי סיבך את רוסיה** במלחמה עם אוקראינה כדי שיהיו עסוקים ראשם ורובם בעצמם, לפני המלחמה הנוכחית? והרי רוסיה היא פטרון של איראן, אלא **שמסבב כל הסיבות** הכין מִתְּחילה, שהרוסים יהיו מוטרדים במלחמה עם אוקראינה.

וכן הכין מסבב כל הסיבות שבסוריה תהיה התקוממות ויפילו את המשטר, כדי שיוכלו לפתוח משם שבילין דרקיעא לכיוון איראן. **ומי שמתגאה בענין זה הרי הוא טיפש מטופש, כי הכל יודעים שזה נעשה ע"י הקב"ה לבדו,** ואם כן מי יוכל להתגאות שהמטוסים שלו נוסעים דרך סוריה עד איראן, **מי פתח לך את הדרך לשם**? **מי סיבב לך כל הסיבות עד לשם**?!

כשמתבוננים עוד במעשים שה' עשה בשנתיים האחרונות, רואים עוד ועוד פעולות שלא שייך שבן אדם יתגאה בהם. מי עשה שבשמחת תורה תשפ"ד, הישמעאלים לא נכנסו לארץ ישראל בחדא מחתא מכל הכיוונים? כנודע שזו היתה תכניתם בתחילה, שייכנסו מעזה מכאן ומלבנון משם בבת אחת, עשה ה' שהאש פשטה בתחילה רק מארץ פלשתים שהיא חלשה ביותר משאר השונאים שמסביב, ואילו ההתחלה היתה מהצפון, מי יודע מה היה יכול להיות, רחמנא הצילנו ושיזבנו, **תהילה לאל חיינו.**

ומי עשה שבבחירות באמריקה ייבחר האיש ההוא המאמין ולא האשה הכופרת? וכי גם בזה יוכל אדם להתפאר בעוצם ידו? **והכל יודעים שזה היה נס גדול** שהוא חזר להיות נשיא. בפעם הקודמת כשהוא ירד מכסאו, כל העולם דיבר שהוא כבר לא יוכל לחזור לכסאו לעולמים. המומחים החכמים ביותר "ניבאו" כן, שהוא משוגע, אף אחד לא יבחר בו לקדנציה נוספת. וחכמה עשה הקב"ה הוא לבדו, הוא לבדו הכניס סימני זקנה מופלגים בקודמו, **וכי מי הרדים את המח של ביידן.** המוסד? השב"כ? הכל בידו של הקב"ה לבדו.

וכי מי הציל אותו ממות לחיים כשהיה חוט השערה בינו לבין המות. גם זה היה מעשה ידיהם של המוסד והשב"כ? כשאין אדם רוצה ללכת אחרי יצרו, **הוא רואה עין בעין כמה גדולים מעשה אלהינו מתחילה ועד סוף.**

כשמתבוננים כמה וכמה נסים הקב"ה הכין מראש, וכל המעשים תלויים זה בזה כגלגלים

ואופנים, מה שלפני שבועיים נשיא ארה"ב חתם הסכם עם סין, ונעשה שלום עמהם, לולא כן הרי רוסיה וסין הם מחותנים עם איראן. מה שרוסיה עסוקה במלחמתה, **ומה ששין ידיה קשורות לנשיא ארה"ב, אף אחד בעולם לא עשה את זה, רק הקב"ה לבדו.**

וממילא אין לנו להתפעל מהכותרות השקריות שבכל העיתונים כולם, בו בזמן שהגוי המאמין אומר בפה מלא שהוא מודה להקב"ה על ההצלחה שלו. **כל המתבונן על המציאות האמתית, רואה שרק הקב"ה לבדו סידר את כל הקלפים מתחילה ועד סוף.**

המעשה שהיה בשמחת תורה תשפ"ד, התחיל בקיבוצים השמאלניים על ידי זה הקב"ה העיר רוח תשובה בעמו ישראל האהובים. אילו ח"ו הפרעות היו נעשים במקומות דתיים רח"ל, היו השמאלניים רוטנים ורוגנים על ההתנחלויות שלהם. כיון שהפרעות היו במושבי השמאלניים, נתעוררו בתשובה אנשים שהיו רחוקים מאד מאד מתורה ומצוות. וכו' עד כאן.

*

ומה אנחנו עושים כדי להודות להקב"ה?

ראיתי בכמה ספרים דבר איום ונורא.

בעבר היתה מגיפה שחורה באירופה, עד כי שליש מן התושבים נכחדו באותה המגיפה. אך היהודים לא נפגעו ממנה. וכאשר היא הסתיימה, ונודע להם כי מהיהודים לא מתו, העלילו עליהם שהם הרעילו את הבארות ומחמתם אירעה המגיפה. היה זה ע"י שהכריחו ואילצו יהודים תחת עינויים קשים "להודות" שהם כביכול גרמו את המגיפה, ומצאו עילה לעשות פרעות, והיה אז אסון גדול לעם ישראל. הרשעים התנפלו על היהודים בחמתם, ונטבחו מהם אלפים ורבבות רחמנא ליצלן.

אך לכאורה צריכים להבין, מה קורה פה? אם היה להקב"ה 'חשבון' איתנו, מדוע הוא לא העניש את היהודים במגיפה עצמה? מדוע רק לאחר המגיפה, לאחר שהכל נרגע, רק אז נהרגו יהודים?

מביאים בשם אחד מהקדמונים, מִצַּדיקי הדורות, שלא. היהודים אכן היו צריכים להינצל מהמגיפה, אך היתה עליהם תביעה אחרת, שהם לא הודו על כך להקב"ה. היהודים "הרגישו טוב" שהקב"ה נפרע מאומות העולם, והם לא הודו ושיבחו את ה' על שהצילם. לא הכירו לו טובה.

ובכן לאור זאת, אני עבדכם הקטן חשבתי מה נוכל לעשות ולתקן כדבר קבוע, להודות להקב"ה על הניסים והנפלאות שאירעו איתנו.

אומַר לכם את מה שהנהגנו בקהילתנו, ומי שחושב על רעיונות נוספים, נשמח לשמוע.

דבר ראשון, צריכים לחזק את ענין אמירת שיר השירים בערבי שבתות בזמנינו. בדרך כלל אנשים רבים מתרשלים מלבוא, אבל הרי בשיר השירים הקב"ה מראה לנו עד כמה הוא אוהב אותנו, למרות שאיננו "מאה אחוז". ולצערינו, ישנם הרבה אשר ה' ישמור עד כמה הם רחוקים ממנו, ובכל זאת הקב"ה אוהב אותם. ואינני מדבר על פירצת המכשירים הטמאים, כמה אנשים נפלו והתרחקו. אמנם ברוך ה' יש ציבור גדול של בני תורה וכו', אך בעוה"ר עדיין גם אנחנו צריכים לתקן מאד את עצמנו.

אבל עם כל זה הקב"ה אוהב אותנו, אהבת עולם. שיר השירים הוא המביע את החיבור והאהבה העצומה של הקב"ה עם כנסת ישראל. לכן צריך לבוא לבית הכנסת ולקרוא את שיר השירים בכניסת השבת. ולמרות שהקריאה לבד היא חשובה, עוד יותר חשוב להבין את מה שכתוב, וישנם מפרשים ומדרשים המסבירים את הפסוקים אל מה הם מכוונים וכו', יש בהישג יד ספרים, אשר כדאי לעיין ולהשתמש בהם, בכדי להבין את רמזי הפסוקים, ועי"ז יתמוגג ליבו ותתרומם רוחו, תוך כדי קריאתו.

באופן מיוחד הנהגנו גם להוסיף ולומר את בקשת רבון כל העולמים שלאחריה, למרות שהיא אינה כתובה בתכלאל עץ חיים למהרי"ץ. בקשה זו אינה קשורה לשאמי או לבלדי, אי אפשר לומר כי הבלדי לא נהגו לאמרה. זה לא נכון. והגם שאין ספק כי רבים מן הבלדי לא אמרו את הבקשה הזו, מכל מקום אי אפשר להכחיש כי מאידך רבים מן הבלדי כן נהגו לאמרה. ולמשל, אבותינו שבתימן, בעירנו רצאבה, כן נהגו לומר את הבקשה. ומצוי כך כתוב בתכאליל כת"י, ממש לא מהיום...

ושאף אחד לא יטען כי אביו לא אמר רבון כל העולמים אחרי שיר השירים. כל דבר טוב שמוסיף יראת שמים, כדאי לחזקו ולעודדו. זו בקשה ראויה לאחר שיר השירים, כדי לעורר ולרומם את הקדושה והירא"ש. **בזכות פסוקיו, ותיבותיו, ואותיותיו** וכו'. הפלא ופלא.

זהו הדבר הראשון.

הדבר השני, אחרי תפילת שחרית ותפילת ערבית, גם בשבתות וימים טובים, בסיום עלינו לשבח, להוסיף בקול את ארבעת הפסוקים דלקמן. **אַל תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא. עֲצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל. כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְיָ וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם יְיָ. וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שִׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט.** בשו"ת עולת יצחק [ח"ג סימן נ"ד] הסברתי בס"ד באריכות את טעם אמירתם, וכן את הוספת הפסוק השלישי, כָּל כְּלִי וגו', הגם שבעץ חיים לא הוזכר וכו'.

אמירת הפסוק כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וגו', באה לחזק את האמונה ואת הבטחון שלנו בהקב"ה, באשר כל כלי נשק שיבוא כנגדנו וגם אם ייפול, לא יצליח להזיק מאומה.

*

בזמן נענוע ארבעת המינים לד' רוחות העולם, ולמעלה ולמטה, מה שאנחנו קוראים שְׁעָנוֹן, מבואר בגמרא סוכה שזה ג"כ כדי לעצור רוחות רעות **וטללים** רעים. עכשיו ראוי לנו לכלול בכך שיגין עלינו הי"ת בזכותם, אף מן **הטילים** שסכנתם גדולה. הרי יש טילים גם מלמעלה, כידוע שהם שולחים זאת דרך האטמוספרה. ומלמטה, הן המנהרות שהם חופרים ומתחפרים בהן מתחת לקרקע. רח"ל. ויתקיים בהם מקרא שכתוב [תהלים פ"ג, י"ח] **יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי עַד, וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ.** כן יאבדו כל אויביך י"י, אכי"ר.
יש לנו עוד דרך להינצל מן **הטילים** – אלו מזמורי **התהלים.**

*

הדבר השלישי שאני חושב, לקראת שמחת תורה, הבא עלינו לטובה. בתורת הצעה, והנהגנו זאת כבר בשנה שעברה. הרי בליל שמחת תורה נוהגים לומר פיוטים, וישנו פיוט אחד נשגב שכולם מכירים אותו, **ישקף אלהים ממעון קדשו ויך כל שונאי** – י"ג אויבי – **עַמו, כהרף עין.** התחלנו את פיוטי שמחת תורה בשנה שעברה בפיוט ישקף. במקום אשר בגלל, או בפיוט אחר כגון יפה נוף.

כי הרי ביום זה עצמו, שמיני עצרת, בו בבוקר התחילה המלחמה לפני שנתיים, ופיוט זה מסוגל בכוחו לחולל ישועות ונפלאות. שהקב"ה יציל אותנו גם הלאה, וכן בכדי שיהיה זכר לנס.

צריכים לדעת כי בענין פיוטי שמחת תורה אין מנהגים מקובלים ומוסכמים על כולם. אפילו שישנם כאלו שנקבעו אצלם מנהגים מסויימים, הרי בקהילות אחרות פותחים בפיוט אחר הידוע להם. מכל מקום, אפילו במקומות שישנם כבר מנהגים ידועים, נראה לי שצריכים בזמננו כעת לעשות זכר לנס הגדול, וגם לעורר אותנו, ולפתוח בפיוט ישקף. כולם מכירים אותו.
וכיצד הוא קשור לשמחת תורה? בבית האחרון בו אומרים, **פלטי קרא יום אשלפה חרבי ואך, בם כל יפה מראה וחמדת עין.**
פלטי הוא הקב"ה המפלט ומציל אותנו מכל צרה. **יום אשלפה חרבי.** איזה חרב יש לנו? החרב היא חרב התורה, חרב פיפיות, שתי פיות, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, כמו שדרשו חז"ל. כמו שאנחנו נקרא בעז"ה באותו היום, בשמחת תורה, **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ** [דברים ל"ג, כ"ט]. וזה פלא. ממתי החרב היא גאוותנו? וכי אנחנו חלילה עשו שכתוב עליו [בראשית כ"ז, מ'] **וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה**? **אלא,** ההצלה שלנו היא בזכות התורה הקדושה, לומדי התורה שיש לנו בארץ ישראל, הם החרב שלנו, ובזכותם אנחנו מכלים את כל האויבים.
וכעת מדי דברי על לומדי התורה בארץ ישראל, הנני נזכר בישיבת **איתן התורה,** אשר הוקמה בזכות ידידנו הרב הגאון יונה קַלֶזַאן שליט"א אשר פתח והקים את הישיבה, ישיבה לבחורים צעירים תימניים מצויינים, עם ידידנו הר"א נהארי יצ"ו. אשריהם ואשרי חלקם, כן ירבו וכן יפרוצו.
ואכן, ברוך ה' זכה דורנו ויש אלפים ורבבות השוקדים על התורה ועל העבודה. ישנם גם תלמידי חכמים מצויינים, אשר למרות שהם דחוקים לפרנסתם, הם מוסרים נפש להיות שקועים בעולמה של תורה. זכות זו היא שעומדת לנו.
פיוט זה, **ישקף אלהים** וגו', בכוחו לעורר זכות זו. וגם נזכור על ידי כך להודות על העבר, זכר לנס שהיה, ולצעוק על העתיד, לעורר אותנו על המטרה ועל התכלית, ומשום הכי ראוי וכדאי לפתוח בו את פיוטי ליל שמחת תורה.

קריאת קודש למנות רב לכל קהילה, ומה המשמעות של חזן.

כמו שהקדמתי, אני נאלץ לקצר כדי לא להטריח על הציבור, וגם כדי להניח מקום לבאים אחריי,

לכן נסיים בדבר קטן. ברוך ה', הקהילות התימניות מתגבשות. ישנו ציבור תימני בני תורה איכותי בכל רחבי הארץ. אבל במקומות מסויימים, למרות שקמה ונתגבשה קהילה, אין להם רב.

בדרך כלל בני תורה כבר מונחים בסוגיות וכו', יודעים את ההלכה, פחות או יותר. וגם ישנם כמה תלמידי חכמים בתוך הקהל, המייעצים ומביעים דעתם כיצד צריכים לנהוג.

ברם הדבר אינו פשוט, ואינו מספיק. צריכים למנות מתוכם אחד היותר מיוחד, אשר הוא נראה גם בקי במסורת ובמנהגים, ויכול להנהיג את הציבור. וכבר אמרו חז"ל [עירובין דף ג' ע"א] **קדרא דבי שותפי, לא חמימא ולא קרירא.** במקומות שאין רב, זה אומר בכה וזה אומר בכה, אין הנהגה. צריכים רב שינהיג ויקבע. ומה שהוא אומר, צריכים לקבל את דעתו.

ישנו מושג בש"ס, כגון בשבת ויומא, הנקרא **חזן הכנסת.** ומהו חזן? חזן הוא מלשון רואה. תרגום וירא, וחזא. וכן פירש רש"י לגבי מה ששנינו במסכת שבת [דף י"א ע"א] **החזן רואה היכן תינוקות קוראין, אבל הוא לא יקרא.** ציבור הוא מורכב מכמות של אנשים, וכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות. יש לכל אחד אופי משלו, וצריכים לדעת כיצד להתייחס לכולם.

ומדוע נקרא שמו חזן? רמז יש בו. חז"ן סופי תיבות ל'ח ולו'ז וערמו'ן, מלשון הכתוב [בראשית ל', ל"ז] וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן. יש אנשים שהם לחים, רכים. ויש אנשים שהם קשים, בחינת הלוז. ויש ערמומיים, ערמון. המנהיגים צריכים לדעת כיצד להתנהג עם כל אחד ואחד. מי שעדין, צריכים להתנהג עמו בעדינות וביד רכה. מאידך, ישנם אנשים שאינם פשוטים, וצריכים להתנהג עמם בקושי. ויש סוג שלישי שצריכים להתנהג עמהם בערמה, על דרך הכתוב 'עם עקש תתפל'. לַח' וְלוּז' וְעַרְמוֹן'.

כאשר מתנהלים עם ציבור, צריך לנהוג עם כל אחד ואחד כפי רוחו. כל קהילה צריכה מנהיג. ברוך ה' ישנם קהילות, ישנם כוללים, וישנן תרומות להחזיק תלמידי חכמים. מנהיגי בתי הכנסת צריכים לקרב את בני התורה שבציבור, שיעודדו את הלימוד, יסדרו שיהיה למשל גם כולל ערב וכדו', להגדיל תורה ולהאדירה.

בנושא דלעיל כדאי לצרף פיסקא חשובה מתוך מכתבו של ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי נר"ו וז"ל,

בהזדמנות זו אביע מרחשי ליבי, כי כדאי וחשוב מאוד לעודד את בני קהילותינו, לענוד עטרה לראשם, רבני קהילות, המצויים אצלינו לרוב משכמם ומעלה. כי כמה וכמה קהילות חשובות אני מכיר, שיש בתוכם ת"ח מופלגים בהלכה וביראת שמים טהורה, חכמי לב ונבוני מדע, ומחמת טענות וחששות שונות, תורה מונחת בקרן זווית. ועל ידי שיתמנו תלמידי חכמים רבים לכהן פאר בקהילות השונות, מחלוקות רבות יבואו לידי פתרונות, ומחלוקות רבות אחרות כלל לא יצוצו, כי ההנהגה תהיה בצורה מסודרת וע"פ דעת תורה. ועוד שע"י זה ירבה כבוד התורה בעדתנו לאין ערוך, והדבר יעודד צעירים רבים לעמול בתורה שיהיו ראויים לכתרה של תורה.

עד כאן לשונו, ויישר חיליה לאורייתא.

השם ברוך הוא יזכנו וינחנו במעגלי צדק, ויברך את כולנו לזכות למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, אכי"ר.

חלק שו"ת הציבור.

<u>**שאלה** מהקהל</u>: האם אפשר להוסיף כל מיני הנהגות ביהדות תימן?

<u>**תשובת** מרן שליט"א</u>: מה שמוסיף ירא"ש, אין נחשב בכך שינוי מהמנהג, בתנאי שאין בו חסרון וגריעותא. מהרי"ץ כבר אומר כי מהיות טוב אל תיקרא רע. זו שיטת מהרי"ץ, והשורש לכך בגמ' ב"ק דף פ"א ע"ב. וזהו משל השוקולד, הרי אבותינו בתימן לא אכלו שוקולדות. עכשיו יש שוקולדות, ואוכלים אותן. דבר טוב הוא מקובל, ואין בזה גדר שינוי. אנחנו רק מוסיפים איזה דבר לשבח, ואין בזה בעיא.

כגון מה שאנחנו כיום צריכים להראות את החיבור שלנו להקב"ה, לא רק בשיר השירים, אלא גם בתוספת בקשת רבון כל העולמים לאחר מכן.

<u>**שאלה** מהקהל</u>: ומה לגבי ענין אמירת תשליך?

<u>**תשובת** מרן שליט"א</u>: לגבי תשליך, אי אפשר לדמות אותו לענין שלנו, כי התשליך הוא כבר דבר שעבר עליו ה"כלח", זהו דבר ישן, ואבותינו רובם ככולם לא נהגו. ומי שנהגו, זה רק מקרוב. ויש גדולים שמתנגדים לזה, כמו בספר יד אליהו רגולר. נמצא איפוא שאינו פשוט להתחיל לנהוג לומר תשליך. נוכחו לדעת שזה פגע בגדרי הצניעות.

ולגופו של ענין, חושבני כי אצל התימנים 'לא ילכו' הדברים האלו. מה נראה לך, לָמָּה התימנים לא עושים מלקות בערב יום כיפור? הרי הדבר כבר כתוב בש"ע [סימן תר"ו ס"ד]? מתלמידי חכמים שמענו שבעבר היו שנהגו במלקות, אך ביטלוהו בראותם כי עשו מכך ליצנות.

מדוע התימנים לא נהגו שהלוי יטול ידיים לכהן? והרי לכאורה זו חומרא טובה. אלא מאי? יצא מזה אח"כ קלקול. היו אומרים בליצנות, **וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא** [במדבר י"ט, י"ט]. מפני סיבה זאת ביטלו בקהילותינו לגמרי את הנטילה לכהנים, גם אותם שהנהיגוה מחדש. הן בלדי והן שאמי לא נטלו.

אם תגיד לתימנים שצריכים להשליך את העבירות לים, הם יצחקו מכך. ובכלל זה אינו אלא משל, וכי באמת צריכים להשליך את העבירות אל הים? בראש של התימנים הדבר הזה אינו מתקבל.

נראה לי כי מפני כן גם לא נכנס מנהג האושפיזין אצל התימנים, אעפ"י שזהו דבר גדול וחשוב עפ"י הסוד, אך הציבור הרחב לא קיבל זאת. היה נראה להם שהן דמיונות ח"ו. לא נתפס להם בשכל שאבות האומה באים לסוכתם, לכן דבר זה לא היה נהוג כי אם אולי אצל יחידי סגולה.

יסוד זה מסביר מדוע רבני תימן לא ראו להנהיג זאת בציבור, אפילו שיש בכך ענין. כיון שרוב ככל הציבור התימני הוא שכלתן, ולא מקבל דברים בתמימות.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: ההדסים של רש"י היוצאים משלושה קנים, האם ראוי להחמיר בכך? והאם יש בכך חשש הרכבה?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: טוב מאד שאתה מעיר על כך, זהו הידור טוב מאד. מי שיכול להשיגם, אדרבה, זוהי מצוה מן המובחר. ולענין החשש מהרכבה, לא ידוע לי, ואם אכן כך הוא, אזי יש להימנע. צריכים לברר זאת.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: מה עדיף, אתרוג גדול או אתרוג נקי?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: נקי יותר טוב, אך לפעמים יש חשיבות לגודל ולמראה הכללי. ישנן חומרות וכל מיני עניינים שאינם מבוססים, בלטלך וכיו"ב, שהן חומרות בעלמא, ובזה עדיף לקחת את הגדול. [ויש בזה מעשה רב ממהר"ח כסאר, שעשה כך הלכה למעשה. איתמר]. הרי אבותינו אפילו לא התייחסו אליהם. אבל הכל הוא לפי הענין. דברים שבקושי רואים, אפשר "להעביר" אותם.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: תפילין, האם הדין במחלוקת הפוסקים כשחלצן ע"מ לחזור ולהניחן, שלא לחזור ולברך?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: נכון. ועיין שע"ה סי' ח' סכ"א. גם בסוכה, אם אדם יוצא מהסוכה ודעתו לא הוסחה ממנה, אלא הוא מתכונן לחזור אליה, אפילו אם נשתהה, כתבנו בש"ע המקוצר בלשון אפשר, כי יתכן שאין צריך לחזור ולברך. ומדוע יש בכך מחלוקת? הרי גם בציצית וגם בתפילין יש על כך מחלוקת, והש"ע ומהרי"ץ אומרים שצריך לברך, וכן הוא מעיקר הדין. ולא דאמי לסוכה, וזה כעין תדורו.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: בענין מצטער פטור מן הסוכה, יש על כך מעשה עם האמרי חיים מויז'ניץ. הרף ממני ואשמידם. והשאלה היא, עד כמה אני צריך להצטער בשביל לצאת מן הסוכה?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: תבחן בעצמך, אם היית בבית היית הולך לחדר השני, כך הוא בסוכה.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: כמה פעמים מקיפים את התיבה בהושענות?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: פעם אחת מספיק, ולא צריך יותר. רק בהושענא רבה מקיפים שבע פעמים.

<u>**תשובת מרן שליט"א לשאלה מהקהל**</u>: בענין המנגינות, כל קהילה תמשיך במנהגיה, זה לא שייך לבלדי או לשאמי.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: אגידת הלולב, האם אפשר לעשות ב"אזיקונים"?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: אפשר. אמנם המקובל לאגוד בעלי הלולב, אך מי שלא מסתדר לו, מצד הדין זה בסדר, ואפשר מכל דבר. [יש אומ' דבעינן שני קשרים. ובאזיקונים אין אפילו קשר אחד. איתמר].

<u>**שאלה מהקהל**</u>: לכאורה אין הדבר ראוי שמכינים את הלולב והאתרוג באמצע חזרת הש"ץ.

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: פעם ניסיתי לעשות הפסקה לאחר סיום החזרה, לצורך ענין זה, וראיתי שהדבר אינו מתקבל. האמת היא שזה לא ממש מסיח דעת, ואין כאן דבר שמטריד, בסה"כ פותחים את הלולב. אך אם זה מטריד, הכל לפי הענין, והכי טוב שיעשו הפסקה בין חזרת הש"ץ לבין ההלל.

<u>**שאלה מהקהל**</u>: כידוע מי שנהג לעשות מצוה מסויימת, הרי הוא צריך התרת נדרים. וכעת אני שואל באדם שהיה רגיל ללכת לשיעור תורה במשך תקופה, והחליט להפסיק ללכת לשיעור, האם הוא צריך התרת נדרים, או שלא?

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: כל דבר שאדם נהג שלוש פעמים, או אפילו רק פעם אחת, והוא התכוון להמשיך בכך במשך כל ימי חייו, אם מתחרט הוא צריך התרת נדרים. אמנם דבר כזה שהוא של מצוה, לא יתירו לו. מדוע הוא רוצה להתיר את נדרו?

<u>**המשך השאלה מהקהל**</u>: כי הוא רוצה ללכת לשיעור אחר.

<u>**תשובת מרן שליט"א**</u>: במצב כזה הוא בכלל לא צריך התרת נדרים, כי עיקר קבלתו היתה ללכת לשיעור תורה, ולאו דוקא לשיעור מסויים.

נסיים שוב בברכה לכל הקהל הקדוש, תוסיפו שנים רבות שמחים במועדים טובים.

הקהל עונה: בחייך ובימיך הטובים.

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת בראשית

(נמסר בליל הושענא רבה)

תשרי התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק״י

נושאי השיעור:

׳זמן בריחתנו׳. פתיחה במלתא דבדיחותא, מעשה ביהודי שברח מן הפריץ וכו׳.

ביאור דברי הביכורי יעקב לגבי מ״ש הרמ״א בעניין אדם אשר פטור מן הסוכה ואינו יוצא ממנה, שאינו מקבל על כך שכר וכי זהו ׳מעשה הדיוטות׳, ובירור דעת מהרי״ץ בעניין זה, והאם ישנה ראיה מעניין כיסוי הדם, כיסה ואח״כ התגלה וכו׳.

בעניין מנהג תוספת הדסים להידור מצוה, חוץ מן השלושה שהם חיוב. מדוע מהרי״ץ התעלם מדברי הש״ע כי המדקדקים נהגו שלא להוסיף בהדס, ומהו המקור של אותם המדקדקים. עניין הדומה לנ״ד, לגבי טיבול הכרפס בחרוסת בליל הסדר.

בעניין מ״ש הכף החיים, כי על פי האר״י ז״ל אין להוסיף הדסים. והתייחסות למ״ש בספר יראת ההוראה, בעניין הפסיקה כהאריז״ל נגד מרן הש״ע שהיא רק כאשר האר״י כתב זאת במפורש, ולא כאשר הדבר רק מובן – ואפילו מוכרח – כך מדבריו.

בעניין מנהגינו באמירת י״ג מדות, שנים מקרא ואחד תרגום. האם היחיד רשאי לומר את התרגום. התייחסות למ״ש הבן איש חי בעניין זה, ומדוע אנו משמיטים בתרגום את המלים ׳לִדְתָּיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ׳ אחרי המלה ׳סָלַח׳.

חובת ההודאה על הנסים והנפלאות שנעשו לעם ישראל בא״י בשנתיים האחרונות. התורה היא ׳חרב גאותנו׳, והמלצה לומר בליל שמחת תורה – בעת הוצאת ספרי התורה מן ההיכל – את הפיוט ישקף וכו׳, במקום הפיוט אשר בגלל אבות וכו׳.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט״א
השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי אמנון בן ציון הי"ו, מארצות הברית לעילוי נשמת אמו מרת מזל בת מנצור אהרוני תנצב"ה, שביום כ"ו תשרי, חל היאר–צייט שלה, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי', מארצה"ב, לזכות לפתקא טבא, וברכת פרנסה טובה כפל כפליים משנים קודמות. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ. השם ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבה לטובה. ישועת י"י כהרף עין.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

פתיחה במלתא דבדיחותא, מעשה ביהודי שברח מן הפריץ וכו', 'זמן בריחתנו'.

לכבוד זמן שמחתנו, חג הסוכות, שיש שמחה למעלה ושמחה למטה, בעז"ה נדבר כמה ענייני הלכה.

הגמרא במסכת שבת [דף ל:] אומרת, כי רַבָּה וי"ג רַבָּא, לפני שהיה מתחיל את השיעור, לפני ה'שמעתא', הוא היה פותח במלתא דבדיחותא, והוו בָּדְחי רבנן, ואחר כך פתח בשמעתא.

עצם הדבר שהוא משמח, מרחיב את הלב. כאשר פותחים כך כהקדמה, הדברים אז חודרים חזק לראש וללב.

על כן, נתחיל באיזה מעשה ששמעתי בילדותי.

כידוע, בארצות אירופה, לפני מאות שנים, לא היו מדינות כפי שיש בזמנינו, ראשי ממשלות ובחירות, וכו', אלא היו פריצים. אנשים עשירים, אשר היו שולטים על מחוז מסויים, כל מי שנמצא במחוז שלהם הוא כפוף למרותם. אין מי יאמר לו מה תעשה, ואין מי יאמר לו מה תפעל. הם מחליטים וקובעים הכל. אפילו לחיים ולמות.

היה יהודי אחד, שניהל בית מרזח. זאת היתה פרנסתו. הפריצים היו בעלי בתי המרזח, ויהודים היו חוכרים מהם. הוא היה צריך לשלם דמי החכירות לפריץ. אולם הרווחים שלו היו קלושים, חלשים, ולכן לא הצליח לשלם את חובו.

הפריץ כבר מאיים עליו. כאשר הוא ראה שהמצב חמור, שאין לו ברירה, החליט, 'מעשה אבות סימן לבנים', עושים את מה שעשה יעקב אבינו ע"ה, **וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם** [הושע י"ב, י"ג]. בורחים. צריכים לברוח, לצאת מתחום השלטון של אותו הפריץ, וללכת למקום אחר, שאין לו שם שליטה.

אירגן את כל בני ביתו, ואת כל המטלטלים שלו, אסף בעגלה וכו'. אבל כיצד יעשה? הרי יפגשו אותו בדרך, וישאלוהו מה קרה? ע"כ הוא החליט ללכת בדרכים צדדיות, 'ארחות עקלקלות', מה שפחות לפגוש אנשים, וככה הוא יוכל להימלט בסתר.

והנה להפתעתו, דוקא היכן שהוא הולך, באותה הדרך, פתאום בא לקראתו – לא פחות ולא יותר – אותו הפריץ בעצמו. הוא בא מצד אחד, והפריץ בא ממולו.

פתח ואמר, אנא י"י הושיעה נא. תגידו תהלים – כך הוא אומר לבני משפחתו – תתפללו, כי אנחנו פה בצרה גדולה. בדיוק הפריץ בא.

כאשר הגיע הפריץ, אמר לאותו יהודי, שלום לך, מה אירע? להיכן אתה הולך? ענה לו היהודי, וכי אדוני אינו יודע? יש לנו מחר חג של יהודים, ואני הולך להתאחד עם בני משפחתי, אשר מתגוררת בעיר רחוקה. אמר לו הפריץ, אהה, יפה, שיהיה לך בהצלחה, ושיהיה חג שמח וכו'. לאחר שהות קלה, הוסיף ואמר לו, הנני תמיד מתבלבל בחגים של־יהודים, איני יודע מתי יוצא כל חג, באיזה תאריך, ע"כ החלטתי – בכדי שאהיה מסודר – להתחיל לרשום בפינקסי את כל חגי היהודים, מתי הם חלים. שאדע בערך מתי זה יוצא, כדי שאהיה מוכן. ענה לו היהודי, בסדר. בכבוד.

שאל אותו הפריץ, תגיד לי, מהו השם של־חג הזה שאמרת שיש לכם מחר? ענה לו, קוראים לו 'זמן בריחתנו'...

הסיבה שהוא קרא לו כך, כיון שהוא עשה חשבון, ישנו 'זמן חרותנו', וישנו 'זמן מתן

תורתנו', וישנו 'זמן שמחתנו', א"כ מתאים לומר 'זמן בריחתנו'.

אותו הגוי – הפריץ – לא הבין מה הוא מדבר, העיקר הוא רשם את מה שאמר לו היהודי, זמן בריחתנו. טוב, תלך לשלום – אמר לו הפריץ – שתצליחו וכו', ותחזור לשלום.

אותו יהודי, 'ויברח וימלט', נס כמה שיותר מהר, לפני שיתרחש משהו. והפריץ המשיך בדרכו. והנה למחרת בבוקר הגיע לאיזה כפר אחר, וראה שם יהודי אשר היה חורש וזורע. שאל אותו, מה קרה לך? היום אתה חורש? הרי זהו יום חג של־יהודים? ענה לו, מה פתאום. איזה חג? אין כעת שום חג. אמר לו הפריץ, לא. אמר לי פלוני אלמוני, כי ישנו עכשיו חג ליהודים היום. אמר לו, לא יכול להיות. ענה לו הפריץ, הוא אמר לי אפי' את שם החג, רק שאינני זוכרו, אפתח את הפינקס ואראה ביומן מהו השם של־חג. לאחר שהסתכל וראה, אמר לו, 'זמן בריחתנו'.

ענה לו היהודי, אהה, כן. נכון. אבל לחג הזה, אין תאריך קבוע... אצל כל יהודי, יש לו תאריך אחר...

אפשר גם להוציא מכך מוסר־השכל, כל אחד יקח ויפרש זאת לעצמו, מה ניתן ללמוד מזה.

ביאור דברי הביכורי יעקב לגבי מ"ש הרמ"א בעניין אדם אשר פטור מן הסוכה ואינו יוצא ממנה, שאינו מקבל על כך שכר וכי זהו 'מעשה הדיוטות', ובירור דעת מהרי"ץ בעניין זה, והאם ישנה ראיה מעניין כיסוי הדם, כיסה ואח"כ התגלה וכו'.

לענייננו, נדבר בעזרתו יתב' מה שנוגע להלכה. **בשלחן ערוך** [או"ח סימן תרל"ט סעיף ז'], מובא בהגהת הרמ"א בזה"ל, **כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר, ואינו** – ואינָהּ – **אלא הֲדיוֹטוֹת (הגהות מיימוני פרק ו').**

ישנו מצב שיורד גשם, מותר לצאת, צריך לצאת, והוא מתעקש ורוצה דוקא להישאר בסוכה. קיי"ל מצטער פטור מן הסוכה. ושאר כל האופנים שהאדם אינו חייב להיות בסוכה. **אם** הוא רוצה בכל זאת להישאר, אומר הרמ"א, לא רק שאינו מקבל שכר, אלא שהוא נקרא הדיוט.

הביאור הלכה [שם] מביא את הביכורי יעקב – שזהו מאת בעל ספר ערוך לנר על הש"ס – בזה"ל, **כתב בספר בכורי יעקב, נראה לי, דמה דאמרינן שאינו אלא מעשה הדיוטות ואינו מקבל שכר, זה דוקא כשפטור בעת הישיבה, כגון שמצטער, וכדומה. ובפרט בגשמים, כיון שהם כשפיכת כוס על פניו, שרבו הראה לו שאינו רוצה בעבדותו, והוא רוצה לכוף רבו לעָבדו, שאין זה דרך ארץ.**

יש גשם. למה הדבר דומה? עבד שמזג כוס לרבו, ושפך לו רבו את הכוס בפניו. וכי הינך רוצה להכריח אותו, לשרת אותו נגד רצונו? הוא אינו רוצה אותך, תלך. אי אפשר בכוח. על כך המדובר, כי זה הדיוטות. הוא לא יקבל על כך שום שכר.

[הלשון "על כך המדובר, כי זה הדיוטות" מטעה, כאילו רק באופן זה שדומה לעבד וכו', הוי הדיוטות. ואילו היה הדבר כך, היינו אומרים דלהרמב"ם בפירוש המשנה דסבירא ליה שאינו דומה לעבד וכו' אלא בליל יום טוב ראשון, ממילא בשאר ימים לא הוי הדיוטות. אבל הביכורי יעקב מירי גם כשאינו דומה לעבד וכו'. ולכן דקדק לכתוב "ובפרט בגשמים כיון שהם כשפיכת כוס על פניו וכו', ר"ל שבזה יש יותר סברא לומר דהוי הדיוטות, אבל גם בלאו הכי הוי הדיוטות. איתמר].

אבל מי שפטור משום טרחה לחזור לסוכה, כגון בפסקו גשמים בלילה, או באמצע סעודתו, או בהולך לסוכת חבירו, לזה יש קיבול שכר עליו. דלא גרע משותה מים בסוכה, דאמרינן הרי זה משובח, אף שפטור מן הדין וכנ"ל.

ישנם מקרים, שירד גשם והאדם נכנס לביתו, ואח"כ הפסיק הגשם. האם עליו לחזור לסוכה? הדין הוא, אם שכב כדי לישן, אינו חייב לחזור. הוא יכול לישון עד הבוקר בביתו. למרות שהוא יודע שכעת כבר אין גשם, בכל זאת עד שיֵעוֹר

משנתו הוא פטור. וכן אם התחיל לסעוד, וירד גשם ונכנס לביתו, ואחרי כמה דקות נפסק הגשם, הדין הוא כי הוא יכול לגמור את הסעודה בביתו. אבל, כיצד הדין אם הוא רוצה בכל זאת לחזור לסוכה, האם הוא נקרא הדיוט? ולא יקבל שכר?

כמו־כן, אם התכבה לאדם האור בסוכה, אי אפשר לישב בחושך, אבל ישנה סוכה לשכן שלו או לחבירו, ישנם אנשים בסביבה, הוא יכול ללכת לסוכה אחרת, אולם לא נעים לו, זאת טרחא ללכת אליהם, הוא אינו מרגיש כ״כ טוב עם זה, אזי הוא פטור. ואם הוא בכל זאת ילך, האם גם הוא בכלל ׳כל הפטור מדבר ועושהו, נקרא הדיוט׳?

אומר הביכורי יעקב, מה פתאום. הרי אם הפסיק הגשם, כבר אינך ׳מצטער׳ כעת. נכון שאינך חייב, אך אם רצונך בכל זאת לעשות זאת, אזי אדרבה, יש קיבול שכר עליו.

והוא מביא ראיה מעניינת. הרי אם אדם רוצה לשתות מים מחוץ לסוכה, אין שום איסור בכך. אבל קיימא לן, כי מי שלא ישתה מים אלא רק בסוכה, הרי זה משובח. אכן נכון שהינך פטור, אבל אם תעשה זאת, אשריך ואשרי חלקך, עשית דבר טוב ותקבל עליו שכר. א״כ גם נדון דידן, אותו הדבר.

וכ״ש זה, שִׂבְּעַת ישיבה מקיים מצות סוכה כראוי, רק שלכתחילה לא היה מחוייב לילך לשם.

[**לא** זכיתי להבין, הלא גם השותה מים בסוכה, מקיים מצוה בכך, ואפילו יושב בה סתם, והראיה שמברך על כך ברכת לישב בסוכה. ואם כוונת הכלי־שכן מפני שבשתיית מים אין חיוב סוכה ובשינה ובסעודה יש חיוב סוכה, וזהו דנקט כראוי, הלא כאן מירי באופן שאפילו בשינה ובסעודה אין חיוב, ונמצא דדאמי ממש לשתיית מים. איתמר].

והוא מדייק זאת ג״כ מלשון בעל הגהות מיימוני – אשר הוא המקור לְמַה שהביא הרמ״א שם – וזה לשונו, **ולכן גם הגהות מיימוני לא כתב רק ׳כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא׳, דמשמע שבעת ישיבתו פטור עכ״ל.**

אם אתה פטור, ישנו גשם ואתה נשאר, זהו הדיוט. אבל לאחר שפסק הגשם, לא על כך המדובר.

כך כותב הביאור הלכה, בשם הביכורי יעקב. וגם הכף החיים. הם הביאו זאת, בלי שום חולק.

לכאורה, זה נשמע סברא מצויינת. ומסיים הביאור הלכה, **ועיין לקמן בסימן תר״מ ס״ד בהג״ה, מה שכתבנו שם בשם הח״א לענין הולך לסוכת חבירו.**

*

ברם, לפום רהטא נראה כי גאון עוזנו ותפארתנו מהרי״ץ זיע״א חולק על כך.

שאלה מהקהל: ראיתי כתוב כי הרבה צדיקים חשובים היו נשארים בסוכה, למרות שירד גשם.

תשובת מרן שליט״א: אכן. דעתם אף שיקראו להם הדיוט, העיקר שישארו בסוכה. זאת שיטה, אשר בפשטות היא שלא כהלכה. רק חסידי הבעש״ט. אמנם הם מיישבים זאת, או מלמדים זכות, כמצויין בפסקי תשובות סי׳ תרל״ט הערה 134.

בעניין כיסוי הדם, ישנה הלכה בש״ע יורה דעה [סימן כ״ח סעיף י״א] בזה״ל, **כיסהו הרוח, פטור מלכסות. ואם חזר ונתגלה, חייב לכסות.**

אם אדם שחט חיה או עוף, ישנו חיוב מן התורה של כיסוי הדם, כפי שנאמר [ויקרא י״ז, י״ג] וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר. אבל לאחר שהוא שחט ויצא הדם, באה רוח ונתכסה הדם, הדין שהוא פטור מלכסות. ואם אח״כ, באה שוב רוח ונתגלה הדם, אזי הוא חייב לכסות.

אבל אם הוא עצמו כיסהו, ונתגלה, אינו חייב לכסותו פעם אחרת. אם הוא בעצמו כיסה, הוא קיים בכך את המצוה, ונגמר. אינו צריך פעם נוספת לכסות.

כתב על כך מהרי״ץ בספרו זבח תודה [שם בס״ק ל״ב] – לגבי המלים ׳כיסהו הרוח פטור מלכסות׳ – בזה״ל, **דהא מכוסה ועומד הוא, ואינו מחוייב לגלותו ולחזור ולכסותו (פר״ח).**

וראיתי להרד״ע – זהו מהר״ר דוד עראמה – **בפירושו לרמב״ם, שכתב דמשמע שאם הוא**

רוצה לגלותו ולחזור ולכסותו, שיכול בברכה עכ"ל.

נכון שהוא פטור, איננו חייב. אבל אם רצונו בכך, הדבר מותר, ובברכה. הוא יכול לברך, אקב"ו על כיסוי הדם בעפר.

אומר על כך מהרי"ץ, **וצריך עיון.**

דבירושלמי בפ"ק דשבת – בתלמוד ירושלמי שם, זהו מקור הדין והמושג, 'כל הפטור מן הדבר ועושהו, נקרא הדיוט'. אין מקור לכך בתלמוד בבלי, אלא רק בתלמוד הירושלמי. וכך נפסק להלכה. אם כי צריכים לדעת את החילוקים, מתי אמרינן הכי. כי מצד אחד אכן כתוב כך, שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, אבל לפעמים כתוב 'והמחמיר תבוא עליו ברכה'. מהו החילוק? מתי אומרים שטוב להחמיר, ומתי פטור? לא ניכנס לכך כעת, כי ישנם בכך הרבה כללים, והרבה חילוקים, והרבה שיטות. זהו אינו הנושא שלנו. אנו נדבר בס"ד רק לגבי הנקודה דלעיל – **ובפרק היה קורא, איתה, רב יצחק הוה קאכיל, ושמע צלותא, וקם לצלויי. באמצע הסעודה, הוא שמע שמתפללים תפילת מנחה, ולכן הוא קם.**

א"ל ר' מישן, לא כך אלפן רבי, אם התחילו אין מפסיקין. וכל הפטור מן הדבר ועושהו, נקרא הדיוט עכ"ל.

למה הפסקת את האכילה לצורך התפילה? הרי אתה פטור?

מביאו סמ"ג עשין כ"ד, ללמוד ממנה לעניין זה. וכ"כ שכ"ג בכללים, ומור"ם בהלכות סוכה – הוא מביא את דברי הרמ"א שהבאנו כבר לעיל – **ולפי זה אם חוזר ומגלה ומכסה, אינה אלא הדיוטות.** הרי הרוח כיסתה את העפר, א"כ מה הינך מגלהו עכשיו? בכדי להתחייב?

וכל שכן אם מברך, דברכה לבטלה הויא, ודוק.

כיצד הרד"ע אומר, שהוא יכול לגלות, ואפילו לברך, כאילו שמקיים מצוה?

לכאורה רואים מפה, דסבירא ליה למהרי"ץ שאפילו כשאדם אינו מצטער בדבר, מ"מ הוי הדיוט. דלא כהביכורי יעקב האומר, כי מה ש'נקרא הדיוט', הוא רק כאשר עושה את המצוה בצער. [לא ראיתי בביכורי יעקב דברים כאלה, ולא כתב אלא "כגון" שמצטער, ודוק. איתמר]. אבל כיון שעכשיו אין גשם, הוא אינו מצטער.

זאת הערה חשובה מאד של נכדי הרה"ג שלום חובארה הי"ו. ברוך יהיה, כן ירבה וכן יפרוץ, אכי"ר.

ברם, נראה כי ישנה כאן עוד שאלה.

מהרי"ץ ממשיך אח"כ בסוף, וכותב בזה"ל, **והרב הגדול פרי תואר, כתב דמצוה קעביד לגלותו ולחזור ולכסותו, אלא דסב"ל.**

ובס"ק ל"ד כתב מהרי"ץ, לגבי מ"ש הש"ע 'ואם חזר ונתגלה חייב לכסות', **מסָפֵק, אי איכא דיחוי אצל מצוות, או לא. וא"כ לא יברך מספק (פר"ח).**

ישנו ספק, או מחלוקת, האם יש דיחוי אצל מצוות, או אין דיחוי אצל מצוות. עיין יומא דף סב. סוכה דף לג. זבחים דף לד: ומנחות דף נט: ושדי חמד מערכת הדל"ת אות פ"ז. דהיינו, כאשר הרוח כיסתה, ואח"כ שוב הפעם גילתה, האם ישנה חובה לכסות, או שאין חובה לכסות? כי בעצם, המצוה הזאת כבר נעלמה. היה מצב, שהוא היה פטור. האם שוב הפעם התחדש החיוב לכסות? הדבר תלוי בשאלה, האם יש דיחוי אצל מצוות, או אין דיחוי אצל מצוות. ומכיון שאין הכרעה במחלוקת הזאת, אזי הולכים לחומרא. פוסקים שחייב.

בא מהרי"ץ ומביא בסוף את הפרי תואר, זהו מהר"ח בן עטאר, האומר כי בנדון דידן 'מצוה קא עביד לגלותו, ולחזור לכסותו'. והוא מוסיף, 'עיין שם'.

ומהרי"ץ לא מעיר על כך כלום. לגבי הרד"ע, מהרי"ץ כתב 'צריך עיון', וכאשר הוא מביא את הפרי תואר, הוא שותק. מה נשתנה? למה הקושיא שלו, היא רק על הרד"ע? הרי מה שמהרי"ץ שואל, היא גם קושיא על הפרי תואר? א"כ שיביא את הרד"ע, וגם את הפרי תואר, ואז יכתוב 'צריך עיון', כי לא נראה לו מה שהם אומרים, או שישאיר זאת בקושיא. על

הרד״ע יש לו קושיא, ואת הפרי תואר הוא הביא בשתיקה, משמע דנַיְחא ליה לְמָר.

שאלה מהקהל: זה בברכה, או בלי ברכה?

תשובת מרן שליט״א: הקושיא של מהרי״ץ, לא היתה על הברכה, אלא על עצם הדבר. לגבי הברכה, הדבר כל שכן. מהרי״ץ אומר, ׳כל שכן אם מברך׳. א״כ בסדר, אין קושיא על הפרי תואר בעניין הברכה, אבל עצם הדבר שהוא אומר כי זאת מצוה, איזו מצוה? הרי הוא פטור?

שאלה מהקהל: פה זה בידיים, כי הוא מגלה בידיים. על זה דיבר מהרי״ץ. ושם זה לא בידיים, שיתגלה ממילא מעצמו.

תשובת מרן שליט״א: טוב. [לא הבנתי מה השאלה, הלא גם הפרי תואר מיירי במגלה בידים. איתמר].

שאלה מהקהל: משמעות הפסוק אינה שצריכים שפיכה ואח״כ לכסות?

תשובת מרן שליט״א: הוא שפך. הוא כבר שחט ושפך את הדם, כעת נשאר רק כיסוי הדם, אבל הרוח כיסתה את זה. כדי לגלות, צריך לעשות פעולה.

אכן, ישנו כאן חילוק. זאת היא הנקודה. פה הגשמים נפסקו מאליהם, ע״כ אם האדם לא הלך לישון בביתו, מאחר שכעת הוא נמצא בסוכה, בודאי שהוא צריך לישון בסוכה. אבל כאשר הוא נכנס לביתו לישון, או אם נכנס לביתו והוא באמצע הסעודה, אזי הוא צריך ליצור חיוב חדש.

למעשה, רבו של הבן איש חי, בעל זבחי צדק, הוא ראה את דברי מהרי״ץ בזבח תודה, והוא כותב על כך כי זאת איננה קושיא. ׳לא קשיא מִדֵּי׳. הוא לא אומר בהדיא מהו התירוץ, אבל נראה לו כי זאת איננה קושיא.

מי שיעיין שם בהשמטות, במילואים [פסקי מהרי״ץ חלק ו׳ דף שפ״א], יראה כי הבאנו סְבָרָא לחלק, בזה״ל, **נראה שהזבחי צדק נתכַּוֵן לתרץ, דכל הפטור וכו׳ נקרא הדיוט, היינו כשעושה הדבר כשהוא פטור ממנו. אבל כאן, קודם שמכסה הלא מכנים עצמו לידי חיוב ע״י שמגלהו, וודאי שאין קפידא על הפטור מן הדבר, במה שמכנים עצמו לידי חיוב.**

הוא פטור, ועושה שיהיה חייב. א״כ זה לא נקרא שהוא פטור מן הדבר ועושהו, אלא הוא יצר חיוב.

בסברא הזאת אפשר להשתמש, גם לקולא וגם לחומרא. דהיינו, אפשר לומר שזהו חילוק, אולי שזהו קל וחומר.

אם האדם יוצר חיוב חדש, הוא בודאי פטור. פה הגשם נפסק, אתה לא עשית כלום, א״כ אולי פה ישנו יותר צד, כמו הביכורי יעקב. אבל אם כעת אתה הולך לעשות דבר, שאינך חייב בו כלל, עושה **מעשה** ואתה פטור, יכול להיות שזוהי הדיוטות יותר גדולה.

ואפשר להגיד אולי בדיוק ההיפך, אני יוצר חיוב. וכי ח״ו הקב״ה אינו רוצה שאעשה זאת? אדרבה, זה יותר טוב. אני עושה, שלא אשאר בפטור, אלא אני יוצר שכאילו תהיה מצוה. אולי לגבי ברכה, לא. [זה שייך רק כגון גבי כיסוי, ומצד הספק אי איכא דיחוי אצל מצוות או לא. מה שאין כן כגון בסוכה, דלא שייך דיחוי. איתמר]. אבל בודאי שאני עושה דבר טוב.

אם־כן, העניין מיושב. שני הדברים מיושבים. א׳ לגבי הסתירה, אולי פה מהרי״ץ יכול להודות. כי על הפרי תואר, מהרי״ץ לא חלק. מהרי״ץ חלק, או יותר נכון השאיר ב׳צריך עיון׳, את דברי הרד״ע. כי ישנו הבדל בין הרד״ע לבין הפרי תואר. הרד״ע כותב, שאתה יכול. אבל הפרי תואר כתב, שזאת מצוה.

על מי שאומר מצוה, מהרי״ץ אינו חולק. תמוה לו על מי שאומר יכול, כי זה פטור מן הדבר ועושהו. אם אתה בא ואומר לי שיש מצוה, פירושו שאתה יוצר פה חיוב, ישנו צד כי לכך אפשר להסכים. וק״ו באופן שהמצוה קיימת מאליה.

נמצא לפי דברינו שאין הכרח שיחלוק מהרי״ץ על הביכור״י, כמו שלא חלק על הפר״ת.

[**בתשובותיו** פעולת צדיק חלק ג' סוף סימן קל"ח כתב מהרי"ץ בהדיא כדברי הביכורי יעקב וז"ל, ודע דממה שאמרו בברייתא אין מטריחין ולא אמרו פטור מלחזור לסוכה, הורה דאם רצה להחמיר על עצמו לחזור כשיפסקו גשמים, שפיר דמי ואינו הדיוטות. והכי דייקי דברי רמ"א בסעיף ז' דקאמר וכל הפטור וכו' ואינו יוצא וכו'. כלומר שמתעכב ויושב שם בעת שגשמים יורדים עכ"ל. והובא בפסקי מהרי"ץ סעיף ל"ב דף קכ"ג. וכבר ציין לזה מעכ"ת בבארות יצחק שם ס"ק ר"א. ואם כן יש להכריע את הצדדים שכתב מעכ"ת כאן. ויש לבאר עוד, דכשהוא מצטער מעצם הישיבה בסוכה, הרי אין שום מצוה בישיבתה, על כן אם לא יצא ממנה הרי זו הדיוטות. מה שאין כן לאחר שנסתלק הצער, הלא יש אז מצוה בישיבה שם, אלא שלא הטריחוהו לחזור. הלכך אם יחזור לא הוי הדיוטות, שהרי הוא מקיים מצוה. איתמר].

יש מקום לפלפל עוד בעניין דלעיל, אמרתי זאת בקצרה, וכל אחד יכול להוסיף ציצים ופרחים מעצמו, לכאן או לכאן.

בעניין מנהג תוספת הדסים להידור מצוה, חוץ מן השלושה שהם חיוב. מדוע מהרי"ץ התעלם מדברי הש"ע כי המדקדקים נהגו שלא להוסיף בהדס, ומהו המקור של אותם המדקדקים. עניין הדומה לנ"ד, לגבי טיבול הכרפס בחרוסת בליל הסדר.

בעניין תוספת הדסים, אנחנו נוהגים להוסיף – חוץ מג' ההדסים שהם חובה – עוד הרבה הדסים, להידור מצוה. זהו נושא ארוך ורחב, שהרבה כתבו עליו, וגם אנחנו בעניותנו כתבנו בס"ד הרבה ובאריכות בכמה מקומות, לייסד ולבסס את העניין הזה, בעיקבות מהרי"ץ זיע"א. [ועיין גם כאן בשיעור האזינו התשע"ט בש"ל].

הרי מהרי"ץ חיזק את המנהג הזה, באון וָחַיִל, וכתב [בעץ חיים ח"ב דף נ"ט ע"א, הובא בפסקי מהרי"ץ חלק ד' דף רכ"ב] בזה"ל, **ויש לו להוסיף מן ההדס כמה שהוא רוצה, להידור מצוה. כן הוא המנהג קדמון, וכך סברת הרמב"ם** – בהלכות לולב פ"ז – **דין ז'. ורב פלטוי גאון, ושכן מנהג בשתי ישיבות.** [שתי ישיבות אלו, הן ישיבות הגאונים בסורא ובפומבדיתא כידוע]. **וכ"כ רבי' סעדיה גאון, ורב נטרונאי, ורב משה** [גאון]. **וכל זה, כדי לנַאותו.**

עיין בספר המנהיג הלכות סוכה אות י"ח ואות י"ט. ומסיים, ושמעתי שיש מקומות שנותנים בלולב ס"ח בדים של הדס, כמנין לולב. ואני מצאתי, מצוה מן המובחר להיות בלולב עלין כמנין לולב עכ"ל.

וכ"כ האגור סי' תתרמ"ד, שכן סברת רב יהודאי גאון, ובעל הדיברות – שהוא בעל העיטור – **וה"ר יונה, והרשב"א, ורבי' האיי גאון. ושכן המנהג, דלא כבעל הלכות גדולות יעו"ש. וכן כתב בשבלי הלקט. וכן סברת הגאון מהר"ר יצחק אבוהב במנורת המאור שלו** וכו'. רשימה שלימה העלה לפנינו.

ומעתה, מי הרואה חבל נביאים אלו, כולם יחד מסכימין דלמצוה יוסיף בהדס. במלים 'חבל נביאים', כוונתו גדולי ישראל, כנראה ע"ד הא דב"ב דף יג. חכם עדיף מנביא.

וכן כתב מגיד משנה, שדין תוספת ההדס, מוסכם הוא. ומיירו אלו הגאונים, אפילו בהדס משולש. ואין חולק בזה, זולתי בה"ג ז"ל. ואעפ"כ מנהגינו להוסיף מהדס שאינו משולש, מסכים הולך ככ"ע, אין מי שיחלוק לומר דאסיר משום בל תוסיף, דמינא דההדס הוא, כדכתב בספר תניא משם הגאונים.

ומשום הידור מצוה ולנאותו, עושין אגודה. ועוד יש תועלת גדול בהיותו אגודה, שלא ימהר ליבש ולכמוש, כי [איש] **את אחיו יעזורו. משא"כ בהיותם שלושה בלבד, ממהר ליבש ולכמוש מיום שני, וניטל כל הדרו. לא תואר לו, ולא הדר.**

ודע, דיש פוס' מתירים להוסיף גם בערבה לנוי, כמו בהדס וכו'. **דאין אסור משום בל תוסיף, אלא באתרוג ולולב בלבד. ואמנם כתב הרמב"ם בתשובה, שכיון שלא מצינו**

בגמ' היתר תוספת אלא בהדס, אין להוסיף במין אחר וכו'.

אנחנו לא מוסיפים בערבה. ערבה לא נוהגים בקהילותינו להוסיף, אבל בהדס כן מוסיפים. [שמעתי כי בצפון תימן מוסיפים גם בערבה, אך כנראה זהו מנהג חדש מקרוב כדרכם].

מצד כל העניינים שיש לדון בזה, כגון בל תוסיף וכו', כל הסוגיות הללו, אינני נכנס אליהם כעת. גם ב"ה זכינו שבחוברת דברי חפץ האחרונה [מדף קל"ד], ידידנו הרה"ג גד מעוז הי"ו כתב על כך מאמר חשוב מאד, בו הוסיף לבסס את זה, וגם הביא את מהרי"ץ, ואת מה שכתבנו בעניותנו. הוא כלל גם את זאת במאמרו, ולבסוף במסקנא הוא כתב בזה"ל, **מה טוב ומה נעים להחזיק במנהג אבותינו נע"ג אשר יסודתו בהררי קדם, וכמבואר בדברי כל הגאונים, והראשונים והאחרונים** וכו'. יש שם מאמר מאד יסודי ועמוק, עם כל שיטות הראשונים. **ואדרבה ראוי לנהוג כן, שיש בזה משום נוי מצוה. וכן היה המנהג בכל תפוצות ישראל, כאשר העידו הראשונים** וכו'.

והמובחר ביותר, שיהיו גם הנוספים הדסים משולשים. בעבר חשבו, דוקא הדס שוטה. אבל אדרבה, משולש עוד יותר טוב, רק מפני שהמשולש הוא יותר יקר, לא לקחוהו.

הנני מדבר כעת, רק לגבי נקודה אחת. ואולי 'על הדרך', אוסיף בעזרתו יתב' עוד נקודה.

מהרי"ץ התעלם מהשלחן ערוך, שכתב [בסימן תרנ"א סעיף ט"ו] בזה"ל, **המדקדקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלושה הדסים עבות.** מהרי"ץ לא הביא את זה. רק בעקיפין הוא אמר, לאחר שהביא את כל אלה שאומרים אחרת, 'מי הרואה חבל נביאים' וכו'. ברור שהדבר כך.

ברם תמוה לכאורה, מדוע לא נהיה מן 'המדקדקים'?

ולאידך גיסא, לא כ"כ מובן מהו המקור של אותם 'המדקדקים' האלה, שהרי בכל הראשונים כתוב שאפשר להוסיף.

מכיון שהדבר כתוב בספר שלחן ערוך, צריכים לעיין במקורותיו שהם בספרו בית יוסף. בפרט שבאר הגולה ציין בזה לבית יוסף. והנה פלא עצום. בבית יוסף, לא כתוב בנ"ד כלום. לא בסימן הזה, ולא בשום מקום אחר.

בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ שם בדף רל"ז הבאתי בס"ד בזה"ל, **והמשנה ברורה בביאור הלכה כבר עמד בזה** – [קדם לו הלבוש, והובא ברביד הזהב. איתמר] – **וכתב דאולי טעם המדקדקים על פי הסוד.**

ישנם בכך פלפולים.

ובהמשך הבאתי כך, **ושוב ראיתי למהרד"ם בעל שתילי זיתים, בחידושיו הנדפסים בסוף שו"ת רביד הזהב, שכתב על דברי באה"ג, לא נראית סברא זו בב"י** וכו', **ונ"ל שרבינו כתב כן בשעת העתקת הקיצור, וטעמו כיון שיש פוסלין להוסיף, המדקדקים יוצאים ידי הכל ע"כ. וליתא, כי אין מי שפוסל בהדס משולש, וכמו שנתבאר.**

חושבני שהתשובה הכי פשוטה היא, כי ידוע שמרן הב"י חיבר את ספר בדק הבית, וכבר הבן שלו – אשר הדפיס את ספריו – כתב, כי הרבה קונטְריסים של בדק הבית נאבדו. ישנם דברים רבים שכתובים בש"ע, ולא מבינים אותם, כי לפי הבית יוסף היה צריך להיות כתוב אחרת. התשובה היא, כי בבדק הבית הוא כנראה חזר בו. [ואף שבאה"ג ציין בית יוסף, גם הוא לא ראה בדק הבית].

*

ישנו דבר הדומה לכך, בליל הסדר. את הטיבול הראשון – הכרפס, הירק הראשון – אנחנו עושים בחרוסת. דההינו שלא רק את המרור מטבלים בחרוסת, אלא מנהגינו שגם את הכרפס, שאחרי הקידוש, מטבלים אותו בחרוסת.

מרן בבית יוסף כתב, שהמדקדקים נוהגים שלא לטבל בחרוסת, אלא בחומץ, או במי מלח. והסיבה היא, נכון שהרמב"ם והגאונים כותבים בחרוסת, אבל רבינו תם והרשב"ם הנהיגו להטביל בחומץ, כי לפי שיטתם אסור לטבל

בחרוסת, משום שהמצוה לטבל בחרוסת היא רק במרור, אחרי המוציא, לא כעת. והם הבינו כי הגאונים והרמב"ם אומרים רק שאפשר בחרוסת, העיקר שזהו טיבול, מה הדבר משנה במה? אבל החולקים אומרים, שהדבר אסור. על כן באו ואמרו, שעדיף לעשות את הטיבול הזה בחומץ.

מי שיעיין בדברי מהרי"ץ שבאגדתא דפסחא עץ חיים, יראה כי הוא מביא בדיוק ההיפך. הוא מביא הרבה מקורות כראיות, שצריכים דוקא בחרוסת.

במלים אחרות, פירושו שלימד אותנו מהרי"ץ כי אין כאן אפשרות לצאת ידי חובת כל הדעות. לפי הגאונים והרמב"ם, זה לא שאפשר חרוסת, אלא חייב דוקא בחרוסת. חז"ל תיקנו חרוסת. אם הינך מטבל בדבר אחר, לא יצאת ידי תקנת חז"ל.

והאמת היא, שרבי' תם והרשב"ם, שינו את מנהג כל העולם. כל הראשונים כותבים, כי בכל העולם נהגו עד אז לטבל בחרוסת. אבל, הם הנהיגו ככה לתלמידיהם, ולאט לאט הדבר התקבל בכל הקהילות, חוץ מאיתנו.

נשארנו אנחנו, אשר כדרכנו מחזיקים את מנהגי הקדמונים. כי כולם חשבו, שהם עושים ככולי עלמא. הרי גם הם מודים, שאפשר בחומץ, רק שאפשר גם בחרוסת. ואילו הם, אומרים חומץ בדוקא. לכן זה עדיף לדעתם.

אבל בא מהרי"ץ, והפך את הקערה על פיה. הדבר אינו נכון. הוא מביא הרבה ראיות מפורשות, מכמה וכמה ראשונים, שצריך בדוקא חרוסת.

אם־כן, 'המדקדקים' שהעלה מרן הב"י, נמצא אליבא דמהרי"ץ, שהם לא דקדקו, כי הם חושבים שהם יוצאים ידי חובת כולי עלמא, והדבר אינו נכון. [זה שייך רק גבי טיבול הכרפס, וממילא אין זה מתחבר עם הקטע הבא גבי תוספת הדס, שאין מי שאומר שאם לא הוסיף לא יצא. איתמר].

כתבתי על כך בס"ד באריכות בעיני יצחק [בסימן קי"ז אות י"ט] ובין השאר העליתי בזה"ל, **ושם** – בבארות יצחק – **ס"ק קכ"ב עמדנו באורך וברוחב ובעומק על מקור דברי מרן השלחן ערוך סימן תרנ"א, שהמדקדקים אינם מוסיפים על ג' הדסים עבות, ומה טעם מדקדקים אלו. ואדרבה, הראינו ראיות גדולות ופנים מסבירות, הן לפי הפשט הן לפי הסוד, שמצוה להוסיף יעוש"ב** וכו'.

וכיוצא בזה אשכחן למרן בבית יוסף סימן תע"ג דבליל פסח המדקדקים עושים הטיבול הראשון בחומץ ולא בחרוסת, מפני שסוברים דבהכי יוצאין ידי חובת כולי עלמא. ובאגדתא דפסחא פרי עץ חיים סימן י"ד ב' הקשינו על דבריהם, וקיימנו המנהג הקדום, וכפי דעת מהרי"ץ גם שם דבעינן חרוסת דוקא יעוש"ב וכו'.

ישנו כאן, דבר קצת מעניין. מפליא.

מהרי"ץ – לא רק בעניין דלעיל לגבי ההדסים, אלא גם בעניין החרוסת – לא הביא את הבית יוסף, ולא את השלחן ערוך. מתעלם מהם. מדוע הוא מתעלם?

נלע"ד בס"ד שזהו כפי שדיברנו בשיעור הקודם, לגבי ניקוד תיבת 'חֲנֻ"ק', כי הוא התעלם מספרי התכאליל, אשר כתבו אחרת. מהרי"ץ לא הזכיר אותם כלל, כביכול הוא לא ראה אותם. כאילו. למרות שאין 'הוה אמינא', אין להעלות על הדעת, שמהרי"ץ לא ראה אותם. זה אל"ף בי"ת. אם הוא מביא את כל הראשונים והאחרונים, וספרים נעלמים שאף אחד כמעט אינו מכיר, בודאי שאת זאת הוא ג"כ ידע. ומי אינו יודע זאת?

הנני מסופק, האם הדבר מרוב ענותנותו וצדקותו וחסידותו של מהרי"ץ, או שזה מרוב חכמתו ותבונתו.

דהיינו, ישנו כאן צד, כי הוא לא רצה לכתוב בעליל שהוא חולק על מרן הש"ע. כְּבוד חכמים ינחלו. הוא לא רצה להביא את דברי הש"ע, ולדחות אותם. ברם, אתה המעיין לבדך תבין. תראה את מה שכתבתי, ותראה את מה שהוא אומר, תשווה ותבין את המסקנא, כי המשקל הוא נוטה ומכריע לצד הזה. כמרכן אותו הדבר,

מהרי"ץ לא רצה לכתוב נגד התכאליל, כי הוא מכבד ומייקר אותם. תבין לבד. אני אומר לך כך וכך, ואתה לבדך תחשבן.

או דילמא, שזהו מרוב חכמה. כי מי שאינו יודע, שלא יסתבך. שלא יתחיל להגיד, אבל הם אומרים אחרת וכו'.

הדבר אינו ברור. וחושבני למסקנא, כי תרווייהו אִיתְּנְהוּ. יש בכך גם חכמה, וגם ענוה וכו'. הכל יש בזה.

שאלה מהקהל: אולי בגלל שהש"ע הביא דבר שהוא לא כתב אותו בב"י, אין מה לדון על כך?

תשובת מרן שליט"א: מה הדבר משנה? וכי נמחק את השלחן ערוך? שם הוא כן כתב, ומה איכפת לנו מה בב"י? יתירה מכך, ומה תגיד לגבי פסח, בעניין טיבול הכרפס?

שאלה מהקהל: גם הרבה פעמים מהרי"ץ חולק על נוסחאות השאמי וגירסותיהם, והוא לא מזכיר אותם.

תשובת מרן שליט"א: מה למשל? איפה? בחלק הדקדוק?

תגובת השואל: אפילו בתכלאל. הוא כותב, ראה נועם גירסתנו וכו'. זאת אותה הדרך.

תשובת מרן שליט"א: אבל שם ברור, כי זו מגמתו. זהו מה שהוא רוצה. כי ישנן גירסאות אחרות. ובא לאפוקי מהן, כמ"ש בהקדמתו, וכמו שזה מפורסם לַכֹּל. אולם בנ"ד, היה צריך לפרש שהוא חולק על הש"ע, אם לא מהטעמים שאמרנו בס"ד.

בעניין מ"ש הכף החיים, כי על פי האר"י ז"ל אין להוסיף הדסים. והתייחסות למ"ש בספר יראת ההוראה, בעניין הפסיקה כהאריז"ל נגד מרן הש"ע שהיא רק כאשר האר"י כתב זאת במפורש, ולא כאשר הדבר רק מובן – ואפילו מוכרח – כך מדבריו.

בעזר הי"ת וישועתו, ברצוני לדבר כעת על נקודה חדשה.

הרי בעניין של תוספת הדסים, כפי שאמרנו לעיל, הננו הולכים כפי מ"ש גדולי ישראל, וכפי שהיה מנהג כל העולם בעבר, גם אצל עדות אחרות, כי ישנו הידור מצוה להוסיף בהדסים. ברם זאת איננה חובה.

ובספר כף החיים [שם בסי' תרנ"א ס"ק קל"ד] כתב, שלדעת רבינו האר"י, אין להוסיף הדסים או ערבות. לפי הטעמים שהוא כתב בסוד העניין, אין להוסיף.

ברור שהסוד הוא, כי ישנן כאן שבע. לולב אחד, אתרוג אחד, ג' הדסים וב' ערבות. כנגד שבע ספירות. שבעת אבני הבניין. זהו הרמז שבכך.

הבאתי [בבארות יצחק שם] את דברי הכף החיים הללו, ודייקתי כי הכף החיים כתב רק שזה 'על פי האר"י'. ואם כן אינו מוכרח להגיע למסקנתו. דהיינו, האר"י לא אמר בהדיא שלא להוסיף, הוא רק הסביר את הסוד של־מצוה. אבל הדבר אינו אומר, שלא טוב להוסיף. מה הקשר? הדבר אינו מחייב. להוספה, יש טעם נוסף. [ועוד, שהרי תוספת על המניין, אינה מקלקלת את הרמז שיש במניין כידוע, וכמו שביאר גם מעכ"ת בכמה מקומות. איתמר].

והבאתי בס"ד ראיות רבות, מהרבה מקובלים, אשר הסבירו סודות בעניין ההוספה הזאת. הראשון הוא רבי' האיי גאון, אשר היה מקובל קדמון, ומדבריו משמע שאפילו צריך להוסיף, לא רק שזהו הידור מצוה. ישנה משמעות, שזאת אפילו חובה. ובכל אופן, לעשות את זה. רבי' האיי גאון ירד לחדרי המרכבה, כל 'סוד שם המפורש' שהיה אצלם בישיבה, זה הוא שהעביר. והבאתי עוד הרבה מקובלים, אשר אומרים סודות בעניין הזה. ברוך ה', סידרנו את הכל על השולחן. מי שיעיין בספר, יהיה רגוע.

ושם [בעיני יצחק] הבאנו גם את מה"ר יצחק דמן עַכּוֹ, בספרו מאירת עינים דף ק"ע, שהוא ג"כ אומר טעם בסוד להוספה.

יצא לאור ספר בזמן האחרון, בשם מקבציאל, של הבן איש חי. עכ"פ הם אומרים שזה של הבן איש חי, אבל הדבר אינו בטוח.

דרך אגב, קצת משונה בעיני, ונראה שהם לא מדקדקים בזה, הם מנקדים 'מְקבְּציאל'. הרי זה

לקוח מלשון הפסוק, **וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי [חַיִל] רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל** [שמואל ב׳ כ״ג, כ׳].

הרי לבא״ח יש שורש נשמה של בניהו, ולכן הוא נתן את שמות הספרים שלו על שם זה. א״כ צ״ל, מִקַּבְצְאֵל. האות מי״ם הראשונה בחירק, ובלי יו״ד אחרי הצאד״י בכלל, והניקוד שוא, ולא חירק. הם טוענים, שהבן איש חי כתב זאת עם יו״ד. אבל, איך אפשר? בשלושה מקומות כתוב כך, בספר יהושע, ובספר מלאכי, ובספר שמואל. וכי הבא״ח חידש כאן מלה, שאינה כפי שבפסוק? הרי אין שום מקום, שכתוב ככה. אינני סבור, שהוא עשה זאת בכוונה, אלא הבא״ח כתב כך מזכרונו. הרי במבטא הספרדי, הם אינם מבדילים בין שוא לצירי. כך הוא בעצמו כותב בשו״ת רב פעלים [ח״ב או״ח סס״י כ״ה], כי אנחנו בעוה״ר בעיר שלנו, איננו מבדילים בין קָמֵץ לפַּתַח, ובין צֵירִי לשְׁוָא. אנחנו לא יודעים יעוש״ב. אם כן, הוא עשה כאן יו״ד, אחרי האות צאד״י, כי הוא חשב שזה מנוקד צֵירִי כי אצלו זה אותו הדבר. וכמו שראיתי בצילום מכתב ידו, חילופים בגלל המבטא השגור בפיו. עכ״פ, העניין הזה תמוה.

והנה הדפיסו שם ספר המצורף לזה, בשם יראת ההוראה, להרה״ג ראובן יששכר ניסן הי״ו. הוא מבסס שם את שיטת אותם מן הספרדים אשר הולכים עפ״י הסוד. ואף כאשר האר״י חולק על הש״ע, הם אינם הולכים אחרי הש״ע, אלא אחרי האר״י. כגון, הש״ע פוסק שלא לברך 'הנותן ליעף כח', והאר״י אומר לברך אותה, א״כ אין אפילו סב״ל. אמנם הם אומרים קיבלנו הוראות הש״ע, אבל אם האר״י אומר אחרת, אזי ההלכה כמו האר״י. האר״י לדידהו, הוא כמו משה רבינו. אפילו סב״ל לא אומרים נגדו. כך היא השיטה שלהם. אשריהם ואשרי חלקם. אבל, נהרא נהרא ופשטיה. ונדון בס״ד לגבי ענייננו.

הוא בא ואומר, לגבי הנקודה הזאת שאנחנו מדברים, שלפעמים האר״י גילה סודות באיזה מצוות, והשאלה היא האם יוצאת נפקותא לפי מה שהוא גילה. **אם** אֵלו דברים שהאר״י לא כתב אותם במפורש. לפי מה שאנחנו כתבנו, יש מקום לחלוק על הדבר הזה. כתבנו זאת בשו״ת עולת יצחק חלק שני סימן פ״ט גם לגבי ברכת המפיל, אחרי חצות הלילה יעוש״ב.

והוא כותב [באות מ״ז] בזה״ל, **הנה בשו״ת ישכיל עבדי חלק ה׳ סימן ל״ה, הביא דעה של חכם אחד, שכל מה דפסקינן כהאר״י ז״ל לעולם גם נגד השו״ע וככל הנ״ל, כל זה דוקא אם הדבר מפורש באריז״ל שצריך לעשות כך. אבל אם אין הדבר מפורש באר״י אלא רק מובן מדבריו, ואפילו מוכרח לפי דבריו, בכל אופן לא עבדינן בכהאי גוונא נגד מרן.**

ושם כתב **הישכיל עבדי, לדחות לגמרי את הדעה הזו. דודאי פשוט הוא דעבדינן נגד מרן גם במה שרק יוצא ומוכרח מדברי האר״י, ואפילו שלא מפורש בדבריו עיי״ש** וכו׳.

והוא כותב על זה, **ואען ואומַר, דבאמת נראה, דבכלל עצם הנדון הוא ממש תמוה ומוזר. והגע בעצמך, דמאי שניא הך, מתורת הנגלה. וכי בנגלה גם כן נאמר כך?**

ולדוגמא, שקיבלנו אנן הוראות מרן, וכי יעלה על הדעת לומר שזה דוקא רק בדבר שכותב מרן להדיא, אבל אם לא כתב להדיא, אז אפילו שזה מוכח מדבריו לא פסקינן כוותיה, אתמהא. והרי מעשים בכל יום דעבדינן הכי, להוציא דינא לפי המשמעות והיוצא והמוכרח מדברי מרן והפוסקים. [שאני התם שאין מי שחולק, מה שאין כן בנדון דידן שמרן חולק על היוצא מדברי האר״י. ואולי כוונתו להוציא דינא לפי המשמעות והיוצא והמוכרח מדברי מרן וכמה פוסקים נגד החולקים. איתמר].

ובאמת שדבר זה אינו צריך לפָנים כלל, להוכיחו ולייסדו, דזיל קרי בי רב הוא, ואפילו תינוקות של־בית רבן יודעים אותו. והרי זה יסוד הבנת ולימוד התורה הקדושה, להבין דבר מתוך דבר.

ואח״כ באות מ״ח, הוא מביא לכך ראיה.

וזה לשונו שם, **תדע לך, שהרי ידוע ומפורסם הכלל הגדול שהורונו רבותינו, שכל התוקֵף**

והסמכות דפסקינן לעולם כהאר"י וככל הנ"ל בענף הקודם, כך הוא ממש לגבי וכו' וכמו שכתב הגאון רבנו וכו' בשו"ת לב חיים חלק ב' סימן צ"ה וז"ל, כנגד גדולת תורתו של הרב מורנו הרב רבי שלום [שרעבי] ז"ל בנגלה, ויותר ויותר בנסתר, שהיה רב גדול ומפורסם בקבלה. עד שכמעט אמרו עליו, כי קבלה בידם, כי מה שהבטיח רבנו האר"י ז"ל בעת סילוקו בתוך הטבילה, שאם תזכו אבוא אליכם פעם אחרת, נתקיים הבטחתו זאת, שבא בהרב [רבנו הרש"ש] ז"ל. ואבותינו סיפרו לנו, גודל חכמתו בקבלה. ואם כן, "מי הוא זה ואיזה הוא אשר יחלוק עליו" וכו'.

ומדוע הדבר כך?

הוא כותב בהמשך כך, **וביארו לנו רבותינו, שעיקר סמיכתינו על הרש"ש, זה רק מכח עיונו המבעית, שירד לעומק דברי רבנו האריז"ל בפלפול עצום, ושידד עמקים, וצלל במים אדירים להעלות מתוך דברי האר"י חידושים והלכות, ודינים ומנהגים.**

ישנם הרבה דברים, שהאר"י לא אמר אותם, אלא הרש"ש. כמו למשל, הנחת תפילין בשחרית של תשעה באב, נגד השלחן ערוך. וכן לומר ברכה מעין שבע, גם כשחל ליל יוט"א דפסח בשבת. האר"י לא אמר כך מפורש. אבל בא הרש"ש אמר, כי מי שיורד לעומק העניין, הוא יודע שזהו מה שצריך להיות עפ"י האר"י.

והוא הוא הדבר אשר דיברנו לאמר, שברור ופשוט כביעתא בכותְחא, שכך חובתינו גם בלימוד הסוד, ללמוד בעיון ובפלפול, ולהוציא חידושי דינים להלכה ולמעשה מתוך דברי האר"י.

ויסוד זה השרישונו רבותינו ז"ל להדיא, ונביא דבריהם. ראשון בקודש, מה שהביא לנו רבנו הרי"ח טוב ברב פעלים חלק ד' סימן א' וכו'.

הוא מביא ראיות, מכמה מקומות.

ושם באות נ' [דף קצ"א], הוא מביא עוד בזה"ל, **וכן רבינו הכף החיים כבר נודע ומפורסם לכל באי שער עירו, דלעולם מוציא ומחדש הלכות על פי דברי האריז"ל, נגד מרן השו"ע, ואף על פי שלא דיבר בזה האר"י להדיא, אלא רק יוצא כך לפי דבריו.**

והוא מביא כמה דוגמאות מהספר כף החיים, וזהו כמו שהעליתי בס"ד לעיל בשמו לגבי תוספת ההדסים.

*

תשובה לדבריו.

מהר"ח פאלאגי כתב זאת, בספר חוקות החיים, לא קיבלנו הוראות מרן, אם זה לא מפורש בדבריו, וכדלקמן. מה שהוא – בס' יראת ההוראה – כותב, כי הדבר תמוה ומוזר, לא יעלה על הדעת וכו', הרי מהר"ח פאלאגי בעצמו – שהוא סומך עליו בקשר לזה – כתב במפורש, כי אפי' כאשר אפשר לדייק ולהוכיח מהשלחן ערוך, לא קיבלנו. מִטּוּנֵיהּ מְטַיְנָא ליה.

וכבר העליתי את שיטתו בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ב' [סימן ר"ב, דף שכ"ו], וכן בחלק ג' [סימן רמ"ח אות ה'] בזה"ל, **יש מקום לצרף שיטת מהרח"ף בשו"ת חוקות החיים סימן נ"א, שלא קיבלנו הוראות מרן כשאינו מפורש בדבריו, הבאתיו בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הלכות כלה סימן קנ"ג אות מ"ב, וממילא גם כלפי רבינו הרמב"ם יש מקום לומר כן.** לפי שיטתו. גם דיברנו על כך בס"ד בשיעור שמיני התשע"ח בשכ"ט. והתש"פ בשל"א.

אמנם, יכול להיות שהוא דעת יחיד. וכאשר כתבתי בס"ד שם בחלק ב' סימן ר"ב בזה"ל, **ראיתי בספר הלכה למשה מערכת מי"ם אות ע"ח, דמסתמיות הפוסקים נראה שקיבלנו דעת מרן גם כשאינו בפירוש, רק שיש הוכחה שכן דעתו, והראיה היא מוכרחת ע"ש.**

גם בעיני יצחק על שע"ה יו"ד [שם בסי' קנ"ג] הבאתי בס"ד, כי גם ממהרי"ץ נראה, שהוא פסק כמו הש"ע אפילו אם הדבר אינו מפורש, דהיינו שאפשר רק להבין ככה.

מ"מ ועכ"פ, הדבר כבר אינו 'תמוה ומוזר'. כי אם הדבר כך אפילו ב'פשט', אם בפשטנים

בעניין מנהגינו באמירת י"ג מדות, שנים מקרא ואחד תרגום. האם היחיד רשאי לומר את התרגום.
התייחסות למ"ש הבן איש חי בעניין זה, ומדוע אנו משמיטים בתרגום את המלים 'לִדְתָּיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ' אחרי המלה 'סָלַח'.

בעזי"ת אנחנו אומרים בהושענא רבה י"ג מדות, כפי הוראת מהרי"ץ בנושא הזה. באשמורות וגם ביום הכיפורים, אנחנו אומרים לפעמים את י"ג מדות, 'שנים מקרא ואחד תרגום', דהיינו בארמית. היכן שישנן פיסקאות בארמית, כגון רחמנא וכו'. כל מקום שישנו משהו בארמית, או לפני כן או אחרי כן, מוסיפים שמו"ת. והסיבה היא, כדי להוסיף בריצוי ובתחנונים.

המנהג הזה, אינו נמצא או כמעט ואינו נמצא כיום בעדות אחרות, אלא רק אצלינו התימנים. זהו מנהג קדמון, מימי קדם. אינני יודע מיהו המקור הראשון, אבל הובא בסידור רס"ג, גם בספרי קדמונינו הדבר מוזכר, שנים מקרא ואחד תרגום. [וגם במקום אחד, בסידור שפתי רננות, מנהג לוב וגרבא].

הגרי"ח בספרו בן איש חי [שנה ראשונה, כי תשא אות ט'] עשה כך מעצמו, אבל לא בתורת מנהג ומסורת. הוא דן שם, האם מותר גם ליחיד, לומר את התרגום? לגבי הפסוקים עצמם, נפסק להלכה שלא, השאלה היא מה לגבי התרגום?

אומר הבן איש חי, כי מותר ליחיד לומר את התרגום, וכדלקמן.

אמנם בודאי יש לו על מה לסמוך, גם הרדב"ז כותב כך, אבל אין להם מקור מפורש. אכן יש ראיה משו"ת מן השמים. ברם לפום רהטא נראה לענ"ד, שאבותינו ורבותינו לא סברו כך. והראיה, כי כאשר אין מניין, אומרים רק פעם אחת מצפ"ץ מצפ"ץ וכו', ואין אומרים אז את התרגום. למה לא אומרים את התרגום? הרי בתרגום מותר לומר את שמות השם? לכאורה אדרבה, תוסיפו? אלא התשובה היא, כי הם סברו שהדבר אסור.

ואפשר להבין, מדוע הדבר אסור. עכ"פ איזה צד יש שזה אסור.

ובנגלה אפשר להגיד כי קיבלנו רק כאשר הדברים הם מפורשים, ולא קיבלנו דברים שאינם מפורשים, קל וחומר שכך הוא בנסתר. והסיבה לכך היא, כי אם הדברים אינם מפורשים, אלא הינך רק מביא הוכחות, ואכן חושבים כי ישנה הוכחה מצויינת לכך, אולם מצוי שאחרי עשר שנים או חמשים שנה, בא מישהו ומפריך את זאת, מצא סתירות לזה. הלכך אם הדבר אינו כתוב במפורש, לא קיבלנו את הוראותיהם.

לכל קושיא, יש תירוץ. וכבר ידוע מ"ש הרמב"ן בהקדמתו לספרו מלחמות ה', יודע כל לומד תלמודנו, שאין הקושיות חלוטות וכו'.

ואם בנגלה יש מקום לזה – גם אם נאמר שלא נפסוק כך – א"כ ב'קבלה' בודאי שהדבר ג"כ כך. 'עמוק עמוק מי ימצאנו'.

דבר שני, מה הינך מביא ראיה מהרש"ש? וכי אנחנו יכולים להשתוות אל הרש"ש? הרש"ש הוא נשמה של האר"י אשר חזרה לעולם, ואם הוא אומר כי לכך האר"י התכוון, זהו כאילו שהאר"י אמר זאת. אבל להשוות אותנו, או מקובלים בדורינו אליו, אי אפשר. ואפילו את הכף החיים, לא יתכן להשוות אל הרש"ש?

הוא אומר, כך חובתינו וכו'. לומדים בעיון ובפלפול, להוציא חידושי דינים וכו'. בסדר. אבל נגד השלחן ערוך? עד כדי כך? איך אפשר להשתוות לרש"ש?

ובכן, גם מן הבחינה הזאת, אנחנו מסודרים. וכפי שאמרנו, ישנם הרבה מקובלים, אשר גילו סודות. נכון שמסבירים את עניין ה'שבע', ג' הדסים, וב' ערבות וכו', אבל הדבר אינו סותר, כי ישנם רמזים גם בתוספות. צריכים להסביר את החובה, וצריכים ג"כ להסביר את ההידור. הדברים אינם סותרים כלל.

שאלה מהקהל: האם גם הרש"ש לא אמר, שלא להוסיף הדסים?

תשובת מרן שליט"א: לא אמר. מדברים בשמו. מפרשים אותו.

הגם דלכאורה, רואים ב'ובא לציון', כי מנהגינו שהיחיד כן אומר את התרגום. תמורת הפסוק קדוש קדוש וגו', אנחנו אומרים קדושת וכו', אולם את התרגום אנחנו כן אומרים, א"כ גם פה לכאו' יהיה מותר.

אלא מאי, הדבר תלוי בשאלה, מהי הסיבה שאין אומרים י"ג מדות ביחיד. אם הסיבה היא, מפני שמחשיבים זאת דבר שבקדושה, אם כן אפשר להבין כי זאת רק כשאומרים בלשון הפסוק עצמו, אבל בתרגום לית לן בה. אבל ישנה סיבה אחרת, שכתבו כמה גדולים. הם אומרים, כי הסיבה שלא אומרים י"ג מדות ביחיד, היא מפני שלגבי י"ג מדות, העניין הוא אינו רק לומר אותן, אלא שצריכים לקיימן. מה הוא רחום, אף אתה רחום. מה הוא חנון, אף אתה חנון. מה הוא ארך אפים, אף אתה ארך אפים. וכו'. צריכים להתנהג במדות הללו.

גם מהרי"ץ זיע"א נגע בזאת בעץ חיים [ח"ג דף קכ"ד ע"ב], וביאר כי כאשר אומרים י"ג מדות, **צריך להתעורר בכוונה רבה ובכי ואנינה, כי ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם וכו'. ומה מאד יתאונן, כי לא נדמה ליוצרו וכו'.** שהאדם יתאונן ויבכה על עצמו, שהוא לא מקיים את זה. א"כ כאשר אתה אומר י"ג מדות, לכל הפחות תשתדל לקבל זאת על עצמך. גם אם לא היית ככה בעבר, תקבל על עצמך להתנהג כך בעתיד.

ממילא, הם אומרים כי אם האדם הוא יחידי, לא שכיח שיש לו את כל המדות הללו. אולם אם זה ציבור, אזי הדבר יכול להיות, כי האחד רחום, והשני חנון, והשלישי ארך אפים – יש לו סבלנות, והרביעי רב חסד – יש לו גמ"ח. וכו'. עשרה אנשים.

דרך אגב, נוסיף חידוש בתורת הערה, א"כ למה עשרה? אולי שלוש עשרה? או אולי תשעה? בשלמא אם זהו דבר שבקדושה, מובן מדוע צריכים עשרה. משא"כ לפי הסיבה האמורה, כדי שהדבר יתחלק בין כולם.

ברם, הפלא ופלא. אם תספרו את י"ג מדות, תראו כי מה שאפשר לקיים, הם רק עשר מדות. לפי השיטה, כפי שאנחנו סופרים. ואלו הן, י"י, י"י, אֵל – הן שלוש מדות. השם, אנחנו לא יכולים להיות, לא הראשון ולא השני, וגם לא 'אֵל' – השלישי. מה אנחנו יכולים להיות? א' רחום. ב' חנון. ג' ארך אפים'. ד' ורב חסד. ה', ואמת. צריכים להיות אנשי אמת, ולא שקר חלילה. ו' נוצר חסד לאלפים. אם אדם עשה לך טובה, תשמור טובה, תעשה חסד אפילו עם נכדו. ז' נושא עון. ח' ופשע. ט' וחטאה. י' ונקה. הרי עשר. א"כ יכול להיות, שבין העשרה, כל אחד יתפוס מדה אחת. ואם כן, הדבר שייך גם בתרגום. אם זאת היא הסיבה למה לא לומר את הפסוק, א"כ התרגום הוא אותו הדבר, מן הבחינה הזאת.

הדבר אינו בגלל שזהו דבר שבקדושה, אלא בגלל שרק בעשרה בני אדם, יתכן שיצטברו כל המדות הללו.

שאלה מהקהל: אבל הרי כשאין מניין, אומרים מצפ"ץ מצפ"ץ, א"כ הדבר פותר את הבעיא.

תשובת מרן שליט"א: אבל בתרגום, אפשר לא להגיד מצפ"ץ, אלא את שם ה'. ואין בעיא להגיד את שם ה', כי בין כה וכה אני לא יכול להיות כמוהו, כמו ה'.

שאלה מהקהל: אם זאת היא הבעיא, מה פותר שאומרים מצפ"ץ ביחיד, הרי עכשיו אין ציבור.

תשובת מרן שליט"א: אכן המקובלים אומרים, כי יש לומר את כל י"ג מדות ככה. לא רק את שתי המדות הראשונות.

[**לאחר** השיעור, ישבתי עוד על מדוכה זו, והעליתי בס"ד בתשובה שאין הוכחה דנקיטינן לאסור אמירת יג"מ ביחיד בלשון התרגום, אף כי בפועל המנהג הוא שאינו אומרן].

בספר בן איש חי שם, כתב זאת בשם ספר כתר מלכות, בזה"ל, **ראיתי בספר כתר מלכות כתיבת יד, שכתב, היחיד לא יאמר י"ג מדות בלשון תורה, אלא רשאי לאמרם בלשון תרגום. שיאמר כך, ואעבר ה' שכינתיה על אפוהי וקרא, ה' ה' אלהא רחמנא וחננא, מרחיק רגז, ומסגי למעבד טבוון וקשוט, נטר טיבו לאלפי דרין, שביק לעויין ולמרוד**

ולחובין, סלח לדתייבין לאוריתיה. עד כאן התרגום.

כך הבן איש חי מביא, בשם הספר כתר מלכות, כתיבת יד. וכבר נתגלה הסוד, שהספר כתר מלכות הלז, הוא ספר שהבא"ח בעצמו חיבר. אם כן, הוא הכתר מלכות, והוא הבן איש חי. זה אחד.

וכאן התעוררתי לתמיהה. הרי מנהגינו כאשר אנחנו אומרים בסליחות את התרגום הזה, הננו אומרים כך, **נָטִיר טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין, שָׁבִיק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין, סָלַח.** מסיימים במלה 'סָלַח'. ברם, הרי ישנו המשך, **לְדָתָיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ.** מדוע אנחנו משמיטים את שתי המלים הללו?

בשלמא את המלים בהמשך, 'ולדלא תייבין לא מזכי', לא נאמר, כי זאת איננה מדה של רחמים, אלא של־דין. אבל לכאורה, אנחנו משמיטים פה דבר עיקרי, 'סלח לדתייבין לאוריתיה'. הרי אונקלוס כך מתרגם ומסביר את המלה 'ונקה', שה' סולח למי ששב לתורתו. זהו דבר חשוב מאד. הראשית חכמה מפרש את נוסח הברכה 'השיבנו אבינו לתורתך, וקרבנו מלכנו לעבודתך', כי התשובה הכי חשובה והכי חזקה היא, לעסוק בתורה. לא די לבעל תשובה שיעשה מצוות וכו', אלא שיעסוק בתורה. הוא חייב להיות קבוע בלימוד תורה. 'סלח, לדתייבין לאוריתיה'.

שאלה מהקהל: והבא"ח אומר שיש להוסיף זאת?

תשובת מרן שליט"א: כן. אבל הוא כתב כך מעצמו. כפי שאמרתי לעיל, הוא אמר זאת מסברא. כי אין להם בקהילותיהם מסורת לומר שמו"ת. לנו ישנה מסורת כזאת מדורי דורות, וראיתי כך גם בספרי הקדמונים, שכתבו 'סָלַח', וזהו. כבר מאות שנים, המסורת היא מפורסמת כך.

מה ראו על ככה, אבותינו ורבותינו נע"ג, להשמיט את שתי המלים הללו, למרות שלכאו' ישנה לכך חשיבות גדולה?

שאלה מהקהל: אולי כי מעיקר הדין, לצורך התשובה, לא צריך תורה.

תשובת מרן שליט"א: וכי הינך רוצה לחלוק על אונקלוס? הוא מבאר, כי הקב"ה סולח, למי שחוזר לתורה, כי זהו עיקר התשובה. וכי הדבר אינו נכון? 'השיבנו אבינו לתורתך', זה לא ככה? אונקלוס ככה אומר. אנחנו אומרים מלה אחר מלה, כפי מה שהוא כתב, ופתאום משמיטים שתי מלים.

שאלה מהקהל: אנחנו רוצים להגיד, כי גם מי שאינו בקי־תורה, ואין לו את האפשרות.

תגובת מרן שליט"א: ממי שמעת זאת? טוב מאד. הורדנו כבר את התירוץ הזה כבר לעולם. כגון בדרשה עיכ"פ אחרי תפילת שחרית, בבית הכנסת פעו"צ בעיר אלעד ת"ו.

זאת קושיא, שכבר עמד עליה בעל מרפא לשון [פרשת כי תשא שם]. וזה לשונו, **'ונקה לא ינקה –סלח לדתיבין לאוריתיה, ולדלא תיבין לא מזכי'. צ"ל – צריך לדעת – למה לא תרגם מזכי לדתיבין לאוריתיה. דלכאורה נראה שזהו תרגום 'ונקה'.**

הוא מקדים ומוסיף עוד שאלה. הרי בפסוק נאמר 'ונקה, לא ינקה'. מדוע התרגום משנה. סָלַח לְדָתָיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ – זה 'ונקה'. והמלים 'לא ינקה' – וְלִדְלָא תָיְבִין לָא מְזַכֵּי. למה התרגום 'לא מזכי'? לכאורה היה צ"ל 'לא סלח'? או שתגיד בהתחלה לגבי 'ונקה', 'מזכי' לדתיבין לאוריתיה, במקום 'סלח'. או בסוף לגבי 'לא ינקה', ולדלא תיבין לא 'סלח'. גם ברישא, וגם בסיפא, שיתרגם באותן המִלות. זאת השאלה הראשונה שלו.

שאלה שנייה שהוא שואל, **ועוד צריך לדעת, למה כשאומרים י"ג מדות אלו בסליחות שמו"ת, אין אומרים אלא עד 'סלח'?**

הוא מאריך שם, וכותב בזה"ל, **נראה שטעם התרגום הוא, כמו שפירש ראב"ע ז"ל, וזה לשונו, וע"ד הפשט, 'ונקה לא ינקה', מדה אחת. כי ונקה, שם הפועל הוא, כמו אם ענה תענה** וכו'. לא ניכנס לכל דבריו, כי צריכים להתעמק, להבין היטב את העניין.

ובסוף הוא אומר, **ובזה יתורצו קושיות הנז"ל, שלא תרגם מזכי, אלא סלח, מפני שאינו תרגום ונקה, אלא תשלום י"ג מדות. וצריך להיות לשון סלח נרדף אחר לשון שביק, תרגום של נושא. שכן שביק וסלח הם לשונות נסמכים, כמו מוחל וסולח.**

וכן כשאומרים תרגום זה בסליחות, אין צריך לומר אלא מלת סלח, שזהו עיקר מדת הי"ג. ומלות לדתיבין לאורייתיה, אינם אלא תוספת ביאור, כנגד ההיפך דלדלא תייבין.

בכדי להבין את כל דבריו שם, צריכים להקדיש אולי חצי שעה. מי שירצה, יעיין בעצמו ויבין. רצוני בעיקר להוסיף, ולא לומר או לקרוא את מה שכבר כתוב.

נראה לענ"ד, שהתירוץ שלו הוא מאד דחוק. וגם כל שאר דבריו כאן, הם דחוקים.

גם מה שהוא אומר, כי זאת 'תוספת ביאור', בסדר, אבל וכי קצרה לשוננו לומר עוד שתי מלים?

אלא אכן נכון, שעיקר התשובה היא מתקיימת כאשר עוסקים בתורה, כפי שכתב הראשית חכמה, ועוד כמה אחרונים. אבל ראו רבותינו, כי הרי אומרים את הסליחות בציבור, וח"ו ישנם אנשים אשר יתייאשו, כי כיון שהם אינם עוסקים בתורה, יאמרו שהקב"ה אינו סולח להם. לכן, אם נאמר 'סלח לדתיבין לאוריתיה', כאשר ישמע זאת מי שאינו לומד, יאמר לעצמו, כי הקב"ה אינו סולח למי שאינו לומד, ואם כן 'כאשר אבדתי אבדתי'. הם ימשיכו בעבירות שלהם, כי הקב"ה אינו סולח להם, אלא רק 'לדתיבין לאוריתיה'. לכן, השמיטו זאת.

אמת ויציב הדבר, שאנחנו אומרים את תרגום אונקלוס, וכאשר נקרא בס"ת חובה עלינו לתרגם כפי מה שאונקלוס יסד. אבל פה בתפילה איננו חייבים לומר את המלים האלה. העיקר שאמרנו את תרגום י"ג מדות, בכדי להסביר אותן. א' בשביל להרבות ריצוי ותחנונים, ב' כי התרגום מפרש כמה דברים. למשל, 'ארך אפים', מרחיק רגז. וכן ואעבר י"י שכינתיה על אפוהי וכו'. התרגום מפענח יותר, ומסביר. לכן אמרו זאת. ברם, איננו חייבים לומר כעת את הכל, מאחר שזאת איננה קריאה בס"ת.

איננו קוראים את תרגום כל הפסוק. לא רצו, שח"ו עמי הארצות יתייאשו.

זאת תשובה אחת.

תשובה שנייה. אעפ"י שכך אונקלוס אומר, אבל הפירוש שלו אינו מוסכם.

למשל, רבי' בחיי מפרש את המלה 'ונקה', שזה נלמד מן הפסוק [תהלים י"ט, י"ג] **מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי**, כי הקב"ה מכפר גם על העבירות הנסתרות. כמו גזירה שוה.

או מי שיעיין בעץ חיים [ח"א דף נ"ז ע"א], יראה כי מהרי"ץ העלה שם פירוש חשוב מאד, לגבי המלה 'ונקה', בזה"ל, **הוא אף למי שחוזר וחוטא אחר ששב בתשובה שלימה ומחל לו, אין הקב"ה חוזר ופוקד הראשונות, שהרי יצא נקי בתשובתו. וזהו שאז"ל, ונקה, לשבים.**

'ונקה' היינו, אם האדם חטא וחזר בתשובה, ב"ה מחול לו. ואם שוב הפעם הוא חזר וחטא, שמא כעת כבר יש לו חשבון כפול. אבל, לא. זה לא כפול. כי העבירה הראשונה, היא מחוקה. כבר איננה קיימת. רק על החטא השני, הוא יקבל את העונש, אבל לא על החטא הראשון. **זהו** 'ונקה', דהיינו כמו שהשלחן נקי מכל פסולת. העבירה ההיא, איננה קיימת, אם הוא חזר עליה בתשובה שלימה, כפי שצריך.

כיון שישנם בכך פירושים שונים, לא רצו להוסיף לדתייבין לאורייתיה, ולכן סיימו והפסיקו במלה 'סלח'. להשאיר זאת כך, שתהיה אפשרות – לא רק לפי הפירוש הזה של אונקלוס – אלא לכלול את כל הפירושים האחרים. לא להגביל זאת רק לעניין הזה.

אלו שתי התשובות שהנני חושב בס"ד, לגבי השאלה הזאת. וזכיתי ואמרתי זאת כבר בציבור, כדלעיל.

חובת ההודאה על הנסים והנפלאות שנעשו לעם ישראל בא"י בשנתיים האחרונות. התורה היא 'חרב גאותנו', והמלצה לומר בליל שמחת תורה – בעת הוצאת ספרי התורה מן ההיכל – את הפיוט ישקף וכו', במקום הפיוט אשר בגלל אבות וכו'.

הנני רואה כי צריכים כבר לסיים, ע"כ אומר את מה שנשאר לנו.

אנחנו, מתקיים בנו היום 'אין בעל הנס מכיר בנסו'. אמנם לא ח"ו עד כדי כך, אבל חושבני כי עכ"פ את העֲצמה של־נסים והנפלאות שעברנו בשנתיים האחרונות, נדמה לי שלא יורדים לסוף הבנתם, לפי מה שהנני רואה, בחוברת מלחמות אני עשיתי. והם כותבים שם, כי ישנם עוד דברים אשר אינם ידועים לציבור, מסתירים הרבה דברים מן הציבור ממה שנעשה.

נראָה כי היו לנו נסים ונפלאות, יותר ממה שהיה בזמן מרדכי ואסתר. אם היה לנו נביא, או בעל רוה"ק, הוא היה עושה לנו 'מגילה' חדשה, לספר את הנסים והנפלאות הללו.

כתוב בגמרא סוכה [דף ל"ז ע"ב], לגבי השענון שאנחנו עושים לד' רוחות העולם, בזה"ל, **א"ר יוחנן, מוליך ומביא, למי שהארבע רוחות שלו. מעלה ומוריד, למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא, מוליך ומביא, כדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד, כדי לעצור טללים רעים.**

יש לנו כאן רמז חדש, כי 'מעלה ומוריד' הם כנגד הטילים אשר עולים מעל האטמוספרה. 'טללים' – טִילֵי־טילים, שיורדים עלינו מן השמים. כאשר אנחנו משעננים, עלינו לכוון שנעצור אותם. צריכים לקחת זאת בחשבון. ויש לנו ספר תהלים, שזה ג"כ מגן, אבל ככה אנחנו עוצרים אותם מכל הכיוונים.

בכל אופן, אי אפשר שאנחנו נתעלם, מלהודות להקב"ה. וכבר דיברנו על כך, והנני מזכיר כעת בקצרה, את העניין של שיר השירים, ולאחר מכן הבקשה רבון כל העולמים וכו'.

וכן הפסוקים שאחרי סיום כל התפילות, שחרית וערבית, **אל תירא מפחד פתאום** וגו', **עוצו עצה ותופר** וגו', **כל כלי יוצר עליך לא יצלח** וגו', **ועד זקנה אני הוא** וגו'. ארבעה פסוקים. ב"ה הדבר כבר נכנס פה לציבור [בבית מדרשנו פעו"צ ב"ב], להגיד בשחרית ובערבית, אחרי עלינו לשבח, את ארבעת הפסוקים הללו. יש בהם עניין רם ונישא, וגם לחזק ולעודד את עצמנו.

חושבני, שצריכים עוד דבר אחד, בכדי לחזק את העניין.

את הפסוק האחרון, קשה להבין. בשלמא הפסוק הראשון, **אל תירא** וגו', הוא מובן. וכן הפסוק השני, **עוצו עצה ותופר** וגו'. וכל **כל כלי** וגו'. אבל הפסוק האחרון צריך ביאור, **וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא, וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל. אֲנִי עָשִׂיתִי, וַאֲנִי אֶשָּׂא, וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט** [ישעיהו מ"ו, ד'].

במפרשים ישנם על כך הרבה פירושים.

הכי טוב והכי נקל בנ"ד, זהו הפירוש של יונתן בן עוזיאל, מלבד מעלתו שפירושו נאמר ברוח הקודש, ומפי חגי זכריה ומלאכי, עיין גמ' מגילה דף ג' ע"א. וכך יש לנו לכוון, כפי שהוא מפרש לנו בזה"ל, **וְעַד עָלְמָא, אֲנָא הוּא. וְעַד עָלַם־עָלְמַיָּא, מֵימְרִי קָיְם.**

'זקנה' היינו, הרבה הרבה שָׁנִים. ועד עָלם עלמיא, זאת ה'שיבה'. הרי בן ששים לזקנה, ובן שבעים לשיבה. כדתנן באבות. א"כ זה יותר.

ואחר כך, אני עשיתי ואני אשא, **אֲנָא בְּרֵית** – דהיינו בראתי – **כָּל אֱנָשָׁא. וַאֲנָא בַּדַּרְית** – פיזרתי – **יָתְהוֹן, לְבֵינֵי עַמְמַיָּא. אַף אֲנָא אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן, וְאֶסְלַח.** זהו 'ואני אסבול', דהיינו הקב"ה אומר, אני אסלח, אני סובל את החטאים שלכם. 'ואמלט'. אשבוק לחוביהון ואסלח.

זהו פירוש, אשר פחות או יותר צמוד אל המלים, מבלי להיכנס לפרשנות עמוקה.

ישנם אמנם הרבה פירושים, כמו שהקדמנו, וכאשר יראה המעיין. אבל נראה לי כי עדיף פירוש זה, לזכור אותו, בכדי שנאמר זאת כל פעם בהבנה ובכוונה.

*

ברצוני לסיים ולהזכיר, כי כבר אנחנו פה, אמרנו את הפיוט ישקף וכו' בליל שמחת תורה, בשנה שעברה, בליל שמח"ת, כי זהו היום שבו התחילה המלחמה. צריכים לעשות זכר לנס הגדול הזה, ושיהיה משהו קבוע, בלי נדר. זהו

מה שאני מציע, וחושבני כי זהו דבר פשוט. אולי אפשר עוד רעיונות אחרים. מי שיש לו, אדרבה, שיגיד לנו.

וכבר אמרנו בס״ד [בשיעור מוצש״ק נח התשפ״ה] לגבי הפיוט הזה, הפותח **ישקף אלהים ממעון קדשו ויך, כל אויבי** – **או שונאי** – **עמו כהרף עין. וימהרו בם מלאכי משחית להך אותם בחצי יה ובכלי זין** וכו׳, כי זהו פיוט ממש מלא עָצמה. המחבר הוא המשורר כמהר״ר יוסף משתא, שהיה פייטן אלהי, ובשיר הזה שלו ישנה סגולה גדולה לפעול ישועות.

ובפרט, חשוב הבית האחרון, הסוף, להוציא אז את ספרי התורה מן ההיכל. כי הוא אומר בסוף, פלטי קרא יום אשלפה חרבי ואך. מה הפירוש, פלטי? רבונו של־עולם, תפלט אותנו, תציל אותנו. ׳יום אשלפה חרבי׳. איזו חרב יש לנו? כמו שנאמר [תהלים קמ״ט, ו׳] **וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם**. תורה שבכתב, ותורה שבע״פ. כך כתוב במדרש תהלים. זהו ׳אשלפה חרבי׳, אין המדובר על הקב״ה, אלא עלינו. החרב שלנו, זאת התורה. ואז להוציא את הס״ת, ׳לשלוף׳ אותו, ולהניחם על התיבה, בפיסקא הזאת. והוא על־דרך הנוהגים להוציא את הספרים בפיוט אשר בגלל, כשאומרים ימין י״י טפחיים בלוחות וכו׳.

שאלה מהקהל: להגיד את הפיוט ישקף וכו׳, במקום הפיוט אשר בגלל אבות וכו׳?

תשובת מרן שליט״א: כן. הרי בלאו הכי, ישנם אשר פותחים ואומרים אז בליל שמח״ת פיוטים אחרים. הפיוט אשר בגלל, נוסד בעיקרו כנוסח מורחב של ברכה אחרונה למסיים קריאת וזאת הברכה שחרית, ברוך אתה י״א מלך העולם אשר בגלל אבות בנים גידל וכו׳, כמו שביארנו בס״ד בבארות יצחק על פסקי מהרי״ץ הלכות שמחת תורה. וכל עיקר הפיוטים בליל שמח״ת, הם מנהג חדש מקרוב כנודע, ולכן לא נזכרו בע״ח על־ידי מהרי״ץ. מובן שאין זה מנהג וַתִּיקין.

*

נסיים בדבר הפלא ופלא.

לגבי הפסוק [דברים ל״ג, כ״ט] **וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ**, אשר קוראים זאת למחרת בבוקר בפרשת וזאת הברכה, צריך להבין מה הפירוש, חרב גאותך? וכי אנחנו מתגאים בחרב? הרי עשו הרשע הוא המתגאה בחרב, כמו שהובטח **וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה** [בראשית כ״ז, מ׳], לא אנחנו. **אמרנו** בס״ד, כי החרב זאת התורה.

שבח לה׳ יתברך, שנתברר לנו אח״כ כי זהו מאמר מפורש בספר הזוה״ק בהשמטות. כתוב שם כך, **אמר רבי אלעזר, וכי גאותן של ישראל בחרב הוא? לאו הכי. דהא חרב, לעשו אתיהבת. דכתיב ׳ועל חרבך תחיה׳. אלא הכי שמענא מאבוי** – הוא אומר שכך הוא שמע מאביו, רבי שמעון בר יוחאי – **דְּאִלֵּין תלמידי חכמים, דכד שמעין מלה ולא אתיישבא בלבהון, ואינון מגיחי קרבא דִּין עם דין, כאינון מגיחי קרבא בחרבא, ובעיין לקטלא דין לדין עלה. ומלה דא דקא אמרי חַבְרָנָא, כך היא, וכך גזרנא ברזא דמתניתין דילן.**

דהיינו, כאשר ת״ח שומע איזה דבר, איזו סברא, ולא נראה לו, או יש לו סתירה ממקום אחר, אזי נערכת על ידו ׳מלחמה׳. זהו ׳חרב גאותך׳.

א״כ ברוך ה׳, בפרט בציבור של בני תורה, תלמידי חכמים, שזכינו להם פה ב״ה בבית המדרש הזה. שלומדים תורה, ומלומדי מלחמתה. זאת הגאוה שלנו, החרב שלנו. אנחנו נשלוף את החרב הזאת, ובעזה״י נעצור את כל הטללים הרעים, ואת כל המזיקים והמשחיתים, ואת כל שונאי ישראל. השם ברוך הוא ימלא פניהם חרפה וקלון, כפי שנאמר [תהלים פ״ג, י״ז] **מַלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן, וְיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְיָ**. אנחנו פה, וכל בני התורה הי״ו די בכל אתר ואתר, בעזרתו יתב׳ ויתעלה, בזכות לימוד התורה, בזכות השקלא וטריא של־תורה, ש׳נלחמים׳ האחד עם השני אבל לשם שמים, יה״ר שאנחנו נזכה שהקב״ה ישמור לנו את בריתו, ויראנו פני משיחנו בקרוב במהרה בימינו.

לרגל החיתום בלילה זו, הנני מברך את כולם, תיחתמו כולכם בספר החיים ובספר הזכרון, ובספר מחילה וסליחה וכפרה, אכי״ר.

מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

ע"ש **מהרי"ץ** זצוק"ל - גאון רבני תימן ותפארתם
בנשיאות מרן הגאון רבי **יצחק רצאבי** שליט"א

רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק | טלפקס: 03-5358404 | נייד: 050-4140741 | yad@maharitz.co.il
מען למכתבים: יד מהרי"ץ, רח' אדמור"י שאץ 3, 51600 בני ברק

לק"י

התודה והברכה

לכל ידידינו היקרים והנעלים שיחיו,

תורמי המגבית השנתית

"אחת בשנה"

עבור מוסדות יד מהרי"ץ

ואשר מסרו את שמותיהם ובקשותיהם
ל"תפילה הנדירה" מפי מרן שליט"א
שהתקיימה ביום הקדוש והנורא, יום הכיפורים,
"בשעת הנעילה".

אשריכם ואשרי חלקכם!

בתרומתכם זכיתם להיות שותפים בפעילותנו, להרבות תורה ויראה, ולהפיץ את מסורת ומנהגי אבותינו ורבותינו הקד', בני קהילות־קודש תימן יע"א.

יהי רצון שתפילת מרן שליט"א תעלה לרצון לפני שוכן מרומים, וכל הברכות יחולו על כל התורמים ובני משפחותיהם, ובקשותיהם יתמלאו לטובה במהרה, בני חיי ומזוני, אכי"ר.

ביקרא דאורייתא
הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת נח

(נמסר במוצש"ק בראשית)

תשרי התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

'בראשית' היינו נקודת ההתחלה, לחיוב או לשלילה. חשיבות השמירה על העלייה הרוחנית שהיתה בימים הנוראים, שתמשיך גם לאחריהם, כי אם האדם אינו עולה אזי הוא יורד, וביאור המושג 'בני עלייה'.

דברי החיד"א זצ"ל בספרו עבודת הקודש, בעניין חשיבות ההתאמצות ביראת שמים ולימוד התורה לשמה, בחודש מַרְחֶשְׁוָן שהוא תחילת השנה, כי הכל הולך אחר ההתחלה. דוגמא נפלאה לכך, ממ"ש בנביא ירמיהו, לגבי מה שענו לו – אלו שנשארו בא"י לאחר חרבן ביהמ"ק – על נבואתו, שקר אתה מדבר וגו', כי מה שנשבעו לפני כן לשמוע בקולו וכו' היה בעשי"ת. וביאור מחודש כי 'עשרת ימים' שכתוב לגבי נבל הכרמלי, אלו עשרה ימים נוספים, שבין יוהכ"פ להושע"ר.

תוספת דברים בעניין פירוש המלים באשמורות, עשה למען 'לימודך', עשה למען 'תורתך'. והתייחסות לביאור כי 'לימודך' היינו עם ישראל.

תשובה לשאלה, האם מותר בשב"ק לכוון לבקש ולהתחנן, בג' הברכות הראשונות של תפילת שמו"ע.

לגבי העניין דלעיל, שונה ברכת מודים מג' הברכות הראשונות, ובירור העניין שג' הברכות האחרונות הן 'הודאה'. השלמה בעניין הכוונה על בנים צדיקים, במלים 'לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך', ומדוע אין ברכה מפורשת על כך בתפילת שמו"ע.

הערה ותירוץ על מ"ש בספר פסקי תשובות, כי השאלה דלעיל מדוע לא ניתקנה בשמו"ע ברכה על ילדים צדיקים, נשאלה כבר על ידי מהר"י בכרך בעל חוות יאיר.

© כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 806
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ולרפואת שלום בן שמריה הי״ו, וכן להצלחת בנותיו הודיה ולינוי, ולרפו״ש לבתו שיראל תחי׳, בעבור שהתנדבו עבורם למוסדות פעולת צדיק.

וכן השיעור מוקדש ע״י רבי דניאל דוד בן יהושע שמעון סופר הי״ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת רעייתו וכל בני משפחתו, ולשנה מבורכת. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי״ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי מרדכי בן אהרן סַרְדָּר הי״ו, מארצה״ב, להצלחתו ולהצלחת בני ביתו ברו״ג, ומציאת זיווג לרבקה בת מזל בקרוב. ולעילוי נשמת מרת בְּרָכָה סִילְיָה בת שמחה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

וכן להצלחת הבחור החשוב יצחק בן הרב אהרן ברהום הי״ו, שנכנס היום לעול התורה והמצוות, שיצליח בתורה וירא״ש אמן, בעבור שהתנדבו לעמותת נתיבות מהרי״ץ.

וכן ע״י ידידנו הרב אהרן חיים שליט״א, יש״כ שהוא ידיד ותיק וירבו כמותו בישראל, לרגל הולדת בתו שרה בשעטו״מ, ולרפואת היולדת סמדר ב״ר ידידיה, ויזכו לגדלה לירא״ש אמן, בעבור שתרמו לעמותת נתיבות מהרי״ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

*

ברוך ה׳ ישנן לנו כיום שלוש עמותות, מסביב גאון עוזנו מהרי״ץ זיע״א. פעולת צדיק, יד מהרי״ץ, ונתיבות מהרי״ץ. ׳בתלתא זמני הויא חזקה׳. **וְהַחוֹט הַמְשֻׁלָּשׁ, לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק** [קהלת ד׳, י״ב].

׳בראשית׳ היינו נקודת ההתחלה, לחיוב או לשלילה. חשיבות השמירה על העלייה הרוחנית שהיתה בימים הנוראים, שתמשיך גם לאחריהם, כי אם האדם אינו עולה אזי הוא יורד, וביאור המושג ׳בני עלייה׳.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ [בראשית א׳, א׳].

׳**בראשית**׳, מבחינה סמלית, זאת נקודת ההתחלה. וזה יכול להיות, גם חיובי וגם שלילי.

מדי שנה בשנה, הימים הנוראים מתחילים את השנה החדשה, פתיחה טובה, ומרגישים כי כעת עלינו עוד מדרגה. כמו אדם שעולה במדרגות, אחת שתים שלוש וכו׳. כעת הננו מתחילים את השליבה השנייה, מרגיש שעכשיו אני בשלב ב׳, ג׳, ה׳, עשרים, שבעים, כל אחד לפי הגיל שלו, מתי מתחיל אצלו ה׳בראשית׳ החדש.

ומאידך, יכול להיות חלילה לצד השלילי. אם האדם חוזר אחורה. שָׁב לנקודת המוצָא, היכן שהוא היה לפני שנה, ולפני שנתיים, ולפני עשר שנים וכו׳. גם אם אכן בחודש אלול ובעשי״ת, הוא אכן עלה, אולם הוא חזר שוב בחזרה אחרי כן. עשה נסיגה אחורה, וחזר לנקודת ההתחלה. אמנם יותר גרוע הוא לא נהיָה, לא רואים בכל אופן שהוא גרוע יותר, לא מורגש, לא ניכר עליו. אבל על כל פנים, חבל, כי א״כ מה עשית? בכל פעם, לחזור מן ההתחלה? ׳לדרוך׳ באותו מקום, היכן העלייה?

שמעתי פעם יהודי משלנו זקן, חושבני יותר מבן שמונים, חכם ויודע ספר. ישב ולמד. הוא אמר בערב יוהכ״פ, נשארתי אותו הדבר. מה שהייתי לפני עשרים שנה, ושלושים שנה, כך עכשיו. לא התקדמתי. ככה הוא אמר מוסר לעצמו. אינני יודע, לכאורה הוא לא אמר זאת בכדי שנשמע אותו, אלא כך הוא היה מדבר לעצמו. אבל אולי כן רצה שישמעו, ויקחו מוסר.

צריכים לדעת, כי בספרים מבואר שאין דבר כזה. אם האדם אינו עולה, אזי הוא יורד. האדם הוא כמו **סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה** וגו׳, **עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ** [בראשית כ״ח, י״ב]. לסולם ישנם שני תפקידים, לעלות ולרדת. אין באמצע. הסולם לא נועד ואיננו משמש בשביל לעמוד על שלב מסויים, ולהישאר שמה. בסולם, עולים. או יורדים, כגון מי שבגג ורוצה לרדת באמצעות הסולם. אבל לא להישאר באמצע.

דהיינו, ב״ה ישראל קדושים הם, אשריהם ישראל. כל אחד השתדל, וקיבל על עצמו קבלות טובות, אבל בעוה״ר פעמים רבות, לאחר שפגה ההתעוררות והקדושה וכו׳ של־ימים הנוראים, חוזרים בחזרה, ולא עומדים בקבלות. לפעמים האדם מרגיש התעוררות והתעלות וכו׳, והוא מקבל על עצמו קבלות, רוצה באמת ובתמים לקבל ולתקן את עצמו, אבל אח״כ הוא מתקרר.

אם־כן, כיצד הוא יעלה, כאשר הוא תמיד חוזר וחוזר שוב ושוב אל ההתחלה?

האדם צריך להיות במצב של עלייה. ישנם דברים שבעבר היה לו קשה לתקנם, היו לו נסיונות, לפעמים עמד בהם ולפעמים לא עמד, או שהוא כלל לא עמד, ועכשיו ב"ה כבר אין לו את הנסיונות הללו. מה שהיה אצלו בעבר נסיון, כעת הוא כבר לא נסיון אצלו, הוא בטוח שלא יכשל בהם. אולם ישנם עוד דברים אחרים, יותר קשים, יותר גבוהים, אשר לגביהם הוא צריך עדיין להתעלות.

זהו המושג, 'בני עלייה'. שעולים.

בגמרא סוכה [דף מ"ה ע"ב] ובסנהדרין [דף צ"ז ע"ב] מובא כך, **אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, ראיתי בני עלייה, והן מועטין. אם אלף הן, אני ובני מהן** וכו'.

'**בני עלייה**'.

מהרי"ץ לפחות בארבעה מקומות [וכדלקמן] משתמש במלים הללו, כבלשון מושאל, כלפי תלמידי חכמים, כי הם הם בני עלייה. אמנם רשב"י התכוון לאנשים שנמצאים בגן עדן, נמצאים עם הקב"ה, גבוה. אבל עכ"פ, גם כל התלמידי חכמים הם 'בני עלייה', במדה מסויימת, כמלה מושאלת, וכמו שמצוי.

[**במפתח** הכללי שבסוף פעו"צ חלק ג' דף תע"א צויינו רק שני מקומות, וצריך להוסיף עוד שנים].

הראשון בשו"ת פעולת צדיק חלק א' ריש סימן קע"א, **ראיתי בני עלייה שואלין ודורשין וחוקרין בז' חקירות ודרישות, על ענין העשבים שקורין חרמל, שמטננין בו חטים של־פסח, ויש חשש לטנן בו מפני הטל שעליו שהוא מחמיץ, אם יש תקנה לשטחו בשמש כדי שילך הטל מעליו** וכו' יעו"ש.

כמו־כן בשו"ת פעולת צדיק חלק שני [סימן רי"ח] מהרי"ץ כתב בזה"ל, **ראיתי בני עלייה נזהרין מלרחוץ בשבת במקוה שיש על פני המים שבה, זרע ירוק שקורין קלסנ"ה** וכו'.

הרי מותר לרחוץ במים קרים בשבת, אנחנו מתירים זאת [עיין ש"ע המקוצר סי' ס"ט סוף סעיף ג'], ברם אם יש שם במקוה או בבריכה זרעים ירוקים, מהרי"ץ אומר כי הוא ראה בני עלייה אשר נמנעים מכך. בהמשך שם הוא מסביר את החששות שבכך, כגון עוקר דבר מגידולו, או בגלל שאח"כ הכל מתערבב ביחד, וזה כמו לש. וכן יש בכך איסור תולש. וכו'.

עוד שם בחלק שני [סימן ק"פ], **ראיתי בני עלייה נושאים ונותנים על עניין חמאה של־גויים הנעשית כל ימות השנה בכלי חמץ, וגם בעת עשייתה נותנים בה קמח חטים** וכו'.

מהרי"ץ מדבר שם בעניין חוזר וניעור בפסח, והוא אומר כי ראה בני עלייה אשר נושאים ונותנים, דהיינו יושבים ודנים, האם הדבר מותר או אסור.

גם בחלק ג' [סימן קצ"ד], כתב מהרי"ץ בזה"ל, **ראיתי בני עלייה חוקרים ודורשים אם יכול עם הארץ שאינו יודע כלל לעלות לספר תורה, לקרות ולברך ע"י שהש"צ מְקַרֵא לו מלה במלה.**

אם העולה אינו יודע לקרוא, והחזן אומר את המלים לפניו והוא חוזר אחריו.

גם צריך לידע, אם דין הסומא כמו כן, כשש"צ קורא. וכו'.

הרי שמהרי"ץ משתמש במושג 'בני עלייה', אבל אצלו זהו לשון מושאל.

אבל בפשטות, 'בני עלייה' שהזכיר רשב"י, היינו שעולים לגן עדן, וכדלעיל.

רבי' מאיר הלוי בספרו יד רמה על מסכת סנהדרין [דף צ"ז ע"ב] כתב בזה"ל, '**אמר רבי שמעון ראיתי בני עלייה', צדיקים שעתידין לישב לעתיד למעלה לפני שכינה, והן מועטים.**

המוציא לאור שם מעיר [למטה בהערה 256], **כן פירש רבינו חננאל ומהרש"א שם,** במסכת סוכה. **והרמב"ן בשער גמול, מפרש דיש להם ראיה בהסתכלות השכל, ובעילוי ההבנה.**

יוצא לדעת הרמב"ן שהסגנון הזה דומה במובנו קצת לסגנון של מהרי"ץ, בני עלייה – שישנה להם הבנה מעולה.

ובחידושי מהר"ץ חיות [סוכה שם] הביא מירושלמי ברכות, דגרסינן 'ראיתי בני עולם

הבא'. זאת גירסא אחרת, לא 'בני עלייה', אלא 'בני עולם הבא'.

א"כ ישנם כמה פירושים, מה זה 'בני עלייה'.

לאחר מכן הוא – הרמ"ה, רבי' מאיר הלוי אבולעפיה – מביא בשם רבי' האיי גאון, פירוש אחר. הוא אומר, כי ישנן כמה מעלות. זאת איננה אך ורק מדרגה אחת. לא כל הצדיקים, כל הגדולים, הם באותה המדרגה. ישנן מדרגות.

וזה לשונו שם, ורבינו האיי גאון ז"ל פירש, כמה מעלות הויין לצדיקים במתן שכר, כל מעלה ומעלה לפי מעשֶׂיה. וקאמר רשב"י, שהמעלה העליונה, שהיא למעלה מכולן והיא נקראת עלייה, ראיתי בניה והן מועטין.

ישנן שם הרבה מדרגות, עשרות או מאות ואולי אלפים, אולם רשב"י התכוון לגבי המדרגה הכי גבוהה, 'ראיתי בני עלייה והם מועטים'.

זהו כפי הלשון בתחילת פרק עשירי של בבא מציעא, 'הבית והעליה'. וכן מה שכתוב בגמ' שבת לגבי נר חנוכה. ובעוד הרבה מקומות. ישנו 'בית', וישנה 'עלייה', דהיינו הקומה השנייה.

שם באותה 'עלייה' הכי גבוהה, 'הם מועטים'. אבל בשאר, ישנם הרבה.

שאלה מהקהל: בדר"כ מבינים שזהו אדם שמקפיד תמיד לעלות בירא"ש, ולא לרדת.

תשובת מרן שליט"א: כפי שאמרנו מקודם, זהו לשון מושאל. המושג בצמצום שלו. מה שאומ' כיום 'בן עלייה' היינו שהוא עולה, הוא לא נשאר באותו המצב. רואים עליו התקדמות, כי השנה הוא מתפלל יותר טוב, לומד תורה יותר טוב, יותר מתמיד. וכהנה וכהנה. הוא מוסיף. רואים שהוא עלה שלב.

*

בספר שמואל ברמה [דף ס"ג] מובא בזה"ל, **יעקב אבינו ראה בחלומו, 'והנה סלם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה. והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה י"י נצב עליו [בראשית כ"ח י"ב]. כאן הראה לנו את תעודת האדם בכלל, ותעודת ישראל, וכל א' מישראל בפרט.**

התנא אמר באבות [פרק ד' משנה ה'], ודלא מוסיף, יְסוף. צריכים להוסיף. ואם לאו, חלילה וכו'.

תעודת האדם היא, לעלות תמיד מעלה מעלה, ולהתרומם אל על בדעות, במדות טובות, בצדקה ומעשים טובים.

כאשר אנו רואים, כי חק הוא לעולם בַּטֶּבע – תשמעו עוד דוגמא מעניינת, מלבד סולם שאמרנו – **שאם זורקים אבן, או דבר גשם** – דהיינו דבר גשמי – **למעלה, אז כל זמן שהכח שנתן בו האדם נושאו אל על, הוא עולה מעלה מעלה.** כפי כוח הזריקה, כמה שהזורק יפעיל יותר כוח, אותו החפץ יעלה עד גובה מסויים, ולאחר מכן הוא יורד. הוא לא ישאר באויר.

וכאשר יכלה הכח והאנרגיה, ממנו יפול למטה, אבל לא יעמוד באויר אף רגע אחד.

וכן הוא תעודת האדם. או לעלות מעלה מעלה, או לרדת מטה מטה. כי אם לא יעלה, אז כרגע ירד מטה אל עמק רפאים.

צריכים לדעת זאת. אם אין לאדם את השאיפה לעלות, אם איננו פועל לעלות, אזי שידע לו, שלא יחשוב כי לפחות הוא אינו יותר גרוע, נשאר כפי שהיה, מכיון שאין דבר כזה. יש לו טעות. אם אינו עולה, אזי פירושו שהוא יורד.

לפי הידוע ומפורסם שישנו 'כוח משיכה' לכדור הארץ. וזה בחמריות. כמו"כ הוא ברוחניות. ליצה"ר יש כח עצום למשוך את האדם, להוריד אותו, ואפילו להפיל אותו.

ולזה כיון שלמה המלך ע"ה באמרו [משלי ט"ו, כ"ד] אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה. כלומר, מי שהוא בר שכל ובר דעת, יבין וישכיל את תעודתו פה עלי תבל, ומהו תעודתו 'למעלה'.

המשכיל, מי שהשֵׂכל שלו שולט עליו, הוא עולה למעלה, כל הזמן הוא שואף לעלות למעלה. כי הוא יודע, שאם הוא לא יעלה למעלה, אזי הוא חלילה ירד.

שיעלה ויתרומם אל קרבת ה'. אולם לא רק בעבור זה ישאף להינַּשא למעלה. שאם לא יתנשא, ישאר על עמדו במקום א', רק יבין

היטב שאם לא יעלה למעלה ירד למטה. וז"פ 'אורח חיים למעלה למשכיל', כל כך שיודע ומבין שע"כ צריך להתרומם. שאם לא יתנשא, ירד. המטרה אינה רק כדי להתקרב להקב"ה יותר ויותר, אלא תדע לך, אם אתה לא מתנשא, אזי אתה יורד.

וזה 'למען סור משאול מטה'.

וזה עניין הסולם, 'הנה סלם מוצב ארצה', ויש בה שליבות ומדרגות, אשר בכל עת ובכל שעה יצעד האדם, על שליבה גבוהה מאשר דַּרַך בה ביום אתמול.

'וראשו מגיע השמימה', כלומר שיכול להגיע על ידי הסלם הזה למעלה למעלה, ולהתרומם אל מדרגת השלמות היותר גבוהה, עד קרבת הקב"ה, עד מ"ט שערי קדושה.

'והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו', פי' גם אנו שלוחי אלהים פה עלי ארץ, אנו עולים ויורדים. כלומר או עולים או יורדים. אבל אין עמידה במקום אחד, רק הליכה תמידית, או למעלה או למטה.

דהיינו, אנחנו החמריים נמצאים בעולם שלנו. אמנם בפסוק מדובר על מלאכי אלהים, שיעקב אבינו ע"ה ראה בחלומו, אבל גם עבורנו ישנו כאן לימוד מוסר, מבחינה מסויימת אנחנו ג"כ נחשבים 'מלאכי אלהים', כי עם ישראל בעולם, יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ [תהלים קמ"ח, י"ד]. הם הבנים של הקב"ה בעולם. קל וחומר בני תורה, אברכים תלמידי חכמים וכו', שהם בבחינת 'מלאכי אלהים', דהיינו הם נציגים של הקב"ה בעולם, שלוחים שלו. 'מלאך' פירושו שליח.

הסולם מוצב ארצה, אתה הינך נמצא על הקרקע, אבל היכן הוא הראש? בראש, בשכל, במוח ובנשמה, אפשר להגיע גבוה גבוה, לנסוק לגבהים עצומים. האדם הוא דוגמא לעליונים, **כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם** [בראשית ט', ו']. על כן בנשמה ובשכל, הוא יכול להתחבר לדברים שאינם גשמיים כלל, להגיע גבוה גבוה, 'ראשו מגיע השמימה'.

יש 'שמים', ויש 'שמימה', שזה עוד יותר גבוה. ובנ"ד שזה בקמץ, השָׁמָימה, אזי זה עוד יותר גבוה.

אבל או עולים, או יורדים.

'והנה י"י נצב עליו ויאמר'. הדבר אינו פשוט, לעלות. ישנם אויבים קשים. יש את השטן, היצר הרע, אשר מפריע. יש מקטרגים וכו'. וצריכים סייעתא דשמיא. אם אין הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו. לכן צריכים תפילה, שתהיה לנו סייעתא דשמיא, שהקב"ה יעזור. אבל אצל הקב"ה, העיקר הוא שהאדם רוצה, 'פתחו לי פתח'. אם האדם רוצה ושואף, אז הקב"ה 'ניצב' לעומתו לעזרתו.

'והנה י"י ניצב עליו', ופרש"י לשמרו, כי הלא צבא לאנוש עלי ארץ, ומלחמה גדולה וכבדה על האדם ללחום שיוכל להתרומם למעלה כאשר צוה אותו ה'.

ברוך ה', יש לאדם את הכוחות והאפשריות, אם אכן הוא רוצה.

*

ב'דרשות לפרשת שבוע' [פרשת לך לך, דף שע"ט] מובא כך, בפסוק נאמר, קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם, וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם [ויקרא כ"א, ו']. ישנם כאן שתי קצוות. 'קדושים', 'ולא יחללו'.

הרי שבקדושה, אין דרך ממוצעת. או קדושה, או ח"ו חילול כבוד שמים. זהו מה שכתוב כאן. אם האדם אינו מקדש את שם ה', אזי הוא מחלל את שם ה'.

ולכן דוקא ביום הכיפורים במנחה, קוראים פרשת עריות, כי על אדם לדעת, שגם במצב של קדושה, אם לא ישמור עצמו, יכול לבוא למדרגה נמוכה מאד.

אם האדם לא מתקדש, אזי הוא יכול ליפול ח"ו – מהמדרגות הכי גבוהות – לדברים נמוכים מאד. מבהיל. אבל זאת המציאות.

והוא מביא בהמשך בזה"ל, **כבר אמר החפץ חיים, שהאדם דומה לסולם, שלא נשארים לעמוד על מדרגה אחת. או עולים, או יורדים. והכל תלוי באדם עצמו.**

*

ידידנו הרה״ג איתמר חיים כהן שליט״א הוסיף כאן לאחר השיעור בזה״ל, לעניין אדם שאם אינו עולה, הוא יורד. ידוע ומפורסם כי רק המלאכים הם תמיד במצב עמידה, וכמו שנאמר (זכריה ג׳, ז׳) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. והיינו מפני שאין להם יצר הרע, ואינם בעלי בחירה. מה שאין כן האדם שיש לו יצר הרע, והוא בעל בחירה, אינו עומד, אלא עולה או יורד.

ובזה יש לפרש מאמר שלמה המלך בקהלת (ג׳, כ״א) מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. רוח בני אדם, היא נשמת האדם הקשורה עם יצר הטוב, שהיא מושכת את האדם לעלות עמה למעלה. ורוח הבהמה, היא הנפש הבהמית שבאדם הקשורה עם יצר הרע, שהיא מושכת אותו לרדת עמה למטה לארץ. ויש לפירוש זה יסוד בדברי חז״ל, ואכמ״ל. מעתה, הדוגמא שהביא מעכ״ת מן הסולם, אינה מתאימה לנדון דידן, דהא התם מיירי במלאכים, וגם לא מיירי בעלייה וירידה בדרגת מצבם.

אגב, אבא מארי זלה״ה היה רגיל לספר מעשה שאירע לו, והיה לומד ומלמד מכך מוסר השכל לנדון דידן. שכן פעם אחת נסע באוטובוס, וכשאמר לנהג אני צריך לרדת בתחנה הבאה, אמר לו הנהג, אתה לא יורד. אמר לו, אבל אני צריך לרדת. חזר ואמר לו, אתה לא יורד. וכשראה כי הוא מתחיל לחשוש מדוע אינו נותן לו לרדת, אז אמר לו, אדם אינו יורד אלא עולה, היה לך לומר אני צריך לצאת עכ״ל יצ״ו. ויישר חילו.

אמנם הרי עיקר הרעיון אינו שלי, הבאתי שני מקורות ואחד הוא מהגה״צ בעל חפץ חיים. א״כ צריך לומר שזה על דרך רמז, וקיימא לן שבעים [אלף] פנים לתורה. יב״ן.

*

ולגבי פירוש בני עלייה, הוסיף בזה״ל, מדברי רבינו פרחיה ב״ר משולם בספרו שו״ת בפילסופיא שלהי שאלה ט׳, משמע לכאורה דמפרש שהם אותם שיעלו ויקומו בתחיית המתים, שכן כתב בזה״ל, ורבים מישני אדמת עפר יקיצו (דניאל י״ב, ב׳), הנה נתבאר לך עוד מלשון הפסוק הזה, שלא יחיו כי אם המקצת, והם הצדיקים. לפי שלא אמר וכל ישני אדמת עפר יקיצו, אלא אמר ורבים מישני, שהם המקצת. וכעין מאמר חכמים ז״ל ראיתי בני עלייה והן מועטין וכו׳ יעו״ש.

ולשון מהר״ש שבזי בחמדת ימים פרשת כי תצא דף שי״ז ע״ב, אמר רשב״י, ראיתי בני עלייה שהן מועטין. אם אלף אינון, אנא ובני מנהון. והא דלא ידע, דלא פחיתו מאלף ושית דמסתכלין באספקלריא המאירה. פירוש בני עלייה, הן הנכנסין בלא רשות, מרוב צדקותן לא ידעינן כמה (הוי) [הוו] עכ״ל. משמע דמפרש עלייה, ביאה וכניסה, כמו בלשון ארמי, כגון תרגום ויבא נח (בראשית ז׳, ז׳) ועל נח.

ומדברי מהר״ס צפירה בכסף צרוף תחילת פרשת קרח דף קנ״ז ד״ה ויקח, משמע קצת דמפרש בני עלייה, בני עליון יעו״ש. ומדבריו בשיר השירים דף ט״ו ד״ה מצאוני, משמע שנקראים כך מפני שהם מתאוים לעלות אל ה׳ כו׳ יעו״ש עכ״ל ידידנו הנז״ל. ברוך יהיה, ולעולם יחיה.

דברי החיד״א זצ״ל בספרו עבודת הקודש, בעניין חשיבות ההתאמצות ביראת שמים ולימוד התורה לשמה, בחודש מְרַחְשְׁוָן שהוא תחילת השנה, כי הכל הולך אחר ההתחלה. דוגמא נפלאה לכך, ממ״ש בנביא ירמיהו, לגבי מה שענו לו – אלו שנשארו בא״י לאחר חרבן ביהמ״ק – על נבואתו, שקר אתה מדבר וגו׳, כי מה שנשבעו לפני כן לשמוע בקולו וכו׳ היה בעשי״ת. וביאור מחודש כי ׳עשרת ימים׳ שכתוב לגבי נבל הכרמלי, אלו עשרה ימים נוספים, שבין יוהכ״פ להושע״ר.

הנני רגיל להביא הרבה פעמים [בשיעורי מוצש״ק בראשית] את לשון החיד״א בספרו עבודת הקודש [מורה באצבע סימן ט׳ אות רח״צ], מה שכתב לגבי חודש מרחשון, בזה״ל, **אחר הֶחָג, ובחודש [מְרַ]חְשָׁוָן, יתאמץ ביראת־שמים ותלמוד־תורה לשמה.**

המלים כפי שנדפסו שם ׳אחר החג, וחודש חשון׳, חושבני כי צריכים כאן לתקן, להוסיף בי״ת, כמו שאמרנו. כי אין הכוונה לאחרי חודש חשון, אלא צ״ל ׳וּבַחודש חשון׳. דהיינו, התחלת השנה היא אחרי החג, כלומר הימים שבין סוכות עד סוף תשרי, ובמשך חודש מְרַחְשָׁוָן. אז האדם צריך לדעת, כי עליו להתגבר בכל כוחותיו, להתאמץ ביראת שמים.

מהי הסיבה שצריך להתאמץ? כי ישנו מישהו שרוצה להפיל אותו, מישהו שלא יתן לו לעלות, אלא שיתעצל ושירד. **צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק, וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ** [תהלים ל״ז, ל״ב].

כי הוא תחילת השנה. והוי סימנא טבא, לכל השנה.

אם האדם יתאמץ וישתדל וכו׳, בתחילת השנה, הוא יכול להצליח. כל ההתחלות קשות. בבוקר, זה הכי קשה. אם אדם קם בבוקר ׳על צד שמאל׳, אם הוא מתעצל, אזי אותו היום ח״ו מתנהל בכבדות, כי הכל נגרר אחרי הראש. משא״כ אם הוא מתגבר כארי לתפילה בבוקר, זהו סימן טוב, שהכל ימשיך באותה המדרגה.

ועתה כי קרוב הוא לעשי״ת, צריך להורות ולהראות, כי כל מה שעשה, לא היה לַפָּנִים, ח״ו. ואם עתה יתחיל לפרוק עול – שמעתם? ישנו חשש שכעת האדם יתחיל לפרוק עול. לפעמים אנשים בחודש אלול ותשרי הם בלחץ,

עד שמגיע מוצאי כיפור, ואז הם מתפרקים. זהו. נגמר. עכשיו אפשר לעשות מה שרוצים. הדבר מסוכן.

הם גם לא התחילו נכון, לקחו את העניין בצורה שהם נלחצים מכך, וממילא בהזדמנות הראשונה שהם יכולים לזרוק מעליהם את החבילה, הם זורקים.

ויתרשל מעבודת ה׳, לא לרצון יהיה ח״ו. לכן אדרבה, יעשה סימן טוב לכל השנה, ירוץ כגיבור בעסק התורה והמצוה כיד ה׳ הטובה עליו.

ישנו חשש, האדם ח״ו יתחיל לפרוק עול.

*

דוגמא מפליאה לגבי העניין הזה, של פריקת עול אחרי עשרת ימי תשובה, מצינו בספר ירמיהו. מבהיל מה שכתוב שם. [עיין בהרחבה בשיעור מוצש״ק בראשית התשע״ד בשכ״ה].

כאשר מדברים על אנשים במקרא, צריכים לדעת שאיננו מגיעים לקרסוליהם, הם היו אנשים גדולים, שאין לנו הבנה נכונה בהם. אפילו הרשעים, לא משווים אותם אל הרשעים של דורנו, כי זאת לא אותה המדרגה. וק״ו הצדיקים, או הבינוניים. רק לקחת את ה׳מוסר השכל׳ מכך.

אחרי העניין של הריגת גדליה בן אחיקם, שעל כך נקבע צום גדליה, הרי מי שהרג אותו היה ישמעאל בן נתניה, הוא הרג את גדליה עם הכשדים אשר נשארו אחרי חרבן ביהמ״ק הראשון. ואז אלה שנשארו – יתר הפליטה – היו במבוכה גדולה, מה לעשות? הרי הכשדים עלולים להאשים אותם שהם ג״כ משתתפים במרד. מלך בבל מינה עליהם את גדליה, וכעת כשהם הרגו אותו ואת הכשדים אשר איתו, הם חששו שמא ח״ו יבואו להרוג אותם. מה עושים? יש את ירמיהו הנביא. אחרי החרבן הוא נשאר פה בא״י, מלך בבל ידע שהוא ניבא על החרבן וכו׳, והתיר לו להישאר בא״י. היכן שהוא רוצה. אם רצונו לבוא לבבל, או להישאר בא״י. לא הכריח אותו. וירמיהו נשאר בא״י.

כתוב שהם לא ידעו מה לעשות, האם להישאר בא״י, ואז ח״ו הם אולי בסכנה, או לברוח למצרים. היו בין פטיש לסדן. ניגשו לשאול את ירמיהו הנביא, כמובא בירמיהו בפרק מ״ב,

וַיִּגְּשׁוּ כָּל שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְיוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ וְיזַנְיָה בֶּן הוֹשַׁעְיָה וְכָל הָעָם, מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל. וַיֹּאמְרוּ אֶל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, תִּפָּל נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת, כִּי נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֹתָנוּ. וְיַגֶּד לָנוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ, אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נֵלֵךְ בָּהּ וְאֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה.

הם מבקשים מירמיהו, תגיד לנו, אנחנו לא יודעים מה לעשות, אנו בספק של הכרעה גורלית, אין לנו יכולת להחליט בעצמנו.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, שָׁמַעְתִּי. הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּדְבָרֵיכֶם. וְהָיָה כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַעֲנֶה יְיָ אֶתְכֶם, אַגִּיד לָכֶם לֹא אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר.

נו, מה הם עונים?

וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל יִרְמְיָהוּ, יְהִי יְיָ בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן, אִם לֹא כְּכָל הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ, כֵּן נַעֲשֶׂה. אִם טוֹב וְאִם רָע, בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר אנו [אֲנַחְנוּ] שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֲלֵיו נִשְׁמָע. לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב לָנוּ, כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ.

הם נשבעים. התחייבו לו. מה שתגיד, נעשה. ימינה או שמאלה, אנחנו מקבלים.

וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים, וַיְהִי דְבַר יְיָ אֶל יִרְמְיָהוּ. וַיִּקְרָא אֶל יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ וְאֶל כָּל שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וּלְכָל הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנַּתְכֶם לְפָנָיו. אִם שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת, וּבָנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהֱרֹס. וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ. כִּי נִחַמְתִּי אֶל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם.

תישארו בארץ ישראל. אין לכם מה לפחד מן הכשדים.

אַל תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִפָּנָיו אַל תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נְאֻם יְיָ, כִּי אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. וְאֶתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם, וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אַדְמַתְכֶם.

וְאִם אֹמְרִים אַתֶּם, לֹא נֵשֵׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא, אֲשֶׁר לֹא נִרְאֶה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם לֹא נִרְעָב, וְשָׁם נֵשֵׁב. וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר יְהוָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם.

אם תלכו למצרים, אוי ואבוי.

וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה, שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. וְהָרָעָב אֲשֶׁר אַתֶּם דְּאֲגִים מִמֶּנּוּ, שָׁם יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם, וְשָׁם תָּמֻתוּ. וְיִהְיוּ כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׂמוּ אֶת פְּנֵיהֶם לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם, יָמוּתוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר. וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד וּפְלֵיט, מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם.

הנני מקצר בכך, ואומר רק ׳ראשי פרקים׳. מי שירצה יעיין הכל שם.

ירמיהו מבאר להם באריכות, אמר להם הכל במדוייק. תישארו פה בא״י, ויהיה טוב, אין לכם מה לחשוש. אבל במצרים, מסוכן מאד.

ושם בתחילת פרק מ״ג מובא כך, **וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל כָּל הָעָם אֶת כָּל דִּבְרֵי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ וְכָל הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים, אֹמְרִים אֶל יִרְמְיָהוּ, שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר. לֹא שְׁלָחֲךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם. כִּי בָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ, לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ בְּיַד הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ, וּלְהַגְלוֹת אֹתָנוּ בָּבֶל.**

והלכו למצרים וכו׳.

מדהים. הרי הם מעצמם באו לבקש ממנו שיתפלל.

וכאשר הוא אמר להם, הם ענו לו, כן, מה שתגיד. אמן וקדוש. ואחר כן הם אומרים לו, ׳שקר אתה מדבר׳?

ובכלל, איך אפשר לומר לירמיהו כי הוא מדבר שקר, מי לא מכיר את ירמיהו הנביא שהוא נביא אמת? אמנם לפני החרבן, רבים לא האמינו לו. אולם לאחר שנוכחו, כי כל מה שאמר התקיים, אזי הוא מוחזק בודאי ובודאי כנביא אמת. איך אפשר להגיד לו, שהוא דובר שקר? זאת חוצפא נוראה.

ואחרי שמבטיחים ונשבעים, ׳יהי ״י בנו לעֵד אמת ונאמן׳?

אומר כמה״ר יצחק אַבְרַבַּנְאֵל, כי התשובה לכך היא טמונה וצפונה במלים, ׳ויהי מקץ עשרת ימים׳.

עברו עשרת ימי תשובה. הרי גדליה בן אחיקם מתי נהרג – בדרך כלל, מה שיודעים הוא, שהדבר היה שלישי בתשרי. אבל י״א שזה היה בראש השנה, רק בגלל שביו״ט אי אפשר לקבוע תענית, לכן דחו את זה. וי״א שהדבר היה בב׳ תשרי.

אבל עכ״פ בנתיים, כל עשרת ימי תשובה – כאשר היתה כל המלחמה והמהומה הזאת וכו׳ – כאשר הם דיברו עם ירמיהו, היה עדיין עשרת ימי תשובה, ובעשי״ת בנ״א המה נכנעים. אולם כאשר עברו עשי״ת, נשכח הכל. פג. והיה כלא היה. ׳ויהי מקץ עשרת ימים׳.

האברבנאל מדייק זאת, מכך שלא כתוב ׳אחרי׳ עשרת ימים. אלא ׳מקץ׳ עשרת ימים. אין הכוונה, שמאז שהם דיברו עם ירמיהו, הוא הביא להם רק אחרי עשרה ימים את התשובה מהקב״ה. הדבר לא לקח כל כך הרבה זמן. אולי יום–יומיים, עד שקיבל נבואה.

ירמיהו אינו כמו משה רבינו ע״ה, אשר יכל להתנבא מתי שהוא רוצה. ירמיהו אמר להם, מתי שתהיה לי תשובה מאת הקב״ה. הוא לא ידע להגיד במדוייק מתי תהיה לו תשובה. נניח שהדבר לקח יומיים–שלושה. כגון שהם ביקשו ממנו בח׳ או בט׳ בתשרי, ואז הם הסכימו לקבל, כי זה היה בעשרת ימי תשובה. אבל לאחר שעברו עשי״ת, הם פקרו ופרקו עול. לא מוכנים בכלל לשמוע לו.

ועוד שאומרים בכזאת עזות פנים, ׳שקר אתה מדבר, לא שלחך י״י אלהינו וגו״.

*

ישנו מקור נוסף, לעניין עשרת ימי תשובה, שהוא לגבי נבל הכרמלי. **וַיְהִי כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים** וגו׳ [שמואל א׳ כ״ה, ל״ח].

שם זאת כבר גמרא מפורשת בראש השנה [דף י"ח ע"א], **אמר רב נחמן, אלו עשרה ימים, שבין ראש השנה ליום הכיפורים.** נבל הכרמלי, כאשר הוא ענה ודיבר בעזות פנים לשלוחי דוד המלך, לא רצה לתת לו מהצאן שהוא גזז מהמשתה, ורק אביגיל באה והתחננה לדוד, היא הרגיעה את העניינים, ואז דוד המלך לא הרג אותו. אבל בסופו של־דבר, כאשר אביגיל סיפרה לנבל את כל מה שאירע ומה שהיא דיברה עם דוד, ונאמר שם [שמואל א' כ"ה, ל"ז] **וַיְהִי** כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים, וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת נָבָל וַיָּמֹת.

המפרשים מסבירים, כי כ"כ כאב לו מה שהיא נתנה לדוד המלך, 'משלוח מנות' מכובד, מרוב שהוא היה קמצן. או מפני הפחד, כי דוד המלך רצה ועמד כבר להרוג אותו, רק שהיא עצרה את דוד המלך ברגע האחרון מלעשות כן.

וַיְהִי כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים, וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת נָבָל וַיָּמֹת. אומר רב נחמן, כי עשרת הימים הללו, הם עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. לא חזר בתשובה בימים הללו, ולכן נענש.

אבל כאן יש לדייק.

האברבנאל כתב מדנפשיה, כי מקץ 'עשרת ימים' שכתוב לגבי הנביא ירמיהו, אלו עשרת ימי תשובה.

אולם לגבי נבל הכרמלי, רִבּוֹתינו הם אלו שאמרו זאת. ואף מפרשים רבים מעתיקים את זה. ורש"י מביא זאת ב'סתם', בשם 'רבותינו', למרות שבגמ' הדבר מובא רק בשם רב נחמן. אמנם הוא מביא גם את הדעה האחרת, שזה כנגד עשר לגימות.

בכל אופן, בשלמא אם היה כתוב כמו גבי נבל 'עשרת הימים', בה"א הידיעה, היה מובן כי אלו הם עשרת הימים הידועים, עשרת ימי תשובה. אבל לא כתוב רק, 'עשרת ימים'. א"כ איך אפשר להגיד כמו האברבנאל?

אולי ישנו כאן רמז. ישנם שני 'עשרת ימים'. יש את עשרת ימי תשובה, ויש עוד עשרה ימים, והם שבין יוהכ"פ עד הושענא רבה. עשרה ימים, ועוד עשרה ימים. הרי הושענא רבה זה בכ"א תשרי. בזמנו [בשיעורי מוצש"ק האזינו התשע"ח, האזינו התש"פ, האזינו התשפ"א. וע"ע בראשית התשע"א] דיברנו על כך, הבאנו בשם השל"ה, לגבי מה שתמיד תמיד – כך הלשון בגמרא ובראשונים ובכל הספרים – עשרה ימים 'שבין' ראש השנה ליום הכיפורים. לכאורה, הדבר אינו נכון. לא מדוייק. שהרי אין עשרה ימים בין ר"ה ליוהכ"פ, אלא אך ורק שבעה ימים. הבאנו אז כל מיני תירוצים, ביניהם מה שהשל"ה אומר, שהמושג הזה הוא כן מדוייק, כי הכוונה בזה היא בין יוהכ"פ שהוא בי' בתשרי, והושע"ר בכ"א תשרי, וא"כ ישנם בדיוק עשרה ימים בין זה לזה.

אם כן, יש לנו לכך כאן רמז מפורש. לגבי נבל נאמר 'עשרת הימים', אלו עשרת ימי תשובה. וכאן בירמיהו שכתוב 'עשרת ימים', הכוונה לעשרת הימים הנוספים שבין יוהכ"פ להושע"ר. אולם בלי ה"א הידיעה, כי הימים הללו, הם כבר יחסית 'טפלים'. הם אינם העיקר.

העיקר, עשרת ימי תשובה. עשרת ימים הללו, מיוהכ"פ עד הושע"ר, הם האפשרות נוספת לתיקון. כי בעצם כבר נגזר הדין, רק שישנה עוד הזדמנות, למי שיחפוץ לתקן את עצמו, לשנות את פסק הדין מרעה לטובה. ברם התוקף והעיקר של־תשובה, זה בעשרת ימי תשובה. זהו 'סוף וקץ לכל חטאותינו וצרותינו'. נעילה דיוהכ"פ, הוא קץ מחילה לכל חטאותינו, למען נחדל מעושק ידינו, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם. רק שעניין החיתום נמשך עוד עד הושע"ר. אז, זה כבר לא 'עשרת הַימים', אלא רק 'עשרת ימים', כי זה פחות.

והרווחנו בכך לתרץ, גם את עניין האות כא"ף הדמיון, 'כ'עשרת הימים. לכאורה, מה הפירוש 'כ'עשרת הימים? וכי זה בערך עשרה ימים? הרד"ק שם בס' מלכים נדחק להסביר זאת. אולם לפני דברינו, זה נפלא. עשרת ימי תשובה, הימים ש'בין' ר"ה ליוהכ"פ, הם לא בדיוק עשרה ימים, אלא שבעה ימים. אם זה מתחיל בר"ה, ונגמר ביוהכ"פ, זה בערך עשרה ימים, אלא שמחשיבים זאת עשרה ימים. או מתחיל מהבוקר של ר"ה, ונגמר לפני צאת יוהכ"פ. לכן כתוב 'כ'עשרת. משא"כ כאן

בירמיהו, בין יוהכ״פ להושע״ר, שהם עשרה ימים במדוייק, עשרה שלֵמים.

שאלה מהקהל: אבל איך אפשר שנִשְׁאר במדרגה שהיינו ביוהכ״פ?

תשובת מרן שליט״א: לכל־הפחות מחצה. אפילו קצת לעלות, זה חשוב. העיקר להשתנות, ולהשתפר. שבע יפול צדיק, וקם. לא להתייאש.

תוספת דברים בעניין פירוש המלים באשמורות, עשה למען ׳לימודך׳, עשה למען ׳תורתך׳. והתייחסות לביאור כי ׳לימודך׳ היינו עם ישראל.

ידידנו הרב יואב מהאצרי הי״ו, מעמנואל ת״ו, המגיה של־שיעורים אחרי הדפסתם הראשונה, ב״ה הקב״ה חנן אותו בכשרון טוב ׳לתפוס׳ שגיאות, בהדפסה או בסגנון. ויישר חיליה לאורייתא.

הוא כתב אלי, לגבי מה שדיברנו בשיעור כי תצא, בעניין המלים באשמורות, ׳עשה למען לימודך׳. מה הפירוש, ׳לימודך׳?

הסברנו אז בס״ד, כי הכוונה ללימוד התורה. אמנם יש אח״כ לכאו׳ שוב ׳תורתך׳, אבל יכול להיות שאין זו כפילות, כי אפשר לבאר שם ׳תורה׳ דהיינו הוראה, דהיינו הלכה, משא״כ כאן שזה ה׳לימוד׳. ואמרנו עוד כי ׳לימודך׳ אפשר שהכוונה הֶרגֵל, דהיינו כמו שמצינו ׳דרכך׳ לעשות חסד חנם. והבאנו כי הלשון הזאת אינה רק באשמורות, אלא גם בבקשות של מוצאי שב״ק, ׳שבוע לימוד תורה׳, ׳שבוע תורה׳. רואים כי הכפילו, ׳לימוד׳ ו׳תורה׳, משמע שהם שני דברים.

[**ראיתי** בתכלאל מהר״י משתא דף ק״ע ובהעתק תכלאל מהר״י בשירי דף כ״ז ע״א, דגרסי רק שבוע למידות תורה, ולא גרסי שבוע תורה. ויש לעיין בשאר תכאליל. איתמר].

ויש להוסיף עתה כי כך הוא גם בנוסח תיענו ותיעתרו שאומ׳ בר״ה וביוהכ״פ.

הוא מעיר על כך בזה״ל, **הרה״ג אבירן יצחק הלוי שליט״א בדף ס״ד פירש, ׳לימודך׳, עם ישראל שהם לימודי ה׳, ככתוב [ישעיה נ״ד, י״ג] וכל בניך לימודי י״י ורב שלום בניך.**

א״כ זהו פירוש אחר בכלל.

אח״כ הוא מוסיף מעצמו כך, **ופירש מהרי״ץ בעץ חיים, תלמידי חכמים. וגורמים שלום בעולם, בזכות תורתם, ורב שלום (בזכות) בניך.**

פירוש נוסף, לימודך, תורתך, שגם אתה ה׳ לומדה.

הדבר האחרון ידוע בדברי חז״ל, כי הקב״ה עוסק בתורה. ונרחיב על כך בס״ד בשיעור לך לך.

כעין זה גם לגבי מה שאומרים בברכות, ׳אשר קידשנו במצוותיו וציונו׳, מה הפירוש ׳מצוותיו׳?

מהרי״ץ מביא בע״ח [ח״א דף ד׳ ע״א] – לגבי ברכת אשר קידשנו במצוותיו וציונו על נטילת ידיים – בזה הלשון, **׳במצותיו׳, נקט הכי ממאי דאמרינן, דהקב״ה עצמו מניח תפילין וציצית וכו׳. וכן כתב בספר העקידה.**

כתוב בגמ׳ ברכות לגבי הפרשיות של־תפילין שהקב״ה מניח, מאי כתיב בהו?

וכן מצינו לגבי ציצית, דכתיב [דניאל ז׳, ט׳] לְבוּשֵׁהּ כְּתַלַּג חִוָּר. טלית לבנה.

והוא טעם שמברכין בקידושין, ׳במצותיו׳. וכי הקב״ה ג״כ עושה קידושין? התשובה היא, כן. **שכן הוא ית׳ כתיב ביה [הושע ב׳, כ״א], וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם.**

גם בסוכות, ברכנו אשר קידשנו ׳במצוותיו׳ וציונו לישב בסוכה. ש״מ כי גם הקב״ה יושב בסוכה.

כמובן, הכל מדובר בשורש הרוחני של אותו עניין. ממילא גם לא בסוכה גשמית, אלא המהות הרוחנית של־מושג ׳סוכה׳.

וכן לגבי מה שקראנו בשב״ק זאת בפרשת השבוע, **וַיִּנָּחֶם יְיָ כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ, וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ** [בראשית ו׳, ו׳], אומרים חז״ל כי הקב״ה התאבל שבעה ימים. על מה הוא התאבל? על המבול. על כל העולם אשר הלך. אבל לכאורה, הרי לא מתאבלים לפני המיתה, הרי עדיין לא היה המבול. אלא התשובה, אכן האדם אינו יכול להתאבל לפני שימות לו המת, כי הוא אינו יודע האם קרובו ימות או שלא ימות, ולא יודע מתי ימות. אולם הקב״ה

יודע הכל מראש, לכן הוא התאבל שבעה ימים לפני כן בדיוק.

המושג 'מצוות', קיים גם אצל הקב"ה. וזהו 'מצוותיו'. וכן 'תורתו'.

או כפי שנאמר, כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ, וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה וגו' [תהלים א', ב']. בהתחלה זאת 'תורת י"י', ואח"כ זה נקרא 'תורתו' של אדם, כפי שחז"ל אומרים.

ובכן, יישר כוחו של הרב יואב יצ"ו על החידושים ועל הפירושים.

ולגופו של־עניין, הפירוש הזה, ש'לימודך' היינו עם ישראל, כי הם לימודי ה', לא נראה לענ"ד, מכיון שהדבר אינו מתאים עם השאר. כי 'יגיד עליו ריעו'. 'עשה למען ישרך' – הכל כלפי הי"ת, וכן 'כבודך', 'מלכותך' וכו', ופתאום לגבי 'לימודך' הכוונה היא כלפי עם ישראל? הדבר אינו משתוה, ביחס ל'חברים' שלו. אם הדברים מתייחסים כלפי הקב"ה, כיצד פתאום עוברים לפרשו כלפינו? הדבר אינו דומה.

ויישנו דבר דומה לזה, ב'סליחה' אל תעש עמנו כלה וכו', 'סודך שים בלימודך'.

זהו עפ"י הפסוק, **חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי** [ישעיהו ח', ט"ז]. גם שמה רואים במפרשים, כיוונים שונים.

בכל אופן, העיקר שהעניין התבהר.

תשובה לשאלה, האם מותר בשב"ק לכוון לבקש ולהתחנן, בג' הברכות הראשונות של תפילת שמו"ע.

שאלה נוספת שהוא – הרב יואב מהאצרי הי"ו – שאל, **האם בג' ראשונות בעמידה (שבת), מותר לכוון בהם בקשה–תחנונים.**

הרי שלושת הברכות הראשונות, 'מגן אברהם', 'מחיה מתים', 'האל הקדוש', הן ברכות שבח, לא שאילת צרכים. השאלה היא, האם מותר להוסיף לבקש בהן בקשות ותחנונים בהרהור.

העירני חבר, שחש שהארכתי במוסף ר"ה ב'רופא חולים', ויודע צרכי – שכחתי להזכיר זאת מקודם, בתחילת השיעור, כי ידידנו הרב יואב הי"ו מבקש להתפלל על בתו, שירה בת יואב, השם ברוך הוא ישלח לה רפו"ש בתוך כל חולי עמו ישראל. אכי"ר – **ואמר שאסור לבקש בְּהֶן, רק לשבֵּחַ.**

חבר שלו שָׁם לב, כי במוסף ראש השנה, כאשר הוא אמר את המלים 'רופא חולים', הוא הרגיש שהוא אמר זאת ברגש ובכוונה, שהוא שם 'דגש' כאן. והוא טען לו, שהדבר אסור. כעת זאת איננה ברכת רפאנו ה' וארפא. עכשיו הינך משבח את הקב"ה, אל תבקש כעת על החולה.

הוא שואל, האם הדבר נכון.

ואם אסור, האם מותר להאריך כשכוונתו לשבֵּח על שריפא, ולשאוף לרפואה שלימה.

ב"ה חל שיפור מבחינה רפואית, אבל זה עדיין לא מושלם. **וכך היתה כוונתי.**

יוסיף מרן שנים רבות במועדים טובים, אכי"ר.

למעשה, הוא כיוון בזה לפירוש 'חסידי' מיוחד. פשייטל...

מובא בגמרא במסכת שבת [דף י"ב ע"א], שכאשר נכנסים [בשב"ק] לבקר את החולה, אומרים לו כך, 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא'. הפשט הוא ידוע, אולם לחסידים ישנו כאן פשט מעניין.

הם אומרים, הרי בשב"ק אין אומרים את ברכת רפאנו י"י ונרפא וכו', כמו שאין את כל יתר הברכות האמצעיות, שהן שאילת צרכים. ברכת רפאנו, היא הברכה השמינית. א"כ מה עושים בשבת, כאשר רוצים וצריכים להתפלל על החולה? התשובה היא, תכוון בברכת אתה גיבור, במלים 'רופא חולים'. ואז אם כן יוצא, שהרפואה היא יותר ממהרת וקרובה לבוא, כי הזכרתָ אותה כבר בברכה השנייה...

כבר סמוך לתחילת שמונה עשרה.

א"כ רואים, שהם סבורים בפשיטות שהדבר מותר.

הערה מהקהל: מוסיפים כי ככה זה גם יותר נכנס, כי משבחים את הקב"ה אזי אין הפרעה.

תגובת מרן שליט"א: יפה. נכון. הדבר כתוב לפָנַי, [וכדִלקַמַן ד"ה כגון].

למעשה ישנה כאן שאלה כללית, כגון לגבי אנשים הנמצאים כעת בבית הסוהר, אם אדם רוצה לבקש עליהם בברכת אתה גיבור במלים

'מתיר אסורים', לכוון עליהם – ולא רק בשבת – שישתחררו. וכדומה. האם הדבר מותר?

ראיתי כי נחלקו בעניין זה, תלמידי חכמים בזמנינו.

בספר מפי ספרים וסופרים [מהדורא חדשה, בראשית, דף תקע"ב] הביא בזה"ל, **בספר קב ונקי להרה"ק רבי יחיאל מיכל מגלינא זי"ע מביא, שאדם הנצרך לדבר ישועה ורוצה שתתקבל תפילתו מבלי שיפריעו המקטרגים והמשטינים, העצה היא להתפלל על כך בעת שמזכיר שבחו של מקום באותו דבר.**

הרי המקטרגים אינם יודעים את מחשבות בני האדם, וכאשר האדם מתפלל – אם הוא מתפלל במפורש, מוציא בפיו – אזי הם שומעים את מה שהוא מתפלל, והם מקטרגים ומונעים. מביאים כל מיני טענות, שהתפילה שלו לא תתקבל, ולא תעלה לפני הקב"ה. אבל מה האדם חושב, על מה הוא מכוון, את זאת הם אינם יודעים. ולכן זה עולה ישר לכסא הכבוד, בלי הפרעות.

כגון מי שמבקש לעורר רחמים בעד חולה הנצרך לרפואה, יכוון עליו בשעה שהוא משבח את השי"ת ואומר (בברכת אתה גיבור) 'רופא חולים', ואז לא יוכלו המקטרגים לסתור את תפילתו, שהרי אינם יכולים להכחיש דבריו ולומר כנגדו שהשי"ת אינו רופא חולים ח"ו, ומתוך כך תהא הדרך סלולה לתפילתו, עכדה"ק.

הוא מסביר זאת קצת אחרת, הוא בא מכיוון אחר. אנחנו אמרנו, כי המקטרגים אינם יודעים את המחשבות, כפי שכתוב בכמה ספרים. אמנם ישנם בכך חילוקי דעות, התוספות במסכת שבת [דף י"ב ע"ב] אומרים כי בודאי שגם מחשבות הם יודעים, אולם למעשה רבים אינם מסכימים לכך. ואכמ"ל. בשורה התחתונה, הם אינם יודעים מחשבות. רק הקב"ה, בוחן כליות ולב. מלאך אינו יודע מה האדם חושב. א"כ הם לא יפריעו.

אבל הוא בא ואומר נקודה אחרת, 'שהרי אינם יכולים להכחיש דבריו ולומר כנגדו שהשי"ת אינו רופא חולים ח"ו, ומתוך כך תהא הדרך סלולה לתפילתו'. האדם אומר 'רופא חולים', וכי הקב"ה אינו רופא חולים? הרי לא יוכל המלאך להכחיש שכך הדבר, אזי הדרך סלולה. כך הוא מביא, בשם הספר קב ונקי.

ברם הוא טוען על כך, **והאמת שנפסק להלכה [או"ח סי' קי"ב סעיף א'] שאין לבקש צרכיו בשלש ברכות ראשונות שבשמו"ע.**

זאת גמרא מפורשת במסכת ברכות [דף ל"ד ע"ב], **אל ישאל אדם צרכיו, לא בשלוש ראשונות, ולא בשלוש אחרונות.** ג' הברכות הראשונות, הן שבח. עבור שאילת צרכים, ישנן ברכות אחרות.

והוא אומר, שיכול להיות שישנו הבדל. וז"ל, **יש לומר, דבמחשבה שאני.** המדובר בגמ' הוא כאשר זה בפה, אם אתה אומר במפורש 'שאילת צרכים'. אבל אם הינך רק חושב, אזי הדבר שאני, ומותר.

ומותר לייחד מחשבה וכוונה על דבר ישועה הנצרך, בעניין שבו הוא משבח להבורא יתב"ש.

ואפשר עוד, שהכוונה על סיום כל ברכה וברכה שבשמונה עשרה, כגון בברכת 'רפאינו', מסיימים בדברי שבח 'כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה', והתפילה על החולה באותה שעה קרובה יותר להתקבל, וכן בשאר ברכות בחתימת הברכה.

הוא מעלה אפשרות לתירוץ נוסף, כי יכול להיות, שהם התכוונו לגבי השבח אשר בברכת רפאנו וכו', 'כי אל רופא רחמן אתה'. שם סוף הברכה, זאת כבר איננה בקשה, אלא שבח. בחלק הזה, כאשר אתה מכוון, אזי הדבר נתפס.

אך הראשון נראה עיקר. והוא מביא ראיה, שהפירוש אינו כך [דהיינו לא כפי הפירוש השני שהביא].

וכך כתוב להדיא ב'אהבת שלום' [פרשת ויצא ד"ה והנה אנכי', "האיש המשכיל, ראוי שיבקש ויתפלל אף בשלש ראשונות, כמו 'מכלכל חיים בחסד', ראוי שיחשוב בדרך בקשה ג"כ שיהיה כן. וכמו כן 'סומך נופלים', שיהא סמיכה לנופלים. ו'רופא חולים', יהי

רצון שיהיה רפואה לחולים. ו'מתיר אסורים', יהי רצון שיצאו אסורים מן השבי", עיי"ש מה שהאריך באמרי נועם.

ואכן בכל הספרים שראיתי, מכולם מובן כמו שאמרנו מקודם. הם מביאים זאת לגבי ברכת אתה גיבור, ומסבירים עפ"ז 'ורפואה קרובה לבוא' שזה כבר בברכה השנייה.

בהמשך הוא מביא בשם ידידנו הגרש"א שטרן שליט"א, שהעיר על כך בזה"ל, **מצד הסברא, נראה לאסור לבקש ולשאול צרכיו בג' ראשונות שבשמו"ע גם במחשבה. שהרי טעמא דמלתא שאין לבקש אז צרכיו, אמרו בגמרא [ברכות דף לד:] כי ברכות אלו דומין לעבד שמסדר שבח לפני רבו, ואינו ראוי לבקש אז צרכיו. וא"כ מה לי בדיבור מה לי במחשבה, תרווייהו אסירי. דלפניו יתברך גלוי מחשבה, כדיבור.**

מה פתאום הינך מחלק, בין אמירה לבין כוונה? למימרא כי ג' הראשונות הן שבח באמירה, אל תשאל בהן צרכים במפורש, משא"כ אם רק תחשוב. אבל, מהו ההבדל? הרי הגמרא אומרת בהדיא, 'עבד שמסדר שבח לרבו', אל תיגש להקב"ה ישר עם דרישות ובקשות, אתה צריך לשבֵּח אותו תחילה. הקב"ה יודע מה שאתה חושב. כעת הינך מבקש צרכים? קילקלת. כך הוא טוען.

ומחבר הספר מביא אח"כ בשם הגר"ש אלתר שליט"א, שחולק על כך וטוען אחרת. וז"ל, **פשוט גם בבוא העבד לבקש פרס מרבו ופותח בשבחו, הרי גלוי מטרתו בדבריו, ועכ"פ כיון שבפה פתח בשבחא, סגי בזה לריצוי קבלת מחשבתו.**

כך הגר"ש אלתר, ענה להגרש"א שטרן.

אבל נראה לי שזאת איננה תשובה מלאה. כי מה נפשך. נכון שזאת היא המטרה, אבל עדיין לא סיימנו את השבחים, יש עוד את ברכת אתה קדוש, א"כ כיצד פתאום הינך קופץ לצרכים. תגמור את ג' ברכות השבח, ואח"כ תבקש.

*

בהמשך הוא מביא כך, **אך מקובל בפי העולם לומר בשם צדיקים (ראה בסידור 'לב שמח' תפילת ערבית של שב"ק קודם שמו"ע) שפירשו מאמרם (שבת דף יב.) 'שבת הוא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא', ומדוע קרובה הרפואה לבוא בשבת? אלא, כי בשבת אין מבקשים ברכת 'רפאנו'. ולכן מי שיש לו חולה בתוך ביתו רח"ל, יתפלל ויבקש על הרפואה כשאומר 'רופא חולים' בברכת מחיה מתים, והיינו 'ורפואה קרובה לבוא', שמקדימים לבקש על הרפואה בברכת 'מחיה מתים' עכתו"ד. הרי דבמחשבה אפשר לבקש, אף בג' ראשונות. ודוחק לומר, דבשבת, שאי אפשר בענין אחר, שאני.**

ובשו"ת שיח יצחק' [סימן פ"ו] להגה"צ רבי יצחק וויס זצ"ל אב"ד וועראוי, מביא בשם האר"י ז"ל, שאין להתפלל על החולה בשבת אפילו במחשבה, ובשכר זה יזכה שרפואה קרובה לבוא, וכדברי רש"י [שבת דף יב.] 'יכולה היא שתרחם – אם תכבדוה מלהצטער בה', והיינו אפילו במחשבה.

עצם זה שהאדם נמנע מלבקש רפואה בשבת, קיים את ההלכה כדת וכדין, הא גופא 'יכולה היא שתרחם'. אל תצטער בשבת. אם הינך מבקש, אז אתה בא לידי צער. על ידי זה שאינך מבקש, זאת תהיה הרפואה.

הוא מפרש בדיוק ההיפך. הרפואה קרובה לבוא, בגלל שאינך מבקש. מפני שאתה נמנע מכך, כי בשב"ק אינך מצטער.

וכדי לבאר טעם ההיתר, היה נראה לומר בדוחק גדול, דסבירא ליה להני רבוותא דהא דאין לשאול צרכיו בג' ראשונות, היינו משום לְתָא דהפסק באמצע אמירת שבחים דאתינן עלה, ומש"ה מצינן למימר דבהרהור בעלמא ליכא למיחש להפסק. אך כאמור, דוחק גדול לומר כן. דלפי זה, למה הותרו לבקש על צרכי רבים. וצ"ע.

הרי בעשי"ת אנחנו מבקשים, זכרנו לחיים, אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים וכו'. מי כמוך אב הרחמן וכו'. איזה היתר ישנו לכך?

האמת היא, שבעל הלכות גדולות, אשר היה מן הגאונים בבבל, הוא סובר שאין לומר את ההוספות הללו. ישנה מחלוקת גדולה, לגבי העניין הזה. אמנם אנחנו כן נוהגים לומר זאת, בכל עם ישראל התקבל להגיד את זה, אבל בזמן הגאונים היו בכך חילוקי דעות. ה"נ הוספות הללו, לא נזכר בגמרא. ולכן עכ"פ אינם לעיכובא.

הכרעת הפוסקים להגיד, היא מפני שבמסכת סופרים נזכר להגיד את זאת. וסיבת ההיתר, משום שהם צרכי רבים. אלו אינן בקשות פרטיות של־אדם על עצמו, כגון שכעת יש לו חולה במשפחה, או מישהו אשר זקוק לישועה אחרת, אלא המדובר כלפי כל עם ישראל, כי אנחנו כולנו זקוקים ל'זכרנו לחיים'.

ובסיום דבריו הוא מביא כך, אמרו התלמידים: בעניין זה, יש להסמיך מה שהובא ב'אמרי אמת' (ליקוטים) **על דברי הגמרא** (ברכות דף לב.) **'לעולם יסדר אדם שבחו של־מקום, ואח"כ יתפלל', בשם אביו הרה"ק בעל ה'שפת אמת' מגור זיע"א, "שהצדיקים האמיתיים מתפללים ונענים, עוד בשעת סידור שבחו של־מקום, שגם שם מרומזת התפילה, אלא שהיא בדרך שבח והודאה. כמו שמזכירים 'מחיה מתים' ו'רופא חולים', בשלש ראשונות.**

וכן מצינו [תענית דף כד.] **בר' חייא שאמר 'משיב הרוח', ונשב זיקא** [אע"פ ש'משיב הרוח' אינה בקשה, כי אם הודאה]. **וזהו 'טרם יקראו ואני אענה' עכ"ל.**

ומכל מקום, לא נתפרש אם הם מכוונים לבקשה, בעת השבח וההודאה.

על עניין מעשה זה דר' חייא, נדבר בעז"ה בהמשך השיעור.

היוצא מן האמור, שאינני רואה בנ"ד ראיה ברורה, ישנו כאן ויכוח, ישנם צדדים לכאן ולכאן.

ישנם כאלה המביאים את הפירוש הזה – לגבי 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא' – בשם החתם סופר, וכדלקמן. אינני יודע האם הדבר נכון, בדר"כ הפירוש הזה ידוע בשם אדמורי"ם.

*

בספר חיבת העבודה [ראש השנה דף רמ"ו] הביא זאת בשם החָתַם סופר זיע"א, אבל בסגנון אחר, בזה"ל.

והכי מתאמרא בשם הגאון בעל ה'חתם סופר' זיע"א לפרש מאמרם (שבת דף יב.) **'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא', דמשום הכי קרובה הרפואה לבוא בשבת, כי בשבת אין מבקשים ברכת 'רפאנו', ולכן מי שיש לו חולה בתוך ביתו רח"ל, יתפלל ויבקש על הרפואה כשאומר 'רופא חולים' בברכת אתה גיבור.**

והיינו 'ורפואה קרובה לבוא', שמקדימים לבקש על הרפואה בברכת 'אתה גיבור'.

משמע מדבריו, לא רק לכוון אז במחשבה, אלא שבהגיע האדם אל המלים 'רופא חולים', הוא יכול להוסיף כעת איזה דברים, להתפלל על החולה.

חושבני, כי הדבר אינו מדוייק.

גם מה שכתב בהמשך, **'שיש בה גם הודאה, ותפילה כזו קרובה להתמלאות'**, אינו מדוייק. הרי זאת אינה 'הודאה', שהרי ג' הברכות הראשונות הן שבח.

ובהמשך הוא כותב, **ואולי מהאיי טעמא פסק המחבר בשו"ע** [סימן תקפ"א סעיף ד'] **"מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה", וביארו הפוסקים הטעם, כי בטוחים אנחנו שנצא זכאים בדין. ויתכן שהטמינו בדבריהם עצה טובה לִזְכּוֹת בדין, והיא כי בזה שיכבס ויעשה יו"ט ויודה להשי"ת על הישועות העתידות לבוא, עי"ז יתקבלו בקשותיו לזכות בדין. כי בשעת הודאה, מתקבלות הבקשות יותר, כאמור.**

הוא הולך מתוך מחשבה, שאם אומרים שבחים והודאות, אזי התפילה יותר מתקבלת, מאשר לבקש צרכים. ונראה לי, שהדברים הללו צריכים עיון.

בכל אופן, ישנן כאן סתירות, ואינני רואה ראיה ברורה לשום צד. דהיינו, ההיפך. הפשטות היא, שהדבר אסור. בברכות השבח, אל תוסיף בקשות לא רק בפה אלא אף במחשבה. אבל

מצד שני, אי אפשר להכחיש, כי ישנם כאלה אשר סברו ופירשו כך.

לכן, הנני עושה כאן בס"ד פשרה. אכן 'רופא חולים' זהו שבח כלפי הקב"ה, שהוא רופא חולים. ברם אפשר להעביר במחשבה במהירות, כוונה על רפואה לַחולה שלו. דהיינו, לא להאריך עכשיו בכך, אלא שהדבר יהיה כבדרך אגב, 'על הדרך', לא להשקיע ולהרחיב בדבר הזה.

לגבי העניין דלעיל, שונה ברכת מודים מג' הברכות הראשונות, ובירור העניין שג' הברכות האחרונות הן 'הודאה'. השלמה בעניין הכוונה על בנים צדיקים, במלים 'לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך', ומדוע אין ברכה מפורשת על כך בתפילת שמו"ע.

אבל ישנו דבר אחר, שכן מותר להאריך בו, וזהו בברכת מודים.

ישנו הבדל, בין ג' ברכות ראשונות, לג' ברכות האחרונות.

ג' האחרונות נקראות 'הודאה', כך מובא בגמרא [ברכות דף ל"ד ע"א], וגם הרמב"ם [פרק א' מהלכות תפילה וברכת כהנים הלכה ד'] כתב כך, שהראשונות הן שבח, והאחרונות הן הודאה. ורבים מתפלאים על כך. קשה להבין זאת. למה הן 'הודאה'? אכן נכון שישנה את ברכת מודים אנחנו לך וכו', בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות, אולם זו רק אחת. וכי ברכת רצה וכו' היא הודאה? אנחנו מתפללים שם, על עבודת בית המקדש. וכן ברכת שים שלום טובה וברכה וכו', וכי זאת הודאה? הרי אנחנו מבקשים, שיהיה שלום טובה וברכה וכו'.

מהרי"ץ זיע"א עמד על השאלה הזאת [בע"ח דף מ"ב ע"ב], וכתב בזה"ל, **ואם תאמר, והלא ב'רצה' ו'שים שלום', מבקש הוא פרס מרבו.** מדוע אמרו, שהוא רק מודה?

ויש לומר, דלא דמו לאמצעיות, כי הם צרכי האדם. אבל ג' אחרונות, כולם כבוד הקב"ה. כגון העבודה, שנַעַבְדנו. וכן ההודאה, זהו כבודו. וכן השלום (רד"א בשער השני).

הדבר מעניין. הר"ד אבודרהם ומהרי"ץ אומרים, שאין זה דומה לברכות האמצעיות, כי שם אלו בקשות על צרכים פרטיים. משא"כ בג' האחרונות, שאנו מבקשים על עבודת בית המקדש, שזהו כבוד הקדוש ברוך הוא. וכן שים שלום טובה וברכה וכו', זהו כבוד הקב"ה, 'המברך את עמו בשלום'. כאשר יש 'שלום' על עם ישראל, אזי זהו כבודו יתב', יען שישראל הם בניו, עַם קרובו.

יוצא, שאם מבקשים שם – דהיינו בג' אחרונות – דברים רוחניים, שפיר דאמי.

שאלה מהקהל: ומה יענו הרד"א ומהרי"ץ על ברכת תשכון, ואת צמח דוד?

תשובת מרן שליט"א: שאני התם שגם אנחנו ניהנה בבניין ירושלם וביאת המשיח, ולכך נכלל הדבר בשאלת צרכים. רצה, זה אך ורק כבוד הקב"ה, קרבנות בלבד. לשם שמים.

דיברנו כבר כמה וכמה פעמים, לגבי מה ששאלו, למה בתפילת העמידה אין בקשה על בנים צדיקים? לכאורה, אין לך דבר חשוב וגדול מכך. לצערינו, ישנם צדיקים, כמה גדולים, שבניהם יצאו לתרבות רעה, או לא הלכו בדרך נכונה. ולא רק בדורות האחרונים, ובזמנינו, אלא בכל הדורות. אפילו ליצחק אבינו, היה את עשיו. לחזקיהו, מנשה ורבשקה. א"כ למה לא קבעו אכנה"ג ברכה על בנים צדיקים בתפילת שמו"ע. הרי אין לך 'שאילת צרכים' גדולה מזו?

אמנם אנחנו מבקשים על כך בברכות התורה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' יודעי שמך וכו', אבל זה לא בתפילת שמונה עשרה. השאלה מדוע בתפילת העמידה, כאשר עומדים לפני ממ"ה ב"ה, מדברים ישר עם הקב"ה, פה היתה צריכה להיות שאילת צרכים, גם לגבי הנושא הזה.

מביאים על כך תירוץ, שהדבר כן נמצא בתפילת שמו"ע, אבל ברמז, בכדי שהמקטרגים לא ימנעו ולא יעצרו את התפילה הזאת.

זה נמצא בברכת מודים, במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך'. אמנם פשטות המלים היא, שאנחנו מודים ואומ' כי הקב"ה הוא נצחי, נמצא כל הדורות וכו'. אבל כאן ישנו מקום, להוסיף כוונה נוספת. ומי שישים לב יראה, שהמלים כאן לפי פשוטן לא

כ״כ מתקשרות. הן אינן מתחברות. גם לא ברור, לא מוסכם, להיכן שייכות המלים ׳אתה הוא׳ לדור ודור וכו׳. האם זה שייך למקודם, או לאח״כ. וכבר הרחבנו על כך בס״ד לשעבר [בשיעורי מוצש״ק ראה, שופטים, כי תצא, שנת התשפ״ב]. הרואה יראה כי ישנן כאן מלים בלתי ׳חֲלָקות׳, ונראה מכך כי רמזו כאן משהו, עשו כך כדי שהאדם יבחין שישנה כאן כוונה נסתרת.

במלים ׳אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך׳, אנחנו מתפללים להקב״ה, שכל הדורות שיצאו ממני, יהיו כולם עובדי ה׳. ׳**לדור ודור**׳ – היינו כל הדורות, כל צאצאַי. ׳**נודה לך**׳ – ימשיכו להודות לך, דהיינו יעבדו את ה׳, יתפללו ויודו וישבחו לשמו. ׳**ונספר תהלתך**׳ – ויספרו את תהילתו. דהיינו, שיהיו עוסקי תורה. כי התורה נקראת ׳סיפור׳, ונקראת ׳תהלה׳. אלו כינויים של־תורה.

הארכנו כבר על כך, בהרבה דרשות והזדמנויות.

אבל, הרי זה בג׳ האחרונות, ושם לכאורה אסור לבקש בקשות. אלא התשובה, לא. זהו כבוד שמים.

דהיינו לפי מה שאמרנו עד עכשיו, הדבר מובן מצויין, כי זהו כבוד שמים, שיהיו הבנים צדיקים. זה לא כמו לבקש פרנסה, זהו אינו עניין אישי, או כמו לבקש גשם, וכדומה. כי הבקשה על הדורות הבאים, זהו כבוד ה׳, כמו ע״פ דברי הרד״א ומהרי״ץ.

ישנם האומרים תירוץ אחר, על השאלה הזאת. הם אומרים, כי ג׳ האחרונות אכן נחשבות ׳הודאה׳, שהרי הברכות הללו ניתקנו בזמן בית המקדש השני, ואז בית המקדש היה קיים. א״כ לגביהם, הנוסח אז היה בלשון הודאה. הודו לה׳, שזיכה אותם לעבוד בביהמ״ק. וברכת שים שלום וכו׳, ברוך ה׳ שעם ישראל חי בשלום. בזמנם זה היה ממש ׳הודאה׳.

כאשר אנשי כנסת הגדולה ייסדו את הברכות הללו, הן היו ממש ׳הודאה׳, כי בית המקדש היה קיים. רק שעכשיו, בעוה״ר אחרי חרבן בית המקדש, הנוסח נשתנה, ואנחנו מבקשים, רצה וכו׳, שים שלום וכו׳. אולם בעצם במקור, זה כן הודאה. ישנו תירוץ כזה, הובא בתלמוד בבלי מתיבתא שם בגמ׳ ברכות דף ל״ד ע״א. על אותו הדף.

שאלה מהקהל: בתפילות שב״ק, במלים ׳ושמח נפשנו בישועתך׳, האם מותר לכוון על רפואה עבור חולה? שתהיה לו ישועה?

תשובת מרן שליט״א: אבל זאת איננה כלל הכוונה, במלים ׳ושמח נפשנו בישועתך׳. הכוונה היא, על ישועת ה׳ בגאולה. אם תכניס זאת שם, זה לא יהיה במקום. וכי בגלל שישנן שם בקשות, אתה רוצה להכניס כאן בקשה אחרת, שהיא בעצם לא כתובה. בשלמא לגבי השאלה דלעיל, כתוב ׳רופא חולים׳, רק שהנני מכוין על החולה שלי. אבל בגלל שישנה בקשה, שאוסיף עוד בקשה? זה נקרא להכניס נושא אחר. אולי הדבר מותר, אם זה במחשבה, אבל אין פה ׳תפיסה׳, כי הדבר אינו מתחבר.

שאלה מהקהל: אי אפשר ש׳בישועתך׳ היינו, הישועה שלי?

תשובת מרן שליט״א: א״כ הינך מחליף את הכוונה. בסדר. זהו כפי שהאדם יגיד, לגבי המלים ׳זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם׳, אני אתכוון על הסבא שלי שהיה צדיק. תזכור את סבא שלי שהיה צדיק. אבות אבותי היו צדיקים ועשו חסדים, ובזכותם כעת תגאל גם אותי. זהו אינו הפירוש.

יכול להיות אמנם שמותר להכניס כוונות כאלה, הבאנו בעבר דוגמא לכך, בשיעור מסעי התשפ״ה בשל״ו, לגבי אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם, על עירויי דם והשתלות שעושים הרופאים בזמנינו. אבל הם לא הולכים על הדרך הזאת. הם חיפשו משהו, שיהיה ממש כתוב. כי אם הדבר כתוב, מאנשי כנסת הגדולה, ומצטרפים אנחנו לכך בדבר שווה ודומה לו, אזי התפילה יותר מתקבלת. זה לא שהוספתי כאן דברים מעצמי, לא לקחתי זאת לכיוונים אחרים.

הערה ותירוץ על מ״ש בספר פסקי תשובות, כי השאלה דלעיל מדוע לא ניתקנה בשמו״ע ברכה על ילדים צדיקים, נשאלה כבר על ידי מהר״י בכרך בעל חוות יאיר.

העניין דלעיל, ראיתי כי בספר פסקי תשובות [סימן קכ"א בהערה 5] הביא אותו בזה"ל, **בשם מוהרי"ד מבלזא זצ"ל מקובל, שבתיבות אלו מרומז תפילה על המשך הדורות וצאצאים טובים.**

ועל כך הוסיף מעצמו בסוגריים, **שכבר הקשה במקור חיים לחוות יאיר ב'קיצור ההלכות' סי' קט"ז, מדוע לא תיקנו תפילה על כך בשמונה עשרה.**

הנה הוא מביא את עיקר הנושא הזה, בקצרה ממש. אבל ישנו כאן דבר חדש, שלא היה ידוע. כי את הקושיא דלעיל, למה לא תיקנו זאת אנשי כנה"ג, כבר הקשה אותה גדול מפורסם, בעל שו"ת חוות יאיר, שהוא מה"ר יאיר בכרך זצ"ל, בספרו מקור חיים על ש"ע שנדפס מקרוב.

הסתכלתי בספר מקור חיים שם, וברגע הראשון השתוממתי, כי 'לא קרב זה אל זה'. לכאורה הוא שאל שאלה אחרת, והוא – בעל פסקי תשובות – הבין משום מה כך, קישר והכניס את זה לכאן.

מהר"י בכרך כותב שם כך, **מה שכתוב בגמרא, כמאן מְצַלֵּינן אקצירי וכו', כמ"ד אדם נידון בכל יום. אבל מברכת רפאנו, אין ראיה. דציבור שאני, דנקרע גזר דין.**

זהו 'קיצור הלכות', כנז' בכותרת שם. הוא מדבר כאן ממש בקיצור נמרץ. ברמזים.

המדובר הוא לגבי הגמרא בראש השנה דף ט"ז ע"א, **כמאן מצלינן אָקצירי ואָמְריעי,** דהיינו מתפללים על החולים שירפאו וכו', הרי הדבר כבר נגזר בראש השנה, א"כ כיצד מתפללים באמצע השנה עליהם? אלא התשובה, שזהו כפי מאן דאמר, רבי יוסי, שהאדם נידון בכל יום, וא"כ הדבר לא נגזר בר"ה. וא"כ מה נגיד, לגבי ברכת רפאנו? התוספות שם כבר דנים על כך, הרי רואים שיש את ברכת רפאנו, א"כ זה לא רק לפי רבי יוסי, אלא גם לפי רבנן. והוא – המקור חיים – עונה ואומר תירוץ נוסף, כי ברכת רפאנו היא ברכה כללית על הציבור, ולא על חולה מסויים.

וכעת הוא שואל את השאלה שאנחנו דנים עליה, **וצריך עיון, למה לא נתפלל על חַיֵּי וּבְנֵי**?

מובן שהפסקי תשובות הבין, כי זאת היא שאלתו, 'מדוע לא תיקנו תפילה על בני – בנים צדיקים – בשמונה עשרה'.

אומר החוות יאיר, **ויש לומר, בבוקר, בשים שלום חיים.**

הוא מדבר ממש ב'ראשי פרקים', כדרכו.

[**יש** להעיר בעניין קיצור הלכות שבספר במקור חיים, שזהו קיצור גדול מחיבורו מקור חיים, שלא כולו הגיע לידינו. והוא רק כעין ראשי פרקים, ולכן באו דבריו ברמזים. ועוד יש להעיר כי גם מדבריו מתבאר דפשיטא ליה דמותר לכוון בקשה פרטית בשלוש ברכות אחרונות, והוא הדין לשלוש ברכות ראשונות. איתמר.

אמנם יש מרבוותא שמחלקים ביניהם, ואכמ"ל. יב"ן].

לכאורה, למה לא נתפלל על חיי ובניי? כתוב בגמרא מועד קטן דף כ"ח ע"א], בני חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מלתא, אלא במזלא. א"כ הוא שואל, לגבי חיי ובני. 'חיי' היינו, אריכות ימים ו'בני' היינו, שיזכה לבנים. ישנם אנשים שלא זוכים לכך. אולם לגבי 'מזוני', הוא לא שאל, כי ישנה את ברכת ברכנו ה' אלהינו בכל מעשי ידינו, וברך את שנתנו וכו' כשנים הטובות. וכדומה. ישנה בקשה על כך. אבל לגבי חיים ובנים, אין ברכה על זה.

והוא עונה כך, 'ויש לומר, בבוקר, בשים שלום חיים'.

לגבי המלה 'בבוקר', שכתב, אינני יודע – לפום רהטא – למה זה דוקא בבוקר. וכי את ברכת שים שלום, אומ' רק בבוקר בשחרית, הרי יש אותה גם במנחה ובערבית.

ועלה בדעתי אולי בגלל שבבוקר אנחנו קמים לתחיה, כמו שתיקנו ברכה 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', כי בלילה האדם היה מוטל על מטתו כמו מת ח"ו, א"כ בבוקר מכוונים על כך, במלים 'כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים, אהבה וחסד, ברכה ושלום'. מוזכרת המלה 'חיים'.

הערה מהקהל: ישנם כאלה אצל האשכנזים, שאומרים שים שלום וכו' רק בבוקר.

תגובת מרן שליט"א: יפה. הינך צודק. בתפילת מנחה (מלבד בתענית ציבור) וכן בערבית הם אומרים, במקום שים שלום, נוסח אחר, שלום רב על ישראל עמך וכו' מלך אדון לכל השלום. כיון שאין אז נשיאות כפים [עיין סדר עבודת ישראל דף 103]. ואין להם שם את המלה 'חיים'. זהו נוסח אשכנז. א"כ הדבר מתאים לבעל חוות יאיר, כי הוא התפלל בנוסח הזה. זהו אינו נוסח ספרד.

הדבר מובן. יישר כוחך. לכך הוא התכוון.

בכל אופן, היכן כתוב על בנים, במלה 'חיים'? הוא אומר, שאומרים 'חיים', אבל איפה ה'בנים'? הוא ענה רק על חצי שאלה. מה עם בנים?

אומרים בעשי"ת זכרנו לחיים וכו'. וכדומה. והרבה שואלים, הרי צדיקים רבים מתו אחרי ר"ה, ורשעים אשר נשארו חיים. א"כ איך אחז"ל שנגזרים אז לחיים? וידועה שיטת הרמב"ן, ועוד הרבה ראשונים האומרים כך, כי המלה 'חיים' כוללת את כל הטובות שבעולם. נכלל בזה הכל.

א"כ אף לענייננו, אפשר לו' שבמלה 'חיים' כלולים גם הבנים.

עכ"פ בעל פסקי תשובות הבין, כי השאלה של החוות יאיר, 'למה לא נתפלל על חיי וּבְנֵי', היינו על בנים צדיקים. ברם, היכן כתוב כאן, בנים צדיקים? כתוב 'ובני'. וכי 'ובני' זה כולל שהבנים יהיו צדיקים?

הפלא ופלא. בתחילה חשבתי שזה נכתב שלא בהשגחה.

ברם אחר העיון האיר הי"ת את עיני לראות בפירוש על הגמרא במסכת מועד קטן [שם], לאחד מן הקדמונים, שמו רבי' שלמה בן היתום, שהיה מחכמי דרום איטליה, לגבי המלים 'חיי בני ומזוני', כי הכוונה היא גם על בנים צדיקים. יוצא שהפסקי תשובות, זכה לכוון לדבריו.

וזה לשונו שם, אמר רבא, חיי בני ומזוני וכו'. ואגב אריכות וחסיכות (דהיינו ומיעוט. יב"ן) **השנים, אייתי תלמודא מילתא דרבא.**

חיי, אם יחיה אדם שנים רבות, או מועטות, לא מפני זכותו יאריך ימים, אלא מזלו גורם.

בני, אם יש לו לאדם בנים רבים – לאדם שיש לו רק בן אחד או שנים, והוא רוצה עוד הרבה ילדים – **וטובים, או רשעים.** גם זה נכלל במלה 'ובני'. **או שאין לו כל עיקר. כמו כן מזלו גורם, לא זכותו.**

מזוני, אם אדם מתפרנס בכבוד, וביתו מליאה כל טוב ושובע, מזלו גורם ולא זכותו וכו'.

אינני יודע, האם החוות יאיר התכוון לכך, או שהוא לא התכוון לכך, אולם בכל אופן עכ"פ הדבר אינו מופרך.

*

בכל אופן, לגבי מה שהם אומרים – כפי שהבאנו מקודם בשם השפת אמת, כי רבי חייא אמר 'משיב הרוח', ונשב זיקא – מה שהם מסתפקים, האם אפשר לכוון בכך, או שלא לכוון, הנה לבעל הספר נתיבות התפילה, פשוט לו הדבר שזה אפילו ראוי ורצוי. יש לו על כך – כללות הנושא – פרק שלם, פרק שביעי, והוא מאריך שם לבאר, כי אדרבה, זהו המהלך.

ובכלל הדברים, הוא מביא את הגמרא הזאת, **במסכת בבא מציעא [דף פה:] שאליהו הנביא היה מבקר תדיר בבית מדרשו של רבי. יום אחד, היה זה ראש חודש, ואליהו הגיע רק לעת ערב. שאלו רבי, מדוע לא הגעת כהרגלך? ענה לו, עסקתי לעורר את אברהם אבינו, יצקתי מים על ידיו, ועמד להתפלל, וחזר לשכב. וכן עסקתי עם יצחק וכן עם יעקב.**

שאלו רבי, מדוע אינך מקימם בבת אחת?

ענה אליהו, שמא יפצירו כולם ברחמים רבים, ויביאו את המשיח קודם זמנו.

שאלו רבי, האם בדורנו יש דוגמתם?

השיבו, כן, והם רבי חייא ובניו.

מיד גזר רבי תענית ציבור, וקרא לרבי חייא ובניו לרדת לפני התיבה. כיון שאמר 'משיב הרוח' – נשבה רוח חזקה. אמר 'מוריד הגשם' – בא מטר. כיון שבא להמשיך בסידור השבח

– 'מחיה מתים' וכו', רֶגֶשׁ העולם כולו, ושאלו ברקיע, מי גילה רז זה לבני אדם? אמרו, אליהו. הביאוהו לבית הדין העליון, והכוהו בששים פולסים של־אש. תכף ירדה צורת דֹּב של־אש, ובלבלה את תפילתם.

ידוע שהזכרת 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכת גבורות, וכל שאר השבחים המובאים בג' ראשונות, אין בהם אלא סידור שבח לפני המקום. שהרי את בקשת הגשמים, קבעו חז"ל רק בברכת השנים, כמו שאמרו בגמרא [ע"ז דף ח.]. ולפי זה נשאלת השאלה, היאך השפיעה ה'הזכרה' של שבח זה, עד אשר נשבה הרוח ובא הגשם? גם אם נאמר שר' חייא ובניו היו בעלי מעלה מיוחדת כנ"ל, מכל מקום אין זה המקום הראוי לבקשות, כמו שאמרו [ברכות דף לד.], 'לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות'.

על כרחנו נצטרך לומר, שעצם ההזכרה 'משיב הרוח ומוריד הגשם' כלולה מהרושם של אותה בקשה, כנזכר לעיל, ש'העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת'. לכן לפי דרגת בטחונם של ר' חייא ובניו, גם נוסח של שבח הועיל כתפילה.

עניין זה ניכר יפה בברכת השבח של 'אמת ואמונה' של ערבית, שבכל השבחים האמורים בה ניתן להפעיל את 'יסוד ההזדהות', כגון 'השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על במות אויבינו, וירם קרננו על כל שונאינו' וכו'. הגם שעיקרם של־שבחים הוא על העבר, מכל מקום בכח ההזדהות והבטחון ניתן להפיק ישועה גם בצורה של־שבח עכ"ל.
ובלנ"ד עוד נרחיב על המשך דבריו בנ"ד.

לא כתוב במפורש שהם ביקשו, אלא משמע כי עצם זה שהם הזכירו את השבח הזה, זהו כבר פועל. העולם רגש, עוד מעט, והמתים יחיו.

ואכן בהרבה מקומות, שייך לכוון כדברים כאלה. למשל, במזמור הודו לי"י כי טוב, כי לעולם חסדו, שאומרים ב'תיקון' דשחרית שבת. למכה מלכים גדולים, כי לעולם חסדו.

אפשר להתכוון גם על המלכים של זמנינו, שהקב"ה ביער אותם מן העולם. דהיינו, למרות שאנחנו מדברים על העבר, לסיחון מלך האמורי וגו'. הם ה'גלגולים' שלהם, לאמר, כי הדברים האלה אינם רק בשביל לשַבח אותו יתב', אלא שהדבר מתקיים גם כיום. ובכוונה, שם בודאי שאפשר להכליל גם את זה. גם בתורת הודאה על העבר, וגם בתורת בקשה על העתיד.

שאלה מהקהל: ולגבי 'תפול עליהם אימתה ופחד'?

תשובת מרן שליט"א: יפה. הרי מקובל בידינו לו' זאת ג"פ בעת צרה שלא תהיה כנודע. אבל שם, עכ"פ בפשטות תפול וגו' זאת בקשה. אמנם מהרי"ץ בחה"ד אומר, כי התרגום תִּפּוֹל כלשון המקרא, שהרי הוא לא תרגם 'תַּפיל', שמע מינה כי הוא מפרש שזאת איננה לשון בקשה, מפני שהפחד מעצמו נפל עליהם מכח האותות שראו יעו"ש. אבל כך היא רק דעת התרגום, והדבר אינו מחייב, וכמו שהרחבתי שם בס"ד בנפלאות מתורתך. שהרי בדברי חז"ל מצינו שזאת אכן בקשה. וגם דיברנו בשיעורים הקודמים, כי כל הזמירות וכו' הם תחנונים.

בכל אופן, מה שנראה לי בס"ד למסקנא להלכה ולמעשה, שקשה להכריע בנ"ד. כי הרבה פשיט'לך של חסידי הבעש"ט, הם אינם הולכים בדיוק עם גדרי ההלכה. אצל החסידים, ישנם דברים שהם לא בדיוק עפ"י השלחן ערוך. יש להם כל מיני תירוצים, כגון להתפלל שלא בזמן. קשה לקחת מהם דוגמא, ולבנות על זה. אבל 'אל תגעו במשיחי' וגו'. עכ"פ ההלכה נר לרגלינו, ומבחינה הלכתית, בפשטות הדבר אסור. אבל, נראה כי גם לפי גדרי ההלכה, אם הבקשה באה רק בדרך אגב, אזי זהו על־דרך רבי חייא ובניו כשאמרו 'משיב הרוח'. משבחים את הקב"ה, וחושבים על החולה באותו הרגע, בלי להתעכב ולהאריך, כצל עובר. ומסתברא כי בזה כולי עלמא יודו שהדבר מותר.

השם ברוך יזכנו, ישמע תפילותינו, וימלא כל משאלות ליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת לך לך

(נמסר במוצש"ק נח)

מרחשון התשפ"ו בשל"ז

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק״י

נושאי השיעור:

מדרש חז״ל בעניין הפסוק 'אלהים מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות', כי מאז שברא הקב״ה את עולמו הוא יושב ומזווג זיווגים, והתשובה שהשיב רבי יוסי בן חלפתא לטענת המטרונית כי קל הדבר לעשותו וכו', וביאור הדעה השנייה שם, שהקב״ה 'עושה סולמות', משפיל לזה ומרים לזה. תשובות לקושיות בעל יפה תואר על דברי המדרש.

ביאור המעשה שהובא בספר כתר שם טוב, לגבי הסולטאן ששאל את חכמיו ג' שאלות בעניין האל ב״ה, והתשובות שענה עליהן נכדו של־חכם באשי שהיה שם. התשובה שהשיב לשאלה השלישית, כי הקב״ה עושה סולמות, משפיל ומרים, הוּכחה היטב למשל במלחמה האחרונה.

ביאור דברי הגמ' במסכת שבת [דף לא.], כי בג' שעות ראשונות, יושב הקב״ה ועוסק בתורה. מה יש לו לעסוק בתורה, הלא הוא זה אשר נתנה? ובירור הא כיצד הקב״ה מחדש חידושים בתורה?

המשך בעניין הנסים והנפלאות שעשה השי״ת לנו ולכל ישראל בשנתיים האחרונות. בדבר המסיבה שהיתה אז בתערובת, שקלא וטריא לעניין חידוש לגבי י״ז הפסוקים בתורה בהם כתוב 'ויולד בנים, ובנות', שיש הפרדה ע״י הטעם טפחא בין בנים לבנות, לבין הפסוק 'בנים ובנות, תוליד' וגו' כי ילכו בשבי.

המשך העיון בדעת הרמב״ם לגבי הקדיש שאחרי תחנונים, ובירור מה שכתב כי 'אחר שאומר סדר היום, יתחנן מעט ויאמר קדיש'. בעניין קדיש יהא שלמא, אחרי פסוקים. ובירור מנהגינו באמירת רבי חנניא וכו' וקדיש דרבנן שהוא דעתיד, אחרי קריאת מזמורי תהלים.

מדוע לדעת הרמב״ם, צריכים לומר קדיש אחרי 'תחנונים'?

© כל הזכיות שמורות למרן שליט״א
השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו ״קול יהודי תימן״ ובחוברות ״שערי יצחק״ – 807
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

שיעור לך לך. לפי מה שבדרך כלל היינו אומרים שזהו שיעור מוצאי שבת קודש – הייתי צריך עכשיו לומר, פרשת נח – אבל החלטנו לשנות זאת, כי עד שמפיצים את השיעור, אחרי שהוא מודפס ומקבלים אותו, אם מקבלים בעש״ק לך לך את השיעור של נח, נגרם בלבול, כי חושבים שזה ישן. שזה היה בעבר. לכן כבר מבראשית בשנתנו זו – התשפ״ו בשל״ז – אנחנו משנים את זה. כגון השיעור במוצאי שבת הזה, נחשב שיעור לך לך. הרי כבר התחלנו לקרוא התחלת פרשת לך לך, ממנחה של־שבת, לכן הוא כבר נחשב שיעור לך לך.

**

השיעור מוקדש לרפואת והצלחת מרת שירה בת ידידנו הנעלה כש״ת הרב יואב מהאצרי הי״ו, השם ברוך הוא ישלח לה רפו״ש בתוך כל חולי עמו ישראל, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות. אכי״ר.

וכן הקדיש את השיעור ידידנו היקר רב פעלים לתורה ולתעודה, רבי יאיר בן רחמים שרפי הי״ו מהעיר חריש ת״ו, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולרפואת ולהצלחת אמו טובה בת יחיא ולע״נ אביו רחמים בן שלום ז״ל, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

כמו כן מוקדש השיעור על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי׳, מארצה״ב, לברכת פרנסה טובה כפל כפליים משנים קודמות, עשר כדי שתתעשר [תענית דף י׳ ע״א]. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

יש גורסים, עשר בשביל שתתעשר. דהיינו, אם נתת מעשר, לבסוף בזכות זה יהיה לך ריוח פי עשר, ותתן יותר ויותר. כן ירבה וכן יפרוץ.

כמו כן השיעור מוקדש על ידי הנדיב הנכבד רבי יצחק בן מרדכי הי״ו מארצה״ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו יחד עם רעייתו החשובה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

כמו״כ השיעור מוקדש ע״י הרב שלום ב״ר אייל הי״ו לסייעתא דשמיא בקניית הדירה, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי״ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

מדרש חז״ל בעניין הפסוק ׳אלהים מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות׳, כי מאז שברא הקב״ה את עולמו הוא יושב ומזווג זיווגים, והתשובה שהשיב רבי יוסי בן חלפתא לטענת המטרונית כי קל הדבר לעשותו וכו׳, וביאור הדעה השנייה שם, שהקב״ה ׳עושה סולמות׳, משפיל לזה ומרים לזה. תשובות לקושיות בעל יפה תואר על דברי המדרש.

אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה וגו׳ [תהלים ס״ח, ז׳].

דיברנו בשיעור הקודם, בעניין ׳סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה׳.

ישנו עוד סולם. ולא רק אחד, אלא הרבה ׳סולמות׳.

מפורסם מאמר חז״ל, אשר מקורו בבראשית רבה פרשת ויצא [פרשה ס״ח אות ד], וכן במדרש תנחומא [פרשת כי תשא אות ה׳], ובעוד כמה מקומות, לגבי הפסוק [תהלים ס״ח, ז׳] **אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה, מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת**, כי הקב״ה עושה שידוכים, אחד מפה ואחת משם, ומושיב אותם בבית אחד וכו׳.

וז״ל המדרש רבה שם, רבי יהודה בר סִימוֹן פְּתַח, ׳אלהים מושיב יחידים ביתה׳, מטרונה שאלה את ר׳ יוֹסֵי בר חַלְפְּתָא, אמרה לו, לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו?

אמר לה, לששת ימים, כדכתיב [שמות כ׳, י״א] ׳כי ששת ימים עשה י״י את השמים ואת הארץ׳.

אמרה לו, מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו?

אמר לה, הקב״ה יושב ומזווג זיווגים. בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני.

אמרה לו, ודא הוא אֻמָּנוּתֵיהּ? אף אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים כמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווגן. זהו כל מה שהקב״ה עושה כל הזמן? הרי תוך זמן קצר, אפשר לי לעשות זאת.

אמר לה, אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף.

הלך לו ר׳ יוסי בר חלפתא. השאיר אותה כך. שתיווכח בעצמה.

מה עשתה? נטלה אלף עבדים ואלף שפחות, והעמידה אותן שורות שורות. אמרה, פְּלַן יסב לפלונית, ופלונית תיסב לפלוני, וזיווגה אותן בלילה אחת. אלף חתונות.

למחר אתון לגבה, דין מוחיה פציעא, דין עינו שמיטא, דין רגליה תבירא. זה פצוע בראשו, וזה בעינו, וזה ברגלו השבורה וכו׳.

אמרה להון, מה לכון דא? אמרה, לית אנא בעי לדין. ודין אמר, לית אנא בעי לדא. ההיא לא רוצה אותו, וההוא לא רוצה אותה.

מיד שלחה והביאה את ר׳ יוסי בר חלפתא. אמרה לו, לית אלוה כאלהכון. אמת היא תורתכון, נאה ומשובחת. יפה אמרת.

הכוונה שהוא לא אמר סתם מעצמו, אלא הביא ראיה מן הפסוק, אלהים מושיב יחידים וגו׳. אפי׳ שלא נזכר הפסוק בגוף דבריו שבמדרש דלעיל, קיצרו וסמכו שהובא הפסוק כבר בפתיחת המאמר. לכן אמרה המטרונה שתורת ישראל משובחת.

אמר, לא כך אמרתי לך? אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב״ה כקריעת ים סוף. הקדוש ברוך הוא, מה עושה להן? מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן. הה״ד ״אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בַּכּוֹשָׁרוֹת״. מהו בכושרות, בכי ושירות. מאן דבעי, אומר שירה. ומאן דלא בעי, בכי.

א״ר בֶּרֶכְיָה, כלשון הזה השיבה ר׳ יוסי בר חלפתא. הקב״ה יושב ועושה סולמות, משפיל לזה ומרים לזה, ומוריד לזה ומעלה לזה. הוי אומר כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט, זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים [תהלים ע״ה, ח׳].

הוא – ר׳ ברכיה – אומר בסגנון אחר. שהקב״ה עושה מאז בריאת העולם סולמות. ומביא על כך פסוק מפורש.

לא ברור, האם הדבר גם לדעתו קשור לשידוכים. כי לפעמים, עשיר מתחתן עם עניה, ועני מתחתן עם עשירה. או הכוונה היא, שאנשים עניים נהיים עשירים, ועשירים נהיים עניים. או מלכים נופלים, ומאידך ׳מאשפות ירים אביון׳, אנשים פשוטים עולים לשלוט.

בכל אופן, כיצד אתם מבינים? וכי המטרונה הזאת היתה עד כדי כך שוטה? הביאה אלף מכאן ואלף מכאן, ועשתה שידוכים? על פי מה היא עשתה את השידוך? העמידה אחד מול השני? לפי הגובה? לפי התחלת השמות, אותיות אל״ף בי״ת? וכדומה. לפי מה היא עשתה זאת? וכי אין לה שכל, עד כדי כך?

יכול להיות, כי מה שכתוב שהיא עשתה ׳שורות שורות׳, אין פירושו לפי הגובה, או לפי איזה שאר דמיון חיצוני, או לפי האותיות, אלא כפי מה שהיה נראה לה מתאים ודומה, האחד אל השני. אולי לפי המקצוע, כשרון, כגון בבישול, בחייטות וכו׳ וכדומה. אבל גם זה, בודאי שהדבר אינו מספיק.

וכבר היפה תואר [שם], שואל כמה שאלות אחרות. וזה לשונו, **איכא למידק, שיֵרָאה שזו שאלה של טפשות, כי מי עמד בסוד וכו׳ לדעת מה הוא עושה**? **ודברים כאלו, אין בחֹק השֵׂכל להשיגם.**

וכי אנחנו – בשר ודם – יכולים לדעת מה הקב״ה עושה? מה היא שואלת?

בודאי שהיא לא היתה שוטה גמורה. שהרי היא שאלה, שתי שאלות. בהתחלה היא שאלה, כמה ימים עשה ה׳ את עולמו? ואח״כ היא שאלה, מה הוא עושה מאז? ומובן כי השאלה הראשונה, היא הקדמה לשאלה השנייה. אם בששה ימים הקב״ה ברא את כל העולם, כפי שקראנו בפרשת בראשית, את כל העולם כולו, עם כל הפלאים שלו, את כל זה עשה בששה ימים בלבד, אם כן מאז במשך אלפי שנים, היה צריך להיות עוד עניינים שהוא עשה.

*

בעל הפירוש יפה תואר, שהיה גברא רבה, אדם גדול, לאחר ששאל כמה שאלות, הוא מפרש כאן איזו כוונה פילסופית בשאלה שלה, מהי השאלה ומהי התשובה של ר׳ יוסי. ישנה כאן עמקות. ראשית הוא מקדים לשאול, שזה נראה טפשות, כי מי עמד בסוד ה׳, כמו שהקדמנו.

והוא מוסיף, **ואם באה לשאול כזאת** – אם היא כבר באה לשאול כך – **תשאל ג״כ, מה למעלה ומה למטה, וקודם הבריאה מה היה עושה, וכיוצא באלה השאלות הרחוקים ממנו, כמ״ש ז״ל [חגיגה דף יא:] אין שואלין מה למעלה מה למטה וכו׳.**

ואם היא שאלה שלא כהוגן, הי״ל להשיבה, אין חכמה לאשה אלא בפלך, כההיא דפרק שני שעירים [יומא דף סו:], או דחִיה אחרת. שידחה אותה בקש.

ואם בא להשיבה, היה לו להשיב, כי מחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. גם מה שהקב״ה ברא בששה ימים, הוא יכול להתבלות במשך הזמן. הרי הדברים בעולם מתיישנים. כגון השמש, היא היתה צריכה להיחלש, במשך הזמן. כמו כל דבר שבעולם, שהוא מתבלה. אולם

אנחנו רואים, כי הכל בתוקף. העצים מניבים פירות, לא הזדקנו. ישנו שפע בעולם, לא מתחסר כלום, לא נהיה פחות. אין בהם בלאי, כפי שיש במעשים הרגילים. כך הוא היה צריך לענות לה.

אי נמי, כההיא דפ״ק דע״ז [דף ג:] דאמר רב יהודה אמר רב, י״ב שעות הוי היום.

ג׳ ראשונות, יושב הקדוש ברוך הוא ועוסק בתורה.

ג׳ שניות, יושב ודן את כל העולם כולו. כיון שרואה שנתחייב העולם כליה, עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים.

ג׳ שלישיות, יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים ועד ביצי כנים.

ג׳ רביעיות, יושב ומשחק עם לויתן, שנאמר [תהלים ק״ד, כ״ו] לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ.

ולא להשיבה מעניין הפרטי, מהזיווג. כי מה נשתנה עניין הזיווג, משאר הדברים?

ועי״ל – ועוד יש לדקדק, או לשאול – **למה לה להקדים, לכמה ימים נברא העולם, לשאלתה. והלא אף שתהיה הבריאה באיזה זמן שתהיה, שאלתה במקומה. אחרי תשלום הבריאה, מה הוא עושה?**

ועי״ל במעשה שעשתה לבטל דבריו, שאין בו ממש. כי אפי׳ היה עולה בידה כמחשבתה, מאן לימא לן שלא היה מאת ה׳, שהוא מסבב הסיבות וכו׳.

הוא עונה על כך באריכות, מי שיחפוץ יעיין שם.

נראה לי, כי אולי לא כ״כ קשה, הקושיות הללו.

לגבי השאלה הראשונה, נראה שהוא לא יכל להגיד לה כך, ׳אין חכמה אלא בפלך׳, מכיון שהיא מטרונה, דהיינו אשה חשובה, בעלת שְׂרָרָה, תפקיד בשלטון. אם הוא היה מזלזל בה, אולי היא היתה מזיקה לו, או לכלל ישראל. הוא לא היה יכול לדחות אותה בזלזול.

ולגבי עניין ׳מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית׳, אמנם הדבר נכון, אנחנו יודעים כי הקב״ה מחדש את הבריאה בכל יום, כל אחד כמו שהיה בעת הבריאה. כגון ביום הראשון, עניין האור והחושך. הקב״ה נותן בהם את הכח להמשיך. מַשְׁלים את החסר. שלא ייחלשו. וביום השני, המים. וביום השלישי, העשבים וכל הצומח. וכך על זה הדרך. אבל, הוא לא יכל להוכיח לה זאת, להראות לה את זה. הוא רצה משהו, שתראה במו עיניה. שידוכים, זה דבר שהיא תרגיש אותו, לא משהו שאינה מבינה.

ולגבי השאלה שלו, שבכל מקרה, מה זה משנה אם זה ששה ימים, או עשרה ימים, או תוך יום אחד – כך הוא שואל, כי ׳עדיין השאלה במקומה׳ – חושבני כי אם הוא היה אומר לה, כגון שהעולם נברא במשך אלף שנים, אזי הקושיא כבר לא כ״כ קשה, כי לוקח לכך זמן רב. משא״כ אם זה רק בששה ימים, הקב״ה עשה את כל העולם הזה, את כל התבל, מלא עולם אשר אין קץ לגדלו, בריאה כזאת נפלאה בששה ימים, אז הקושיא היא חזקה. מאז ועד עתה, מה הוא עושה?

ביאור המעשה שהובא בספר כתר שם טוב, לגבי הסולטאן ששאל את חכמיו ג׳ שאלות בעניין האל ב״ה, והתשובות שענה עליהן נכדו של־חכם באשי שהיה שם. התשובה שהשיב לשאלה השלישית, כי הקב״ה עושה סולמות, משפיל ומרים, הוּכְחה היטב למשל במלחמה האחרונה.

בספר כתר שם טוב [חלק ששי, ראש השנה, דף 102] מובא בזה״ל, **אחד ממלכי טורקיא** [לפי מבטאנו אנחנו כותבים תורכיה, דהיינו ת״ו במקום ט״ת, כא״ף במקום קו״ף, והה״א מפֻּיק] **קרא לכל חכמיו, ושאל מהם שלש שאלות.**

כידוע, פעם התורכים היו אימפריה גדולה. במשך מאות שנים, הם שלטו על הרבה ארצות, כולל פה בארץ ישראל, עד שהאנגלים גירשו אותם. אפילו עד ארץ תימן הם הגיעו.

המלך – הסולטאן – הזה, קרא לכל חכמיו ויועציו, ושאל אותם שלש שאלות.

האחת, מי היה אֵל, קודם אלוהיכם?

שאלה שניה, פני האֵל לאיזה פִּנה הם נוטים, לצד מזרח או מערב?

שאלה שלישית, במה עסוק אלהיכם, למן היום שברא העולם וכו׳.

וחכמיו שָׁאלו ממנו זמן, לחשוב מה להשיב לו. אלו הן שאלות קשות, ולכן אנחנו צריכים לחשוב על השאלות האלה, תן לנו זמן.

ואחַר עבוֹר זמן המיועד, אמרו למלך, קצרה דעתנו מה להשיב למלכנו. אין לנו שום תשובה. אז חכמיו אמרו למלך, כי שאלות כאֵלו, רב היהודים יכול להשיב תשובות לשאלותיו.

*

דרך אגב, תמיד רואים שאומות העולם, כאשר הם מסתבכים, או כאשר הם צריכים משהו, שהם רואים כי הוא אינו בכוח ידם, כגון לגבי תפילות על עצירת גשמים, ואינם נענים, הם פונים אל היהודים. אם כן, מדוע הם שונאים אותנו?

התשובה היא, כי הא גופא. השנאה היא תוצאה של־קנאה. הם מקנאים, **וְאָמְרוּ רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן, הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה** [דברים ד', ו']. והם יודעים גם־כן שהיהודים הם העם הנבחר, קיבלנו את התורה. והשנאה הזאת מעבירה אותם על דעתם, כמו שאחז"ל [שבת דף פט.] כי נקרא הר **סיני**, הר שירדה עליו **שנאה**. ולכן הם מנסים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וגו', בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. אבל כאשר אין להם ברירה, אז הם נלחצים לפינה, והם חייבים את היהודים.

או שהם 'מפילים' את העניין, על היהודים. הכי הרבה, אם הרב של־יהודים לא יוכל לענות, אזי לא תהיינה עליהם כ"כ טענות.

שאלה מהקהל אחרי השיעור: אבל מדברי ספר שערי קדושה, אפשר להוכיח ששנאה איננה תוצאה של קנאה, כי כתוב שם כי שנאה היא מיסוד האש, וקנאה מיסוד המים?

תשובת מרן שליט"א: בוא ונראה זאת יחד בגוף הספר. זה שם בחלק ראשון שער שני, וזה לשונו, **דע, כי כל המדות הרעות, מושרשות בארבע מדרגות נפש היסודית, מצד הרע והקליפה אשר בה. ולכן, כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים. וזה פרטן:**

יסוד האש, ממנו נמשכת הגאוה, הנקראת גסות הרוח, להיותו היסוד הקל וגבוה מכולן. ובכללה הכעס, כי מפני הגאוה, מתכעס האדם כשאין עושין רצונו. ואילו היה שפל רוח, ומכיר חסרונו, לא היה מתכעס כלל. נמצא, כי הגאוה והכעס מדה אחת הן. ותולדותיה – שלש: הקפדנות בלבו, כי לולא הגאוה – לא היה מקפיד בלבו, כעניין שביארנו בעניין הכעס. ובקשת השררה והכבוד – להתגאות על הבריות. והשנאה לזולתו – על היותו גדול ממנו. וזה ענף מהגאוה גם כן וכו'.

יסוד המים – ממנו תאות התענוגים, כי כן המים – מצמיחין כל מיני תענוג. ותולדותיה – שתים: החמדה לגזול ממון חבירו ואשתו וכל אשר לו – להתענג בהם. והקנאה, כי יקנא בחבירו, אשר לו ממון רב וכיוצא בזה להתענג בו וכו' עכ"ל.

כשמעיינים מבינים שמהרח"ו אינו מדבר כאן על כל מיני השנאה, ועל כל מיני הקנאה, זולת בדברים ופרטים מסויימים שלהם בלבד. המדובר הוא בהדיא על קנאה מפני שיש לשני ממון רב, ולמה לי אין. אנחנו לא דיברנו על עניין קנאה כזו, אלא על מה שמקנאים הגויים ביהודים מפני שיודעים הם את מעלותיהם, רואים את חכמתם וכו'. וזה פשוט וברור.

ומה שאמרנו כי הקנאה מביאה שנאה, מפורש בספרים רבים. כגון בארחות צדיקים תחילת שער השנאה [ובאחת המהדורות החדשות, ציינו בהערה שם (דף ט"ל) לדברי מהר"ש בן גבירול, כי מי ששונא מתוך קנאה, אין תקוה להפיג ולרפא זאת]. ועוד שם בשער הקנאה (דף קכ"א) לכל שנאה יש תקוה וכו' כשיתוקן הדבר ההוא [שבעברו הוא שונא אותו]. חוץ מן השנאה מחמת הקנאה יעוש"ב.

*

אז קרא המלך את החכם ב[א]שי, והציע לפניו השאלות. ויספר לו, כי חכמיו אשר בארמונו, קצרה ידם להשיב.

שאלתי את כל החכמים שאצלי בארמון, ואף אחד לא ידע לענות, אולם אמרו לי שאתה יכול לענות לי.

ויענה לו הרב למלך, שאלות כאלה, אינם כ"כ קשות. אף בן־בני, ועודנו צעיר לימים, יש לאל ידו להשיב לאדונינו המלך...

ויהי כאשר שמע המלך את דבריו, אמר, מהר והבא לפני את נכדך ביום מחר. ומחר, אזמין את כל גדולי מלכותי, וגם כל חכמי ארמוני.

ויהי ביום המחרת, ויבואו כל שריו ועבדיו לשמוע מה בפי הילד. והמלך לבוש בגדי שרד, יושב על כסאו העשוי בעשר מדרגות, כיאות למלך אדיר כמוהו.

והנה החכם ב[א]שי בא בלוית נכדו, עלם יפה עינים, ועמד לפני המלך וכל הנאספים. והמלך שאל ממנו, מי היה האל קודם אלהיכם?

והנער השיב ואמר, אם נא מצאתי חן בעיני המלך, יתן לי איזה אגורות הנמצאות בכיסו. וכאשר בא המלך לעשות שאלתו ובקשתו, ויאמר לו הנער, בבקשה אדוננו המלך, לספור בעצמו את האגורות כמה הם, ואחרי כן אקבלם מידו.

המלך מִלֵּא בקשת הנער, ויחל לספור האגורות, אחד, שניים וכו׳. והנער קפץ ויאמר למלך, בבקשה לספור קודם אחד. ויען לו המלך, אין מספר קודם אחד. אז הנער אמר לו, אין אל קודם אלהינו. הוא אחד, ושמו אחד.

כמו שאין מספר לפני אחד, רק ׳אֶפֶס׳ כלום. כמר כן הקב״ה. וכמו שאנחנו אומרים בפיוט יגדל, ראשון ואין ראשית לראשיתו. ובאשמורות, לפניו לא נוצר אל, ואחריו לא יהיה.

וישמח המלך וכל שריו ויועציו, על תשובת הנער.

ויוסף המלך ושאל – את שאלתו השנייה – **פני האל, לאיזה צד הם נוטים**? להיכן פני הקב״ה נוטים? לצד מזרח או מערב, ימינה או שמאלה, למעלה או למטה? כנראה כוונתו לשאול, לאיזה צד הוא מסתכל. שמא ישנם צדדים שהוא לא רואה. אינם תחת השגחתו.

והנער ענה ושאל, להביא לו נר שעוה. הביאו לפניו הנר, והנער קם וידליקהו. אז הנער שאל למלך, פני הנר הדלוק, לאיזה צד הוא נוטה?

ויענהו, האור נוטה לכל הצדדים.

ויאמר לו הנער, כן הוא אלהינו. הוא אש אוכלה. בכל פנה שאדוני המלך יפנה, שם ימצא האלהים. השי״ת הוא בכל המקומות. הוא רואה בכל מקום. כמו שנא׳ [ישעיהו ו׳, ג׳] **מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ**. הוא מסתכל, לכל המקומות. רואה ויודע הכל.

כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא [דברים ד׳, כ״ד].

מצינו זאת גם בתרגום שיר השירים, לגבי הפסוק [שיר השירים ה׳, י׳] **דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם**, כי זיו פני הקב״ה הם מאירים כאש, וכפי שנביא בס״ד לקמן.

והמלך וכל הנאספים מחאו כף אל כף, להורות רגשי שמחתם.

וישאל המלך עוד – השאלה השלישית – **במה מתעסק אלהיכם, למן היום שברא את עולמו**?

ויענהו, בבקשה אדוני המלך, לרדת מעל כסאו. והמלך ירד. וישוב הילד ויבקש, בבקשה לשוב ולעלות. והמלך (קם) בחֲמָתו (וי)אמר לו, מה אתה חפץ להביע בזה?

ויאמר לו, הקב״ה עסוק ב׳סולמות׳ שברקיע. מהקם מלכין, ומעריץ מלכין – כאן נפלה טעות בדפוס, זהו פסוק בס׳ דניאל [ב׳, כ״א] **מְהַעֲדֵה מַלְכִין, וּמְהָקֵים מַלְכִין**. דהיינו מֵסִיר – מוריד מלכים, ומֵקִים –מעלה מלכים – **את זה ישפיל, ואת זה ירים.**

ואז המלך וכל עבדיו, תָּמוֹהַּ תמהו מֵראות חכמת הילד, ופני חכמיו ויועציו חפו מבושה וכלימה.

הקב״ה משפיל ומרים. הנער הראה לו זאת בפועל, הנה אתה עכשיו מלך, אבל הקב״ה יכול יום אחד להפיל אותך, שתרד מן הכסא, והוא יקים מישהו אחר. והרי זה מה שאירע בסוף, שהאימפריה התורכית, קרסה.

החלק העיקרי מהחכמה שבתשובות, הן לא עצם התשובות עצמן. הרי הוא יכל להגיד לו את הדברים בפה, וזהו. אולם הוא רצה להמחיש לו זאת, שיראה וירגיש זאת בחוש ממש. כאשר הוא סופר את האגורות, ורואה את הנר, ויורד מכסא של עשר מדרגות, אזי הוא יבין הדק היטב, היטב הדק.

שאלה מהקהל: לכאורה התשובה על השאלה השלישית, היא לא ׳חזקה׳ ממש.

תגובת מרן שליט״א: על כך ברצוני לדבר, עוד מעט, בעזרתו יתב׳.

אבל לפני כן, מדוע הסולטאן הזה שואל בלשון כזאת – בטח שמתם לב – מי היה האל לפני ׳אלהיכם׳? למה, מי הוא האלהים שלו? וכי הוא היה כופר? או עובד עבודה זרה? הרי הוא מוסלמי, כמו כל התורכים שהם מוסלמים.

נראה כי מרוב גסות רוחו, הוא התחיל להשתבש. הוא הרגיש את עצמו מלך אדיר וגדול, והתחיל לחשוב על השאלות הללו אשר עלו לו בראשו. הוא עלול היה להיות כופר בעיקר, אם לא יתנו לו תשובות שיניחו את דעתו. לכן הוא אומר שתי פעמים בסגנון ׳אלהיכם׳, כי כבר היו מנקרים לו

במוחו ספקות. הוא היה כמעט מין, כמו בלתי מאמין. אבל כאשר הוא שמע את התשובות הללו, הוא הבין שזאת האמת.

*

לגבי השאלה השלישית, מה הקב"ה עושה מאז הבריאה, ומה שענה הילד כי הקב"ה עושה סולמות, משפיל ומרים, שזה נראה כאילו פחות חזק מתשובותיו לשאלות הראשונות.

אבל למשל, עינינו רואות כיום, מי היה נשיא ארצות הברית, עד המלחמה האחרונה? מי החליף את הנשיא? ומתי הוריד אותו? מתי הוריד את זה, ומתי העלה את זה? הדבר מתוכנן לפרטי פרטיו, באופן מדהים.

ישנה חוברת בשם 'מלחמות אני עשיתי', [– התכנית האלהית להצלתנו מאיום ההשמדה האיראני – נחשפת]. מי שיעיין בה, יראה ויבין דוגמא, איך אצל הקב"ה הכל מחושב במדוייק.

בכלל הנדפס שם מאחד הרבנים שכתב בזה"ל, [הובא בחוברת הנז"ל בדף 22] **מעולם לא קרה, שנשיא ארצות הברית, היה מוכן לעשות עבודה למדינה אחרת. גם בחירתו לנשיא, היא נס. מרבית הסיכויים היו למי שעמדה מולו. ואם היא היתה נבחרת, מזמן היה לאיראן פצצת אטום, ותכננו להשתמש בה.**

אך הקב"ה סיבב שירצו להתנקש בו, ונס שהוא נשאר בחיים, וזה העלה את כוחו, שהמליארדר נהיה 'חסיד' שלו, ותרם מאות מליוני דולרים ל'קמפיין' שלו, עד שהסתכסכו כמו בגן ילדים.

הקב"ה הראה לנו, שהכל היה בשביל ישראל.

אנחנו מדברים על כך, לקיים מה שנאמר [תהלים ק"ה, ב'] שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו וכו'. המון נסים שעשה לנו הקב"ה מראש.

וחכם אחר הובא שם שכתב, **מי עשה שבבחירות באמריקה יִבָּחר האיש ההוא המאמין, ולא האשה הכופרת. וכי גם בזה יוכל אדם להתפאר, שזה בכוחו ועוצם ידו?**

והכל יודעים שזה היה נס גדול, שהוא חזר להיות נשיא. **בפעם הקודמת כשהוא הורד מכסאו, כל העולם דיבר שהוא כבר לא יוכל לחזור לכסאו לעולמים. המומחים החכמים ביותר "ניבאו" כן, שהוא משוגע וכו', אף אחד לא יבחר בו לקדנציה נוספת.**

וחכמה עשה הקב"ה, הוא יתברך לבדו, הכנים סימני זקנה מופלגים בקודמו.

וכי מי הרדים את המוח של ביידן? פתאום הוא נהיה סנילי. המוסד? השב"כ?

הכל בידו של הקב"ה לבדו.

בחוברת שם האריכו על כך, כמובן לא אקרא בפניכם כעת את הכל, רק ממש בראשי פרקים, והעורך ידפיס זאת. איך הפעיל השי"ת לטובתנו את אחד שכנראה הוא נחשב מחסידי אומות העולם.

*

מובא שם בדף 9 בזה"ל, **בשנת** [ה']ת"ש – בזמן הנאצים – **העולם כולו מלא בשנאת ישראל. אירופה, טובלת בנהרות של דם. העולם ואף מדינות המערב – כולל ארה"ב – יודעות ושותקות שנים רבות, ולא עושות מאומה, להצלת ששה מליון יהודים שעולים על המוקד.**

אי שם ביבשת אמריקה הגדולה, מתגוררת משפחה בשם טראמפ. שלמרות היותה מגזע נָצרים, מאמינה באלהים אחד.

באורח פלאי, ראש המשפחה להוט אחרי יהודים בכלל, ואחר רב יהודי מסויים בפרט, עד כדי שהוא מפנה אליו את כל שאלותיו. זה מתחיל כבר מאבא שלו.

האהבה הזו הגיעה, עד כדי שביום מן הימים הוא מקצה לו מנכסיו שטח, ובונה לו בית־הכנסת. ככה גדל שם הילד דונלד, בתוך בית נצרי מוקף אהבת ישראל מופלאה. הילד גדל ונישא, וביום מן הימים, בתו – שינקה אהבת ישראל זו – מביעה את רצונה להתגייר ולישא בעל יהודי (מסורתי) בשם ז'רנד קושנר.

בשנת התשע"ז, דונלד טראמפ, בשנות השבעים המוקדמות שלו, ולמרות היותו נשמע אדם הזוי לחלוטין, ומפזר הצהרות בדיוניות, וחרף הסקרים המנבאים לו הפסד בטוח, הוא מנצח את יריבתו, ונבחר לנשיאות ארה"ב.

בשנת התש״פ, הוא החזיק בתפקיד ארבע שנים, כשבסיומם הוא נדחק החוצה לטובת גו ביידן – המוקף יועצים שונאי ישראל, ש׳גנב את הבחירות׳ לטענת טראמפ.

עשו הפגנות ותביעות, אבל שום דבר לא עזר. טראמפ עוזב את הבית הלבן, ובמקומו נכנס גו ביידן. הנשיא ביידן זכה במס׳ הקולות הגבוה ביותר, שזכה אי־פעם למועמד הנשיאות. מעל 81 מליון קולות. בתחילת נשיאותו, הוא זכה לאחוזי תמיכה גבוהים מאד בציבור. ללא ספק הוא יוביל את אמריקה קדנציה נוספת, אמרו הפרשנים.

הנסיגה הפלאית.

הנשיא הזוכה לפופולריות גדולה ביותר, מנהל את המדינה ומוביל מהלכים עולמיים בהשכל ודעת, הזיקנה כמעט ולא ניכרת בו, למרות התקרבותו לגיל ה־80.

אך אט אט העניינים מתחילים להסתבך... לעיני המצלמות, מתחילים להיפלט מפיו מלים ומשפטים חסרי פשר. הדבר חזר ונשנה פעמים רבות, בצורות מוזרות ויוצאות דופן. אמנם מבחינה רפואית, מעולם לא ניתנה הבחנה רשמית של סניליות (דמנציה בלע״ז).

מלבד זאת, החלו לקרות בו זמנית, מעידות ונפילות פיזיות עשרות פעמים, לעיני המצלמות. אחת המעידות התרחשה בעודו עולה על המטוס הנשיאותי, בסיום ביקור באירוע של חיל האויר האמריקני. למרות כל זה, רופאיו האישיים הצהירו שהוא כשיר לתפקידו. לשאלות עיתונאים על כשירותו לתפקיד הרם, בגין תופעות מוזרות אלו, הוא אמר״ ״אני עובר מבחן קוגנטיבי (כושר שכלי) בכל יום, באמצעות קבלת החלטות קריטיות בנושאי בטחון לאומי וכלכלה״.

קיץ תשפ״ד.

שנים חלפו ביעף, ושוב מתקיימת מערכת בחירות על הנשיאות. ביידן, למרות הכל, בטוח שהוא כשיר, ויכול להוביל את אמריקה ארבע שנים נוספות, ומחליט להישאר ולהתמודד מול הנשיא לשעבר דולנד טראמפ, שנבחר שוב להתמודד מטעם המפלגה הרפובליקנית.

פליטות הפה חסרות הפשר, של נשיא מעצמת העל, ביידן, הפכו לנושא מרכזי במהלך הבחירות, והעלו באופן משמעותי את החששות לגבי נשיאותו. מלבד פליטות הפה המביכות, נצפה הנשיא ביידן כשהוא מבולבל, וממלמל מלים לעצמו. זה גרם לציבור ממפלגתו, להיות מודאג מאד לכשירותו וליכלתו לכהן בתפקיד הרם.

במערכת הקמפיין, נערך עימות בין שני המועמדים, ואז ביידן – שניסה עד אז עוד איך שהוא להסתיר את הזיקנה שהולכת ופושטת בו – לאחר דקות ארוכות של עימות הגיוני ועניני, לפתע החל לגמגם ואמר דברים לא ברורים, ואז סיים במשפט הבא: ״אנחנו סוף סוף ניצחנו את מערכת הרפואה״...

טראמפ ניצל את ההזדמנות שנפלה לידיו עד תום, ואמר: ״אני מסכים עם מה שהוא אמר, שניצח את מערכת הרפואה. הוא ניצח והרס אותה למוות״... ברגע אחד התפשטה פליטת הפה האומללה בכל העולם. מאות מליוני אנשים, הגיבו בהלם מוחלט. סיכוייו לבחירתו מחדש צללו בְּחַדּוּת.

שתי יריות מרובהו של מתיו קרוקס, צלף מקצועי, מפספסים בשבריר סנטימטר את גולגלתו של טראמפ בעצרת בחירות בפנסילבניה. הנשיא לשעבר סובב את ראשו לכיוון אחד – שבריר שניה לפני שהכדורים פגעו בו, והציל את חייו. [שמעתי אומרים שהכדור היה צריך לפגוע בראשו, אלא שבאותו רגע סובב אותו, והכדור רק שרט את אזנו. איתמר].

״אלהים הציל את חיי, כדי שאציל את אמריקה״, אמר מאוחר יותר.

היה זה, הקש ששבר את גב הגמל עבור ביידן. הוא הודיע על פרישה, ומינה את סגניתו קמלה הארים, כמחליפתו בהתמודדות מטעם המפלגה הדמוקרטית. למרות שהארים נתפסת כ״כלומניקית״, מטוטלת הסקרים שנעה עד כה לכיוונו של טראמפ, חוזרת ונעה, וחוזה מירוץ צמוד ביותר. למרות זאת, מומחי דעת הקהל האמריקאיים משוכנעים בניצחונה של הארים, עד שעם פתיחת הקלפיות, בה׳ במרחשון השתא, מכריזים הפרשנים: ״הארים תנצח בודאות״.

לתוצאה הסופית איש לא ציפה. ניצחון מוחץ של טראמפ בכל המדינות המכריעות בארצה"ב. האריס סופגת תבוסה קשה ביותר, וטראמפ משיג שליטה מלאה גם בכל מוקדי הכוח המרכזיים: הקונגרס, הסנאט ובית המשפט.

טראמפ חוזר בפעם השנייה – והאחרונה – לבית הלבן, נחוש ותקיף מתמיד. למרות הבטחתו במערכת הבחירות, "אמריקה תחילה", הוא מציב אולטימטום לאיראן: 60 יום למשא ומתן, או תקיפת מתקני הגרעין. וכו' וכו'.

ובהמשך בדף 15 מובא כך, התנהלותו של טראמפ כלפי ישראל, היא שָׂמֵימית ולא רציונלית! הרי לא רק הבדלנים, אלא גם מרבית היועצים שלו אמרו לו, אל תיכנס לזירה הזאת.

לכן אין ספק, שהקב"ה הנחיל לנו סייעתא דשמיא גדולה מאד. המפלגה הרפובליקנית, הסביבה של טראמפ והוא עצמו, כולם אוהבים את ישראל. זה לא המפלגה הדמוקרטית, שהיו לנו בעיות עם חלק ממנה. אלא מה, שיש שם גורמים קשים אפילו יותר מהדמוקרטים מבחינת הבדלנות, שרואה רק את אמריקה, ושוללת התערבות במשברים אחרים.

לכן הסייעתא דשמיא פה היא אדירה, שדוקא טראמפ עם השפעת הבדלנים סביבו, הלך עם היהודים ביחד וכו'. עד כאן.

*

למה עשה זאת הקב"ה? הכל בשבילנו. כל התכנית הזאת. **כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט, זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים** [תהלים ע"ה, ח'].

עשה סולמות, להוריד את ביידן, ולהעלות את טראמפ. לב מלכים ושרים, ביד י"י.

ביאור דברי הגמ' במסכת שבת [דף לא.], כי בג' שעות ראשונות, יושב הקב"ה ועוסק בתורה. מה יש לו לעסוק בתורה, הלא הוא זה אשר נתנה? ובירור הא כיצד הקב"ה מחדש חידושים בתורה?

כבר הזכרנו לעיל את דברי הגמרא במסכת עבודה זרה [דף ג' ע"ב, וכדלעיל] שם מובא כך, **אמר רב יהודה אמר רב, שתים עשרה שעות הוי היום. שלש הראשונות, הקב"ה יושב ועוסק בתורה. שניות, יושב ודן את כל העולם כולו. כיון שרואה שנתחייב עולם כליה, עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות, יושב וזן את כל העולם כולו, מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות, יושב ומשחק עם לויתן. שנאמר [תהלים ק"ד, כ"ו] לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ.**

ברור ופשוט, הננו מבינים שישנם כאן דברים נסתרים, גבוהים ועמוקים. אבל אולי נסביר כמה נקודות.

כתוב בהמשך הגמ' שם, שהדבר היה כך לפני החרבן. אבל עכשיו, הקב"ה כבר לא שוחק, אלא [ישעיהו כ"ב, י"ב] וַיִּקְרָא וגו' בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק. וא"כ מה הוא כן עושה? ברביעיות, מלמד תינוקות של־בית רבן. את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב. ומה הוא עושה בלילה? מעין יממא. אי בעית אימא רוכב על כרוב קל שלו, ושט בי"ח אלף עולמות, ואי בעית אימא יושב ושומע שירות מפי חיות.

הגמרא כאן כמובן מדברת ברמזירמזים, אבל נבאר קצת בס"ד, בכל זאת.

החתם סופר [במסכת שבת דף ל"א ע"א, דף ק"א מדפי הספר] שואל, מה הפירוש 'שלש שעות ראשונות, הקב"ה יושב ועוסק בתורה'. למה הקב"ה יושב ועוסק בתורה? הרי הוא זה שנתן לנו את התורה, א"כ מה יש לו לעסוק בה? בשלמא אדם, אשר גם אם למד את כל התורה כולה, הוא חוזר עליה בכדי שלא ישכח, אולם הקב"ה הרי אין שכחה לפני כסא כבודו.

הערה מהקהל: כתוב בתרגום שיר השירים, שהקב"ה מחדש דברים בתורה.

תגובת מרן שליט"א: יפה.

וז"ל החתם סופר, צ"ל – צריך לדעת, לעיין – **מאי קא עַסֵּיק? וכי חוזר על לימודו, שלא ישכח חס ושלום? לא איש אל.**

אח"כ הוא מוסיף וטוען, דבר מעניין. **וגם אינו מחדש בה חידושים, שהרי הוא נצחיי, ולא בשמים היא.**

לגבי 'לא בשמים היא', את זאת הנני יכול להבין. אבל אינני מבין את הסגנון בשאלה, שהקב"ה

׳הוא נצחיי׳. לכאורה, מה הקשר לכך שהוא נצחיי? הוא היה צ״ל, שהקב״ה הוא נתן את התורה, והוא יודע את כל התורה. כאשר אנחנו לומדים תורה, אנו מחדשים בה חידושים, כי מה שלא הבננו ברגע הראשון, אחרי שמתעמקים מבינים. אחרי שרואים כמו סתירות ממקום למקום, ומיישבים אותן, ישנם חידושים, וכדומה. אבל הקב״ה, הרי הוא יודע את כל התורה כולה, מה יש לו לחדש? ׳חידוש׳ זהו דבר שלא ידענו מראש. מה הדבר קשור ל׳נצחיי׳?

הערה מהקהל: אבל אין חיוב לדעת, יש חיוב ללמוד.

תגובת מרן שליט״א: מה ברצונך להגיד? שהקב״ה לומד, בלי לחדש? כפי שיש לנו עניין – מצוה – ללמוד, גם להקב״ה יש לו עניין ללמוד? מהו העניין? בשביל מה? אנחנו חוזרים על התורה, כי הכלל הוא, שאם לא חוזרים אזי שוכחים. אבל אצל הקב״ה, הדבר אינו שייך. וכי הקב״ה עשה ציווי לעצמו, שיחזור על התורה כל הזמן, יום אחרי יום? כל הזמן לחזור? הדבר אינו משעמם?...

הערה מהקהל: כתוב שהקב״ה ג״כ מקיים את המצוות.

תגובת מרן שליט״א: זה משהו אחר. וכבר דיברנו על כך בשיעור הקודם.

על כל פנים, כך החתם סופר שואל. ותשמעו מה שהוא מסביר.

אבל הפירוש הוא כך, שמשפיע בכל יום שֵׂכל ובינה, לכל ההוגים בתורה באותו היום.

שמעתם? הקב״ה עוסק בתורה, לא בשביל עצמו, אלא בשבילנו. בכדי ׳להוריד׳ את התורה הזאת אלינו.

יהיב חכמה לחכימא אשר חלק לו בבינה, ממה שניתן ומוכן לפני האיש מיום עמדו על הר סיני, וגם חלק חבירו עם הארץ בעולם הזה.

ישנם עמי ארצות, אשר היו צריכים לעסוק בתורה ואינם עוסקים, ע״כ צריכים לתת לאלו שכן לומדים את החלק הזה.

והיינו עסק התורה, להשפיע לכל אחד כנ״ל. כך החת״ס אומר.

הדבר נכלל בנוסח ברכות התורה, בא״י ׳נותן׳ התורה, בלשון הווה.

הגרי״ח בספרו בן יהוידע [שם] מסביר זאת בצורה אחרת, על דרך הסוד, כדרכו בקודש, וזה לשונו, **הכוונה על תיקון העולמות, בהמשכת המוחין וזיווגי המדות העליונות ויחוד השמות, כי ידוע, שכל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, וכל דבר מדברי התורה שרשו פתוח אלי מים העליונים.**

ולכן כינו תיקון העולמות העליונים בלשון זה, שאמרו ׳יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה׳, והוא מליצה נאה ולשון נסתר.

ובשלישית יושב וזן כל העולם כולו [שם], אינו עושה אז ארובות בשמים, אלא מסבב סיבות ידועות לו יתברך, כאשר גזרה חכמתו לכל בריה ובריה, זה בכה וזה בכה, ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. ועל כן, אדם המאמין בה׳, מבלה כל ימיו בטוב התורה. אך אם יצא יֵצא שעה אחת לעסקו, יזדמנו לו הסבות האלה באותה השעה, ולא יפסיד כלום. וכי האמין בה׳, תיחשב לו צדקה לדור ודור עד עולם. אך מי שלבו נוקפו ואינו מאמין בה׳ להשליך עליו יהבו, מתהפך בתחבולות, בנפשו יביא לחמו, ומה גם להתכבד עצמו וליהנות מתורת ה׳ ולעשות אותה קרדום לחפור. ואלו היה ממתין ובוטח בה׳, היתה אותה הפרנסה עצמה מזומנת לו בהיתר על ידי סיבה קרובה, אמנם רחק לבו מאמונה.

החת״ס אומר, שהקב״ה לא מחדש חידושים בתורה. ואני הקטן בער ולא אדע. צודק [בני הרה״ג שאול הי״ו שהעיר לעיל], כי כתוב במפורש בתרגום שיר השירים, על הפסוק דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם [שיר השירים ה׳, י׳], שהקב״ה מחדש חידושים.

כתוב שם כך – הלשון היא בארמית, אבל הנני אומר זאת בפניכם בלשון הקודש – ׳**דודי צח ואדום׳, הקב״ה עטוף ביום באצטלא לבנה כשלג, ועוסק בארבעה ועשרים ספרים, תורה נביאים וכתובים, ובלילה עוסק בששה סדרי משנה, וזיו כבוד פניו מאירים כאש.**

ואח"כ מוסיף התרגום, כי זה מרוב החכמה והסברא, שהקב"ה מחדש שמועות חדשות בכל יום, ועתיד לפרסמם לעמו ביום הגדול.

כידוע, תרגום שיר השירים הוא כמו מדרש. הדברים רמוזים בפסוק עצמו, 'דודי צח ואדום'.

דוד"י בגימטריא כ"ד, עשרים וארבעה ספרים.

צ"ח בגימטריא תשעים ושמונה, זה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור. התורה שבכתב, יש בה מ"ט פנים לכאן ולכאן, וביחד זה צ"ח.

'**ואדום**' – וא"ו אדום. הוא"ו היינו ששה סדרי משנה. והמלה 'אדום', כי כאשר הקב"ה עוסק במשנה, פניו מאירים כמו אש.

הבאנו מקודם כי הקב"ה 'אש אוכלה', כמו נר שפניו לכל הצדדים.

הרי לנו כתוב בַּהֲדֵיָא, שהקב"ה מחדש שמועות חדשות בכל יום. ומאידך, פירוש החת"ס נראה דחוק מאד, קשה להכניסו בלשון הגמרא. זו העמסה גדולה מדאי, לפי קוצ"ד.

אבל לכאורה, הא גופא החת"ס ישאל אותנו, מה הקב"ה מחדש? איזה חידושים ישנם אצלו? ועוד במשך שלוש שעות?

ולא רק התרגום. גם במדרש תלפיות הביא [באות א', ענף אמן] כגון דא, בשם ילקוט ישעיה [הוא בילקוט שמעוני על ספר ישעיה פרק כ"ו, אות תכ"ט] בזה"ל, **אל תקרי שומר אמונים – אלא שאומרים אמן. שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גיהִנָּם, ניצולין מתוכו. כיצד? עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה, ולבנה וכוכבים משמאלו, והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן ע"י משיח. וכיון שמסיים ההגדה, עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו** – המדובר אז, בסוף הדורות – **ואומר, יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל באי עולם כולם עונים אמן. ואף רשעי ישראל וצדיקי (עובדי אלילים) [הגויים] שנשתיירו בגיהנם, עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם, ומתרעש העולם, עד שנשמע קול צעקתם לפני הקב"ה. והוא שואל, מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי? ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו, רבש"ע, אלו רשעי ישראל וצדיקי (עובדי אלילים) [הגויים] שנשתיירו בגיהנם, שעונים אמן, ומצדיקים עליהם את הדין. מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר, ואומר, מה אעשה להם יותר על דין זה? כבר יצר הרע גרם להם.**

באותה שעה נוטל הקב"ה מפתח של גיהנם בידו, ונותן להם למיכאל ולגבריאל בפני כל הצדיקים, ואומר להם, לכו ופתחו שערי גיהנם, והעלו אותם. מיד הולכים עם המפתחות, ופותחים שמונה אלף שערי גיהנם, וכל גיהנם וגיהנם שלוש מאות פרסה ארכו, ושלש מאות רחבו, ועוביו אלף פרסה, ועמקו מאה פרסה. וכל רשע ורשע שנופל לתוכו, שוב אינו יכול לעלות וכו'.

חזינן, כי ישנו מושג 'תורה חדשה', ש"מ כי הקב"ה כן מחדש חידושים בתורה.

מהר"א הכהן בעל מדרש תלפיות, עומד על כך. מה הפירוש? הרי לא יתכן תורה חדשה. התורה היא נצחית, היא לא משתנה, כמפורסם. ואכמ"ל.

נראה לי בס"ד – הדברים אמנם נסתרים ביותר, אבל רק לקרב קצת את הדברים אל השכל המצומצם שלנו – כי בודאי שהתורה שלנו היא לא משתנה, ולא תשתנה. אבל כפי שהקב"ה נתן לנו תורה, הוא יצר את התורה, א"כ הוא יכול הלאה להמשיך. זה לא סותר את התורה שישנה עכשיו, כי יש לו להוסיף עוד דברים, 'שמועות חדשות' שלא היו. כפי שהוא יצר אז, גם עכשיו הוא עדיין יוצר. על כן, הדבר אינו פלא. כי יש – ראשית – את התורה הקיימת, וישנה תוספת לתורה, דברים נוספים. לא כתוב, כי מה שיש לנו, זהו הכל. אכן התורה נצחית, ואיננה משתנה, אבל אפשר להוסיף עליה, הדבר אינו מוגבל.

שאלה מהקהל: למי מגיעים החידושים הללו?

תשובת מרן שליט"א: יגיעו אלינו לעתיד לבוא. את כל החידושים הללו, נשמע לעת"ל. זהו מה שכתוב בתרגום שה"ש, 'ועתיד לפרסמם לעמו ביום הגדול'.

פרשת לך־לך ה׳תשפ״ו ב׳של״ז

ואם תשאל, איך ׳נקלוט׳ את הכל ביום אחד? את זאת תשאיר להקב״ה. אכן הדברים מאד נסתרים ונעלמים, מי יכול להגיע לעמקם. אבל אני רק אומר כי עכ״פ הדבר אינו תמוה.

מצינו כמרכן בגמ׳ שבת דף פט. ובטואו״ח סימן מ״ז, לגבי ברכות התורה, שהיא חמדת הקב״ה, שהיה משתעשע בה בכל יום. מי מבין זאת? מצינו ג״כ שמשתעשע עם הצדיקים בגן עדן, מחצות הלילה. והמקב״ה יאיר עינינו.

ובלנ״ד עוד נרחיב בשיעור נוסף, בעזר האל וישועתו.

המשך בעניין הנסים והנפלאות שעשה השי״ת לנו ולכל ישראל בשנתיים האחרונות. בדבר המסיבה שהיתה אז בתערובת, שקלא וטריא לעניין חידוש לגבי י״ז הפסוקים בתורה בהם כתוב ׳ויולד בנים, ובנות׳, שיש הפרדה ע״י הטעם טפחא בין בנים לבנות, לבין הפסוק ׳בנים ובנות, תוליד׳ וגו׳ כי ילכו בשבי.

בחוברת ׳מלחמות אני עשיתי׳ [הנז״ל] הובא בשם אחד הרבנים [בדף 22] בזה״ל, **מעט מהנסים שהיו לנו בשנתיים האחרונות.**

התכנית המקורית שתכנן השטן הישמעאלי מאיראן, חמאס יתקוף בדרום ויגיע עד ים המלח, וחיזבאללה – אלה ה׳זבל׳ מהצפון – **שמול מאה וחמשים אלף הטילים שבידו, הקסאמים של חמאס הם קפצונים, יתקוף מהצפון ויכבוש את כל הצפון. ובתווך ערביי ישראל יצטרפו. הצבא לא יוכל להשתלט, ויהיה ׳להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים׳.**

אך המסיבה האומללה שהיתה בשמחת תורה, העבירה את רב המרצחים על דעתו – מה קרה שאותו ׳מוכה בסנורים׳ [סינואר] התחיל פתאום לתקוף? – **הוא לא יכל להתאפק.** הוא חשב, לנצל את ההזדמנות. **והחליט להיכנס למלחמה, כשהחיזבאללה לא מצטרף אליו. וביום זה, אלף ומאתים יהודים נטבחו במיתות משונות וכו׳.** רח״ל.

ובזה כלל ישראל זכו לישועה, ראו שמירה ׳בהירה׳ לשומר שבת. המחבלים לא הגיעו לישובים שומרי שבת, גם בשדרות ואופקים הם לא נכנסו לבתי הכנסת.

ואח״כ מובא שם הסיפור הנפלא עם ה׳ביפרים׳ וכו׳. ואכמ״ל.

זהו קיום שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו [תהלים ק״ה, ב׳]. הוֹד לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ, וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ וגו׳ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה [תהלים קמ״ה, ד׳–ה׳]. העניין הזה חשוב. אם היתה לנו אפשרות, היו עושים על כך ׳מגילת אסתר׳, ואולי יותר מאשר שם. לספר את כל הנסים והנפלאות, צירוף כל המאורעות אחד אחרי השני וכו׳. ואומרים כי ישנם עוד דברים שאינם ידועים.

אותה המסיבה, בעוה״ר, של פשע ורשע, עם תערובת [גברים ונשים], השם ירחם.

ובנושא הזה, ישנו חידוש מיוחד, לגבי מה שאנחנו קוראים בפרשת בראשית ובפרשת נח, וַיִּוָּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. הטפחא בתיבת ׳בנים׳. למה לא כתוב, ׳ויולד, בנים ובנות׳? התשובה היא, כי צריכים להפריד בין הבנים לבין הבנות.

כי היה אפשר לכתוב ׳ויולד, בנים ובנות׳, מה לא טוב בכך? אלא, צריכים להפריד.

כתוב בראשונים, ׳אל תערב בנים ובנות, פן יחטאו׳.

בשלחן ערוך המקוצר [אבן העזר ח״ב סימן ר״א סעיף י״א] הבאתי בס״ד בזה״ל, **גם ילדים קטנים וילדות קטנות, צריך לחנכם שלא יהיו רגילים אֵלו עם אלו. ולכן לא ילמדו יחדיו כגון בבתי־ספר, ואף בגני־הילדים, בפרט מגיל חמש או שש. ובשעת הדוחק, אפשר להקל בזה על פי הוראת חכם, עד גיל שמונה או תשע.**

וקרובי־משפחה או שכנים שמשחקים יחד, אם זה רק דרך עֲרַאי, אין צריך להקפיד עליהם אלא מגיל תשע ומעלה.

ובכל אופן צריך לפקוח עין ולהשגיח עליהם, ואפילו על אחים ואחיות, שלא יגיעו בסתר לדיבורים ומעשים בלתי צנועים.

וציינתי שם [ב׳עיני יצחק׳] את המקורות.

בא חכם אחד, ואמר דבר ממש מפליא.

הרי ישנו פסוק בחומש דברים [כ״ח, מ״א], בתוכחה שבפ׳ כי תבוא, בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלֵיד וגו׳. למה שם, המלים ׳בנים ובנות׳ הן מחוברות? אלא מהו ההמשך, ׳כי ילכו בשבי׳. אם עירבבת את הבנים עם הבנות, הם ׳ילכו בשבי׳. רח״ל. הפלא ופלא.

זהו חידוש מתוק, שהביאו הרב שלמה לוינשטיין שליט"א [בספר ומתוק האור דף קכ"ט] **בזה"ל, הטעם של־מלה 'בנים', הוא טפחא. ושל־מלה 'בנות', הוא סוף פסוק.**

כידוע, טעם טפחא הוא טעם מפריד. כלומר הוא מורה לקורא להפסיק מעט, ולעצור בין המלה 'בנים' לבין המלה 'בנות' שבסוף הפסוק. זאת למרות שבמקרים רבים הטעם של־מלה שלפני האחרונה, מורה על חיבור עם המלה האחרונה של־פסוק. ובודאי יש לכך סיבה.

ושמעתי על כך מהרב אהרן פסין שליט"א, שבדק ומצא – אין צורך של ממש לבדוק, שהרי יש 'קונקורדנציות' כבר מזה מאות שנים. יב"ן – **כי בתורה מופיעות צמד המלים 'בנים ובנות' שמונה עשרה פעמים. ובשבע עשרה מהם, הטעם של־מלה 'בנים' הוא טפחא, כלומר מפריד בין המלה בנים למלה בנות. רק במקרה אחד, מופיע צמד המלים 'בנים ובנות' כשהטעם שלהם הוא מארכה טפחא, המורה על חיבור ביניהם.**

ולכאורה, אמר הרב פסין, יש כאן רמז נפלא. שבשבע עשרה הפעמים, כמניין טו"ב, הטעם של 'בנים' הוא טפחא, ומורה על הפרדה בין בנים לבין בנות. כי כשיש הפרדה, ולא חס וחלילה תערובת, אזי טוב הדבר.

והנה, בפעם היחידה שבו הטעם מורה על חיבור בין בנים לבנות – מארכה טפחא – אומרת התורה, 'בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך, כי ילכו בשבי'. כי כשיש חיבור בין בנים לבנות, הדבר הוא רע, ומביא חס וחלילה לתוצאות הרות אסון.

זה נראה חידוש נחמד. לא כן?

ברם, אינני בטוח כי הפירוש הזה הוא אמיתי. והסיבה היא, כי בספר דברי הימים [ב' כ"ד, ג'], לגבי יהוידע, כתוב כך, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. מה נגיד על כך?

הוא צודק, שבתורה הדבר כך. ואולי אכן הדבר מספיק. הוא מדבר על מה שכתוב בתורה, ואפשר לומר כי מה שכתוב בנביאים ובכתובים הוא שונה. משו"ה הנני רק אומר, שאני מסופק בעניין, או שצריכים להתעמק להבין את הדבר בכל זאת.

כי מצד אחד, אולי יש לסייע דבריו, מזה שבסוף ספר שמואל א', כתוב לגבי דוד המלך, כאשר הוא היה אצל הפלשתים, הלך לעזור להם במלחמתם, שבו העמלקים את נשי־דוד וכל נשי האנשים שהיו אתו, ובניהם ובנותיהם. ואז כל העם התמרמר על דוד המלך, מדוע הלך למלחמה וכו'. כתוב שם בזה"ל, וְלֹא נֶעְדַּר־לָהֶם מִן־הַקָּטֹן וְעַד־הַגָּדוֹל וְעַד־בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשָּׁלָל [שמואל א' ל', י"ט]. הרי בנים ובנות צמודים.

אבל אמרתי, אולי הדבר ההיפך. משם ישנה ראיה לדבריו. כי יש לשאול, מדוע הם קיבלו עונש כזה? למה פתאום הם היו בצרה כזאת גדולה, ששבו את כולם? לא כתוב, על מה הם נענשו. אם כן יכול להיות אדרבה, שהדבר רמוז בפסוק הזה, 'ועד בנים ובנות', ללמדנו כי הם לא שמרו כ"כ על הצניעות. בגלל שהם היו נרדפים ע"י שאול, גולים שלא במקומם וכו', הם לא כ"כ הקפידו על הצניעות, לא שמרו כראוי, ולכן הם קיבלו עונש זה ששבו אותם. אולם מאידך, כיון שהם לא כ"כ אשמים, כי הדבר היה בשעת הדוחק, מתוך הלחץ, הם היו בין הגויים, 'גולים בין הפלשתים', לא יכלו לשמור כראוי, ולכן לבסוף לא נפקד מהם איש, דוד הצליח להחזיר את הכל.

זה חידוש שעלה בדעתי בעיקבות דבריו, שבכל אופן, אולי אפשר ליישב זאת, שהדבר היה כך.

ברם מצד שני, ישנם פסוקים שאי אפשר ליישבם לפי דרכו. כגון בירמיהו [כ"ט, ו'], קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וגו', וְתֵלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת. שם הרי הדבר לשבח. וא"כ היכן ההפרדה?

אמנם ישנם מקומות, שנכתב כך וזה לרעה, וא"כ אפשר להגיד כי זהו אכן עונש. כגון מה שכתוב ביחזקאל [י"ד, י"ח], לֹא יַצִּילוּ בָנִים וּבָנוֹת, כִּי הֵם לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ. שם מובן – עכ"פ אפשר להבין – כי זהו לעונש.

אולם בדברי הימים [שני, פרק כ"ד פסוק ג'] כתוב לגבי יהוידע, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת, כמו שהקדמנו.

נשאיר זאת לעת עתה ב'צריך עיון'. ומי שיתעמק בכך, ויודיע לנו, ברוך יהיה. ובלנ"ד נדבר שוב על כך, בשיעור נוסף.

המשך העיון בדעת הרמב״ם לגבי הקדיש שאחרי תחנונים, ובירור מה שכתב כי ׳אחר שאומר סדר היום, יתחנן מעט ויאמר קדיש׳. בעניין קדיש יהא שלמא, אחרי פסוקים. ובירור מנהגינו באמירת רבי חנניא וכו׳ וקדיש דרבנן שהוא דעתיד, אחרי קריאת מזמורי תהלים.

הננו חוזרים כעת בעזרתו יתב׳ אל דברי הרמב״ם, בעניין הקדישים, שדיברנו בכמה שיעורים לאחרונה, להוסיף בהם נדבכים חדשים שזכינו אליהם מאז.

הרמב״ם כתב, שבעה כללים לקדיש.

א׳ קודם כל תפילה.

ב׳ אחרי כל תפילה.

ג׳ אחרי סדר היום – ׳בכל יום שיאמר סדר היום, יתחנן מעט ויאמר קדיש׳.

ד׳ כשישלים לקרוא בתורה – דהיינו אחרי קריאת ס״ת.

ה׳ כל עת שיתחנן בדברי תחנונים, כשיגמור תחנוניו יאמר קדיש.

ו׳ בסוף כל תפילה, קדיש תתקבל.

ז׳ כל עשרה מישראל שעוסקים בתורה, אומרים קדיש דרבנן דהוא דעתיד.

אלו הם שבעת הכללים, והכל חייב להיות מתאים עם הכללים הללו.

ברם, ישנם כאן כמה שאלות.

ראשית – ונלך לפי הסדר – לגבי מה שהרמב״ם אומר, ׳אחר שאומר סדר היום, יתחנן מעט ויאמר קדיש׳. מה המחייב פה את הקדיש? סדר היום, או ה׳יתחנן מעט׳. ובכלל, מה הפירוש ׳יתחנן מעט׳?

לכאורה, ההבנה ביסוד העניין היא כי כל דבר שהוא חשוב, הוא מצריך קדיש אחריו. כגון קריאת ספר תורה, מאחר שזהו דבר חשוב, ע״כ אומרים לאחר מכן קדיש. וכן אחרי כל תפילה, אומרים קדיש. וכן אחרי ׳תחנונים׳, כפי שהרמב״ם כתב אח״כ, אומרים אחריהם קדיש. אולם כעת, לגבי סדר היום, שהרמב״ם מוסיף ׳יתחנן מעט׳ כדי לומר קדיש. לכאורה, מה מועיל לעניין זה ׳יתחנן מעט׳?

הרי הדעת נותנת כי ׳סדר היום׳, הוא זה אשר מחייב את הקדיש. וזאת כלפי המובא בסוף מסכת סוטה, שאין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו. ועל מה העולם מתקיים בכל זאת? **אֶקדושה דסדרא, ואָמֶן יהא שמיה רבא דאגדתא.** זהו מה שמחזיק את העולם. אם כן, מה הרמב״ם מכניס לנו כאן, ׳יתחנן מעט׳? לכאורה, לא זאת היא הנקודה, ׳יתחנן מעט׳, אלא הקדושה היא זאת שמחייבת. ה׳יתחנן מעט׳, נראה דבר טפל בטי״ת, וגם תָּפל בתי״ו. אין כאן מלח ולא תבלין.

זאת שאלתנו הראשונה.

שאלה שניה, מהו העניין לומר קדיש, ׳אחרי תחנונים׳? מדוע ׳כישגמור תחנוניו, יאמר קדיש׳? בשלמא אחרי ס״ת, וכן אחרי תפילה, הנני מבין זאת. אבל אחרי תחנונים? למה התחנונים חשובים, שיש להם מעמד נכבד כזה, שצריכים לומר אחריהם קדיש?

מפליא ג״כ שחיפשתי ולא מצאתי מי שעמד על שתי השאלות הללו.

דבר שלישי, אנחנו הרי מנהגינו בכל זה כדעת הרמב״ם, ואפ״ה אחרי מזמורים אנו אומרים רבי חנניא בן עקשיא וכו׳, וקדיש דרבנן. לכאורה, וכי הדבר נקרא ש׳עוסקים בתורה׳? הרי הרמב״ם אומר, שכאשר עשרה עוסקים בתורה, אומר בסוף קדיש דרבנן. כגון שאנחנו אומרים בסיום תפילת ערבית, למנצח על הגתית וגו׳, שיר למעלות וגו׳, רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו׳, וקדיש דרבנן. איפה ׳עסקנו בתורה׳?

הערה מהקהל: הרב הסביר בזמנו [בשיעור] שזה יראת שמים וחיזוק.

תגובת מרן שליט״א: זה אמרנו רק להסביר את תועלת בחירת מאמר זה.

למהרי״ץ בעץ חיים, אין מושג של קדיש יהא שלמא. זהו מושג שקיים רק בעדות אחרות, כי הם סוברים שגם אחרי פסוקים אומרים קדיש. אבל במהרי״ץ אין דבר כזה. רק בתכלאל ׳תורת אבות׳ יש פה ושם קדיש יהא שלמא, ונראה שהדבר נכנס בטעות, מאלה שנוהגים כך על־פי נוסח הספרדים. כי יש בלדי שהגיעו מהם, ואז ערבבו זאת, הכניסו לבלדי קדיש יהא שלמא. במהרי״ץ אין בשום מקום קדיש יהא שלמא, אלא הכל כמו רבינו הרמב״ם.

לכן צריכים להבין, איך אחרי המזמורים, אומרים רבי חנניא וכו׳, וקדיש. וכמו שהעלה ג״כ גאון

עוזנו מהרי"ץ זיע"א. בסדר, הזכרנו שם של תנא, אבל זה לא נקרא ש'עוסקים' בתורה.

גם אחרי פיטום הקטורת, וגם אחרי במה מדליקין, ואיזהו מקומן, אומרים קדיש דרבנן, אף שלא ממש היו 'עוסקים בתורה', אולם לכל הפחות זהו פרק שלם של משניות. אמנם לא 'למדנו' אותו, אבל לפחות קראנו אותו. וכן פיטום הקטורת, ישנן שם ברייתות מהגמ' במסכת כרתות, על עניין הקטורת, תנו רבנן וכו', ובכללם כגון רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו', אלו מאמרים של חז"ל. אכן זה לא ממש לימוד, אבל בכל אופן קשור לזה. משא"כ רבי חנניא בן עקשיא וכו', שזהו מאמר קצר.

אלא מאי, כבר הסברנו זאת בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ [חלק ראשון, הלכות סדר היום, דף שי"ח], הארכתי שם על כך, וכתבתי בין השאר בזה"ל, **נראה לי דעניין אמירת קדיש דרבנן אחר מזמורים, נוסד אצלינו באופן זה. דהנה המזמורים הנז"ל, לא נזכרה אמירתם כלל ברמב"ם ותכאליל קדמוניות כת"י, אלא שנהגו בדורות אחרונים אצלינו לאמרן עפ"י סידורי הספרדים. ובאלו הסידורים כתבו לומר אח"ז קדיש יהא שלמא, אך אצלינו דליכא קדיש כזה, כי יש רק קדיש עד לעילא, או תתקבל או דרבנן (ואף שבתתקבל ובדרבנן יש נוסח יהא שלמא וכו', אבל יהא שלמא בפני עצמו אחר דאמירן בעלמא לא נזכר ברמב"ם ובתכאליל), לכך הנהיגו לומר קדיש דרבנן, ולהקדים לזה רבי חנניא בן עקשיא (בסידורי הספרדים לא נזכר זה) דבאופן זה אתי שפיר אף לד' הרמב"ם, שכן אומרים קדיש דרבנן גם אחר אגדה (ועיין לעיל ס"ק כ"ו), אלא שלרמב"ם אין צורך בקדיש כאן, ומ"מ מאחר שאומ' רח"ב עקשיא שפיר דאמי לאמרו.**

גם בשלחן ערוך המקוצר חלק א' [סימן כ"ה] שם הבאתי בס"ד את תמצית עניין הקדישים, ובסעיף ד' כתבתי בזה"ל, **בבלדי שאין קדיש כזה – יהא שלמא – הנהיגו לסיים ר' חנניא בן עקשיא, שהיא משנה, ואומר קדיש דרבנן שהוא דעתיד.**

במלים אחרות, זאת כעין התחכמות. הם רצו להגיד קדיש אחרי כן, אבל איזה קדיש נגיד? הרי יהא שלמא, אי אפשר לנו לומר, כי אין זה אצלינו במקור. על כן, הוסיפו רבי חנניא וכו', ואז ישנו מקום לומר קדיש דרבנן.

אבל ישנו שם חידוש נוסף, **אין דבר המגין מפני המזיקים, כאמירת קדיש על מזמורי תהלים.**

ובעיני יצחק [הערה י"ג] כתבתי, **ואולי מפני זה הנהיגו חכמי תימן קדיש אחרי תהלים, אעפ"י שדעת הרמב"ם עצמו אינה כן כמ"ש שם בבארות יצחק. והמעשה הנורא שרמז עליו החיד"א שם, נראה שהוא המעשה שנדפס ג"כ בשומר אמונים (ירושלם התשכ"ד) בסוף המאמר בענייני הגלגולים דף ק"ס, שרוח של־רשע גדול שנכנסה בנער אחד, ביקש מבעל ויקהל משה שיאמר קדישים עבורו, ודוקא של־תהלים שהם מכריתים כל המחבלים והמקטרגים יעו"ש.** יפה.

ישנו שם מעשה נורא, שהרוח אמרה כי הדבר אשר הכי מועיל להציל מן המזיקים, הוא להגיד קדיש על תהלים, ולכן ביקש שיאמרו עליו לתיקון נשמתו.

ממילא כעת מובן, למה דוקא אחרי תהלים, חיפשו חכמי תימן דרך להגיד קדיש. ולא אחרי דברים אחרים. למשל, כאשר אנחנו קוראים הפרקים מספר משלי, בין פסח לעצרת, או את המגילות, רות קהלת ושה"ש במועדים, איננו אומרים שום קדיש אחרי כן, כי זה לא תהלים. הרי יכולנו בסיום הקריאה במשלי, או איזו מגילה, להגיד רבי חנניא וכו', ולומר קדיש. אבל לא עשו זאת, כי אין בכך צורך. רק אחרי תהלים, חיפשו היכי תמצי שיהיה קדיש.

ישנם אמנם כאלה שכן נוהגים לומר אחרי כן קדיש דרבנן, אחרי רבי חנניא וכו', אבל לא נראה שכך היא דעת מהרי"ץ, כי לפי שיטתו נראה שאין לזה מקום.

וכבר בספר שו"ת החיים והשלום להג"ר חיים כסאר זצ"ל, מובא [בסימן כ"ט] ששאלו אותו על כך בזה"ל, **האם יש חובה לומר קדיש לאחר קריאת אחת מן המגילות, וכן לאחר קריאת תהלים.**

תשובה. זה הקדיש עיקרו מנהג. יש שנהגו לאמרו, ויש שנהגו שלא לאמרו.

שאלה מהקהל: אבל אחרי מגילת אסתר, כן אומרים קדיש?

תשובת מרן שליט״א: אחרי מגילת אסתר בפורים, מוסיפים ואומרים שם פרק תהלים, לולי י״י שהיה לנו וגו׳, ועל זה אומרים קדיש. לא ישר על המגילה. וכן אחרי ברית מילה, אומרים קדיש בגלל המזמור, אשרי כל ירא י״י ההולך בדרכיו וגו׳, ועל זה שפיר לומר קדיש נמי לדידן.

שאלה מהקהל: מתשובת מהר״ח כסאר משמע שאחרי תהלים ישנם כאלה שלא אומרים קדיש.

תשובת מרן שליט״א: וזה נכון. הרי ישנם בתי כנסת, שבתפילת מנחה לא אומרים קדיש אחרי המזמורים, מזמור לדוד י״י קראתיך וגו׳, משכיל לדוד וגו׳, אלא מתחילים ישר תפילת ערבית. או לא אליכם אצל אבלים, שמעו זאת כל העמים וגו׳, והם לא אומרים שום קדיש, אלא מתחילים מיד והוא רחום. לא עשו מכך עניין.

אבל אנחנו מעדיפים כן לומר, לפני ערבית, בשני האופנים דלעיל. וכדומה.

כמו־כן, בסוף האשמורות יש את המזמור שיר המעלות ממעמקים וגו׳, תראה כי בסידורי הספרדים ישנו אחרי כן קדיש, ואצלינו אין קדיש. אבל שם הדבר יותר מובן, כי כבר אמרנו קדיש תתקבל בסיום האשמורות, וכי נאמר אחרי שיר המעלות וגו׳ – שזה אחרי דקה אחת או שתיים – עוד הפעם קדיש? קיימ״ל שאין להרבות בקדישים. לא היה נראה להם הדבר.

אולם פה ושם, כן הכניסו רבותינו ואבותינו קדיש. במלים אחרות, הם לא לקחו זאת כחובה, אלא היכן שישנו צורך, או אפשרות, לפי העניין, הם הכניסו את הקדיש, מכיון שיש בזה חשיבות ותועלת.

*

שאלנו שלש שאלות. שאלה ראשונה, מהו המושג ברמב״ם, ׳שיאמר סדר היום, ויתחנן מעט ויאמר קדיש׳. לא מובן מה ׳המחייב׳ את הקדיש? האם סדר היום, או תחנונים מעט? אם ה׳תחנונים מעט׳ זה לא משמעותי, א״כ שהרמב״ם יכתוב רק ׳סדר היום׳, מהו זה ׳ויתחנן מעט׳?

יכול להיות שהרמב״ם רצה להסביר בזה, מה נפשך, אם הקדושה דסדרא מחייבת את הקדיש, א״כ מיד לאחר הקדושה מיד תגיד את הקדיש. אמרנו ואתה קדוש וכו׳, ואחרי ונטלתני רוחא וכו׳ שנאמר תכף קדיש. למה לא אומרים שם קדיש מיד במקום? לא. תחילה ׳יתחנן מעט׳.

ואכן צריכים להבין, מה עושה כאן ה׳תחנונים׳? אם זאת אינה סיבה? משמע מהרמב״ם, כי בלי זה לא היינו אומרים קדיש.

לחדד יותר, נבין היטב כשנתבונן היכן איכא נפקותא.

אצלינו הרי נוהגים – וכך הרי כבר הרמב״ם ג״כ מביא – אחרי ובא לציון וכו׳, יש את התחנונים, דהיינו י״י אלהי אברהם יצחק וישראל וכו׳, שמרה זאת לעולם וכו׳, ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וכו׳. לכאורה כאן נגמרים ה׳תחנונים׳. אבל הרמב״ם בעצמו כותב בסדר התפילות – מה שהוא לא העלה להלכה בספרו משנה תורה – כי נוהגים להוסיף ולומר שיר של־יום, ומזמור לדוד אליך וגו׳, אמר רבי אלעזר וכו׳. כל הדברים שאנחנו אומרים. אבל שם הוא לא כתב, לפי מנהג זה היכן בדיוק אומרים קדיש. אפשר א״כ כי לדעתו שלפני שיר של יום, יש לומר קדיש, ועוד קדיש בסיום א״ר אלעזר וכו׳ אין כאלהינו וכו׳ לעולם ועד, שזהו קדיש תתקבל. בכל אופן, אבותינו נע״ג הנהיגו לומר את הקדיש אחרי הכל, רק קדיש אחד עם תתקבל, ונראה מזה כי הם החשיבו את הכל ׳תחנונים׳.

אבל למשל במנחה של־שבת, יש ג״כ אותו הדבר, ובא לציון וגו׳ – אמנם יש מזמור שיר ליום השבת וגו׳, ומזמור לדוד אליך וגו׳, אבל ברמב״ם הדבר לא מוזכר. הרמב״ם בפ״ט מתפילה [סוף הלכה י״ג] כותב, שאומרים סדר היום במנחה של־שבת, ודברי תחנונים, וקדיש. א״כ יוצא שלפי הרמב״ם ׳המחייב׳ הוא, מיד כשסיימנו ברוך אלהינו וכו׳ יהיו לרצון אמרי פי וגו׳, על זה הקדיש. מה שאנחנו מוסיפים מזמור שיר ליום השבת, זהו מנהג, אבל הקדיש בעצם היה גם בלעדיו.

צריכים אכן להבין, מה עושה פה ה׳ויתחנן מעט׳?

ובעצם, היכן נגמר ה׳סדר קדושה׳? הרי ההמשך מן י״י אלהי אברהם וגו׳, נראה בלתי קשור ל׳קדושה׳. וכן פיסקת ברוך אלהינו וגו׳, לכאורה ג״כ לא קשורה לקדושה.

ולמאי נמי נפקא מינה?

ישנה הלכה בש"ע [או"ח סימן כ"ה סעיף י"ג], מתי אפשר להוריד את התפילין בסיום תפילת שחרית? אם האדם ממהר, או שרצונו לדעת מהו עיקר הדין.

בש"ע שם כתוב כך, נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון. כדי שיהיו שלש קדושות. יוצר, שמו"ע, ובא לציון. עד הקדושה. א"כ היכן אני יכול להוריד את התפילין? בסוף ובא לציון?

לפי דברינו דלעיל, למדנו כי לאחר י"י ימלוך לעולם ועד, זהו. נגמרה ה'קדושה'.

נראה שהוא הדין גם לפי סגנון רבי' זכריה היצהרי – מהר"י צאהרי – בצֵדה לדרך פ' צו [דף ט"ז ע"ב] וז"ל, **צריך לכוון בסדר היום. ולא יחלוץ [ה]תפילין, עד שישלים סדר היום לכל הפחות** יעו"ש.

כעת ישנה לנו שאלה נוספת, מה בדיוק נקרא כאן 'קדושה'?

האם רק שני הפסוקים הללו, קדוש וגו', ברוך כבוד י"י ממקומו. הסיבה שקוראים לזה בשם 'סדר' היום, או סדרא דקדושה, היא מפני שלקחו וסידרו פסוקים מכמה מקומות. הפסוקים ובא לציון גואל, וכן ואני זאת בריתי, הם פסוקים מישעיה פרק נ"ט. ואתה קדוש, מתהלים כ"ב. וקרא זה אל זה, שוב מישעיה, אבל מפרק ו'. ותשאני רוח, זה מיחזקאל פרק ג'. י"י ימלוך, מהתורה, בשירת הים, שמות פרק ט"ו. עשו פה 'סדר'. סידרו פסוקים כדי להגין עלינו מפני הקללה, שהרי מן החרבן 'אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו', וכמו שהקדמנו.

היכן מתחילה והיכן נגמרת ה'קדושה' הזאת של פיסקת ובא לציון?

מהרמב"ם [פרק ט' מתפילה הלכה ה' ו'] יוצא, שאחרי זה, אלו הם 'תחנונים'. אבל מן ובא לציון, שלושה פסוקים (כולל ואתה 'קדוש') נחשב כבר סדר היום, אף כי זאת לא הקדושה עצמה. והפסוק י"י ימלוך, נחשב ג"כ עם הקדושה, וזאת כעין מה שבחזרת הש"צ של שמונה עשרה, מצרפים פסוק דומה, ימלוך י"י לעולם וגו'. וידוע שהפוס' שם חלוקים בכך ואכמ"ל, וכבר דיברנו בס"ד על כך בשיעור משפטים התשע"ז בשכ"ח.

לאידך גיסא יוצא מתשובות הגאונים [דפוס ליק סי' צ'], כי רק שני הפסוקים, וקרא זא"ז וגו' ותשאני רוח וגו' נחשבים קדושה.

שאלו את רב נטרונאי גאון בזה"ל, וקרא זה אל זה ואמר וגו', ותשאני רוח וגו', מה טעם יש לקרות ולתרגם? מדוע קוראים ומתרגמים את זה? הרי את כל שאר הפסוקים, אין מתרגמים בשעת התפילות, רק בקריאת ס"ת והפטרה?

והוא ענה להם בזה"ל, כך מנהג ראשונים. מקום שיש שם תלמידי חכמים, כשהיו מתפללין ונופלין על פניהם ומקדשין (דהיינו אומרים קדיש), לאחר שעונין אמן יהא שמיה רבא, מביאין נביא וקורין בו עשרה פסוקים [מובן שכל פעם עשרה פסוקים אחרים, כפי הסדר. יב"ן], **ומתרגמין אותם. ואח"כ אומרים וקרא זא"ז ואמר, ומתרגמין, כשם שתירגמו א[ו]ת הפרשה של־נביא, ואומרים ותשאני רוח ומתרגמין אותו, כדי לסיים בשבחו של הקב"ה, ואח"כ מקדשין, ועוסקין בתורה.**

הרוצה במשנה עוסק, הרוצה בתלמוד עוסק, לקיים מה שאמרו חכמים [קידושין דף ל' ע"א] **לעולם ישליש אדם וכו'.**

וכיון שרבתה עֲנִיות ודלות, והוצרכו התלמידים להתפרנס ממעשי ידיהם, ולא היו יכולים לעסוק בתורה תמיד ולהשליש בכל יום, סמכו על התלמוד בלבד, ועזבו מקרא ומשנה וכו', ועקרו (וביטלו) לקרות בנביא בכל יום אחר התפילה.

ואע"פ שעקרו לקרות בנביא, אותן שני פסוקים (של קדושה), לא עקרו אותן. ומפני מה לא עקרום? **שהקדושה משולשת קק"ק, ושילשוה ג' פעמים בתפילה** [ביוצר, בחזרת הש"צ, וכעת. יב"ן] וכו'.

וגומרין שני פסוקים אלו, ומקדשין, ויוצאין לבתיהם.

ובא לציון, ואני זאת בריתי, לא היו אומרים [מאז שרבתה עניות וכו'. יב"ן].

ואם רצה יחיד לאמרם, אין בכך כלום. שלא אמרו חכמים לא יהא פחות מעשרה, אלא דבר שבקדושה. אבל ובא לציון ואני זאת בריתי, אין בהם משום קדושה.

את הפסוק י״י ימלוך וגו׳ הוא לא מזכיר כלל. נמצא לדידיה שזה ודאי לא מן הקדושה, אבל גם הפסוקים ובא לציון וגו׳ ואני זאת וגו׳ ואתה קדוש וגו׳ לא נחשבים מן הקדושה.

טעם שונה מרב נטרונאי, העלה הר״י מִוִינה בספרו אור זרוע [הלכות שבת סי׳ נ׳] וז״ל, **ועוד כתב בספר מקצועות, דסדר קדושה נמי גזרה מלכות הרשעה דלא למימר קדושה.**

הכוונה בחזרת הש״צ. ועי׳ למהרי״ץ בעץ חיים דף ס״ח ע״א ד״ה ויש.

מה עשו בְּשֵׁרים שבאותו דור? כיון שהלכו שלוחי מלכות, נכנסין לבתי כנסיות ומתחילין פסוקי גאולה, ובא לציון גואל, ואני זאת בריתי, ואתה קדוש, ואומר כעין קריאה וקרא זא״ז ואמר קדוש ק״ק, וחוזרין ומתרגמין לה לקדושה, ופסוקי דרחמי אחרים.

בספר הרוקח כתוב [בסימן שכ״ח], **מ[ו]אתה קדוש, עד (ימלוך י״י) [י״י ימלוך] לעולם ועד (עם תרגומו) נקרא ׳קדושה דסדרא׳.** יוצא שסובר כמעט כדעת הרמב״ם. כי מהרמב״ם נראה לענ״ד שגם הפסוק ואתה קדוש, לא נחשב בכלל הקדושה, וכדלעיל.

ועיין עוד בספר צלותא דאברהם [ח״א דף ש״פ], ובסוף הוא כותב בזה״ל, **פלא על מחבר שער הכולל לסידור הרב בעה״ת, שמכנה שם הקטע כולו, מההתחלה עד ברוך אלהינו, בשם קדושה דסדרא.** דהיינו, לא מ׳ובא לציון׳ יעוש״ב.

*

נחזור לענייננו, והנה עינינו רואות שהרמב״ם מחבר עכ״פ את התחנונים, עם הקדושה, שאחרי שניהם יאמר ש״צ קדיש. משמע שישנו קשר וחיבור של ממש, לתחנונים ולפסוקים הללו, עם הקדושה. וצריך ביאור מהו הקשר?

דבר ראשון, בכדי להוכיח ממקורות נוספים שישנו אכן קשר, נביא מדב׳ רבי׳ סעדיה גאון שכתב בסידורו מיד אחרי הקדושה של ובא לציון, ואומר ׳תכף׳ את הפסוקים האלה. למה הוא מדגיש כאן, שזה ׳תכף׳? שמע מינה.

ישנו רק הבדל דק, בינו לבין הרמב״ם, שהוא כתב זאת כבר לפני הפסוק י״י ימלוך, אפי׳ שמביא גם הוא את התרגום, ש״מ דלדידיה אין הפסוק י״י ימלוך בכלל הקדושה, אלא זה נחשב לתחנונים, ר״ל מבקשים אנחנו שה׳ ימלוך וגו׳.

העניין הוא שם בסידור רס״ג דף מ׳ בזה״ל, **אחרי ואתה קדוש** וגו׳ **מאתר בית שכינתיה. ותֶכֶף אח״כ אומ׳, י״י ימלוך** וגו׳ **שמרה זאת לעולם** וכו׳ **ברוך אלהינו** וכו׳. המו״ל הוא שתרגם כך את הלשון במקור שהוא בערבית, לפי העניין. לשון רס״ג עצמו, ויִתְצַל בדֶלך קַוֶל. והעתקת המלים, ויתחבר – ויוצמד – בכך המאמר, י״י ימלוך וכו׳.

*

כך משמע גם מסידורו של רב עמרם גאון, שאצלו הכל מובא כחטיבה אחת, דהיינו כולל התחנונים. מובן שזהו כאילו ההמשך. כיעויין במהדורת ר״ד גולדשמידט דף ח״פ. כל ההמשך שם, הוא יחד באותה פיסקא עצמה. וזה כמו בסידורים שלנו כיום.

מי שיעיין ב׳סדר רב עמרם גאון׳ אשר במהדורת סץ [דף קל״ט], יראה כי המו״ל כותב [בהערה 42 בזה״ל, **החלוקה לקטעים, מדילי.** דהיינו, רב עמרם גאון כתב את הכל כחטיבה אחת. והוא פירק אותם. ומוסיף המו״ל אח״כ, **עי׳ במגן האל״ף אות ד׳, והקדמה שלנו, ובנספח לסימן ס״ז תשו׳ רב נטרונאי גאון. ואולי תלוי הוא בחילוקי הדעות, בטעם קדושה דסדרא.**

הוכחה נוספת, מזה שרב עמרם גאון במקומות רבים לאחר מכן, כותב בסגנון **כוליה סדרא,** כגון שם במהדורת גולדשמידט בדף ח״פ [ד״ה ומחזיר] באופן שמובן גם כן כנז׳ לעיל.

במלים אחרות, למדנו והבננו מכך, כי הסיבה שהרמב״ם מחבר את הקדושה עם התחנונים ביחד, צריכים להגיד כי חובה שזה יהיה מחובר. שהרי אנחנו אומרים כך, ה׳ אלהי אברהם וכו׳ שמרה זאת לעולם. מהו שמרה ׳זאת׳, את מה? היינו הקדושה, שהקב״ה ישמור לנו את זכות ה׳קדושה׳ שאמרנו. זהו ההמשך. זה כבר לא ה׳קדושה׳, אבל אנחנו מתחננים, ומקשרים זאת אל ה׳קדושה׳.

שהרי כך מהרי״ץ כתב בעץ חיים [דף ס״ט ע״ב] וז״ל, **י״י אלהי אברהם וגו׳. פסוק הוא בדברי הימים, ועניינו שיועיל סדר קדושה זו ליצר מחשבותינו, ולהכין את לבבנו אליך (רד״א).**

ועוד הרחבנו בס"ד על כך בנפלאות מתורתך בפתיחה למגילת אסתר ד"ה קושטא.

אם כן, 'זאת' היינו, הקדושה שאמרנו.

יתירה מכך, בעל ערוך השלחן [בסימן קל"ב] מסביר, כי גם כל יתר הפסוקים מחוברים עם 'ובא לציון'. הכל קשור ביחד. לא אקרא בפניכם את כל דבריו, מי שירצה יעיין בפנים.

בתחילה הוא מסביר שם, כיצד הפסוקים הללו מורידים את הקללה.

ובסעיף ז' כתב בזה"ל, ואחר כך אומרים, י"י אלהי אברהם וגו' שמרה זאת לעולם ליצר וגו', משום דפסוק זה אמרו דוד בסוף התפילה בדברי הימים [א' כ"ט, י"ח].

והעניין כן הוא. הכל על דרך הקודם. דמה שרבתה בנו הקללה, הוא מסיבת עונותינו. לזה מבקשים, שישמור לנו סדר הקדושה שעשינו, לכוף בזה יצרינו, ולהכין לבבינו לעבודתו יתברך.

ועל העוונות שעברו, והוא רחום יכפר עון וגו', כי אתה י"י טוב וסלח.

אחר כך אומרים 'צדקתך צדק', והוא כעין הצדקת הדין עלינו, על גודל הקללה מזמן החרבן.

ואחר כך אנו מתנחמים ואומרים, 'תתן אמת ליעקב'. כלומר, בטוחים אנו שתתן החסד שהבטחת לאברהם עלינו, והאמת שהבטחת ליעקב. וביעקב שייך אמת, מפני שכבר הבטיח לאברהם, ועליו יתברך לאמת דברו. וכו' וכו'.

הוא מסביר שם את כל הפסוקים. שהכל מקושר עם זה. ולאחר מכן חיזוק בפרנסה, פסוקי בטחון בהי"ת לחזקנו בפרנסתנו וכו'.

והיכן הוא הסיום? ומסיימין בפסוק 'י"י חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר'. ונראה לי, דזהו לשני כוונות וכו'.

הוא מסביר כוונות אחרות, למה אומרים זאת. אבל אין צורך להעתיק זאת [לשיעור הנדפס], כי אצלינו הסיום הוא בפסוק 'יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, י"י צורי וגואלי', כמו ברמב"ם וברב עמרם גאון. נלע"ד שמסיימים בכך, ללמדנו כי זאת כעין תפילה. רואים כי סיימו את התחנונים, כפי שמסיימים את התפילה.

ומכאן חיזוק נוסף לדברי הרמב"ם, שניכר מכך כי זהו דבר חשוב, שהרי מחשיבים זאת כמו תפילה.

ומהי אמנם הסיבה שמסיימים את תפילת העמידה גופא, בפסוק יהיו לרצון וגו'?

המעיין בעץ חיים [דף מ"ט ע"ב], יראה כי מהרי"ץ זצוק"ל העלה שמונה טעמים, למה קבעו חז"ל את הפסוק יהיו לרצון וגו' אחרי שמונה עשרה ברכות. [ובמהדורא בתרא, הוסיף בסוף עוד טעם מהזוה"ק]. בין היתר הוא מביא בשם סדר היום, כי הפסוק **יהיו לרצון וגו' הוא מסוגל, ויש בו רמז לכמה עניינים, תחילתו יו"ד וסופו יו"ד, ותיבותיו עשר, ויש בו י' יודי"ן, ויש בו אותיות מ"ב, וסודו סוד גדול. לכן צריך לאמרו בנחת, ולכוין בו אלו העניינים, ויועיל הרבה לקבלת תפילתו שתעלה למקום הרצון המשביע לכל חי, ולא ישוב ריקם.**

מובן כי אפשר לנו לחבר את כל זאת, אל העניין שלנו.

ברוך ה' זכינו, ששני הדברים הללו הם מובנים.

מדוע לדעת הרמב"ם, צריכים לומר קדיש אחרי 'תחנונים'?

מה שחשוב עוד להבין, למה – לדעת הרמב"ם – צריכים לומר קדיש, אחרי תחנונים? מה יש ב'תחנונים' שהם חשובים כל־כך?

מהו המקור לכך, ומהי הִשְׁבָּרָא?

תשמעו בס"ד דבר הפלא ופלא.

אמרנו בתחילת האשמורות, **יעירוני רעיוני, וסוד לבי ומשאלו. הגות דברי 'תחנוני', בזמרת אֵל ומהללו.**

מה הם ה'תחנונים' הללו?

מפרש לנו גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ [ח"ג דף ל"ד ע"א], כי אלו הם מזמורי ספר תהלים.

הדבר הוא חידוש.

וזה לשון מהרי"ץ שם, **'בזמרת אל ומהללו'. להתחנן בזמירות אל, דהיינו לזמר לפניו, בזמירות דוד ותהלותיו. ורָמַז** – הפייטן, שהוא רבי' יהודה הלוי – **בזה, כי טוב לו להתחנן בזמירות דוד המלך ע"ה, שהתפלל על מי**

שקורא בספרו וכו׳, כי הם עולים במקום תחנה, ובמקום זמר והלל.

מזמורי התהלים, הם גם ׳זמר׳, וגם ׳תחינות׳. ׳הגות דברי תחנוני, בזמרת אל ומהללו׳.

נמשיך לעיין שם בדברי מהרי״ץ הלאה, מה יש ב׳תחנונים׳?

הקיצותי ואחשב, מי זה אשר הקיצני. והנה קדוש יושב, ׳תְּהִלּוֹתָי׳ האיצני. וישנן גירסאות אחרות, ׳תהלותיו׳, או ׳תהלתו׳. אבל זה לא משנה, הכל מסביב ׳תְּהִלָּה׳.

מהו המכוון במלה ׳תהלה׳? מזמורי תהלים, כדלעיל.

ובפיסקא שאחרי כן, **׳ואתחנן׳ לפניו, ׳ובתחינה׳ אתענג.** מסביר מהרי״ץ, מדוע נקטו דוקא ׳ואתחנן׳?

וזה לשונו שם, **כנגד מה שפתח בריש הפיוט, ׳הגות דברי תחנוני׳, אמר כאן ׳ואתחנן׳. ובחר בלשון זה, ע״פ מאמר חז״ל במדרש הגדול, אע״פ שתפילה נקראת בי׳ לשונות, קרובה שבכולן תחינה, דכתיב [מלכים א׳ ח׳, נ״ט] וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים וגו׳. וכן אמר משה [דברים ג׳, כ״ג], וָאֶתְחַנַּן.**

וכן הב״ה פתח למשה, וחנותי את אשר אחון וגו׳ ע״ש.

זאת היא הנקודה. על פי מה שכתב מהר״ד עדני הנגיד במדרש הגדול, בפרשת ואתחנן [דף נ״ז]. כולם יודעים זאת, זהו מדרש ידוע. כי בעשרה לשונות נקראת התפילה. אבל לבעל מדרה״ג ישנה תוספת בהמשך שאינה כתובה במקומות האחרים.

התפילה, נקראת זעקה, נקראת שׁוּעה, נקראת אנקה – אולי צ״ל נְאָקָה. להפוך את האותיות. [אכן בחילופי הנוסחאות שם, צויין שכך הוא בכת״י אחד. אבל כיון שבשאר כתבי היד וכן בספרים רבים אחרים הגירסא אנקה, בודאי אין זו טעות. ועיין בספר השרשים לרד״ק שורש אנק ושורק נאק, ובפירוש המלבי״ם על פסוק (שמות ב׳, כ״ד) וישמע אלהים את נאקתם, שממנו למדו שנקראת התפילה כך. ושמא חז״ל הבינו דנאקתם היינו אנקתם, כמו חילופי כבש כשב, שמלה שלמה ודומיהן. ובחרו במלה אנקה ולא נאקה כסגנון לשון הכתוב, מפני שהיא שמושית יותר. איתמר] – **נקראת רינה, נקראת פגיעה** וכו׳. אבל מה מהן הכי חשובה?

קרובה שבכולן, תחינה. שנא׳ [מלכים א׳ ח׳, נ״ט] וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה [אֲשֶׁר] הִתְחַנַּנְתִּי [לִפְנֵי יְיָ] קְרֹבִים. ושני צדיקים בה נתפללו, דוד ומשה. דוד, שנאמר [תהלים נ״א, ג׳] חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ. משה, שנא [דברים ג׳, כ״ג] וָאֶתְחַנַּן אֶל יְיָ.

זאת תוספת לשון שכתובה רק במדרש הגדול, ולכן מהרי״ץ מציין בנ״ד אליו.

המובן מכל זה, כי מכל הסגנונות של־תפילה, ׳תחינה׳ זה הכי קרוב להקב״ה, הכי מתקבלת לפני כסא כבודו יתב׳.

אם כן, כעת הננו מבינים היטב את דב׳ הרמב״ם, מדוע על תחינות – על ׳תחנונים׳ – צריכים להגיד קדיש. כי זהו הדבר שהכי קרוב להקב״ה. יותר מכל השאר, תפילה, שועה, נאקה וכו׳, חשובה ומועילה התחינה. ותחינה היינו, כמו הסליחות–האשמורות, שאנחנו אומרים בחודש אלול ועשי״ת, או ׳סדר הרחמים׳ – אם אומרים זאת בנפרד, כמו שנהגו הקדמונים בעשי״ת – יש לומר אחרי כן קדיש.

*

נסכם בס״ד כדלקמן. דיברנו כמה וכמה שיעורים בעניין דלעיל, ועברנו משלב לשלב. ארבעה שלבים. הלכנו כברת דרך ארוכה, וברוך העוזר.

בתחילה דיברנו, **א׳** כי הפסוק פותח את ידיך וגו׳, נקרא תחנונים. ׳פותח את ידיך׳ פירושו, תפתח את ידיך, ותשביע.

אח״כ עברנו, **ב׳** הבאנו את מה שכתבו חכמי תימן לרבי׳ יהושע הנגיד, כי כל ׳תהילה לדוד׳ נחשבים תחנונים, ולכן יש לומר אחרי כן קדיש. הסיבה שבתחילת האשמורות אומרים קדיש אחרי תהילה לדוד, היא מפני שזה תחנונים. וכתבו ש׳הביאו ראיה׳ לכך, כי המזמור הזה נחשב תחנונים.

ג׳, שוב מצינו את דברי רבי׳ סעדיה עדני בפירושו לרמב״ם, שאליבא דתירוצו השני, כל פסוקי דזמרא וכו׳ הם תחנונים, וזוהי הסיבה שאומ׳ קדיש אחריהם.

ד' וכעת אנחנו אומרים, מה שיוצא לפי דברי מהרי"ץ, כי כל מזמורי ספר התהלים, הם תחנונים.

עברנו שלב אחרי שלב, מן הקטן אל הגדול. וברוך ה' אשר הנחנִי בדרך וכו'.

מהשתא ישנם לנו שני הסברים. הרמב"ם הרי כתב כי אחרי תחנונים צריך לומר קדיש, ואם חכמי תימן מחדשים כי גם כל ספר תהלים נקרא תחנונים, א"כ הדבר 'נכנס' גם ברמב"ם. ממילא, מה שאנחנו אומרים קדיש אחרי תהלים, הדבר אינו נגד הרמב"ם. זה מתאים לרמב"ם. רק שהדבר נכנס תחת הכותרת 'תחנונים'. אנחנו מחשיבים את מזמורי התהלים כמו תחנונים, אזי מובן למה אומרים אחריהם קדיש.

אפשר 'להכניס' זאת ברמב"ם. אמנם אינני יודע האם הרמב"ם עצמו סבר כך, אבל אפשר להבין כך בדבריו, להרחיב את השיטה הזאת, אולי 'להעמיס'.

ואז ממילא יצא, כי גם בלי אמירת רבי חנניא בן עקשיא, אלא אפילו על פסוקי התהלים לבדם יכולנו לומר קדיש, אך זה לא יהיה קדיש דרבנן. אבל זאת סיבה ועילה להגיד קדיש דרבנן, כי הזכרנו שם של חכם, או שבעצם גם בלא"ה מאחר שזהו מאמר במשנה.

יסוד חשוב זה התחדש לנו בס"ד מתוך פירושו של מהרי"ץ וכדלעיל, שכל ספר תהלים נחשב תחנונים, וקישרנו זאת ממילא לענייננו. מעתה, שמא לכך גופא נתכוונו אף חכמי תימן בדורו של ר' יהושע הנגיד, במה שכתבו שהביאו 'ראיה' לכך. דהיינו שכוונתם בזה היתה להוכחה מדברי ר"י הלוי בפיוטו הנז'. וא"כ יוצא שגם הם לא נתכוונו דוקא לתהילה לדוד, אלא לכל מזמורי תהלים, באשר הם. ומהרי"ץ נתכוון לכך מדנפשיה. ובל"נ עוד נחדד זאת בשיעור נוסף, בראָיה חדשה. ועלו דבריהם בקנה אחד, שהרי הוא לא ידע מה שכתבו הם כלל ועיקר.

נמצאנו למדים כי ישנן שתי סיבות, להגיד קדיש אחרי תהלים. או בגלל רבי חנניא בן עקשיא, או מפני שבעצם עיקר 'המחייב' של־קדיש זה, הוא מצד שהם נחשבים 'תחנונים'.

*

נסיים במ"ש בספר אמרי פי [פרנקל. ח"ב הל' נפילת אפים, דף קל"ו] וז"ל, **סעיף ב' בהגהת הרמ"א, ואומרים קדיש יתום אחר עלינו לשבח. ובמשנה ברורה ס"ק י' העתיק ל' הלבוש, "שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחרי שאמרו פסוקים, ובעלינו יש ג"כ פסוקים, וצריכים קדיש אחריו וכו'".**

והיה ת"ח שטעון ורצה להנהיג, דכאשר אומרים פרק תהלים אחר התפילה לרפואת חולה כנהוג, צריך לומר קדיש אחריו, כפשטות הלשון כאן במשנ"ב, שכל שאומרים מנָן ג' פסוקים, צריך לומר קדיש אחריו.

והנה אין מנהג העולם כן. וצ"ל שכוונת הלבוש דוקא באמירה של חובה, או שנהגו כן בקביעות כל הציבור – ואולי כל ישראל – כתפילה.

הרי אחרי עלינו לשבח, ישנם מנהגים שונים, האם לומר קדיש, או שלא. והוא כותב, כי אם רוצים להגיד תהלים אחרי עלינו לשבח, עבור רפואת איזה חולה, מישהו טען שצריכים לומר אחרי כן קדיש. אבל הוא אומר שלא נוהגים כך, כי זהו דוקא בקדיש של חובה, משא"כ הקדיש הזה.

דהנה מקור דין זה, ברמב"ם בנוסח התפילה בספר אהבה אחר הל' ברכות וז"ל, "שליח ציבור אומר קדיש לעולם קודם כל תפילה ואחר כל תפילה, ואחר שיאמר סדר היום בכל עת שיאמר סדר היום יתחנן מעט ויאמר קדיש, וכשישלים לקרות בתורה, ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים כשיגמור תחנוניו יאמר קדיש".

וסיפא דלשון הרמב"ם שכתב "ובכל עת שיתחנן", בתר רישא גריר, דעסיק בסדר התפילה, שבו תיקנו חז"ל לומר קדיש, ותיקנו באופן הזה המבואר ברמב"ם, היינו קודם ואחר תפילה הקבועה בישראל, ותחנונים שנקבעו לאמירה. ולשון 'בכל עת שיתחנן', היינו השליח ציבור. ושליח ציבור כמשמעו, שהציבור אומר, היינו סדרי הציבור לומר. ולא כשצריכים להתפלל על חולה וכיו"ב, שאינו מסדר הציבור. כן נראה ליישב המנהג.

לדעתו, רק אם זהו דבר שחייבו אותו רבותינו ז"ל בעלי הש"ס, אזי צריך לומר אחריו קדיש.

לגבי מה שהוא כתב, ׳דעסיק בסדר התפילה, שבו תיקנו חז״ל לומר קדיש׳, יש להעיר כי הוא הבין מלשון הרמב״ם, ׳כל עת שיתחנן׳, שזהו רק אם חז״ל תיקנו זאת. אולם לפי מה שאנחנו אומרים, אין חובה שחז״ל יתקנו את זה. הרי אחרי ה׳סליחות׳ אנחנו אומרים קדיש, ולכך בעצם גם הרמב״ם מתכוון, ׳כל עת שיתחנן׳ ישנו קדיש אחרי זה. א״כ זה לאו דוקא כאשר חז״ל תיקנו. הרי לא חז״ל תיקנו את הסליחות, אין בשום מקום בספרי חז״ל זכר לכך. רק הגאונים, כגון רב עמרם גאון, הזכירו את הסליחות. ועל כך כתוב, להגיד קדיש אחרי כן. ש״מ כי זה לאו דוקא חז״ל, אלא אפי׳ אם הגאונים מצאו צורך כדי לעורר את הלבבות, ולהגיד סליחות ותחנונים, גם על זה אומ׳ קדיש. לא משנה איזה ׳תחנונים׳, הם יכולים להחליט, לאו דוקא חז״ל. אפילו שזהו משהו חדש.

במלים אחרות, אינני מסכים למה שהוא כתב. דהיינו, נכון שזה לא מ׳סדר הציבור׳, ונכון שלא חייבים. הוא צודק שלא חייבים. אבל מ״מ אם רוצים, יכולים להגיד.

אולי בעצם זאת כעין פשרה, בין שניהם. אותו חכם טען שצריכים להגיד קדיש, והוא – בעל אמרי פי – אומר שלא צריך. ואני אומר ששניהם צודקים. למרות שזה לא חיוב, אבל יש מקום להגיד קדיש אם רוצים.

*

ועדיין צריכים להבין, מהו הגדר שהרמב״ם כתב, ׳יתחנן מעט׳. הוא לא הגדיר לנו היטב, מהו זה ה׳מעט׳, אשר נגרר עם סדר היום. לכאורה הדבר אינו ברור במדוייק.

מה שאנחנו יודעים, לכל הפחות, כי זהו מה שאנו אומרים אחרי ובא לציון, י״י אלהי ישראל וגו׳ שמרה זאת לעולם וגו׳, ברוך אלהינו וכו׳. א״כ זה בודאי נקרא ׳מעט׳. שתי פיסקאות. משא״כ הסליחות שאומרים בחודש אלול, שהם בודאי נחשבים הרבה.

ישנם לנו כאן, שני קצוות. יש לנו מעט, ויש לנו הרבה. היכן בדיוק הגבול? איננו יודעים. אבל בכל אופן, אפילו על מזמור אחד, אם רוצים להגיד רבי חנניא וקדיש, יכולים. אבל אי אפשר לומר שחייבים, כי יתכן להגיד שזה ׳תחנונים׳, ויתכן להגיד שזה לא ׳תחנונים׳. הדבר תלוי בהבנה.

אולי ניתָן ללמוד מהו ׳מעט׳ בנ״ד, ממה שכ׳ הרמב״ם עצמו בפ״ט מתפילה הל״ה, **אחר שישלים כל התפילה** – דהיינו העמידה – **ישב ויפול על פניו וכו׳ ויתחנן והוא נופל. וישב, ויגביה ראשו הוא ושאר העם, ויתחנן ׳מעט׳ בקול רם מיושב** וכו׳. כשנשוה זאת לדבריו בסדר התפילות, המדובר הוא על פיסקת ואנחנו לא נדע. וא״כ יתכן שיש לנו אומדנא לשעֵר את ה׳מעט׳ תחנונים גם בנ״ד.

אמנם לפני ואנחנו לא נדע, יש עוד פיסקא קטנה אבינו מלכנו אבינו אתה, אבל אצל הרמב״ם לא היה נוסח זה כלל, כדמוכח מדבריו בסדר התפילות. וכבר עמד על כך מהרי״ץ בע״ח [ח״א דף נ״ה סוף ע״ב], **זוקפים ראשם ומתחננים ואומרים אבינו מלכנו. דע, כי הרמב״ם כתב, ומתחננים ואומרים ואנחנו לא נדע. וכן הוא ברוקח ובתכאליל וברוב הסידורים הדפוסים הקדמונים. ועכשיו נתפשט המנהג להתחיל אבינו מלכנו, ונכון הוא. לפי שמצינו שרע״ק כשראה שלא נענו בתעניתם, ירד ואמר א״מ ונענה, כדגרסינן בתעניות [דף כד:] מעשה בר׳ אליעזר** וכו׳ יעו״ש.

בכל אופן, חושבני כי בס״ד עיקרי הדברים דלעיל המה ברורים. אך אולי לא הסברתי מספיק, בפרט מפני שאינני חש בטוב [כנראה מפני ששתיתי בהבדלה, כוס של מין יין שאינני רגיל בו. מ״מ לאחר מכן בעריכת השיעור לדפוס, שיפרתי והשלמתי הרבה. יב״ן]. ע״כ מי שרוצה לשאול, יכול לעשות זאת כעת.

שאלה מהקהל: למסקנא כמה מזמורים?

תשובת מרן שליט״א: אפילו מזמור אחד. כפי שאמרנו לעיל, כי בברית מילה אומרים מזמור אחד, עם רבי חנניא. בלי רבי חנניא וכו׳, אולי לא. אין לנו ראיה. אבל מסתבר ששלושה מזמורים, אפילו בלי רבי חנניא.

תשובת מרן שליט״א לשאלה מהקהל: כפי שאמרתי, הסיבה שבנוסח בלדי אומרים רבי חנניא, היא בכדי שיהיה קדיש דרבנן, לא קדיש יהא שלמא. כי בבלדי, אין קדיש יהא שלמא. יש קדיש עד לעילא, או קדיש תתקבל, או קדיש

דרבנן שהוא דעתיד. לא רצו לעשות קדיש חדש, שאין אותו ברמב"ם ובסדרי קדמונינו נע"ג. לכן התחכמו ואמרו, רבי חנניא וכו'. כי לגבי עיקר הקדיש, שהוא יהא שמיה רבא וכו', בודאי שישנו מקום לחיוב. רק לעניין מה נגיד בסוף, הנהיגו לומר על ישראל ועל רבנן. ואם תשאל, היכן 'רבנן'? התשובה היא, כי כבר הזכרנו אחד מהם, ר' חנניא בן עקשיא.

ברם לפום קושטא במלים 'על ישראל ועל רבנן' אין הכוונה על חז"ל, אלא על חכמי דורנו. והראיה מזה שממשיכים 'ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא, די באתרא הדין וכו'.

כבר הבאתי בס"ד בכמה מקומות את מה שכתב רבי יצחק ונה זצ"ל, לגבי השאלה למה אומרים 'קדיש דעתיד'? מה הדבר קשור עכשיו, 'דעתיד לחדתא עלמא ולאחאה מיתיא'? אלא הכוונה היא, כי כיון שמזכירים בלימוד את שמות החכמים, אזי הם מתעוררים בקברם, כמו שדרז"ל מפסוק [שיר השירים ז', י'] **דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים**, וחושבים שהגיעה תחית המתים. ומצפים לשוא ומתאכזבים. לכן אנחנו מרגיעים אותם, כי כעת אמנם זה לא תחית המתים, אבל הדבר יתקיים לעתיד לבוא.

אבל מ"מ על ישראל 'ועל רבנן', אין המדובר באותם 'רבנן' שאנו לומדים בספרים, כגון התנאים רבי יהודה ורבי יוסי, והפוסקים הרמב"ם והב"י, וכל כיו"ב. אלא הרבנים שבדור שלנו, הרבנים שבחיים שליט"א.

בכל אופן, הכל הולך אל מקום אחד. כי אמנם אין קשר ל'על ישראל ועל רבנן', עם 'לאחאה מיתיא'. אלו הם שני דברים שונים. אבל כדי שיתאים עניין תחה"מ כאן, אליבא דמהרי"ו, הקדימו להזכיר את ר' חנניא.

ישנה סיבה למה בחרו דוקא את המאמר הזה, רבי חנניא וכו', זה בגלל שהוא היה יתום, לא היו לו בנים, לכן קבעו זאת לזכר עולם, שם טוב מבנים ומבנות, כמו שהעלה מהרי"ץ בעץ חיים. העיקר לומר בסוף מאמר אגדה, אבל חשוב בעיקר רבי חנניא וכו'. גם אחרי במה מדליקין, אומרים אמר רבי אלעזר וכו', לשבח תלמידי חכמים.

שאלה מהקהל: אולי ישנה ראיה לכך, כי בזמן הרמב"ם הם אמרו 'ובחיי מרנא ורבנא הרמב"ם'?

תשובת מרן שליט"א: לפני כן אמר 'בחייכון', היינו הציבור הנמצאים כאן. ש"צ מדבר בלשון נוכח כלפי הציבור, בחייכון, וביומיכון, והוסיף ובחיי מרנא ורבנא משה בן מיימון. זה בהמשך, וא"כ אינו נוגע לנ"ד.

שאלה מהקהל: לגבי רבי חנניא וכו', דוקא מי שאומר את הקדיש, הוא זה שצריך לומר זאת?

תשובת מרן שליט"א: הציבור צריכים להגיד. אם הוא אומר בקול, זה בכדי למשוך את הציבור איתו, שישימו לב ויגידו. אבל כל הציבור צריכים להגיד זאת, או לפחות לשמוע. כי אחרת, יוצא שלא הועיל דבר זה. הרי צריך שעשרה ילמדו, ויסיימו באגדה, כדי שיאמרו איש"ר בשמחה, כי מילי דאגדתא מושכים את הלב (עי' בן יהוידע להגרי"ח שלהי מסכת סוטה). לכן כל הציבור צריכים להגיד רבי חנניא. ש"צ הוא רק פותח, ובדרך־כלל הרב או חזקבית־הכנסת, אבל לא שהש"צ אומר זאת לבדו וממשיך את הקדיש.

אבל לפי מה שאמרנו, יש מקום אפילו בלי זה, דהיינו אפילו המזמור בלבד. אולם עדיף ככה לרווחא דמלתא, כיון שהעניין אינו מפורש. שיתאים גם מצד רבי חנניא, וגם מצד המזמור. שיהיה 'חלק' מכל הבחינות. יותר טוב כך. מהיות טוב וגו'.

והמקב"ה ידריכנו תמיד ללכת בדרך הטובה והישרה, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֻגַּה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

בברכת התורה

הנהלת יד מהרי"ץ, טלפון: 050–4140741